

Kulttuuriympäristöstä elinvoimaa ja hyvinvointia maakuntiin

Janne Antikainen, Elina Auri, Kristiina Lahti, Kimmo Levä,
Maire Mattinen, Riitta Vanhatalo

Ympäristöministeriön raportteja 15/2018

Kulttuuriympäristöstä elinvoimaa ja hyvinvointia maakuntiin

Janne Antikainen, Elina Auri, Kristiina Lahti, Kimmo Levä, Maire Mattinen,
Riitta Vanhatalo

Ympäristöministeriö

ISBN: 978-952-11-4794-4

Kansikuva: Tapio Heikkilä

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto, Teija Metsänperä

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö	7.5.2018	
Tekijät	Janne Antikainen, Elina Auri, Kristiina Lahti, Kimmo Levä, Maire Mattinen, Riitta Vanhatalo		
Julkaisun nimi	Kulttuuriympäristöstä elinvoimaa ja hyvinvointia maakuntiin		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 15/2018		
Diaari/hankenumero	-	Teema	rakennettu ympäristö
ISBN PDF	978-952-11-4794-4	ISSN PDF	1796-170X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4794-4		
Sivumäärä	174	Kieli	suomi
Asiasanat	kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema, maisema, aluehallinto		
Tiivistelmä	<p>Kulttuuriympäristöillä tarkoitetaan rakennettua kulttuuriympäristöä, kulttuurimaisemaa ja arkeologista kulttuuriperintöä. Valmisteilla oleva maakuntaudistus tulee toteutuessaan muuttamaan huomattavasti kulttuuriympäristöasioiden hoitoa erityisesti rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaiseman osalta ELY-keskusten ja maakunnan liittojen toiminnan päättyessä. Ympäristöministeriö käynnisti keväällä 2017 hankkeen, jonka tarkoituksena on tarkastella maakuntaudistuksen vaikutuksia kulttuuriympäristökentällä sekä löytää toimintamalleja siihen, miten kulttuuriympäristöt voidaan hyödyntää positiivisena voimavarana alueiden kokonaisvaltaisessa kehittämisessä.</p> <p>Hankkeen havaintojen perusteella kulttuuriympäristön edistämistehtävät ovat olennainen osa tulevien maakuntien työkalupakkia. Maakuntaudistus on myös merkittävä maakuntaidentiteetin päivittämissä projekteissa, jissa kulttuuriympäristöt ovat tärkeitä identiteetin rakennusosia. Kulttuuriympäristöihin liittyy potentiaalia alueiden elinvoiman ja hyvinvoinnin vahvistamisessa sekä kehittämisessä.</p> <p>Raportti on tarkoitettu tukemaan maakuntaudistukseen valmistautumista kulttuuriympäristöasioiden osalta ja kulttuuriympäristötehtävien hoitoa uudistuvassa julkisessa hallinnossa. Sitä voivat hyödyntää myös kaikki kulttuuriympäristöasioiden parissa toimivat henkilöt ja tahot.</p>		
Kustantaja	Ympäristöministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet	7.5.2018	
Författare	Janne Antikainen, Elina Auri, Kristiina Lahti, Kimmo Levä, Maire Mattinen, Riitta Vanhatalo		
Publikationens titel	Kulturmiljön bidrar till landskapens livskraft och välbefinnande		
Publikationsseriens namn och nummer	Miljöministeriets rapporter 15/2018		
Diarie-/ projektnummer	-	Tema	Byggd miljö
ISBN PDF	978-952-11-4794-4	ISSN PDF	1796-170X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4794-4		
Sidantal	174	Språk	finska
Nyckelord	kulturmiljö, kulturlandskap, landskap, regionförvaltning		
Referat	<p>Med kulturmiljö avses byggda kulturmiljöer, kulturlandskap och det arkeologiska kulturarvet. Om den landskapsreform som är under beredning genomförs kommer det att innebära stora förändringar i skötseln av kulturmiljöfrågor, speciellt i fråga om den byggda kulturmiljön och kulturlandskapen, i och med att verksamheten vid närings-, trafik- och miljöcentralerna och landskapsförbunden upphör. Miljöministeriet inledde våren 2017 ett projekt i syfte att studera landskapsreformens konsekvenser inom kulturmiljösektorn och hitta koncept för hur kulturmiljöerna ska kunna utnyttjas som en positiv resurs i den övergripande utvecklingen av regionerna.</p> <p>Utifrån de iakttagelser som gjorts under projektets gång kommer kulturmiljöns främjande uppgifter att utgöra en väsentlig del av de framtida landskapens verktygsback. Landskapsreformen är också ett betydande projekt när det gäller att se över landskapsidentiteten, och där utgör kulturmiljöerna viktiga byggkomponenter. Kulturmiljöerna har potential att stärka och utveckla livskraften och välbefinnandet i regionerna.</p> <p>Rapporten är avsedd att vara till stöd i förberedelserna inför landskapsreformen när det gäller kulturmiljöfrågor och skötseln av kulturmiljörelaterade uppgifter i den förändrade offentliga förvaltningen. Den kan också användas av alla personer och andra aktörer som arbetar med kulturmiljöfrågor.</p>		
Förläggare	Miljöministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Environment	7.5.2018	
Authors	Janne Antikainen, Elina Auri, Kristiina Lahti, Kimmo Levä, Maire Mattinen, Riitta Vanhatalo		
Title of publication	Cultural environments bring vitality and wellbeing to counties		
Series and publication number	Reports of the Ministry of the Environment 15/2018		
Register number	-	Subject	Built environment
ISBN PDF	978-952-11-4794-4	ISSN (PDF)	1796-170X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4794-4		
Pages	174	Language	Finnish
Keywords	cultural environment, cultural landscape, landscape, regional administration		
<p>Abstract</p> <p>Cultural environments mean built cultural environments, cultural landscapes and archaeological sites. The upcoming local government reform will lead to significant changes in the management of cultural environments, especially that of built cultural environments and cultural landscapes, as these will no longer be managed by the Centres for Economic Development, Transport and the Environment (ELY Centres) and Regional Councils. In spring 2017 the Ministry of the Environment launched a project on the impacts of the local government reform on the cultural environment sector and designing models for making use of cultural environments as a positive resources in the comprehensive development of the regions.</p> <p>Based on the findings of the project, the tasks relating to cultural environments are an important part of the toolkit of the future counties. The local government reform is also an important project in terms of updating the county images, where cultural environments are among the main building blocks. Cultural environments have potential to strengthen and enhance the vitality and wellbeing of the regions.</p> <p>The report is intended to support the preparations for the local government reform with regard to issues relating to cultural environments and the management of these tasks after the reorganisation of the public administration. It can also be used by all persons and stakeholders working on cultural environments.</p>			
Publisher	Ministry of the Environment		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Esipuhe	9
1 Johdanto	11
1.1 Tausta	11
1.2 Hankkeen tavoitteet	14
1.3 Hankkeen toteutus.....	15
2 Maakuntaudistus	20
2.1 Kulttuuriympäristöasioiden hoito nykymuodossaan	20
2.2 Maakuntaudistus ja kulttuuriympäristöt.....	23
2.3 Kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys tulevissa maakunnissa.....	25
2.4 Maakuntaudistuksen mahdollisuudet ja haasteet.....	28
2.5 Ympäristökasvatuksen asema maakunnissa.....	30
3 Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät alueellisen yhteistyön ytimessä	32
3.1 Yhteistyöryhmien toiminta ja rooli kulttuuriympäristötyössä.....	32
3.2 Ryhmien tehtävät ja tavoitteet.....	34
3.3 Ryhmien aktiivisuus.....	35
3.4 Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän mahdollisuudet	38
4 Keskeisimmät havainnot: kuusi voimavaran aluetta	41
4.1 Kulttuuriympäristöt elinvoiman moottorina	42
4.2 Kulttuuriympäristöt hyvinvoinnin lähteenä	48
4.4 Vapaaehtoistoiminta ja kulttuuriympäristöt – kolmas ja neljäs sektori kulttuuriympäristöjen hoitajina	59
4.5 Kulttuuriympäristötiedon tärkeys	63
4.6 Rajat ylittävä yhteistyö	69
5 Johtopäätökset ja kehittämissuosituks	73
Linkkejä hankkeessa hyödynnettyihin keskeisimpiin selvityksiin	80
Liitteet	81
Liite 1. Ensimmäisen vaiheen raportti	
Liite 2. Yhteenvedo hankkeet työpajoista ja niiden ohjelmat sekä työpajoihin ilmoittautuneet	
Liite 3. Haastatellut henkilöt	
Liite 4. Hankeen sähköinen kysely	

ESIPUHE

Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla -hankkeen keskeisenä tavoitteena on tukea maakuntauudistuksen valmistelua ja kulttuuriympäristötehtävien hoitoa uudistuvassa julkisessa hallinnossa. Lisäksi tavoitteena on edistää valtakunnallisen Kulttuuriympäristöstrategian (2014–2020) toimeenpanoa maakunnissa ja alueilla.

Ympäristöministeriö tilasi maaliskuussa 2017 hankkeen toteutuksen Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:ltä, jonka puolesta hankkeesta on vastannut Janne Antikainen. Hänen lisäksi hanketyöntekijöinä ovat toimineet Elina Auri, Kristiina Lahti ja Tommi Ranta sekä asiantuntijaryhmän jäsenenä Museoliiton pääsihteeri Kimmo Levä, Designmuseon ja Arkkitehtuurimuseon Ystävät ry:n puheenjohtaja Maire Mattinen ja Suomen kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Riitta Vanhatalo.

Hankkeen ohjausryhmä tuki toteuttajaa hankkeen toteuttamisessa ja tulosten raportoinnissa. Ohjausryhmään kuuluivat: Matleena Haapala (30.6.2017 asti, pj), Tuija Mikkonen (pj 1.7.2017–31.3.2018), Tapio Heikkilä ja Hanna-Lena Fallenius-Tuurihalme (1.9.2017–31.3.2018) ympäristöministeriöstä sekä Päivi Salonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja Mikko Härö Museovirastosta. Lisäksi Hanna Söderström ympäristöministeriöstä toimi ohjausryhmän avustajana vuoden 2017 loppuun saakka.

Tässä raportissa esitetään kehittämissuosituksia kulttuuriympäristöasioiden hoidon tueksi. Kehittämissuositukset ovat sinänsä riippumattomia organisaatorakenteista, vaikka ne on ensisijaisesti ajateltu tukevan valmisteilla olevaa maakuntauudistusta. MDI vastaa raportin tuloksista ja hankkeen kehittämisehdotuksista. Ympäristöministeriö ei sellaisenaan ole sitoutunut raportissa esitettyihin johtopäätöksiin.

Ympäristöministeriö haluaa kiittää tekijöitä hankkeen toteutuksesta ja raportoinnista sekä ohjausryhmää sparrauksesta.

9.4.2018

Tuija Mikkonen, ympäristöneuvos

1 Johdanto

1.1 Tausta

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan tässä raportissa rakennettua kulttuuriympäristöä, kulttuurimaisemia ja arkeologista kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristöä suojellaan lainsäädännön, ympäristö- ja kulttuurihallinnon yhteistyön sekä kansalaisten vapaaehtoistoiminnan avulla. Alueelliset viranomaiset, joiden tehtäväkenttään tällä hetkellä kulttuuriympäristötehtävät kuuluvat ovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset), maakuntien liitot, museoviranomaiset ja kunnat. Kulttuuriympäristötoimijoiden, viranomaisten, kolmannen sektorin ja vapaaehtoisten toimijakenttä on varsin sirpaleinen. Useimmiten kulttuuriympäristötehtävien hoito on riippuvainen kyseisen henkilön omasta kiinnostuksesta kulttuuriympäristöasioita kohtaan.

Tuleva maakuntauudistus toteutuessaan tulee muuttamaan kulttuuriympäristöasioiden hoidon viranomaiskenttää huomattavasti. Maakuntauudistuksen onnistumisen kriittisiksi menestystekijöiksi kulttuuriympäristön alalla on tunnistettu mm. riittävien resurssien turvaaminen, asiantuntemuksen säilyminen ja kehittyminen sekä kulttuuriympäristöasioiden hoidon ymmärtäminen osana muita maakunnan tehtäviä. Tulevaisuudessa asiakasnäkökulma on tärkeää nostaa paremmin esille.

Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa¹ todetaan, että valtion aluehallinnon ja maakuntahallinnon yhteensovitukselta tehdään erikseen päätös, jolla yksinkertaistetaan julkisen aluehallinnon järjestämistä. Ensisijaisena ratkaisuna on toimintojen keskittäminen tehtäviltään ja toimivallaltaan selkeille itsehallintoalueille. Hallituksen linjauksen mukaan Suomen aluehallintoa on tarkoitus uudistaa perustamalla 18 itsehallinnollista maakuntaa sekä valtion lupa- ja valvontavirasto, LUOVA. Tämän mukaisesti hallitus linjasi maakunnille siirrettäviksi tehtäviksi vastata alueensa sosiaali- ja terveydenhuollosta, pelastustoimesta sekä muista toimista esi-

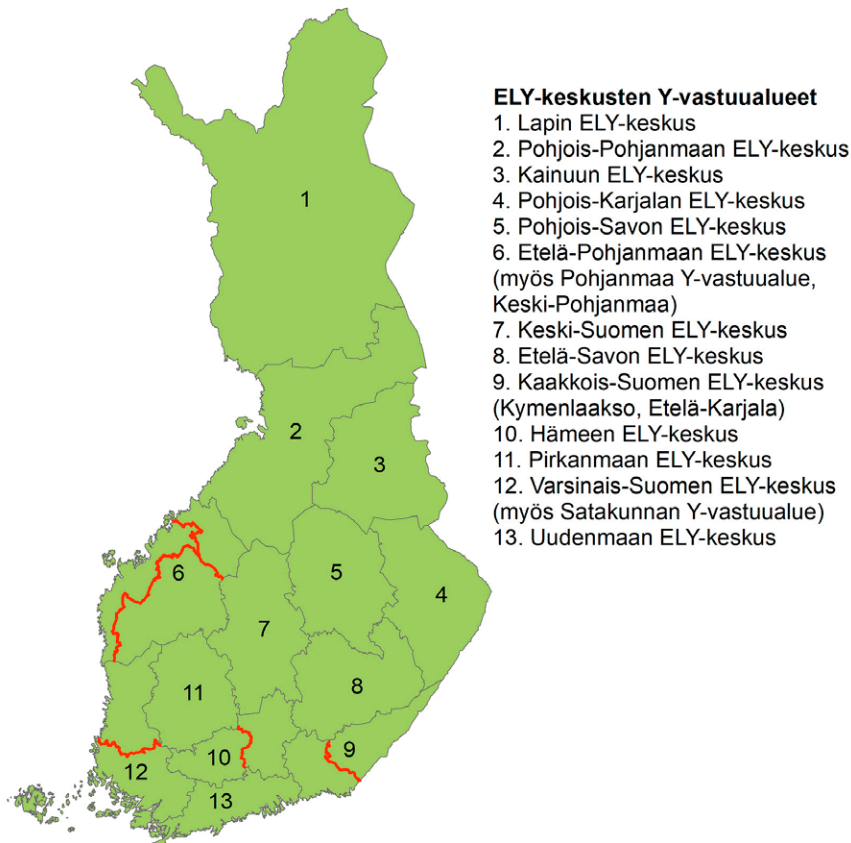
---

¹ Ratkaisujen Suomi, pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015, Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

merkiksi aluekehittäminen, elinkeinojen edistäminen, kulttuuriympäristön hoito, maakunnallisen identiteetin ja kulttuurin edistäminen.² Uudistuksen yhteydessä tulitaisiin lakkauttamaan maakunnan liitot, ELY-keskukset sekä aluehallintovirastot. Itsehallinnolliset maakunnat tulisivat muodostamaan Suomeen uuden hallinnollisen tason. Tulevien maakuntien tehtävien perustana on selkeä työnjako kunnan, maakunnan ja valtion välillä.

Kuvassa 1 on kuvattu ELY-keskusten alueet sekä punaisella ne maakuntarajat, jotka poikkeavat ELY-keskusten alueiden rajoista.

Kuva 1. ELY-keskusten alueet ja punaisella maakuntarajat, mikäli ne poikkeavat ELY-keskuksen maantieteellisestä alueesta.

² Yksityiskohtaisesti on määrätty myös maakunnille siirtyvistä muista kuin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävistä, joita ovat muun muassa kulttuuriympäristön hoidon, maakunnallisen identiteetin ja kulttuurin edistämisen, ympäristötiedon tuottamisen ja jakamisen tehtävät sekä maakunnille lain perusteella annettavat muut alueelliset palvelut. Kyseisten tehtävien ja niitä koskeva toimivalta määräytyvät asianomaisten erityissäännösten kautta.

Maakunta ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskeva lakipaketti (HE 15/2017) on käsittelyssä eduskunnassa keväällä 2018. Esitykseen sisältyvä maakuntalakiehdotus pitää sisällään maakunnan tehtävät, myös kulttuuriympäristön hoidon. Maakuntaudistuksen II-vaiheen lakipaketissa, joka on vielä raportin kirjoitusvaiheessa valmistelussa oleva paketti, on puolestaan tarkoitus tehdä substanssilakeihin maakuntaudistuksen edellyttämät muutokset, kuten muutokset lakiin rakennusperinnön suojelemisesta.

Maakuntalakiehdotuksen 6 §:n 1 momentin kohdan 13 mukaan maakunta hoitaisi sille lailla säädettyjä tehtäviä seuraavilla tehtävänäloilla: *”luonnon monimuotoisuuden suoje- lun edistämisen ja kulttuuriympäristön hoito”*. Kulttuuriympäristön hoidon tehtävän osalta on ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa sanottu seuraavaa: *”kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen muovaamaa ympäristöä kuten kulttuurimaisemia, rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja muinaisjäännöksiä. Maakunnan tehtävä olisi muun muassa lisätä tietoa ja tietoisuutta kulttuuriympäristöstä, edistää niiden kestävää hoitoa ja käyttöä, edistää alan toimijoiden yhteistyötä maakunnassa sekä seurata kulttuuriympäristöjen tilaa ja kehitystä. Kulttuuriympäristöjen hoito myös tukisi muita tehtävänäloja, esimerkiksi aluekehittämistä, maakunnallisen identiteetin edistämistä sekä maakuntaa koskevien suunnitelmien, ohjelmien ja strategioiden laatimista.”*

Toisen vaiheen lakipakettiin sisältyy luonnos laiksi Valtion lupa- ja valvontavirastosta LUOVASTA, jolle kootaan pääosa lakkautettavaksi ehdotettavien aluehallintovirastojen ja sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tehtävistä sekä osa lakkautettavaksi ehdotettavien elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tehtävistä, kuten rakennussuojeluun ja maisema-alueisiin liittyvät päätökset ja toimet.

Uudessa mallissa valtio ohjaa maakuntien toimintaa sekä taloutta. Koska maakunnilla ei tule olemaan verotusoikeutta, valtio maakuntien toiminnan rahoittajana tulee ohjaamaan niitä tiukemmin. Uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2020.

Kulttuuriympäristöasioiden tulevaisuuteen liittyen on opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelussa museolain ja kulttuurin valtionosuusjärjestelmän uudistus. Keväällä 2018 lausunnolla olevan museolakiuudistuksen mukaan alueellisen vastuumuseon tehtävänä on *toimia kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijaviranomaisena, joka antaa asiantuntijalausuntoja, osallistuu viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa, sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista tallentamista ja saatavuutta*. Uudistuksen tavoitteena on uudistaa tukijärjestelmää siten, että se ottaisi paremmin huomioon taidekentän ja yhteiskunnan muutokset, kuten alueellisen eriytymisen ja maakuntaudistuksen sekä loisi tasapainon alueellisten museopalveluiden tarjonnan, alueiden tarpeiden ja rahoituksen rakenteen välille. Asian jatkovalmistelu ja uudistuksen toteuttamiseen liittyvä päätöksenteko

etenee opetus- ja kulttuuriministeriössä lausuntokierroksen jälkeen kevään 2018 aikana. Uudistuksen olisi tarkoitus tulla voimaan vuoden 2020 alusta lukien.

Perustuen myös laajemmin maakuntauudistuksen tutkimus- ja selvitystoimintaan, kuten muihin aihepiiriin valtioneuvoston TEAS -hankkeisiin sekä maakuntauudistuksen valmistelun sparraukseen eri maakunnissa, joita MDI on ollut toteuttamassa, kulttuuriympäristötehtävät tulisivat uudessa maakunnassa kiinnittymään yhä tiiviimmin maakunnan kehittämiseen ja elinvoimaisuuteen muun muassa elinkeinoelämään, kulttuuriin, hyvinvointiin ja maakunnallisen identiteetin edistämiseen. Tehtävien keskinäisten kytkösten lisäksi uusia kytköksiä syntyy paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten toimijoiden välille. Maakunnissa kulttuuriympäristöä koskevien viranomaisasioiden hoitaminen edellyttää hyvää ja toimivaa yhteistyötä kuntien, maakuntien ja valtion viranomaisten kesken. Jo ennen hankkeen toteuttamista erityisen hyödylliseksi yhteistyön ilmentymiksi on koettu maakunnalliset kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät, joita useimmiten ELY-keskukset koordinoivat yhteistyössä maakunnan liittojen ja maakuntamuseoiden kanssa. Yhteistyöryhmissä on edustettuina valtion viranomaisten lisäksi myös mm. kuntien, julkisia palveluja hoitavien yhteisöjen ja kolmannen sektorin toimijoita.

Kulttuuriympäristötehtävissä henkilötyövuosien absoluuttiset määrät, siirtyvien henkilöiden ja tehtävien määrät ovat maakuntauudistuksessa muutoksen kokonaisuuteen nähden varsin pieniä, mutta uudistus on suuri mullistus erilaisille tehtävien yhdyspinnoille eli sille miten kulttuuriympäristötehtävät potentiaalisesti liittyvät laajempiin elinvoiman vahvistamisen ja hyvinvoinnin tehtäviin.

1.2 Hankkeen tavoitteet

Hankkeen lähtökohtana on vireillä oleva maakuntauudistus ja sen tuoma muutos kulttuuriympäristökentälle. Hankkeen toisena lähtökohtana on Kulttuuriympäristöstrategian 2014–2020 toimeenpano alueilla. Hankkeen tarkoituksena on tarkastella maakuntauudistuksen vaikutusta kulttuuriympäristökentälle sekä löytää toimintamalleja siihen, miten kulttuuriympäristöt otettaisiin paremmin mukaan positiivisena voimavarana alueiden kokonaisvaltaisessa kehittämisessä.

Hankkeen tarkoituksena on myös vahvistaa olemassa olevaa ja luoda uutta alueellista ja valtakunnallista yhteistyötä, edistää toimintamallien ja verkostojen kehittämistä sekä löytää yhdyspintoja laajempiin elinvoiman ja hyvinvoinnin tehtäviin. Hankkeen tavoitteena on esittää keinoja sille, että aihealueen asiantuntemus ei häviäisi maakuntauudistuksen yhteydessä. Lisäksi hankkeen avulla lisätään ymmärrystä kulttuuriympäristöjen merkityksestä osana aluekehitystä ja nostetaan esiin malleja kulttuuriympäristöjen ja -maisemien

kestävästä hyödyntämisestä alueiden, paikkojen ja ihmisten voimavarana ja identiteetin vahvistajana.

Hankkeen keskeisimpiä kysymyksiä ovat

- Miten maakunnissa ja valtion aluehallinnossa olisi tarkoituksenmukaista jatkossa hoitaa kulttuuriympäristöasioita yhteistyössä kuntien, valtion, elinkeinoelämän, kolmannen sektorin toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa?
- Miten valtakunnallista Kulttuuriympäristöstrategiaa (2014–2020) toimeenpannaan muuttuvassa toimintaympäristössä niin, että kulttuuriympäristöjen merkitys positiivisena voimavarana korostuisi entisestään?

Maakuntaudistusta ja sen esivalmisteluvaihetta on tarkasteltu lähemmin hankkeen ensimmäisessä vaiheessa keväällä 2017. Ensimmäisen vaiheen raportti on tämän raportin liitteenä 1.

1.3 Hankkeen toteutus

Hankkeen toteutus on jakaantunut kahteen vaiheeseen: 1) maakuntaudistukseen liittyvän tilannekuvan kuvaaminen alueilla (kevät 2017) ja 2) kulttuuriympäristöstrategian ja kulttuuriympäristöjen tunnistaminen voimavarana aluilla (syksy 2017). Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa on kuvattu maakuntaudistuksen esivalmistelun tilanne maakunnittain kulttuuriympäristöihin liittyen. Ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin myös mahdollisuuksia ja haasteita, joita maakuntaudistuksen toteutumiseen kulttuuriympäristötoimijoiden näkökulmasta liittyy. Hankkeen toisessa vaiheessa syksyllä 2017 painopiste on ollut tulevassa ja siinä potentiaalisissa, joka liittyy kulttuuriympäristöihin ja niiden hyödyntämiseen alueellisena voimavarana, paikallisten erityispiirteiden esille nostamisessa. Myös maakuntaudistuksen voimaantumisen siirtyminen alkuperäisestä tavoitteesta vuodesta 2019 vuoteen 2020 siirsi tarkastelun painopistettä rakenteista vahvemmin sisällölliseen tarkasteluun.

Nyt käsillä oleva raportti vetää yhteen edellä mainitut hankkeen vaiheet, kuitenkin niin, että raportin pääasiallinen sisältö on kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyvissä toimintamalleissa, kulttuuriympäristön potentiaalisissa sekä kulttuuriympäristöstrategian jalkauttamisessa. Maakuntakohtainen maakuntaudistuksen valmistelutilanne on raportin liitteenä. Tämän hankkeen kannalta keskeisimmiksi Kulttuuriympäristöstrategian toimenpiteiksi ovat nousseet toimenpide 7: *Kulttuuriympäristön vaaliminen integroidaan kattavasti*

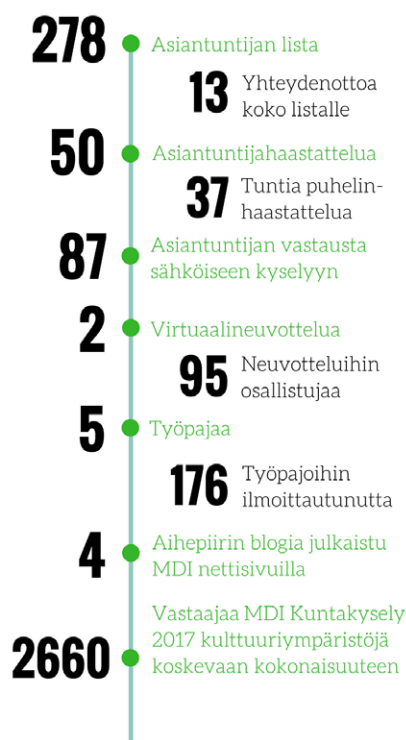
maakunta- ja paikallistason kehittämiseen (strategiat, suunnitelmat ja ohjelmat) sekä toimenpide 15: Selkiytetään valtionhallinnon sisäistä sekä valtiohallinnon, maakuntamuseoiden ja maakuntien liittojen välistä työnjakoa ja yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa. Arvioidaan kulttuuriympäristön viranomaispalveluiden alueellinen saatavuus eri puolilla maata.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi keväällä 2017 Satakunnan Museolta Kulttuuriympäristöt voimavarana alueilla ja maakunnissa -hankkeeseen liittyvän maakuntamuseoselvityksen, jossa tarkasteltiin museoiden roolia ja tehtäväkenttää kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyen. Selvitys on valmistunut syksyllä 2017 ja se on luettavissa opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilla³. Museoselvityksen tulosten lisäksi hankkeessa on hyödynnetty Lapin ELY-keskuksen toteuttaman Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen Pohjois-Suomessa -projektin⁴ havaintoja ja tuloksia. Lapin ELY-keskuksen toteuttaman projektin tavoitteena oli vahvistaa kulttuuriympäristötoimijoiden välistä yhteistyötä ja verkostoitumista Lapissa ja Pohjois-Suomessa sekä luoda yhteistyötä tukeva kulttuuriympäristöalan yhteistyömalli.

Kulttuuriympäristöstrategian lisäksi keskeisinä valmistelumateriaalina on huomioitu myös maailmanperintöstrategia⁵ ja sen toteuttamissuunnitelma⁶, ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi⁷ sekä esittävän taiteen ja museoiden valtionrahoituksen uudistaminen -työryhmän ehdotukset⁸.

Hanke lukuina

3 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160296/okm43.pdf>

4 Riku Tapio, Katariina Alaspää (2017); Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen Pohjois-Suomessa -projektin loppuraportti 2017. Lapin ELY-keskus. Ks. www.ym.fi/kulttuuriymparistostrategia > Toimeenpanon eteneminen.

5 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75113>

6 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79065>

7 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79396/OKM_9_2017.pdf?sequence=1

8 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160473>

Joulukuussa 2017 julkaistiin Suomen ensimmäinen kulttuuriperintöbarometri⁹. Barometrin kansalaiskysely selvitti suomalaisten näkemyksiä kulttuuriperinnöstä ja kulttuuriympäristöistä. Barometri esittää myös kulttuuriperinnön koettua tärkeyttä ja sen merkitystä kansalaisille sekä kansalaisten mielipiteitä kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta. Barometrin tuloksia on hyödynnetty hankkeen toteutuksessa.

Kulttuuriympäristöt voimavaraksi maakunnissa ja alueilla -hanke on toteutettu tiiviissä vuoropuhelussa hankkeen tilaajan, ympäristöministeriön kanssa. Hankkeen aikana on oltu yhteydessä koko maan laajuudelta kulttuuriympäristön asiantuntijoihin¹⁰, viranomaisiin ja paikallisen tason toimijoihin. Hankkeen yhteystietolista on koostunut ELY-keskusten, maakunnan liittojen ja maakuntamuseoiden viranomaisista, Museoviraston edustajista sekä esimerkiksi Maa- ja kotitalousnaisten, ProAgrarian ja Metsähallituksen asiantuntijoista ja paikallisten järjestöjen aktiivisista toimijoista.

Hankkeen materiaalia on kerätty virtuaalineuvotteluiden, haastatteluiden, sähköisen kyselyn sekä alueellisten työpajojen avulla. Lisäksi MDI sisällytti omana työnään toteuttamaan valtakunnalliseen kuntakyselyyn kulttuuriympäristöä koskevia kysymyksiä. Kuntakysely lähetettiin Suomen kaikkiin kuntiin sekä viranhaltijoille että luottamushenkilöille.

Virtuaalineuvotteluja järjestettiin työn aika kaksi ja neuvotteluissa oli läsnä sekä ELY-keskusten, maakunnan liittojen ja museoiden edustajia. Virtuaalitapaamisissa keskityttiin pääasiassa maakuntaudistuksen valmisteluun huhtikuussa ja joulukuussa 2017. Kaiken kaikkiaan virtuaalitapaamisiin osallistui 95 henkilöä.

Kulttuuriympäristönhoidon nykytilaa ja tulevaisuudennäkymiä sekä uhkia ja mahdollisuuksia selvitettiin sähköisellä kyselyllä kesän ja syksyn 2017 aikana. Kysely lähetettiin koko yhteystietolistalle henkilökohtaisella vastauslinkillä. Yhteensä 86 asiantuntijaa vastasi sähköiseen kyselyyn.

Haastatteluja toteutettiin kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäisellä haastattelukierroksella haastateltiin maakuntien liittojen kulttuuriympäristövastaavia¹¹. Haastatteluilla selvitettiin kulttuuriympäristönhoidon nykytilaa sekä maakuntaudistuksen valmistelun tilannetta kulttuuriympäristöjen osalta. Toinen haastattelukierros koski valtakunnallisesti hoidettuja tehtäviä ja kolmannella haastattelukierroksella kartoitettiin maakuntien innostavia esimerkkejä, jotka on esitetty myöhemmin tässä julkaisussa.

9 <http://www.kulttuuriperintovuosi2018.fi/fi/mista-on-kyse/kulttuuriperintobarometri>

10 Lisäksi Jyväskylän työpajaan kutsuttiin aluekehityspäiville osallistuneita aluekehittäjiä.

11 Haastateltaviksi valittiin henkilöt, jotka ovat olleet mukana maakunnan kulttuuriympäristötyössä ja ovat olleet mukana maakuntaudistuksen valmistelussa tai ovat tietoisia maakuntaudistuksen tilanteesta kulttuuriympäristöjen osalta.

Kuva 2. Työpajatyöskentelyä Jyväskylässä (kuvaaja Anssi Kumpula).

Alueellisia työpajoja järjestettiin yhteensä viisi, joista viimeinen oli päätösseminaarityyppinen. Työpajat järjestettiin rinnakkaistapahtumana jonkin alueellisen tapahtuman yhteyteen ja työpajakutsua välitettiin myös kyseessä olevan alueen muille kuin kulttuuriympäristötoimijoille. Ensimmäinen työpaja pidettiin Leppävirralla Maaseutuparlamentin yhteydessä. Keskeisenä teemana työpajassa oli perinnemaisemat ja maaseutualueet. Toinen työpaja pidettiin Mikkelissä maakuntakaavoituksen neuvottelupäivien yhteydessä ja työpajan teemaana oli kaavoitus kulttuuriympäristöjen näkökulmasta. Kolmas työpaja oli Tampereella Matkailun ja kulttuurin syke -seminaarin yhteydessä, jossa teemana oli kulttuuriympäristöjen tuoma mahdollisuus matkailuun. Neljäs työpaja pidettiin Jyväskylässä aluekehityspäivien yhteydessä, ja sen teemoina olivat kulttuuriympäristöjen kytkeminen laajemmin aluekehitykseen sekä kolmannen ja neljännen sektorin rooli kulttuuriympäristöjen hoidossa. Temaattisten painatusten lisäksi työpajoissa käsiteltiin kulttuuriympäristön roolia elinvoiman ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Hankkeen päätösseminääri järjestettiin Oulussa.

MDI:n asiantuntijoiden tukena on ollut hankkeen asiantuntijapooli, jossa on ollut jäsenenä Suomen kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Riitta Vanhatalo, Designmuseon ja Suomen arkkitehtuurimuseon ystävät ry:n puheenjohtaja Maire Mattinen sekä Suomen museoliiton pääsihteeri Kimmo Levä. Hankkeen sparrauksen lisäksi he ovat osallistuneet alueellisiin

työpajoihin sekä kirjoittaneet aiheesta blogi-kirjoitukset, jotka ovat julkaistu MDI:n avoimilla hankkeen verkkosivuilla¹².

Hankkeessa on haluttu nostaa esille alueellisia onnistuneita ja innostavia esimerkkejä siitä, miten kulttuuriympäristöt ovat huomioitu alueiden kulttuuriympäristötyössä. Nämä maakuntien innostavat esimerkit ovat esitetty pitkin raporttia nostoina laatikoissa muun tekstin lomassa. Raportissa esillä olevat innostavat esimerkit eivät tarkoita sitä, etteikö kyseessä olevassa maakunnassa tehtäisi muuta kiinnostavaa kulttuuriympäristöjen hoitoon liittyen tai etteikö jonkin toisen maakunnan innostava esimerkki voisi olla esimerkkinä myös jossakin muussa maakunnassa. Tavoitteena on ollut saada esille erilaisia esimerkkejä ja näin osoittaa kulttuuriympäristöjen hoitoon liittyvä kirjo ja mahdollisuudet.

Hankkeen havaintojen lisäksi raportissa on nostettu omaksi pääluvuksi kulttuuriympäristön hoitoon liittyvät yhteistyöryhmät. Yhteistyöryhmät ovat tunnistettu jo hankkeen käynnistysvaiheessa hyväksi tavaksi hoitaa kulttuuriympäristöihin liittyviä asioita, ja tämän vuoksi yhteistyöryhmät on nostettu raportissa omaksi pääluvukseen. Raportin pääluvun 4 jokainen alaluvun teema voisi olla oma tutkimusaiheensa. Tässä raportissa pitäydytään kuitenkin tämän hankkeen aikana tulleissa havainnoissa kuhunkin teemaan liittyen.

---

12 <http://www.mdi.fi/press-kit/kulttuuriymparistot/>

2 Maakuntaudistus

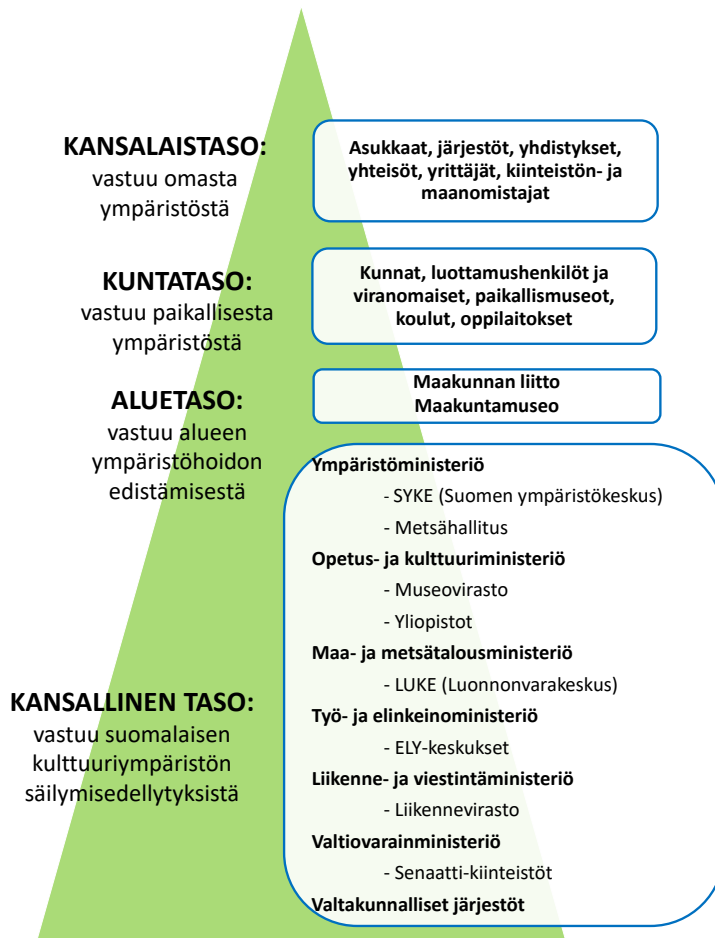
2.1 Kulttuuriympäristöasioiden hoito nykymuodossaan

Maakuntaudistus tulee toteutuessaan vaikuttamaan kulttuuriympäristöasioiden hoitoon merkittävästi, sillä nykytilanteessa suurin vastuu kulttuuriympäristötyöstä on ollut ELY-keskuksilla ja maakuntien liitoilla. Molemmat organisaatiot tulevat maakuntaudistuksen yhteydessä katoamaan ja näiden tehtävät tulevat siirtymään uusille organisaatioille, joten on tarpeen löytää uusia tapoja hoitaa kulttuuriympäristötyötä.

Kuvassa 3 on kuvattu nykymalli eri toimijoiden rooleista kulttuuriympäristöasioiden hoidossa¹³. Ympäristöministeriö vastaa muinaisjäännöksiä lukuun ottamatta kulttuuriympäristöasioista kokonaisuudessaan valmistelemalla sitä koskevaa lainsäädäntöä ja vastaamalla alan yleistä ohjauksesta. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on kokonaisvastuu kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa valtioneuvostossa ja muinaisjäännöksiä koskevassa lainsäädännössä. Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa ja rahoittaa alueellista museotoimintaa museolain mukaisesti valtiosuusjärjestelmän kautta. Museovirasto toimii opetus- ja kulttuuriministeriönalaisena kulttuuriympäristöasioiden valtakunnallisena asiantuntijaviranomaisena.

ELY-keskusten vastuulla on mm. ympäristönsuojelu, alueidenkäyttö, rakentamisen ohjaus, kulttuuriympäristön, maisemien ja perinnebiotooppien hoito, luonnon monimuotoisuuden suojeleminen ja kestävä kehitys sekä matkailun edistäminen osana elinkeinopolitiikkaa. Lisäksi ympäristötiedon tuottaminen ja jakaminen sekä ympäristötietouden edistäminen ovat ELY-keskusten vastuulla. Maisema-alueita ja luonnonsuojelulain mukaisia maisemanhoitoalueita koskevat selvitykset ovat myös ELY-keskusten vastuulla. Kyseiset tehtävät siirtyivät maakuntaudistuksessa ELY-keskuksilta maakuntien vastuulle.

¹³ Kuva on luotu mukailen Hämeen alueellisen kulttuuriympäristöohjelman 2007–2013 kulttuuriympäristötoimijoiden kuvausta.

Kuva 3. Kulttuuriympäristötoimijoiden nykytila.

Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Museovirasto on valtionhallinnon keskeinen kulttuuriperinnön asiantuntija ja palvelujen tuottaja, joka osaltaan myös kehittää kulttuuriympäristön vaalimisen tavoitteita ja keinoja. Se vastaa osin myös maakunnissa kulttuuriympäristön viranomaistoiminnasta, erityisesti tärkeimmistä kaava- ja restaurointihankkeista sekä valtiotaustaisista ja kirkollisista kohteista. Useat maakuntamuseot osallistuvat myös omalla asiantuntemuksellaan rakennusperinnön hoidon, korjausrakentamisen ja restauroinnin ohjaukseen. Maisema-alueita, maisemanhoitoalueita ja perinnebiotooppeja koskeva asiantuntemus on ollut pääosin Suomen ympäristökeskuksen ja ELY-keskusten vastuulla.

Valtiolla on kolme keskeistä kiinteistönhaltijaa, jotka huolehtivat kulttuuriperinnöllisesti tärkeistä kiinteistöistä. Valtiovarainministeriön alaisuudessa toimiva Senaatti-kiinteistöt hallinnoi valtion rakennettua käytössä olevaa kiinteistövarallisuutta, ja kulttuuriympäristön näkökulmasta arvokkaita kiinteistöjä on vuokrattu esimerkiksi Museovirastolle. Maa- ja metsätalousministeriön sekä ympäristöministeriön alainen Metsähallitus hoitaa valtion maa- ja vesiomaisuutta, joten vastuu muinaisjäännösten hoitamisesta on myös Metsähallituksen vastuulla.

lituksella. Metsähallituksen lakisääteisiin tehtäviin kuuluu mm. vaalia hallussaan olevaa kulttuuriomaisuutta ja tehtäviään hoitaessaan turvata saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytykset saamelaisten kotiseutualueilla. Kolmas kiinteistönhaltijaorganisaatio on liikenne- ja viestintäministeriön alainen Liikennevirasto. Museovirastolla on Senaatti-kiinteistöjen, Metsähallituksen ja Liikenneviraston kanssa keskinäiset kumppanuussopimukset koskien suojeltavaa valtion kiinteistöomaisuutta.

Alueellisella tasolla maakuntien liitot vastaavat alueidensa kehittämisestä ja maakunta-kaavoituksesta. Erilaiset arkistot, kirjastot ja museot ovat vastuussa kulttuuriperinnön ja sitä koskevan tiedon säilyttämisestä ja jakamisesta. Paikallisesti vastuu kulttuuriympäristöasioissa on kunnilla, jotka vastaavat alueensa yleis- ja asemakaavoituksesta, rakennusvalvonnasta sekä alueensa rakennusten purkamisen valvonnasta ja maisemaluvista. Kunnat myös omistavat kulttuurihistoriallisesti tärkeitä kohteita.

Museolaissa (887/2005) museoiden tehtäväksi määritellään kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuuden edistäminen. Museoiden tehtävänä on myös harjoittaa kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta, opetusta sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa. Valtioneuvoston asetuksessa museoista (1192/2005) säädetään maakunta- ja aluetaidemuseoiden tehtävistä, joihin kuuluu mm. edistää museotoimintaa, kulttuuriympäristön säilymistä sekä visuaalista kulttuuria toiminta-alueellaan. Valtaosa maakuntamuseoista on kuntien omistamia ja rahoittamia. Lisäksi museoiden toimintaa rahoitetaan valtionosuudella ja valtion harkinnanvaraisilla avustuksilla sekä museoiden omilla tuotoilla. Maakuntamuseoilla on myös mittavaa kulttuuriperintökasvatustoimintaa – museopedagogit ovat järjestäytyneet omaksi yhdistykseksi PEDAALI ry. Yhdistysten, kuntien ja muiden ylläpitäjien rahoituksella Suomessa toimii laaja paikallisten kotiseutu- ja erikoismuseoiden joukko. Kulttuuriperintökasvatusta tekee myös Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry¹⁴. Saamelaisalueella kulttuuriympäristön hoidon asiantuntijatehtävistä kokonaisuudessaan vastaa Museoviraston kanssa tehdyn sopimuksen nojalla saamelaismuseo Siida, joka on museolain nojalla nimetty valtakunnallinen erikoismuseo ja toimii saamelaisten kansallismuseona.

Kulttuuriympäristön parissa työskennellään myös lain velvoittamien tehtävien ulkopuolella. ELY- ja maakuntakohtaisia kulttuuriympäristön yhteistyöryhmiä on lähes jokaisessa maakunnassa. Työryhmän vetovastuu on pääasiassa ELY-keskuksilla, mutta muutamissa tapauksissa myös maakuntamuseoilla tai maakunnan liitolla. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät voivat vastata esimerkiksi maakunnallisesta kulttuuriympäristöohjelmasta tai kulttuuriympäristöpalkintojen jakamisesta, mutta pääsääntöisesti ryhmien tärkein rooli on toimia keskusteluforumina, joka kerää yhteen alan asiantuntijoita eri toimijoilta. Lisäksi kulttuuriympäristöohjelmia tukevat rakennetun ympäristön laadukkuuteen tähtäävät alu-

14 <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/>

eelliset ja paikalliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat, joiden laatijoina ovat mm. kunnat, alueelliset ja paikalliset SAFA-osastot. Kulttuuriympäristötyössä on mukana myös muun muassa monia järjestöjä ja liittoja, kuten Suomen kotiseutuliitto, ProAgria ja Europa Nostra Finland. Myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä ammattiopistojen kanssa tehdään yhteistyötä kulttuuriympäristötyön liittyen.¹⁵

Suomen perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Tämä on myös keskeinen periaate kaikissa niissä kansainvälisissä sopimuksissa, joihin Suomi on kulttuuriperinnön suojelun osalta sitoutunut. Periaate on ymmärrettävä ja tärkeä, mutta kuten nykytilakuvauksesta voi hyvin päätellä, samalla kun suojelu kuuluu kaikille, se ei kuulu kokonaisuutena kenellekään. Tästä seurauksena on tehtävien, vastuiden ja rahoituksen sirpaloituminen. Kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyvät työt ovat organisaatioissa liiaksi sivutyö- tai oman toimen ohessa -asemassa, jolloin niiden suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen toteuttaminen hankaloituu.

2.2 Maakuntaudistus ja kulttuuriympäristöt

Maakuntaudistuksen valmistelun tilannetta on hankkeen aikana selvitetty kahdella virtuaalineuvottelulla (osallistujina ELY-keskukset, maakuntien liitot ja maakuntamuseot), haastatteluilla, seuraamalla maakuntien 2019-nettisivuja sekä keräämällä tietoja meneillään olevista maakuntaudistusta käsittelevistä valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushankkeista: Sote- ja maakuntaudistuksen tuki (SMUUTO), Sote- ja maakuntapalveluiden yhteistyön rakenteet, toimintamallit ja ohjauskeinot (SOMAYRTTI) ja Maakunnan ohjausmallit (MOHJU)¹⁶. Lisäksi, maakuntamuseoiden osalta maakuntaudistuksen valmistelun tilannetta on selvitetty Satakunnan Museon teettämässä museoselvityksessä ja selvityksen tuloksia on hyödynnetty myös tässä hankkeessa.

Pääasiallinen vuoden 2018 alun tilanne maakunnissa maakuntaudistuksen valmistelussa kulttuuriympäristöjen osalta on se, että viimeisin valmistelupaketti on koottu kesällä 2017 ja kulttuuriympäristöasiat sisältävät teemaryhmät ovat olleet tauolla kesän jälkeen. Rekrytointeja tehdään parhaillaan ja teemaryhmien aktiivinen valmistelutyö jatkuu jälleen keväällä 2018. Kulttuuriympäristöasiat on pääsääntöisesti sisällytetty aluesuunnittelua, alueidenkäyttöä, aluekehitystä tai kulttuuria koskevien alatyöryhmien toimeksiantoihin. Kulttuuriympäristöasioita on tähän mennessä käsitelty kokonaisuutena menemättä vielä

¹⁵ Hallinnon nykytilankuvauksessa on hyödynnetty hallituksen esitystä eduskunnalle kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

¹⁶ MDI on mukana toteuttamassa näitä kolmea VN TEAS -hanketta.

yksityiskohtaisiin tehtäviin ja roolituksiin. Erityisen paljon on pohdittavaa maakunnissa, jotka jakavat ELY-keskuksen Y-vastuualueen kahden tai useamman maakunnan kanssa.

Maakuntaudistuksen tarkastelu yleisellä tasolla kertoo siitä, että kulttuuriympäristöasiat eivät ole olleet vahvasti esillä, ja kulttuuriympäristöasiat on sulautettu yhdeksi aiheeksi osaksi isompia valmistelun teemaryhmiä. Valmistelussa on tullut esille, että lähes kaikki ympäristötoimet (ELY-keskusten Y-puolen asiat), mukaan lukien kulttuuriympäristötoimet, vaatisivat ylimaakunnallista yhteistyötä. Kaikkien maakuntien ei ole mahdollista toteuttaa hyvin yksityiskohtaista asiantuntemusta vaativaa ympäristönhoitotyötä, sillä resursseja ja osaamista ei ole riittävästi jokaisessa maakunnassa. Ylimaakunnallinen toteuttaminen takaisi ympäristönhoidon tasaisempaa laatua. Alueidenkäyttö taas koetaan onnistuvan parhaiten maakunnan tasolla.¹⁷

Hankkeen ensimmäisen vaiheen tulokset osoittavat, että kulttuuriympäristöjen hoitoon käytettävissä olevat resurssit ja osaaminen vaihtelevat maakunnittain. Kulttuuriympäristöasioiden hoito on usein riippuvainen myös kyseistä tehtävää hoitavien henkilöiden omasta aktiivisuudesta. Tehtävät ovat joissakin maakunnissa hyvin henkilösidonaisia, mihin liittyy riskejä esimerkiksi eläköitymisen yhteydessä. Tämä on muutamissa maakunnissa aiheuttanut taukoja yhteistyöryhmän toiminnassa. Maakuntien toimintaympäristöjen eroavaisuudet asettavat maakunnat jo lähtökohdiltaan erilaiseen asemaan: eteläisessä Suomessa on helpompi integroida kulttuuriympäristöt osaksi alueiden kehitystä jo pelkän asukasmäärän ja kysynnän perusteella kuin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Harvaan asutuilla alueilla kulttuuriympäristöjä tuhoutuu enenevässä määrin, ellei niitä saada paremmin integroitua ympärillä olevaan toimintaympäristöön. Kestävä käyttö on avain kulttuuriympäristöjen säilymiselle.

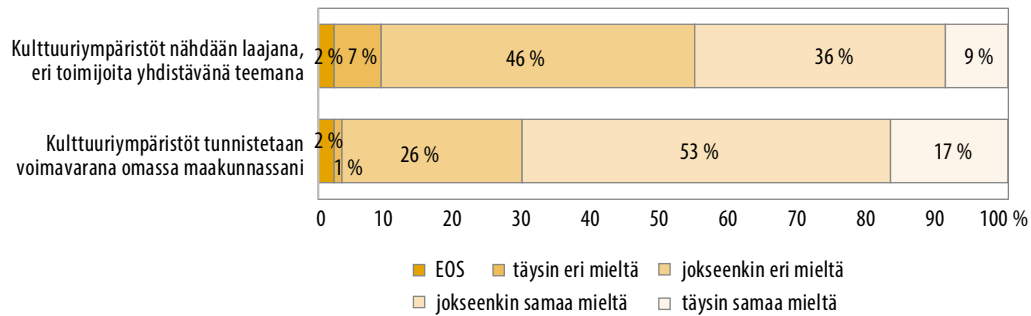
Hankkeen sähköisellä kyselyllä haluttiin selvittää rooleja ja toimintatapoja kulttuuriympäristönhoidossa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan seuraavia väittämiä:

- a. Kulttuuriympäristöt tunnustetaan voimavarana omassa maakunnassani.
- b. Kulttuuriympäristöt nähdään laajana, eri toimijoita yhdistävänä teemana.

Kuva 4 esittää kyselyosuuden tuloksia koko maan tasolla. Tulokset kertovat, että kulttuuriympäristöt nähdään voimavarana maakunnissa, peräti 62 % vastaajista on tätä mieltä. Sen sijaan kulttuuriympäristöjä ei niinkään nähdä eri toimijoita yhdistävänä teemana. Vastauksien taustalla on varmasti useita tekijöitä, esimerkiksi se, että kulttuuriympäristöt ja etenkin suojellut kohteet tunnustetaan usein esimerkiksi aluekehitystä jarruttavana te-

¹⁷ Havainnot perustuvat MDI:n muihin maakuntaudistusta koskeviin VN TEAS -projekteihin sekä MDI:n vuoden 2017 kuntakyselyyn.

kijänä ja sen vuoksi kaikki viranomaiset eivät puhalla yhteen hiileen kulttuuriympäristöjen puolesta. Vastauksista näkyy myös se, että kulttuuriympäristöjä ei tunnisteta alueilla horisontaalisena teemana, vaan toiminta on siiloutunutta.

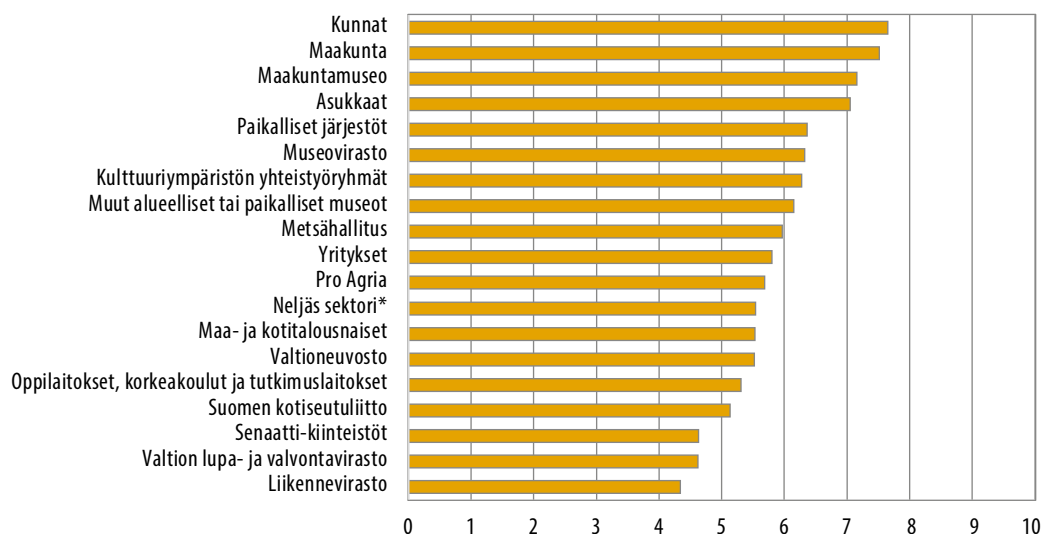

Kuva 4. Kulttuuriympäristöjen rooli maakunnissa (N=86)

Maakunnat lähtevät siis varsin erilaisista lähtökohdista suunnittelemaan kulttuuriympäristöasioiden hoitoa tulevissa maakunnissa. Osassa maakunnista kulttuuriympäristöt näkyvät jo nyt hyvin maakuntien toiminnassa ja strategisessa kehittämisessä. Kulttuuriympäristöt tunnustetaan voimavarana alueilla, mutta niitä ei osata hyödyntää vielä riittävän hyvin. Vajaa hyödyntäminen saattaa johtua kulttuuriympäristöasioiden hoitoon varattujen resurssien, euro- ja henkilöresurssien vähäisyydestä, ohuesta kulttuuriympäristötietoudesta tai siilot rikkovasta yhteistyöstä eri toimijoiden välillä.

2.3 Kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys tulevissa maakunnissa

Hankkeen aikana on selvitetty eri toimijoiden välisiä suhteita ja merkitystä kulttuuriympäristötyössä, sekä toimijoiden muuttuvia suhteita maakuntaudistuksen myötä. Hankkeen sähköisellä kyselyllä haluttiin selvittää, kuinka tärkeä eri toimijoiden rooli tulee vastaajien mielestä olemaan maakuntaudistuksen toteutuessa. Vastaajia pyydettiin arvottamaan jokainen toimija nollassa (ei lainkaan tärkeä rooli) kymmeneen (merkittävä rooli.) Kuvasta 5 käy ilmi, että merkittävin rooli tulevissa maakunnissa vastaajien mukaan tulee olemaan kunnilla, maakunnilla, maakuntamuseoilla sekä asukkailla.

Kuva 5. Toimijoiden merkitys kulttuuriympäristönhoidon kannalta vuonna 2019 (N 86)
(Kyselyn toteutuksen aikana maakuntaudistuksen toteutumisaikajankohda oli vuosi 2019)

Vastaajia pyydettiin perustelemaan vastauksia, jos vastaaja määritteli toimijan rooliksi yli 8. Alla koottuna kyselyvastausten perusteella kuusi tärkeintä toimijaa sekä niiden rooleja, jotka ovat nousseet esille kyselyn vastauksissa.

Kuntien (sekä asukkaiden) tärkeää roolia perusteltiin sillä, että vastuu kulttuuriympäristöstä kuuluu kaikille ja kulttuuriympäristötyötä tulisi tuoda lähemmäksi asukkaita. Kuntien rooli asemakaavan laatijana koetaan hyvin tärkeäksi etenkin rakennetun kulttuuriympäristön suojelun ja kestäväen käytön kannalta. Asemakaavoituksen kautta kunnilla on mahdollisuus lisätä alueen vetovoimaisuutta asumisen ja yrittämisen paikkana korostamalla alueen identiteettiä kulttuuriympäristöjen avulla. Kuntapäätäjät ovat myös avainasemassa, miten kuntatasolla resursoidaan ja arvotetaan kulttuuriympäristöjen säilymistä, hoitoa ja mahdollisuutta voimavarana. Kunnilla on myös merkittävä rooli kulttuuriympäristöohjelmien jalkauttamisessa. Suurin osa kulttuuriympäristökohteista on kunnan omistuksessa.

Maakunnan roolia korostettiin maankäytön suunnittelussa. Maakunnalla on laajin käsitys koko maakunnan kehityksestä ja mahdollisuuksista, joten sen vuoksi maakunnalla on merkittävä rooli kulttuuriympäristöarvojen tuomisessa osaksi koko maakunnan kehittämistä.

Asukkailla on tärkeä rooli kulttuuriympäristöjen arvostuksen ja kestäväen käytön näkökulmasta sekä kulttuuriympäristöjen hyötykäytössä: aktiivisessa käytössä oleviin kulttuuriympäristöihin luonnollisesti myös resursoidaan enemmän niiden virkistysarvon vuoksi. Asukkaat ovat myös merkittäviä kulttuuriympäristöjen hoitajia. Vapaaehtoisten tekemä taloköyö on hyvin merkittävää kulttuuriympäristönhoidon kannalta. Omakotitalot ja niiden pihat ovat osa rakennettua kulttuuriympäristöä ja asukkailla on merkittävä rooli pihapiiri-

en kulttuuriperintöarvojen ylläpidossa. Myös vieraslajitorjunta pihapiireissä on asukkaiden vastuulla. Asukkaiden roolin tärkeyttä nostaa asukkaiden hallussa olevat tietovarannot kulttuuriympäristöstään, mitä ilman virkamiestyö olisi hankala toteuttaa kestäväällä tavalla. Neljännen sektorin, eli järjestäytymättömien aktivistien, roolia perustellaan hyvin pitkälti samoin kuin asukkaiden roolia. Näiden kahden toimijaryhmän välinen ero onkin häilyvä.

Museoviraston rooli ei tule maakuntaudistuksessa radikaalisti muuttumaan, joten sen roolia edelleenkin korostetaan kulttuuriperinnön vaalijana. ELY-keskusten lopettaessa toimintansa Museoviraston toivotaan ottavan yhä isommin vastuuta rakennussuojelussa. Rakennetun kulttuuriympäristön korjaukseen kohdistetut rahat kanavoituvat suurelta osin Museoviraston kautta, joten rakennusperinnön kunto on valtakunnallisesti tarkasteltuna hyvin pitkälti Museoviraston päätösten harteilla. Museoviraston roolin kuitenkin toivotaan kasvavan ja profiloituvan selkeämmin erityisesti asiantuntijana ja asioiden ratkaisijana sekä valtakunnallisten suositusten laatijana, varsinkin jos ympäristöministeriön valtakunnallinen koordinoiva rooli heikkenee uudistuksen yhteydessä. Museoviraston toivotaan myös ottavan enemmän vastuuta valtakunnallisen kulttuuriympäristötutkimuksen saralla.

Maakuntamuseo on nyt ja tulevassa maakuntamallissa alueellisen kulttuuriperinnön ja asiantuntijuuden tärkein vaalija. Opetus- ja kulttuuriministeriössä valmistelussa olevan uudistuksen toteutuessa maakuntamuseot toimivat alueellisina vastuumuseoina vuodesta 2020 alkaen. Uudistuksen toteutuessa museoiden kulttuuriympäristötehtävistä säädettäisiin nykyistä selkeämmin lain tasolla. Maakuntamuseo antaa lausuntoja, tekee valituksia ja antaa opastusta esimerkiksi maakuntakaavoitusprosesseissa. Maakuntamuseon roolia alueellisena toimijana halutaan tulevaisuudessa korostaa, sillä LUOVA:n roolin valtakunnallisena toimijana pelätään heikentävän paikallistuntemuksen kuulemista päätöksissä. Satakunnan Museon tekemän maakuntamuseoselvityksen mukaan kulttuuriympäristötyön rahallinen osuus museon budjetista vaihtelee vastausten mukaan välillä 3–24 %.¹⁸

Paikallisten järjestöjen tärkeää roolia perustellaan ruohonjuuritason työn jalkauttajana ja paikallisten kulttuuriympäristöarvojen puolestapuhujana. Paikallisten järjestöjen olemassaolo ja toiminta jo itsessään välittää viranomaisille ja asukkaille tunnetta, että paikalliset kulttuuriympäristöt ovat arvokkaita. Kulttuuriympäristöjen hoidossa järjestöillä on merkittävä rooli.

18 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160296/okm43.pdf>

2.4 Maakuntaudistuksen mahdollisuudet ja haasteet

Maakuntaudistus nähdään sekä mahdollisuutena että haasteena kulttuuriympäristöasioiden hoidolle. Nykytilanteessa kulttuuriympäristöjen hoitoon ja niiden asemaan maakunnissa ei olla kaikilta osin tyytyväisiä. Kulttuuriympäristöt eivät ole niiden ansaitsemassa asemassa: kulttuuriympäristöarvojen vaaliminen mainitaan maakuntien strategioissa, mutta vaaliminen jää mainintojen tasolle, konkreettiset teot ovat vähäisempiä.

Maakuntaudistus nähdään hankkeen kyselyn sekä työpajojen tulosten perusteella ennen kaikkea mahdollisuutena yhdistää resursseja ja kehittää uusia, toimivampia ja tehokkaampia toimintatapoja sekä tiivistää yhteistyötä. Uudistus nähdään mahdollisuutena saada kulttuuriympäristöt horisontaalisena arvona mukaan uuden maakunnan eri yksiköihin. Kulttuuriympäristöt tulisivatkin nähdä muunakin kuin historiallisesti arvokkaana: ne lisäävät hyvinvointia, paikallista elinvoimaa sekä vahvistavat paikallisidentiteettiä. Maakuntaudistus tarjoaa mahdollisuuden muovata maakunnan kulttuuriympäristötyötä juuri paikallisia erityispiirteitä huomioivaksi. Maakuntaudistus koetaan maakunnan profiloitumisen ja identiteetin vahvistamisen paikkana. Maakuntaudistuksen valmistelussa maakunnat ovat miettineet kulttuuriympäristötyön kytkemistä sosiaali- ja terveystieteiden, jotta kulttuuriympäristön voimavaroja hyvinvoinnin lähteenä saataisiin korostettua. Valmistelussa alkaneen yhteistyön toivotaan jatkuvan myös uusissa maakunnissa.

Kulttuuriympäristöjä hoidetaan, vaalitaan, halutaan kehittää ja niissä tapahtuvista muutoksista ollaan parhaiten perillä paikallistasolla. Tämän ruohonjuuritason toimijoilla pitäisi olla mahdollisuus olla mukana saamassa tietoa, päätöksenteossa, saada tukea, apua ja näkemyksiä maakunnan tasolta.

Kaiken osaamisen ja asiantuntijuuden tuomisen yhteen paikkaan koetaan helpottavan ja tehostavan maakunnan kulttuuriympäristöasioiden käsittelyä. Uudistuksessa on mahdollisuus luoda selkeä roolijako valtion, maakunnan ja kuntien sekä maakuntamuseon välille. Hankkeen havaintojen mukaan kunnille toivotaan isompaa roolia kulttuuriympäristötyössä, muun muassa kulttuuriympäristökasvatuksessa ja kulttuuriympäristöjen tutuksi tekemisessä. Maakuntaudistus tarjoaisi mahdollisuuden siirtää osa maakunnan tehtävistä kunnille taikka luoda vakiintunutta yhteistyötä.

Tärkeintä, että maakunnassa on yhteinen suojelumyönteinen kulttuuriympäristöohjelma: kaikki lähtee jatkossa siitä, että maakunnassa on vahva tahto kulttuuriympäristön vaalimiseen. Jatkossakin nimittäin toivottavasti kulttuuriympäristöstä huolehtiminen kuuluu kaikille, perustuslain mukaan.

Perustettavaan Valtion lupa- ja valvontavirastoon LUOVAan siirrettäisiin aluehallintoviranomaisten ja ELY-keskusten tehtäviä. Valtion lupa- ja valvontavirasto on herättänyt

hankkeen aikana paljon kysymyksiä liittyen epätietoisuuteen siitä, mitkä tehtävät olisivat menossa viraston hoidettavaksi. Parhaimmillaan tehtävien keskittämisen yhteen virastoon nähdään yhtenäistävän käytäntöjä ja toimintatapoja sekä mahdollisuutena keskittää asiantuntijuutta, jota voidaan hyödyntää koko maan laajuisesti. Lisäksi koetaan hyväksi, että valtion lupa- ja valvontavirasto on riittävän etäinen ja neutraali toimija esimerkiksi rakennussuojelupäätöksiin liittyen.

Maakuntauudistuksen uhkakuvat liittyvät nykyhetken kipukohtien jatkumiseen tai niiden kärjistymiseen sekä maakuntauudistuksen valmistelun hätäisyyteen kulttuuriympäristöjen osalta. Haasteena maakuntauudistuksessa kulttuuriympäristöjen osalta on, että mitään muutoksia ei saada aikaan, vaan kulttuuriympäristöasioiden hoitaminen jatkuu edelleen sirpaleisena. Pelkona on myös, että vanhat tutut mallit viedään suoraan uuteen maakuntahallintoon ja selvää parannusta ei ole nähtävissä. Toisaalta pelätään, että kaikesta vanhasta halutaan luopua, mutta unohdetaan rakentaa uutta tilalle. Haasteena nähdään myös kulttuuriympäristöasioiden hätäinen valmistelu maakuntauudistuksessa, jolloin uudistuksen astuessa voimaan roolitus ja vastuualueet ovat epäselvempi kokonaisuus kuin aikaisemmassa mallissa. Paljon esille tullut pelko niin kulttuuriympäristöasioiden kuin muidenkin ympäristökokonaisuuksien osalta on niiden jääminen sote-asioiden varjoon.

Pelkona, että pyritään jatkamaan niin kuin on ennenkin tehty. Nyt pitäisi rohkeasti kehitellä uutta! Avoimin mielin kohti uutta.

Kulttuuriympäristöasiat on tarkoitus laajentaa yhä useampaan aihekokonaisuuteen horisontaalisena teemana, mutta siinä piilee hankkeen havaintojen mukaan myös uhka: kulttuuriympäristönhoidosta vastaavien viranomaisten pirstaloituminen yhä useampaan yksikköön. Pirstaloitumiseen liittyy myös pelko rahoituksen heikkenemisestä, etenkin kun valmistelussa on puhuttu paljon kulttuuriympäristön rahoituksen muuttumisesta yleiskatteelliseksi, mikä tarkoittaa maakunnan omaa päätäntävaltaa rahoituksen suuntaamisessa. Jos kulttuuriympäristöjä voimavarana ei ymmärretä, voi niiden osuus yleiskatteellisesta rahoituksesta jäädä hyvin heikoksi.

Tuleva uusi Valtion lupa- ja valvontavirasto herättää myös huolta: pelkona on, että uusi virasto jää liian etäiseksi ja paikallinen asiantuntemus ei tule riittävän hyvin huomioiduksi. Esimerkiksi rakennussuojeluun ja maisema-alueisiin liittyvien päätösten siirtäminen valtakunnallisesti hoidettaviksi nähdään haasteena paikallisten arvojen säilymiselle. Osittain maakunnissa pelätään myös sitä, että viraston perustaminen vie resursseja muulta kulttuuriympäristöjen kehittämistyöltä. Monissa maakunnissa on toimiva ja sujuva yhteys maakunnan liittojen ja ELY-keskusten välillä, ja huolena on, että tämä hyvä keskusteluyhteys katoaa uuden lupa- ja valvontaviraston myötä. Tulevan maakunnan ja lupa- ja valvontaviraston välisen rajapinnan huomioiminen nousi esille haastatteluissa, yhteistyön sujuvuus koetaan tärkeäksi panostamisen kohteeksi.

Valtakunnan tasolla huolena nähdään maakuntien katseiden kääntyminen sisään päin ja maakuntien välisen yhteistyön heikkenevän. Erityisesti maisemanhoitoalueilla ja rakennusperinnön hoidossa maakuntien välinen yhteistyö on arvokasta. Lisäksi tiedonvaihto maakuntien välillä on tärkeää, mutta huolta herättää tiedonvaihdon vähentyminen, mikäli ympäristöministeriö ei toimi enää kulttuuriympäristön valtakunnallisena koordinoijana ja maakuntien koollekutsujana. Maakuntamuseon ja maakunnan välinen yhteistyö tulevissa maakunnissa huolettaa myös kulttuuriympäristötoimijoita, mikäli yhteistyön tapaan ei ole määrättyjä suuntaviivoja ja lainsäädäntö vastuutehtävien jakautumisessa jää epäselväksi.

2.5 Ympäristökasvatuksen asema maakunnissa

Ympäristökasvatuksen valtakunnallinen koordinointi on ollut Keski-Suomen ELY-keskuksen vastuulla. Jokaisella ELY-keskuksella on pysynyt kuitenkin oma rooli ympäristökasvatuksen hoidossa, mutta Keski-Suomen ELY-keskus toimii tiedonvälittäjänä ja sieltä käsin hoidetaan valtakunnalliset tehtävät.

Uudessa maakuntalakiehdotuksessa maakuntien tehtäväksi on asetettu ympäristötiedon tuottaminen ja edistäminen. Tehtävää ei kuitenkaan tarkenneta erityislainsäädännössä, mikä on herättänyt huolta tehtävän statuksesta tulevissa maakunnissa. Sote- ja maakuntauudistuksen tiekarttojen uusimmissa versioissa löytyy maininta ympäristökasvatuksesta ja ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmistä, erityisesti luonnonsuojelupalveluiden kohdalla.

Nykymalli on sisältänyt ympäristökasvatuksen harkinnanvaraisia valtionavustuksia, joita on jaettu keskitetysti Keski-Suomen ELY-keskuksesta käsin ympäristökasvatuksen tukemiseksi. Maakuntauudistuksen yhteydessä lakipakettiluonnoksen mukaan vastaava rahamäärä tullaan jakamaan yleiskatteellisena rahana maakuntiin. On siis maakunnan päätös, käytetäänkö rahat samaan aihepiiriin vai ei. Vielä ei ole kehitelty maakunnille suositeltavaa rutiinia mahdollisten avustusten jakamiseen. Yksi mahdollinen malli olisi suunnata ne ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmän tukemiseen. Keskitetyn ympäristökasvatuksen veto-roolin mahdollinen menetys voi tarkoittaa suoraa uhkaa ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmien toiminnan hankaloitumiselle.

Ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmät ovat maakunta- tai ELY-kohtaisia ja niiden jäseniä ovat muun muassa kansalaisjärjestöt, museot, oppilaitokset, varhaiskasvatussektori, Metsähallitus, Suomen metsäkeskus, luontokoulut, nuorisokeskukset ja kuntien viranomaisia. Lisäksi mukana saattaa olla yrityksiä ja yliopistoja. Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen aluetta lukuun ottamatta jokaisen ELY-keskuksen alueella toimii ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä. Keskimääräinen kokoontumistiheys on kahdesti vuodessa, mutta tarvittaessa ryhmä kokoontuu useammin. Ryhmän jäsenet hoitavat vastuuta työnsä

ohessa. Ryhmällä on tärkeä rooli tuoda yhteen ympäristökasvatuksen parissa työskenteleviä. Yhteistyöryhmien vastuulla onkin järjestää alueellisia ympäristökasvatuspäiviä, joissa järjestetään muun muassa alueellista koulutusta ympäristökasvatuksen saralla. Moni toimija järjestää koulutuksia keskitetysti Helsingissä tai muissa suurissa kaupungeissa, joten ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmällä on ollut tärkeä rooli koulutuksen järjestämisessä paikallisesti.

Maakuntien osalta maakuntaudistuksen valmistelussa ympäristökasvatukseen liittyen edetään eri tavoin ja eri tahdissa. Edistyminen on verrannollinen siihen, onko ELY-keskuksen ympäristötukihenkilö ollut mukana valmistelussa. Esimerkiksi Varsinais-Suomen maakunnassa ollaan perustamassa ympäristötietoon perustuvaa alatyöryhmää, jota vetää Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ympäristötukihenkilö.

Resurssit Keski-Suomen ELY-keskuksessa ympäristökasvatuksen keskitettyjen valtakunnallistehtävien hoitoon ovat olleet 0,5 henkilötyövuotta. Eläköitymisen myötä toimesta on kadonnut jopa 1,5 henkilötyövuotta. Muilla ELY-keskuksilla ympäristökasvatuksen resurssit ovat noin 0,2 henkilötyövuotta, mutta osalla ELY-keskuksista ympäristökasvatukselle ei ole varattu lainkaan resursseja. Ympäristötietotehtävä on kirjattu tulevaan maakuntalakiin samassa muodossa kuin se on nyt ELY-keskuksia koskevassa laissa. Uhkana koetaan resurssien riittäminen ja sopivien vastuuhenkilöiden löytäminen jokaiseen maakuntaan. Maakuntaudistus nähdään kuitenkin mahdollisuutena ympäristökasvatuksen aseman vakiintumiseen osana maakunnan organisaatiota.

3 Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät alueellisen yhteistyön ytimessä

3.1 Yhteistyöryhmien toiminta ja rooli kulttuuriympäristötyössä

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät ovat useimmiten ELY-keskusalueilla toimivia kulttuuriympäristöasiantuntijoiden yhteistyöryhmiä. Ryhmien kokoontumisaktiivisuus vaihtelee tapaamisista joka toinen kuukausi kerran vuodessa kokoontumiseen.

Ensimmäiset kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät on perustettu 1990-luvun aikana alueellisten ympäristökeskusten yhteyteen tavoitteena tehostaa eri viranomaisten välistä yhteistyötä. Edustettuina ryhmissä olivat alueellisten ympäristökeskusten eri osastojen lisäksi pääasiassa maakuntien liitot, maakuntamuseot, työ- ja elinkeinokeskukset, tiepiirit ja maakunnan arkkitehdit. Useimmissa maakunnissa ryhmien toiminta oli aktiivista ja toimi ohjelmoidusti. Lisäksi ryhmien toiminta ja tavoitteiden saavuttaminen arvioitiin vuosittain.

Vuoden 2010 aluehallintouudistuksen yhteydessä ympäristöministeriö lähestyi uusia ELY-keskuksia kirjeellä, jossa kehoitettiin jatkamaan yhteistyöryhmien toimintaa. Ryhmien tehtävät määriteltiin seuraavasti:

- toimivan yhteistyön kehittäminen kulttuuriympäristöasioihin alueella osallistuvien tahojen välille,
- alueellisten kulttuuriympäristöohjelmien edistäminen,
- valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja ympäristöjä ja maisema-alueita koskevien toimenpiteiden seuranta,
- kuntien, maakunnan liittojen ja ELY-keskusten tukeminen kulttuuriympäristön hoidon tehtävissä,

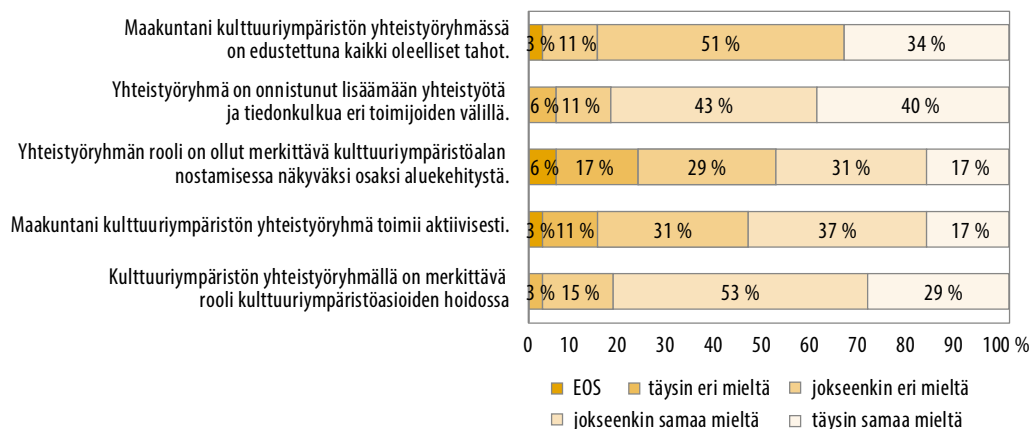
- asiantuntija-avun antaminen kaavoituksessa sekä yksittäisissä kohteissa,
- rakennusperinnön hoitoavustusten jakamisen linjaaminen alueella sekä
- kulttuuriympäristön hoidon merkityksen esille tuominen mm. ympäristökasvatuksessa.

Vuoden 2010 jälkeen ELY-keskuksiin perustettiin pääasiallisesti tehtävien mukaiset yhteistyöryhmät. Ryhmän kokoamista ei siis ole määritelty velvollisuudeksi, mutta muodostamiseen kuitenkin kannustetaan edelleen myös Kulttuuriympäristöstrategiassa 2014–2020. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien lisäksi maakunnista löytyy esimerkiksi ympäristöpoliittisia neuvottelukuntia, joiden tehtävät ovat osittain samankaltaisia¹⁹.

Nykyiset kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät koostuvat pääosin kulttuuriympäristön parissa työskentelevistä virkamiehistä ELY-keskuksesta, maakunnan liitosta ja maakuntamuseosta. Vetovastuu on useimmiten ELY-keskuksella. Toimivaksi ja tehokkaaksi kokoonpanoksi on havaittu järjestely, jossa on edustettuina myös kolmas ja neljäs sektori sekä alueen oppilaitoksia. Hyvin monesta yhteistyöryhmästä löytyy edustajia muun muassa Pro Agriasta, Maa- ja kotitalousnaisista, MTK:sta, Leader-ryhmistä, Metsäkeskukselta sekä Met-sähallituksesta, ryhmien jäsenenä on myös paikallisia yhdistyksiä ja järjestöjä.

Hankkeen aikana toteutetussa kulttuuriympäristökyselyssä yhteistyöryhmiä koskeneet kysymykset osoitettiin ainoastaan yhteistyöryhmissä mukana olevilla vastaajille (kuva 6). Yli 80 % vastaajista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että ryhmässä on edustettuina kaikki oleelliset tahot. Hankkeen aikana on noussut esiin tarve saada ryhmiin lisää monipuolisempaa edustusta esimerkiksi kunnista ja aluekehittämisen parista. Myös kauppakamarin edustus hyvänä yhteistyöryhmän jäsenenä on noussut esille keskusteluissa. Yli 80 % vastaajista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että yhteistyöryhmä on onnistunut lisäämään yhteistyötä ja tiedonkulkua eri toimijoiden välillä. Sen sijaan vain 48 % vastaajista on sitä mieltä, että yhteistyöryhmällä on ollut merkittävä rooli kulttuuriympäristöalan nostamisessa näkyväksi osaksi aluekehitystä. Tämä kytkeytyy ensimmäiseen kysymykseen ja siihen liittyviin kommentteihin ja toiveisiin, että yhteistyöryhmään tulisi saada enemmän edustusta myös puhtaasti aluekehittämisen puolelta. 82 % vastaajista on sitä mieltä, että kulttuuriympäristön yhteistyöryhmällä on merkittävä rooli kulttuuriympäristöasioiden hoidossa. Vastaus tukee ajatusta siitä, että yhteistyöryhmät tulee säilyttää uudessa maakuntahallinnossa, mutta aiemmat vastauksen kertovat tarpeesta kehittää ja laajentaa toimintaa.

¹⁹ Kymenlaakson maakunnassa toimii ympäristöpoliittinen neuvottelukunta, joka esimerkiksi jakaa maakunnallisen kulttuuriympäristöpalkinnon (Nutikka-palkinto).

Kuva 6. Kulttuuriympäristökyselyn tulokset koskien kulttuuriympäristön yhteistyöryhmiä. Kysymykset suunnattu ainoastaan yhteistyöryhmissä mukana oleville asiantuntijoille (N=45)

3.2 Ryhmien tehtävät ja tavoitteet

Ryhmän toimintatapa, tehtävät, kokoonpano ja aktiivisuus vaihtelevat maakunnittain, eikä kaikissa maakunnissa ole nykyhetkellä toimivaa ryhmää. Alle on koottu kulttuuriympäristökyselyn, työpajojen ja haastatteluiden perusteella ryhmien keskeisimpiä tehtäviä, jotka ovat löydettävissä useammasta kuin yhdestä ryhmästä.

Kuntien tukeminen ja paikallistuntemuksen tarjoaminen: Yhteistyöryhmän kautta virkamiehet saavat paikallistuntemusta esimerkiksi rakennetun ympäristön avustuksissa. Yhteistyöryhmään voidaan kutsua ryhmän kokoonpanon lisäksi paikallisia asiantuntijoita antamaan lausuntoja.

Työ maakuntakaavoituksen ympärillä: Ryhmässä keskustellaan ajankohtaisista maakuntakaavoitukseen liittyvistä teemoista ja esimerkiksi kaavoitukseen liittyvistä valituksista ja ristiriidoista. Yhteistyöryhmän toiminta koetaan hyväksi tueksi maakuntakaavoitukselle.

Keskustelufoorumi: Yhteistoimintaryhmä toimii ensisijassa valmistelu-, keskustelu- ja tiedonvälitysfoorumina erilaisissa ajankohtaisissa kulttuuriympäristön hoitoon liittyvissä kysymyksissä. Ryhmässä käsiteltäviä aihepiirejä ovat esimerkiksi maankäytön suunnittelu, rakennussuojelu, rakennetun ympäristön hoito, maisema-alueet, perinnemaisemat ja maiseman hoito sekä muinaismuistojen tutkimus ja suojelu.

Kulttuuriympäristöstrategian laadinta: Yhteistyöryhmässä kulttuuriympäristöstrategian laadinta on tehokas toimintatapa. Ryhmän laaja-alainen jäsenkanta varmistaa sen, että

strategiassa huomioidaan alueelle tärkeät kulttuuriympäristön osa-alueet. Yhteistyöryhmä voi myös toimia strategian toimeenpanon edistämässä ja sen toteutumisen seurannassa.

Kulttuuriympäristöpalkintojen jakaminen: Kulttuuriympäristöpalkinnot ovat hyväksi havaittu tapa nostattaa kulttuuriympäristöjen arvostusta ja niiden tiedostamista maakunnassa. Palkinnon avulla saadaan myös näkyvyyttä mediassa. Hyvä toimintatapa on, että ryhmä valitsee ja perustelee palkinnonsaajaehdokkaat ja jokin toinen ryhmä valitsee voittajan.

Hankeideoiden suunnittelu: Ryhmän kautta tulee esille maakunnan kulttuuriympäristön tila ja sen kaipaama työ, joten hankesuunnittelu sopii hyvin ryhmän toimintatapoihin.

3.3 Ryhmien aktiivisuus

Kuva 7 esittää kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien tilannetta vuonna 2017. Pohjois-Karjalassa, Kanta-Hämeessä, Päijät-Hämeessä ja Kymenlaaksossa ei ole vuoden 2017 aikana ollut ryhmää toiminnassa. Kanta- ja Päijät-Hämeessä on aikaisemmin toiminut yhteinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä, jonka toiminta oli hyvin aktiivista ja osallistujamäärä kasvoi moneen kymmeneen. Ryhmä on edelleen olemassa, mutta toiminta on passiivista henkilömuutosten vuoksi. Kymenlaaksossa toimiva ympäristöpoliittinen neuvottelukunta taas ei lue itseään kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien joukkoon, vaikka osa ryhmän työstä koskeekin kulttuuriympäristöjä.

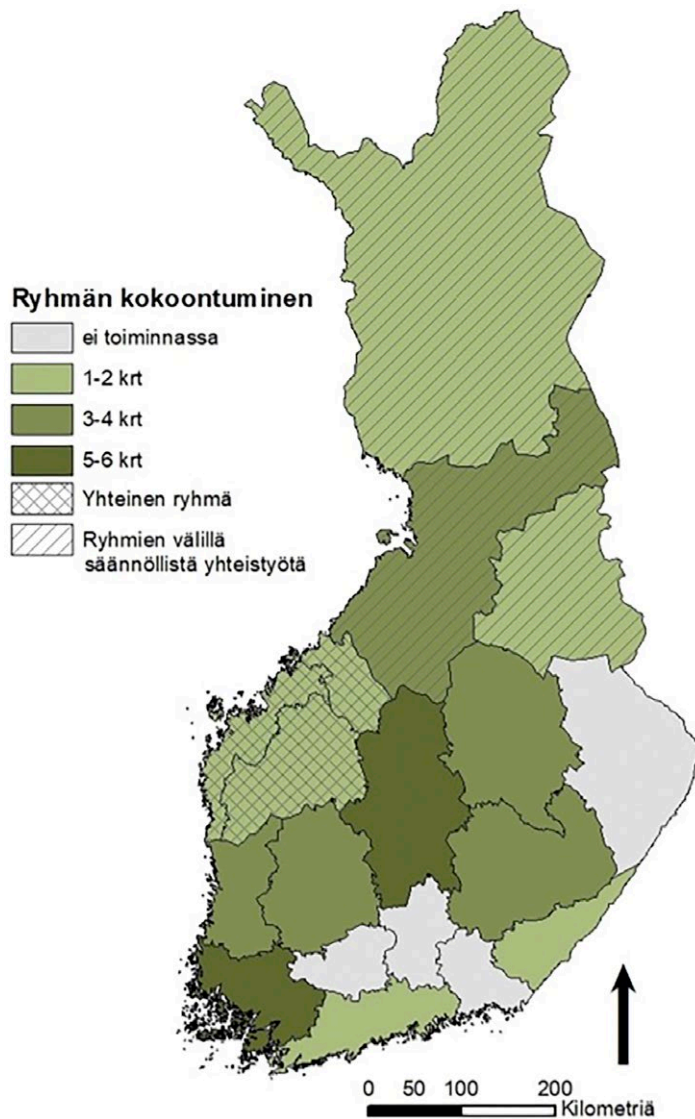
Pohjoisen Suomen maakunnat, Lappi, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu ovat muodostaneet omien maakuntakohtaisten yhteistyöryhmien toiminnan lisäksi yhteistyöryhmän maakuntarajojen yli keväällä 2017. Ryhmän tavoitteena on käsitellä yhdessä kulttuuriympäristön suurempia linjauksia ja yhdistää resursseja tarvittaessa (ryhmän toiminnasta lisää luvun lopussa).

Pohjois-Suomessa on onnistuttu toteuttamaan muitakin vaikuttavia hankkeita kulttuuriympäristöön liittyen ja yhteinen hanketoiminta Pohjois-Suomen maakuntien kesken on yksi yhteistyöryhmän tavoitteista. Esimerkiksi Euroopan maaseuturahaston rahoittama Lapin- ja Kainuun ELY-keskusten ja alueiden Maa- ja kotitalousnaisten yhteinen kolmivuotinen Maiset ruotuun -hanke (2011–2014) koettiin hyvin onnistuneeksi toimintatavaksi hoitaa ja elvyttää kulttuurimaisemia.

Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla toimii kolmen maakunnan yhteinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä. Yhteinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä toimii hyvin ja se on perusteltua sillä maakunnat ovat pinta-alaltaan ja väkiluvultaan suhteellisen pieniä ja niiden kulttuurimaisemat sekä rakennusperintö ovat hyvin samankalta-

sia. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen Y-vastuualue vastaa myös kaikkien näiden kolmen maakunnan ympäristöasioista.

Aktiivisimpia ryhmiä kokoontumaan ovat Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi, jotka kokoontuvat noin viidestä kuuteen kertaan vuoden aikana. Tavallisin kokoontumisaktiivisuus vuoden aikana on yhdestä kahteen kertaan. Osa ryhmistä kokoontuu aina tarpeen vaatiessa, esimerkiksi isojen kaavavalmistelujen aikaan.

Kuva 7. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät vuonna 2017

POHJOIS-SUOMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖN YHTEISTYÖRYHMÄ

Pohjois-Suomen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä on syntynyt ympäristöministeriön rahoittaman ja Lapin ELY-keskuksen toteuttaman Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen Pohjois-Suomessa -hankkeen (1.4.2016–31.5.2017) tuloksena. Hankkeen tavoitteena oli pohjoisen Suomen maakuntien osalta selkeyttää valtiohallinnon sisäistä ja valtionhallinnon, maakuntien liittojen, maakuntamuseoiden sekä muiden toimijoiden välistä työnjakoa ja yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa sekä parantaa näin asiantuntijuutta ja kulttuuriympäristötyön vaikuttavuutta. Hankkeen lähtökohtana toimikin heikko ja epäsäännöllinen yhteistyö Pohjois-Suomen maakuntien välillä, ylimatekunnallisten tavoitteiden puuttuminen, tiedonvaihdon korkea kynnyks sekä epätasalaatuinen palvelutarjonta. Pohjoisessa Suomessa on väkilukuun nähden hyvin paljon kulttuuriympäristöä, joten sen ylläpitäminen on vaativaa ja tarvitsee paikallisten viranomaisten ja muiden

toimijoiden voimavarojen yhdistämistä. Lisäksi Lapin maakunnassa saamelaisalueen erityispiirteet tulee huomioida ja ymmärtää myös saamelaisalueen ulkopuolella. Hankkeen havaintojen perusteella yhteistyöryhmän perustaminen nähtiin parhaaksi tavaksi ylläpitää tiivistä yhteistyötä ja parantaa asiantuntijuutta sekä palveluiden laatua. Ryhmän koordinoijaksi on sovittu Lapin ELY-keskus ja ryhmän kokoontuminen tapahtuu kahdesti vuodessa. Ryhmässä on edustettuna kolmen maakunnan ELY-keskusten, maakuntamuseoiden ja maakunnan liittojen lisäksi Museovirasto, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Saamelaismuseum Siida ja Oulun yliopisto. Ryhmä kokoontui ensimmäistä kertaa alkukesästä 2017.

Pohjois-Suomen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: [http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/PohjoisSuomen_kulttuuriymparistotoimijoi\(44676\)](http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/PohjoisSuomen_kulttuuriymparistotoimijoi(44676))

KOLMEN MAAKUNNAN YHTEINEN KULTTUURIYMPÄRISTÖN YHTEISTYÖRYHMÄ

Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueilla toimii kolmen maakunnan yhteinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä, jossa on edustettuina maakuntien liitot, ELY-keskukset, maakuntamuseot sekä suurimpien kaupunkien edustajia. Yhteenliittymä kulttuuriympäristötyön saralla on perusteltua, sillä kolmen maakunnan alueella rakennustavat ja rakennusperintö sekä maisemalliset arvot ovat hyvin samankaltaisia. Keskeinen ryhmän toiminta on ollut jakaa tietoa ja käytänteitä maisemanhoidossa ja rakennusperintöasioissa. Viime vuosina ryhmään on kuitenkin liittynyt mukaan myös maakunnan liittojen kaavoittajia, sillä ryhmän toimintaa on haluttu sitoa yhä laajemmin maankäytön puolelle. Vuonna 2010 perustetulla ryhmällä on tapana tavata koko kokoonpanolla kahdesti vuodessa.

Ryhmän avulla maakuntien yhteistyönä on toteutettu yhteinen maisema-alueiden

inventointi. Tulokset tällaisesta useamman maakunnan inventoinnista olivat merkittävät, joten tulevaisuudessa on suunnitteilla myös maakuntien yhteinen rakennettua kulttuuriympäristöä käsittelevä inventointi. Usean maakunnan kattavassa inventoinnissa tulee paremmin esille maakunnallinen vaikuttavuus. Kolmen suhteellisen pienen ja samankaltaisen maakunnan tapauksessa vaikuttavuutta saa paremmin esille isommalla inventoinnilla. Kolmen maakunnan yhteinen yhteistyöryhmä nähdään tärkeänä erityisesti tulevaisuudessa, jos maakuntia yhdistävä ELY-keskus lakkaa toimimasta.

Kolmen maakunnan yhteinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä:
[http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_hallinto/Alueelliset_kulttuuriympariston_toiminta\(29867\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_hallinto/Alueelliset_kulttuuriympariston_toiminta(29867))

3.4 Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän mahdollisuudet

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät nähdään potentiaalisena resurssina kulttuuriympäristötyössä. Toiminnalle kuitenkin kaivataan tukea ja resurssija sekä selkeitä vastuutehtäviä ja tavoitteita.

Ryhmällä on merkittävä rooli ja vaikutusvaltaa, mutta se ei voi toimia ainoastaan keskusteluerhona vaan sille olisi uudessa maakuntalaissa määrättävä konkreettisia vastualueita ja tehtäviä.

Maakuntaudistus nähdään kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän näkökulmasta mahdollisuutena maakunnan sisäisen yhteistyön tiivistämiseen, mutta samaan aikaan se nähdään uhkana maakuntien väliseen yhteistyöhön. Yhteistyön rooli on vahvasti korostunut koko hankkeen aikana, kun puhutaan tulevaisuuteen valmistautumisesta. Erityisesti ympäristöministeriön pienenevä valtakunnallinen koordinoiva rooli nostaa tarpeen vahvemman yhteistyön vakiinnuttamiselle maakuntien välillä.

KESKI-SUOMEN MAAKUNNAN KULTTUURIYMPÄRISTÖRYHMÄ (MAKU)

Keski-Suomen maakunnan kulttuuriympäristöryhmä koostuu edustajista Keski-Suomen ELY-keskuksesta, Keski-Suomen liitosta, Keski-Suomen museosta, Jyväskylän yliopiston taiteiden ja kulttuuritutkimuksen laitokselta, Metsähallituksesta, Suomen metsäkeskuksesta, Keski-Suomen kylät ry:stä, MTK Keski-Suomesta, Keski-Suomen yrittäjistä ja Lapuan hiippakunnasta. MAKU-ryhmä on toiminut aktiivisesti vuodesta 2000 alkaen. Ryhmän puheenjohtaja on museotoimenjohtaja Heli-Maija Voutilainen. Ryhmä laatii vuosittain toimintasuunnitelman. Ryhmän toiminnan perustana ovat teemakokoukset, joissa käsitellään kulttuuriympäristökokonaisuuden kaikkia osa-alueita. Kokouksia pidetään 5–6 kertaa vuodessa ja lisäksi kokoontuu tarpeen mukaan asioita valmisteleva Pikku-Maku-ryhmä.

MAKU-ryhmä on tehnyt töitä sekä Keski-Suomen maakuntakaavan että maakuntakaavan tarkistuksen asiantuntijaryhmänä ja mm. usean kulttuuriympäristöhankkeen ohjausryhmänä. Ryhmällä on merkittävä tehtävä myös maakuntakaavan toteuttamisen innovatiivisessa edistämisessä. Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelman 2005–2015 toteutus käytännössä on MAKU-ryhmän edustamien tahojen vastuulla. Ryhmän laatima uusin päivitys kulttuuriympäristöohjelmaan on tehty vuonna 2011. Vuonna 2016

ryhmä on linjannut valtakunnallisen Kulttuuriympäristöstrategian 2014–2020 maakunnallisen jalkauttamisen painopisteet, joiden vuosittainen toteuttaminen kirjataan toimintasuunnitelmaan. MAKU-ryhmän visio ja Kulttuuriympäristöstrategian toteuttamisen painopisteet on kirjattu maakuntaohjelman 2018–2021 ympäristöselostukseen. Toiminnan painopisteitä ovat kulttuuriympäristökasvatus, ympäristötietoisuus, kansainvälisen toiminnan korostaminen (Unesco), yhteistyön ja kansalaistoiminnan lisääminen sekä kulttuuriympäristöt elinkeinotoiminnassa.

Ryhmän tavoitteena on huolehtia kulttuuriympäristön arvojen säilymisestä ja hoidon tason parantamisesta. Ryhmän vastuulla on myös myöntää kulttuuriympäristöpalkintoja. Ryhmä on tehnyt vuonna 2017 Kestävän kehityksen kulttuuriympäristösitoumuksen, jossa se lupaa nostaa esiin kulttuuriympäristöönistujia ja tehostaa viestintäänsä. Hyvien esimerkkien kautta halutaan kannustaa maakunnan toimijoita kulttuuriympäristöjen vetovoimaisuuden huomioimiseen.

MAKU: [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_hallinto/Alueelliset_kulttuuriympariston_toiminta\(29090\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_hallinto/Alueelliset_kulttuuriympariston_toiminta(29090))

Koontina voidaan todeta, että kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän toimivuuden edellytyksenä on aito kiinnostus paikallista kulttuuriympäristöä kohtaan. Ryhmän tehokkuus on vahvasti verrannollinen sen puheenjohtajan sekä tietenkin jäsenten aktiivisuuteen ja henkilökohtaiseen kiinnostukseen ja arvostukseen kulttuuriympäristöä kohtaan. Esimerkki hyvin organisoidusta ja tavoitteellisesta kulttuuriympäristön yhteistyöryhmästä on Keski-Suomen MAKU-ryhmä.

Hankkeen kulttuuriympäristökyselyssä kysyttiin, mitä mahdollisuuksia kulttuuriympäristön yhteistyöryhmällä on. Alla on nostettuna keskeisimmän mahdollisuudet kyselytulosten perusteella.

Monialainen osaaminen: yhteistyöryhmä tuo yhteen eri alojen asiantuntijoita, mikä antaa asioiden käsittelylle laajaa tietopohjaa. Ryhmissä on edustettuina myös neljäs sektori yhdistysten muodossa sekä oppilaitoksia.

Verkostoituminen: yhteistyöryhmän ansiosta koko maakunnan kulttuuriympäristötoimijat luovat toimivan verkoston. Maakunnan kulttuuriympäristöasioiden hoitaminen on sujuvampaa, kun jokainen tietää kehen olla yhteydessä.

Resurssitehokkuus: jokaisella toimijalla yksittäin on suhteelliset pienet resurssit viedä asioita eteenpäin. Yhteistyöryhmän toiminta on vaikuttava tapa ajaa asioita. Esimerkiksi yhteistyöryhmän alullepaneva rooli kulttuuriympäristöä koskevissa hankkeissa olisi mahdollisuus.

Tiedonvaihto: yhteistyöryhmän ansiosta kaikki maakunnan kulttuuriympäristötoimijat ovat tietoisia ajankohtaisista kulttuuriympäristön teemoista maakunnassa. Pällekkäistä työtä saadaan vältettyä, kun kaikki toimijat ovat tietoisia toistensa tekemisistä.

Kannustaminen: yhteistyöryhmän toiminta on tärkeää kannustamisen kannalta. Kulttuuriympäristön parissa toimijat toisinaan tuntevat työskentelevänsä hyvin yksin, joten ryhmän kokoontuminen on tärkeä tapa ylläpitää koko maakunnan yhteistä tahtotilaa kulttuuriympäristöjen eteen ja kannustaa toiminaan yhä paremmin tulevaisuudessa.

Maisemanhoito: kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien toimintaan ja tavoitteisiin tulisi vahvemmin liittää maisemanhoitoasioita. Maisemanhoitoasiat koskevat laajaa toimijaverkkoa ja sen vuoksi maisemanhoitoasioiden käsittelyä olisi tehokasta hoitaa yhteistyöryhmän voimin. Esimerkiksi Maa- ja kotitalousnaiset ovat aktiivisia toimijoita ja asiantuntijoita maisemien parissa, joten tämän kaltaisten järjestöjen edustus yhteistyöryhmässä olisi tarvittavaa.

4 Keskeisimmät havainnot: kuusi voimavaran aluetta

Maakuntauudistus on merkittävä maakuntaidentiteetin päivittämissä projektinä. Ihmisten kytkeytyminen identiteetiltään maakuntaansa vaihtelee. Kunnallisan kehittämistä teettävän kyselyn mukaan Suomessa noin 24 % identifioituu omaan maakuntaansa erittäin voimakkaasti tai melko voimakkaasti, 37 % jonkin verran ja 36 % ei lainkaan, 3 % ei osaa sanoa²⁰. Karkeasti ottaen mitä väkiriikkaampi ja laajempi maakunta on kyseessä, sitä heikompaa maakunnallinen identiteetti on. Kulttuuriympäristöt ovat suuressa roolissa kun identiteettiä vahvistetaan.

Kulttuuriympäristön edistämistehtävät ovat olennainen osa tulevien maakuntien työkalupakkia. Maakuntauudistus antaa mahdollisuuden koordinoita kehittämistä yhä varhaisemmassa vaiheessa sekä sektoreiden että eri maantieteellisten tasojen välillä. Edistämistehtävät kytkeytyvät tällöin paremmin muihin kehittämistehtäviin ja valmistelusta tulee moniäänisempää. Vahvistuva demokraattinen ohjaus yhdistettynä moniäänisyyteen tuo varmasti vaikeuserrointa valmisteluun ja päätöksentekoon, mutta ilmiö- ja paikkaperusteiselle ja eri toimijoita yhdistelevälle verkostomaiselle kehittämiselle avautuu huomattavia mahdollisuuksia. Jälleen kulttuuriympäristöt voivat toimia alustoina tällaiselle uudentyyppiselle kehittämiselle. Vuoropuhelu edellyttää myös erilaisten puhuntatapojen ja merkitysten ymmärtämistä – maakuntauudistus mullistaa ajattelu- ja kehittämistapoja.

Tulevan maakuntauudistuksen lähtökohtana ovat kansalaiset. Tavoitteena on, että maakunnan hallinto tehdään palvelemaan kansalaisia ja kansalaisten toivotaan osallistuvan laajemmin heitä koskevien asioiden käsittelyyn. Maakuntauudistus ei ole ainoastaan hallinnon ja organisoimisen muutos, vaan se on myös lähestymistavan muutos. Tulevien maakuntien tehtävät ovat monialaisia ja niiden hoito vaatii keskinäistä yhteistyötä. Tulevissa maakunnissa ympäristöministeriö ei enää ohjaa kulttuuriympäristöasioihin liittyviä tehtäviä, vaan vastuu tehtävistä siirtyy maakuntiin. Lähestymistavan muutos tarkoittaa sitä, että niistä koetaan olevan

20 Kunnallisan kehittämistä teettävän Maakuntapuntari 2017

hyötyä alueille. Asioita tarkastellaan hyödyn näkökulmasta. Tulevan maakunnan toimintamalleissa kansalaisen tulisi olla keskiössä. Tärkeää on millä tavalla kansalaiset saadaan osallisiksi ja minkälaisia liityntäpintoja he löytävät esimerkiksi kulttuuriympäristön ja oman elämän, arjen, välillä.

Kulttuuriympäristöihin ja kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyy monia eri toimintatapoja ympäri Suomea. Osa alueiden toimintamalleista on sellaisia, että ne sopivat monistetaviksi myös muille alueille ja osa on sellaisia, jotka liittyvät tiiviisti alueiden erityispiirteisiin, kuten aikaisempien lukujen havainnoista on käynyt ilmi. Yhteistä näille kaikille esillä oleville toimintatavoille on yhteistyö viranomaisten välillä ja yhteistyö muiden kulttuuriympäristötoimijoiden välillä. Käytössä olevat kulttuuriympäristöasioiden hoidon toimintamallit ovat pääosin myös osallistavia, mutta osallistaminen liittyy enemmän viranomaisten välilliseen osallistamiseen kuin kolmannen sektorin ja kansalaisten mukaan saamiseen kulttuuriympäristötyöhön.

Seuraavaksi esitellään hankkeen aikana esille nousseet kuusi keskeisintä havaintoa. Elinvoima, hyvinvointi, osaaminen ja asiantuntijuus, paikalliset toimijat ja asukkaat, kulttuuriympäristötieto sekä yhteistyö ovat teemoja, jotka ovat nousseet esille hankkeen työpaikoissa, haastatteluissa ja kyselyssä. Näiden havaintojen tarkoitus on osoittaa niitä voimavaroja, joita kulttuuriympäristöihin liittyy ja esimerkkejä toimintamalleista kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyen ja kulttuuriympäristöarvojen esille nostamisesta.

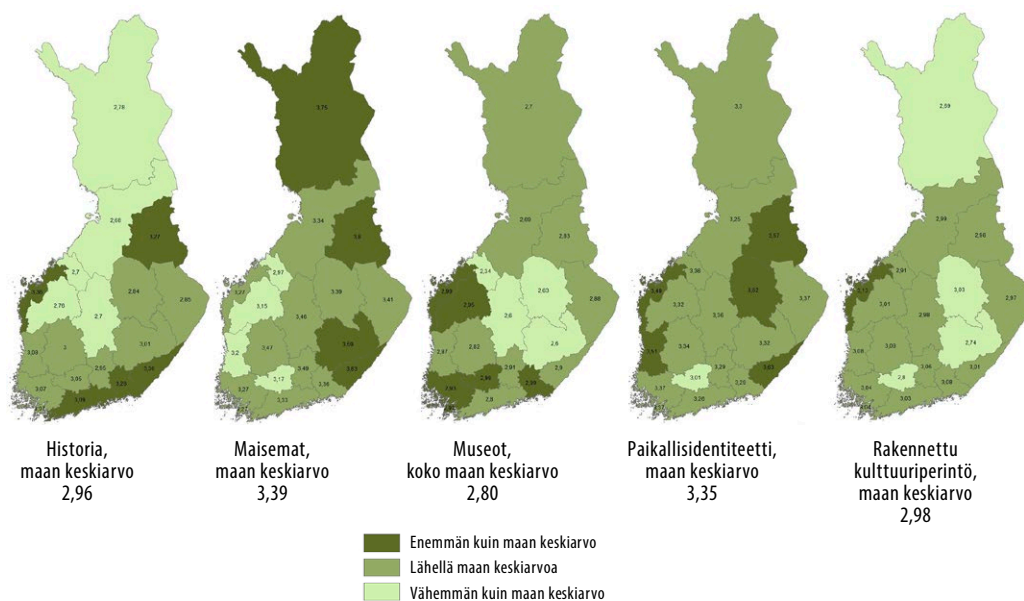

4.1 Kulttuuriympäristöt elinvoiman moottorina

Elinvoima on käsitteenä hyvin laaja, se voi tarkoittaa alueiden viihtyisyydestä aina talouden vetovoimaisuuteen asti, ja kaikkea siltä väliltä. Tässä hankkeessa elinvoiman käsite on kuitenkin rajattu tarkoittamaan kasvua ja uudistumiskykyä, vetovoimaa ja työpaikkoja. Vahvasti yksinkertaistettuna kyse on siitä, mikä tuottaa välittömästi tai välillisesti euroja alueelle. Mitä kulttuuriympäristöillä on annettavana alueille elinvoiman näkökulmasta? Hankkeen tulosten perusteella annettavaa on paljonkin. Oikein brändätty kulttuuriympäristö lisää alueen houkuttelevuutta niin asukkaiden, yritysten kuin matkailijoiden näkökul-

masta. Vuonna 2017 laaditun Suomen ensimmäisen kulttuuriperintöbarometrin²¹ vastusten mukaan kulttuuriperintö on tärkeä eri alueiden maineelle. 72 % barometrin kyselyyn vastanneista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että kulttuuriperintö on tärkeää eri alueiden maineelle. Samaan kyselyyn vastanneista 68 % on sitä mieltä, että kulttuuriperintö pitäisi ottaa huomioon nykyistä enemmän kaupunkien kehittämisessä.

Kunnan viranhaltijoille sekä luottamushenkilöille suunnatussa kuntakyselyssä²² vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5, kuinka hyvin vastaajan edustama kunta hyödyntää kulttuuriympäristökijöitä (historia, maisemat, museot, paikallisidentiteetti ja rakennettu kulttuuriperintö) voimavarana oman kunnan vetovoimaisuuden vahvistamisessa. Kuvasa 8 käy ilmi, että maisemat ja paikallisidentiteetti ovat koko maan keskiarvolla tarkasteltuna kulttuuriympäristökijöitä, joita kunnat hyödyntävät alueensa vetovoimaisuuden hyödyntämisessä eniten. Kyselyn vastuksista käy myös ilmi, että yksikään maakunta ei ole ylivoimainen kaikissa kulttuuriympäristökijöissä, vaan maakunnissa selkeästi painottuu jokin kulttuuriympäristön muoto, kuten Lapissa maisemat, Varsinais-Suomessa museot ja Etelä-Karjalassa alueen historia, muinaisjäännökset ja kulttuuriperintö.

Kuva 8. Kulttuuriympäristöt kuntien vetovoimaisuuden voimavarana (N=2670)

21 <http://www.kulttuuriperintovuosi2018.fi/assets/files/Kulttuuriperintobarometri-2017.pdf>

22 <http://www.mdi.fi/content/uploads/2017/12/mdikuntakysely2017.pdf>

Kuntakyselyn tulokset osoittavat, että kulttuuriympäristöihin liittyy paljon potentiaalia alueiden elinvoimaisuuden ja vetovoimaisuuden näkökulmasta. Sitä toki hyödynnetään jo nyt melko hyvin joissakin maakunnissa, mutta työtä sen eteen on vielä tehtävä ja oppeja jaettava maakuntien välillä.

Kuntakyselyssä vastaajia pyydettiin myös nimeämään kolme valttikorttia oman kunnan vetovoiman vahvistamiseen liittyen. Suurin osa vastaajista nimesi luonnon oman kuntansa tärkeimmäksi valtiksi. Kuvan 9 sanapilvestä käy ilmi, miltä vastaukset näyttivät, kun tarkastellaan vain selkeästi kulttuuriympäristöön liittyviä tekijöitä. Näin tarkasteltuna merkittäväksi valttikortiksi nousi paikallisidentiteetti, mutta yhtä tärkeäksi, ellei jopa tärkeimmäksi valttikortiksi, vastaajat nimesivät erilaiset rakennetut ympäristöt. Myös maisemat nousevat vastuksissa esille.

Kuva 9. Kuntien nimeämiä valttikortteja oman kunnan vetovoimaisuuteen liittyen.

Nämä molemmat kuntakyselyn tulokset osoittavat, että kulttuuriympäristöillä on paikka alueiden elinvoiman vahvistamisessa. Sitä ei ole vielä osattu hyödyntää täysimääräisesti, kuten kuva 8 osoittaa, mutta potentiaali siihen on olemassa. Erityisen mielenkiintoiseksi kuntakyselyn tulokset tekee se, että kyselyyn ovat vastanneet kuntien viranhaltijat ja luottamushenkilöt toimenkuvasta ja taustasta riippumatta.

Kulttuuriympäristöissä korostuu niiden paikallisuus, mikä näkyy myös kuntakyselyn valttikortti-kysymyksen tuloksissa. On tärkeää, että paikalliset asukkaat ymmärtävät ja arvostavat omaa kulttuuriympäristöään. Tämä luo pohjan kulttuuriympäristöjen kestäväälle käytölle. Kulttuuriympäristöt mahdollistavat alueiden profiloitumisen ja identiteetin muodostumisen. Paikallinen identiteetti on omiaan nostamaan paikan vetovoimaisuutta. Hyvin hoidettu kult-

tuuriympäristö ja omaleimaisuus houkuttelevat alueelle asukkaita ja yrityksiä. Noin puolet (46 %) Kulttuuriperintöbarometriin vastanneista on sitä mieltä, että kulttuuriperintö on merkittävä eri elinkeinojen menestymiselle. Paikallinen identiteetti on tärkeä vetovoimatekijä. Hyödynnettävyyden ja paikallisen identiteetin rakentumisen esteeksi hankkeen työpajoissa tunnistettiin eräänlainen sokeus omaa kulttuuriympäristöä kohtaan. Kulttuuriympäristöarvojen nostaminen vaatiikin usein työtä ja onnistuneiden esimerkkien jakamista.

Hyvinä esimerkkeinä kulttuuriympäristöarvojen nostamisessa ovat erilaiset kulttuuriympäristöpalkinnot, joita jaetaan esimerkiksi Kymenlaaksossa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa. Päijät-Hämeessä on toteutettu vuosina 2016–2017 Kulttuuriympäristöistä hyvinvointia ja liiketoimintaa -projekti, jonka tavoitteena oli kehittää erityisesti Vääksyn kanava-alueen kulttuuriympäristöä ja vahvistaa alueen identiteettiä sekä liiketoimintamahdollisuuksia mm. tarinoita hyödyntäen. Kainuussa jatkuneen YTY-toiminnan eli työllisyysmäärärahoihin rahoitettujen ympäristönhoitotöiden avulla on kunnostettu useita kulttuuriympäristökohteita ja näin nostettu niiden arvoa. YTY-toiminnalla tarkoitetaan työllisyysmäärärahoihin rahoitettavia ympäristönhoitotöitä.

KULTTUURIYMPÄRISTÖPALKINTO NUTIKKA

Kymenlaakson maakunnassa Kaakkois-Suomen ELY-keskus, Kymenlaakson liitto sekä Kymenlaakson museo jakavat kulttuuriympäristöpalkinto Nutikkaa. Palkinto jaetaan joka toinen vuosi kulttuuriympäristötoimijalle hyvin tehdystä työstä kulttuuriympäristöjen parissa. Ensimmäinen palkinto myönnettiin vuonna 2014 Kouvolassa hyvin tehdystä rakennetun kulttuuriympäristön inventoinneista. Inventointien pohjalta on myös julkaistu kaksi kirjaa, jotka käsittelevät Kouvolan rakennettua kulttuuriympäristöä. Toisen kerran palkinto on jaettu vuonna 2016 Pyhtäällä sijaitsevalle Stockforsin hiomoalueelle ja sen omistajalle mittavien entisöintitöiden ansiosta. Entisöintien seurauksena alue on elinvoimainen ja tarjoaa työpaikkoja jopa 30 hengelle.

Palkinnon valintaprosessi alkaa keväisin, jolloin kuka tahansa voi jättää esityksiä

sopivista palkintokohteista. Kymenlaakson liitto on vastuussa ehdotusten käsittelystä, mutta työryhmässä ovat mukana myös Kymenlaakson museo sekä Kaakkois-Suomen ELY-keskus. Kymenlaakson ympäristöpoliittinen neuvottelukunta tekee lopullisen päätöksen palkinnonsaajasta.

Nutikka-palkinto tuo julkisuutta alueen kulttuuriympäristöille. Palkinnon jakaminen osoittaa niin kansalaisille kuin yrityksillekin, että kulttuuriympäristöillä on arvoa. Palkinnon myötä myös matkailijat kiinnostuvat kohteesta, jonne palkinto on myönnetty mutta myös maakunnasta yleisesti.

Kymenlaakson liitto, Nutikka:
<http://www.kymenlaakso.fi/kymenlaakson-liitto/kulttuuri/nutikka>

KULTTUURIYMPÄRISTÖISTÄ HYVINVOINTIA JA LIIKETOIMINTAA –PROJEKTI

Vuosina 2016–2017 toteutettu Kulttuuriympäristöistä hyvinvointia ja liiketoimintaa -projekti on ollut Helsingin yliopiston HY+, Lahden ammattikorkeakoulun ja Vanhan Vääksyn Kehittämisyhdistyksen monialainen yhteistyöprojekti. Projekti sai EU:n maaseudun kehittämisrahaa Päijänne-Leaderilta. Projektissa kehitettiin Asikkalan ja erityisesti Vääksyn kanava-alueen rakennettua kulttuuriympäristöä sekä vahvistettiin alueen identiteettiä ja liiketoimintamahdollisuuksia.

Hankkeessa päivitettiin Vääksyn osalta vanha kulttuuriympäristöohjelma rakennusinventointineen. Ajantasainen kulttuuriympäristöohjelma on tärkeä työkalu sekä viranhaltijoille että muille paikallistoimijoille, muun muassa alueen koulut ovat hyödyntäneet ohjelmaa. Alueen identiteettiä ja liiketoimintamahdollisuuksia vahvistettiin paikallisia tarinoita hyödyntämällä. Paikalliset eri-ikäiset asukkaat ja kesäasukkaat pääsivät kertomaan asuinympäristöönsä liittyviä tarinoita, jotka taltioitiin. Tarinoita kerättiin monin tavoin, mm. sähköisesti ja tarinailloissa. Erityisen suosituksi on osoittautunut Facebookin Vääksyn

tarinat -ryhmä, jossa on jo yli 800 jäsentä. Ryhmä toimii aktiivisesti ja sen ylläpitoa jatketaan edelleen hankkeen päätyttyä. Hankkeessa on syntynyt välittömiä hyvinvointivaikutuksia, kun ihmiset ovat voineet osallistua muisteluun, saaneet uusia tuttavuuksia sekä elvyttäneet vanhoja ystävyysuhteitaan.

Yrityksille, järjestöille ja kunnalle järjestettiin hankkeen aikana useita työpajoja, joissa tuettiin paikallisuuden ja tarinoiden hyödyntämistä uusien palveluiden kehittämisessä, viestinnässä ja markkinoinnissa. Vesimyllymuseon opastus uudistettiin Myllyn tarina-kierrokseksi, joita järjestettiin tapahtumissa sekä kesäajan aukiolon aikana. Myös monet yritykset ovat alkaneet hyödyntää paikallisia tarinoita omassa liiketoiminnassaan. Asiakkaat muistavat ja jakavat kohteeseen liittyvän kiinnostavan tarinan. Koko kunta hyötyy imagosta. Alueet voivat erottautua uniikeilla piirteillä ja tarinoilla, joita kulttuurihistoriallisesti arvokas kanavaympäristö tarjoaa.

Vanha Vääksy kehittämissyhistys:
http://vanhavaaksy.fi/?page_id=1600

YTY-TOIMINTA KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN PARISSA

Kainuussa toteutetaan onnistuneesti YTY-toimintaa kulttuuriympäristöjen parissa. YTY-toiminnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä työllisyysmäärärahoihin rahoitettavia ympäristönhoitotöitä. Aiemmin toimintaa pyöritettiin ELY-keskusten toimesta monissa maakunnissa, mutta vuosien saatossa se hiipunut, kuitenkin Kainuussa toimintaa on jatkettu. Kainuun Nuotta Ry on ottanut vastuulleen YTY-toiminnan organisoinnin ja on saanut siihen rahoitusta 2013 alkaen. Pääosa toiminnasta on kulttuuriympäristöjen parissa, mutta muitakin töitä tehdään. Suurin osa töistä tehdään julkiselle sektorille eli kunnille, mutta myös yritykset ja yksityishenkilöt ostavat palvelua.

Rahoitus Kainuun Nuotta ry:n YTY-toimintaan tulee työ- ja elinkeinoministeriöltä pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen tarkoitetulla 100 %

palkkatuella. Kaikki muut työssä aiheutuvat kulut kerätään asiakkailta, joille töitä tehdään. Jotta YTY-töitä voidaan suorittaa kulttuuriympäristöjen parissa, täytyy olla peruste sille, että kyseisellä alalla pystyy työllistymään tuetun työllistymiskauden jälkeenkin. Kainuussa tarvetta korjausrakentamiselle on runsaasti.

Vuosittain Kainuun Nuotta ry:n YTY-töissä on palkattuna 25–50 henkilöä ja saadun palautteen mukaan työt kulttuuriympäristön parissa on koettu mieleisiksi. Työt ovat merkittäviä myös koko maakunnan kannalta, koska ilman toimintaa hyvin monien kuntien kulttuuriympäristökohteet olisivat jääneet kunnostamatta tekijöiden puuttuessa tai ainakin kunnostus olisi viivästynyt vuosilla.

Kainuun Nuotta ry:
<http://www.kainuunnuotta.net/?site=20&page=316>

Matkailu nousi hankkeen aikana vahvasti esille kulttuuriympäristöihin liittyvässä elinkeino-keskusteluissa. Kulttuurin merkitys yhteiskunnallisena tekijänä on muuttumassa ja kulttuurimatkailusta on tulossa keskeinen vetovoimatekijä. Matkailun merkitys aluetaloudellisena tekijänä on ollut kasvussa ja YK:n matkailujärjestön UNWTO:n mukaan matkailu jatkaa kasvuaan noin 4 %:n vuosivauhdilla²³. Suomen osalta kasvun uskotaan olevan samansuuntaista.

Museoiden aluetaloudellisia vaikutuksia on selvitetty muun muassa Levón-instituutin vuonna 2013 julkaisemassa tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan museokävijät käyttävät liikenteen, hotellien, kaupan ja ravintoloiden palveluita museon pääsylipun hintaa huomattavasti suuremmalla summalla. Museokävijä käyttää noin 30–50 euroa museokäynnin yhteydessä palveluihin. Näin laskettuna koko kansantalouden mittakaavassa museot saavat kerroinvaikutuksineen aikaan noin 340–500 miljoonan euron lisäyksen alueilleen.

23 <http://media.unwto.org/content/infographics>

Tutkimuksen mukaan kulttuurikohteilla on, kulttuuriarvojen lisäksi, merkittävä rooli myös niiden sijaintialueiden talouden näkökulmasta.²⁴

Kaikki kulttuuriympäristökohteet eivät ole matkailuvaltteja ensisilmäyksellä, vaan niiden arvo täytyy tunnistaa. Hankkeen aikana nousi esille kulttuuriympäristöjen tarinallistaminen – tarina tekee kulttuuriympäristökohteesta mielenkiintoisen. Kohteen ja tarinan ei tarvitse olla iso ollakseen houkutteleva. Elävä hieno tarina voi olla yhtä toimiva ja houkutteleva kuin iso matkailukohde. Tärkeää on paikallisen kulttuurin kunnioittaminen ja omien menestystarinoiden tunnistaminen. Pirkanmaan maankuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön päällikön Tuija-Liisa Soinisen sanoin: *Se, että kulttuuriympäristö liittyy vielä elävään yhteiskuntaan, jossa se on yksi kerrostuma yhteiskunnan tarinassa on kiinnostavaa. Tämä luo kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävimmit puitteet kulttuuriympäristöjen hyödyntämiseen matkailullisesti. Se, että paikalliset asukkaat rakastavat ja arvostavat omaa kulttuuriperintöään on voimakas ja vaikuttava viesti. Matkailijatkin ovat kiinnostuneita sellaisesta.*

Hankkeen aineistojen perusteella kulttuuriympäristöt liittyvät tiiviisti alueiden elinvoimaisuuteen. Kulttuuriympäristöjen hyödyntämisessä on kuitenkin vielä jonkin verran kirittävää. Kulttuuriympäristöjen vahvuudet toki tunnustetaan kulttuuriympäristöt hyvin tuntevien keskuudessa, mutta tiedon pitäisi levittyä laajemmalle. Tuleva maakuntaudistus tarjoaa mahdollisuuden tähän, ainakin hallinnon näkökulmasta. Uudistuksen myötä viranomaisten välisen yhteistyön uskotaan tiivistyvän ja miksi tieto ei voisi samalla levitä laajemminkin aluekehitystyötä tekevien pariin. Kulttuuriympäristöstrategissa 2014–2020 tavoitetilaksi vuonna 2020 on kirjattu, *kulttuuriympäristöt ovat maakuntien ja kuntien voimavara ja vetovoimatekijä, mikä näkyy maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa.* Yhteistyötä tiivistämällä ja kulttuuriympäristöjen positiivisen voimavaran korostamisella tähän tavoitetilaan on mahdollista päästä.

4.2 Kulttuuriympäristöt hyvinvoinnin lähteenä

Kulttuuriympäristöihin liittyvä hyvinvointi nähdään laaja-alaisena fyysisenä, psyykkisenä ja visuaalisena elementtinä. Hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, että ihminen voi itse vaikuttaa oman elinympäristönsä kehittämiseen. Hyvinvointiin liitettävän kauneuden ja miellyttävyyden määrittäminen on henkilökohtaista, jonkun toisen kaunis on jonkun toisen ruma. Tässä hankkeessa hyvinvoinnin määrittely on myös haluttu pitää laajana, ja hyvinvointi onkin haluttu määrittää tekijäksi, joka tuo ihmiselle hyvänolontunnetta, hymyä.

²⁴ Piekkola, Suojanen, Vainio (2013): Museoiden taloudellinen vaikuttavuus.

Kulttuuriympäristöillä on tähän täydet edellytykset. Vuoden 2017 Kulttuuriperintöbarometrin vastaajista 62 % on sitä mieltä, että kulttuuriperintö edistää ihmisten hyvinvointia.

Hankkeen työpajoissa keskusteltiin kulttuuriympäristön hyvinvointivaikutuksista ja verrattiin niitä luonnon hyvinvointitekijöihin. Luontoon liittyviä hyvinvointitekijöitä on tutkittu ja ne tunnustetaan hyvin, mutta kulttuuriympäristöjen hyvinvointitekijät eivät ole niin laajasti tunnustettuja. Kulttuuriympäristöjen hyvinvointivaikutuksia ei ole juuri Suomessa tutkittu. Jonkin verran on kuitenkin olemassa kansainvälistä tutkimustietoa, joka osoittaa kulttuuriympäristöjen ja hyvinvoinnin välisen yhteyden. Esimerkiksi Historic England on selvittänyt teettämässään tutkimuksessa Heritage and wellbeing²⁵ kulttuuriperintökohteissa tehtyjen vierailuiden vaikutuksista kävijöiden hyvinvointiin. Tutkimuksen löydökset ovat merkittäviä, niiden mukaan kulttuuriperintökohteissa vierailulla on isommat vaikutukset kävijöiden hyvinvointiin ja elämänlaatuun kuin osallistuminen esimerkiksi urheilu- tai taidetapahtumiin.

Kulttuuriperintöbarometrissa tärkeimmäksi vaalittavaksi kulttuuriperinnöksi/ympäristöksi nousi luontoympäristö. Luonto nousi myös MDI:n kuntakyselyssä tärkeimmäksi, kun kysyttiin oman kunnan strategisen kehittämisen valttikortteja. Luontoa ja kulttuuriympäristöjä ei pitäisikään käsitellä toisistaan irrallisina tai asettaa vastakkain, vaan ne ovat pikemminkin toisia vahvistavia tekijöitä. Maisemat ja perinnebiotoopit ovat hyvä ja luonteva silta kulttuuriympäristöjen ja luonnon välillä.

Kulttuuriympäristöt tuovat asukkaille hyvinvointia muun muassa Maa- ja kotitalousnaisten järjestämien kyläkävelyiden muodossa. Vaikka kyläkävelyiden tavoitteena onkin osallistava inventointi, sopivat ne silti myös innostavaksi esimerkiksi kulttuuriympäristöjen hyvinvointivaikutuksista. Lapissa Simon maisemanhoitoalueen hoito yhdessä paikallisten asukkaiden ja toimijoiden kanssa lisää alueen viihtyisyyttä ja asukkaiden hyvinvointia. Kanta-Hämeessä on toteutettu Maisematarinoita-hanke, jonka avulla on nostettu esiin paikallisia kulttuurimaisemia sekä houkuteltu niin paikallisia asukkaita kuin matkailijoita kävelemään tarinareittien läpi.

---

25 Fujiwara, Cornwall, Dolan (2014): Heritage and wellbeing.

OSALLISTAVAT KYLÄKÄVELYT

Maa- ja kotitalousnaisten järjestämät kyläkävelyt ovat koko valtakunnan alueella toteutettu tapa tutustua paikalliseen kulttuurimaisemaan. Kyläkävelyt kokoavat paikalliset asukkaat ja toisinaan myös virkamiehet tutustumaan oman kylän ympäristöön, maisemien historiaan ja maisemanhoitoon. Maa- ja kotitalousnaisten apuna kyläkävelyissä toisinaan toimii maakuntamuseon edustaja jakamassa asiantuntemustaan. Kyläkävelyihin osallistuu yleensä noin kymmenestä kahteenkymmeneen henkeä. Kävelyt on hyvä suunnitella asukkaiden kanssa yhdessä ja pysähtymispaikat ilmoittaa etukäteen, jotta osallistujat voivat paremmin valmistautua kävelyn osallistumiseen.

Paikalliseen kulttuurimaisemaan tutustumisen lisäksi kyläkävelyillä on myös viranomaistoimintaa tukeva elementti. Maisemanhoitosuunnitelmien etenemisen kannalta maanomistajien osallistuminen kyläkävelyihin on koettu tärkeäksi. Valituksilta vältytään, kun

maanomistajia kuullaan jo suunnitelmien alkuvaiheessa. Kävelyiden aikana maanomistajille myös jaetaan neuvoja omien maiden kulttuuriympäristöjen ylläpitoon ja kerrotaan järjestöille erilaisista rahoitusvaihtoehdoista isompien töiden toteutukseen. Kyläkävelyt ovat tehokas tapa suorittaa osallistavia maisemainventointeja. Osallistavuuden ansiosta maisemasta ja ympäristöstä saadaan esille tietoa, jota ulkopuolinen inventoija ei voisi tavoittaa. Jokaisesta kyläkävelystä kirjoitetaan raportti, josta käy ilmi kävelyn aikana esille nousseet kehittämistoimenpiteet ja tärkeimmät suojeltavat arvot. Raportin perusteella voidaan ryhtyä jatkotoimenpiteisiin kehittämistavoitteiden saavuttamiseksi. Kyläkävelyiden raportteja voidaan hyödyntää myös esimateriaalina kaavavalmistelussa, mutta ne eivät korvaa maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia osallistamismenetelmiä.

Kyläkävelyt: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Maisemat_Ruotuun/Kylakavelyt

Vaikka luonto ja maisemat yhdistetään kulttuuriympäristöarvoista helpoiten kulttuuriympäristöihin, on silti kaupunkien kulttuuriympäristöillä tärkeä merkitys kaupunkien hyvinvointitekijänä ja asukkaiden hyvinvoinnin lisääjänä. Kulttuuriympäristöt vaikuttavat kaupunkielämään ja kaupunkilaisten hyvinvointiin monella tapaa. Ne luovat henkistä ja taloudellista pääomaa, sekä uudenlaista toimintaa. Taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyn näkökulmasta kulttuuriympäristöt ovat kaupungeille yhä merkittävämpi tekijä. Pienimmässä mittakaavassa kulttuuriympäristöjen ylläpito ja kehittäminen luovat paikallisia työpaikkoja esimerkiksi rakennuslalle ja palveluihin. Laajemmin tarkastellen kulttuuriympäristöt toimivat selkeinä imago-, vetovoima-, ja erottautumistekijöinä. Matkailijavirtojen ohella erityisesti luovien alojen saralla kulttuuriympäristöt kytkeytyvät investointien, yritysten ja osaajien houkuttelemiseen alueelle. Esimerkiksi Mikkeli linjasi vuoden 2009 strategiassaan kaupungin hyödyntävän kulttuuriperintöään kasvun tukena. Tämän toteuttamiseksi laadittiin kulttuuriperintöohjelma, jossa kulttuuriympäristöjen hyödyntäminen näkyy konkreettisesti uusien kaavojen ja täydennysrakentamiskaavojen laadinnassa.

Kulttuuriympäristöt ovat jälkiteollisena aikana myös nousseet keskeiseksi kaupunkiudistushankkeiksi. Monessa kaupungissa erityisesti tarpeettomiksi jääneet teollisuus- ja logistiikkaympäristöt on valjastettu antamaan erityislaatuinen perintönsä alueiden uudistamiselle asumisen, työpaikkojen, kulttuurin ja viihteen keskuksiksi. Helsingin Konepajan alue on yksi esimerkeistä teollisuusympäristön kulttuuriperinnön hyödyntämisestä kaupunkiudistushankkeissa sekä fyysisesti että henkisesti. Alueen uudistamisessa osoitetaan vanhaa rakennusperintöä kulttuurin ja luovien alojen elämykselliseksi kohtaamispaikaksi. Uudisrakentamiseen sisällytetään aiheita ja viitteitä menneestä toimintaympäristöstä.

Kaupunkien kulttuuriympäristöt myös parantavat asukkaiden elämänlaatua lisäämällä sosiaalista kanssakäymistä ja yhteisöllisyyttä. Kulttuuriympäristöjen välittämät ominaispiirteet vaikuttavat kaupunginosien identiteettiin ja imagoon. Ne toimivat paikallisesti erilaisen yhteisöllisen toiminnan katalysaattoreina ja alustoina kaupunkilaisten osallistumiselle. Kulttuuriympäristöjen vaaliminen koetaankin usein kollektiiviseksi vastuuksi. Asuinympäristöissä suunnitellut purkuaikeet aktivoivat asukkaita toimimaan oman lähiympäristönsä puolesta. Monesti kulttuuriympäristöjen ympärille muodostuu erilaista kaupunkiosayhdistysten tapaista vapaaehtoistoimintaa, joka tähtää alueen arvojen vaalimiseen. Pääkaupunkiseudulla moni kaupunginosayhdistys on esimerkiksi avannut omat kotikaupunkipolkunsa, jotka tarjoavat helpon väylän perehtyä paikalliseen kulttuuriympäristöön.

Viime vuosina tapahtunut verkostomaisesti toimivan neljännen sektorin nousu on tuonut uuden tason kulttuuriympäristöjen ja kaupunkilaisten väliseen vuorovaikutukseen. Digiaika on avannut uudelle sukupolvelle väylän osallistua oman ympäristönsä tulevaisuuteen. Itä-Pasilan muuttaminen katutaidekaupunginosaksi on esimerkki neljännen sektorin potentiaalista lähestyä kysymystä kulttuuriympäristöjen vaalimisesta uudella tavalla. Nettipohjaiset keskustelukanavat mahdollistavat spontaanin ja nopean mobilisoinnin jonkin tietyn asian edistämiseksi, kuten esimerkiksi kadun istutusten uudistamiselle. Käytössä voi myös olla toiminnan yhteisöllinen rahoittaminen uusia työkaluja hyödyntäen. Bristolissa Iso-Britanniassa on esimerkiksi joukkorahoitettu kaupungin keskelle suuri vesiliukumäki.²⁶

Kulttuuriympäristöjen hyvinvointivaikutusten tunnistamiseksi hankkeen aikana nousi keinoja. Hyvinvointiin liittyvän tutkimuksen lisääminen on avainasemassa. Tutkimuksen lisääminen siitä, mitkä tekijät vaikuttavat hyvinvointiin ja mitä lisäarvoa hoidettu kulttuuriympäristö voi hyvinvointiin tuoda. Maankäyttö- ja rakennuslaissa puhutaan turvallisesta, terveellisestä ja viihtyisästä elinympäristöstä. Viihtyisyyden huomioiminen on kuitenkin monissa tapauksissa jäänyt vähemmälle ja hankkeen työpajojen keskusteluissa toivottiinkin viihtyisyyden korostamista. Keskusteluissa nousi esille myös hyvinvointiin keskittyvä

²⁶ Kaupunkimaisia kulttuuriympäristöjä koskevan tekstin kirjoittamiseen on osallistunut MDI:n kaupunkitutkimuksen asiantuntija Timo Hämäläinen.

vaihekaava, jossa olisi mukana myös kulttuuriympäristönäkökulma. Työpajojen keskusteluissa pohdittiin myös kulttuuriympäristöjen lisäämistä kuntien hyvinvointikertomuksiin sekä kulttuuriympäristöasioiden nostamista osaksi sosiaalisten vaikutusten arviointia. Maakuntastrategioissa määritellään hyvinvointi ja hankkeen aikana nousi esille kulttuuriympäristöasioiden lisääminen maakuntastrategioiden hyvinvointi-määritelmään.

Tulevan maakuntauudistuksen nähdään tuovan potentiaalisen alustan kulttuuriympäristöjen ja hyvinvoinnin paremmalle integroinnille. Maakuntauudistus tarjoaa mahdollisuuden monialaisen osaamisen hyödyntämiselle sekä yhteistyön lisäämiselle aluesuunnittelun, kulttuurisektorin sekä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Toisaalta yhdyspinnan nähdään vahvistuvan erityisesti kuntien suuntaan, joiden tehtäväksi on profiloitumassa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.

MAISEMATARINAT

Kanta-Hämeessä ja Uudellamaalla on toteutettu ProAgria Etelä-Suomen ja Etelä-Suomen Maa- ja kotitalousnaisten voimin Maisematarinoita-hanke (2016–2018) Linnanseutu ry:n ja EMO ry:n Leader ryhmien rahoittamana. Hankeeseen valikoitui mukaan kahdeksan kylää Kanta-Hämeestä ja kolme kylää Uudeltamaalta. Hankkeen tavoitteena on ollut nostaa esiin hoidettua maaseudun kulttuurimaisemaa sekä kylien kehityksen historiallisia vaiheita. Hanke toteutettiin yhteistyössä kylien kanssa työpajamuotoisesti sekä talkoilla. Hankkeen aikana kerättiin kyläläisiltä tarinoita ja historiaa maisemien takaa ja vietiin ne digitaaliseen muotoon. Lopputuloksena syntyi mobiiliopasteisia kyläreittejä sekä maisemanhoitosuunnitelma reittien

varrella oleville maisemille. Mobiilireittien ja maisemanhoitosuunnitelmien tavoitteena on lisätä asumisviihtyisyyttä, ylläpitää luonnon monimuotoisuutta, korostaa kylien omaleimaisuutta sekä nostaa elinvoimaisuutta ja houkuttelevuutta. Mobiilireiteillä on selviä hyvinvointitavoitteita: reittien avulla houkuttelevuutta niin paikallisia kuin matkailijoita kävelemään reittien läpi ja kehittämään kulttuurimaisemanlukutaitoa. Reittejä on yhteensä 10 kappaletta ja ne ovat kaikille avoimia ja löytyvät listattuna Citynomadi-palvelussa, josta niitä on ladattu jo tuhansia kertoja.

City Nomadi –palvelu:

<https://citynomadi.com/route/6b51c82461e105c7193188780fa054ba>

4.3 Lähtökohtana viranomaisten osaaminen ja asiantuntijuus

Kulttuuriympäristötyö vaatii monipuolista asiantuntijuutta hoidettavan kentän laajuuden vuoksi. Asiantuntijuus on noussut hankkeen aikana yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä kulttuuriympäristötyössä. Viranomaisilla koetaan olevan myös tärkeä rooli kulttuuriympäristöasioiden hoitaja, tätä tukee myös Kulttuuriperintöbarometrin tulokset: 69 % Kulttuuriperintöbarometriin vastanneista kokee kulttuuriperinnön olevan pääasiallisesti viranomaisten vastuulla. Maakunnan vahvuuksia kulttuuriympäristötyössä kysyttäessä ehdottomasti eniten vastauksia sai viranomaisten asiantuntijuus sekä yhteistyö toimijoiden kesken. Yhteistyön koordinoiminen vaatii vahvan asiantuntijatahon, jolla on käsitys kokonaisvaltaisesti kulttuuriympäristöasioista. Yhteistyön kautta asiantuntemus myös tavoittaa yhä enemmän toimijoita. Lapin ELY-keskuksen toteuttama kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoitumista ja yhteistyötä kehittänyt hanke pureutui juuri yhteistyön ja asiantuntijuuden tematiikkaan. Pohjois-Suomen viranomaisilla on vahvaa asiantuntemusta kulttuuriympäristöasioista, mutta yhteistyö maakuntien välillä oli vähäistä. Hankkeella haluttiin parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä ja vahvistaa asiantuntemusta. Hanke on esitelty tarkemmin raportin luvussa 4.3.

Jokaisesta maakunnasta ei ole mahdollista löytää kaikkeen yksityiskohtaista osaamista vaativaan kulttuuriympäristötyöhön asiantuntijuutta ja sen vuoksi tiettyjen töiden hoitaminen ylimaakunnallisesti tai konsulttien avulla on tärkeää. Esimerkiksi ProAgrarian, Maa- ja kotitalousnaisten ja Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) kulttuuriympäristöön ja etenkin kulttuurimaisemiin liittyvä asiantuntijatyö on noussut esille hankkeen aikana. Ulkopuolisen asiantuntijan objektiivinen näkemys esimerkiksi maisemainventoinneissa on tärkeää inventointien tasaisen laadun vuoksi. Kaikessa kulttuuriympäristötyössä on kuitenkin hyvä olla mukana paikallinen asiantuntija, joka tietää paikallisidentiteetin kannalta oleelliset maisemat ja muut kohteet.

Satakunnan Museon tekemän maakuntamuseoselvityksen tulokset ovat tukevat myös tämän hankkeen havaintoja. Maakuntamuseoselvityksen mukaan maakuntamuseoiden resurssit kulttuuriympäristötehtävien hoitoon vaihtelevat ja kolmessa maakuntamuseossa ei hoideta kulttuuriympäristön viranomaistehtäviä lainkaan. Myös maakuntamuseoiden kulttuuriympäristötyötä tekevän henkilöstön määrä vaihtelee suuresti. Pienimmillään tehtäviä hoidetaan yhden ja suurimmillaan yhdeksän vakituisen henkilön voimin.²⁷ Toki alueet ovat kulttuuriympäristöiltään erilaisia, mikä vaikuttaa museotyöntekijöiden määrään.

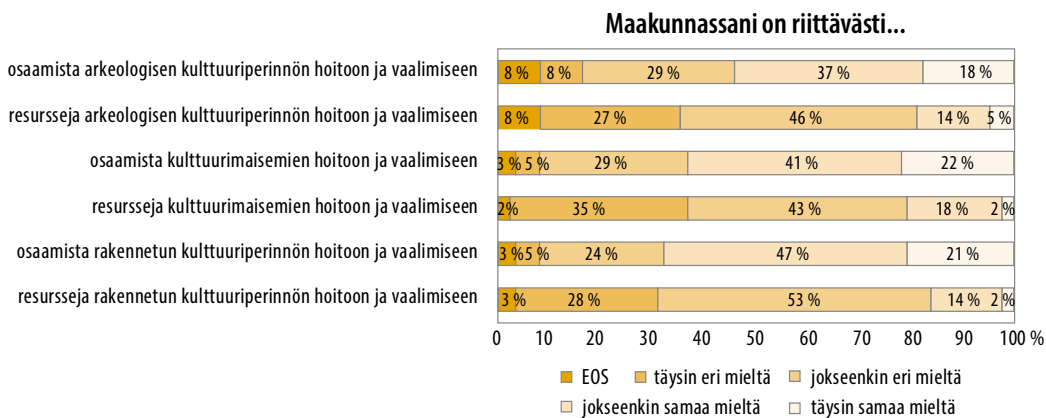
Hankkeen aikana on havaittu myös kulttuuriympäristötyön olevan vahvasti henkilösidonnaista. Esimerkiksi kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän kokoaminen ei ole ELY-keskuk-

²⁷ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160296/okm43.pdf>

sen lakisääteinen velvollisuus, joten ryhmän toiminta on usein muutaman aktiivin käsissä. Henkilösidonnaisuus näkyy myös siinä, että toimintamalleja tai -ryhmiä on kadonnut eläköitymisten myötä. Myös hankkeiden valmistelu on vahvasti sidoksissa viranomaisten aktiivisuuteen, tahtotilaan sekä kykyyn nähdä kehittämisen tarpeita alueen kulttuuriympäristön parissa. Säännöllinen yhteistyö järjestöjen ja paikallisten toimijoiden kanssa on myös yleisempää ja tehokkaampaa, jos virkamiehet (tässä tapauksessa ELY-keskusten ja maakuntien liittojen kulttuuriympäristötoimijat) ovat aktiivisia.

Hankkeen kulttuuriympäristökyselyllä selvitettiin kulttuuriympäristöasioiden hoidon resursseja ja niihin liittyvää osaamista. Osaamisen ja resurssien riittävyyden tulokset olivat hyvin selkeitä ja ne jakaantuivat tasaisesti kaikissa maakunnissa: osaamista koettiin olevan enemmän kuin resursseja²⁸. Eniten osaamista on kulttuurimaisemien hoitoon ja vaalimiseen liittyen ja vähiten arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyen. Kuvasta 10 käy ilmi, että vastaukset ovat kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. Noin puolet kulttuuriympäristön asiantuntijoista on jokseenkin tai täysin samaa mieltä, että maakunnasta löytyy osaamista kulttuuriympäristönhoitoon liittyen. Vain noin viidennes taas on jokseenkin tai täysin samaa mieltä resurssien riittävyydestä.

Kuva 10. Koko maan kattavat kulttuuriympäristökyselyn tulokset resursseja ja osaamista käsittelevään osioon

Maakuntamuseoiden rooli maakunnallisina asiantuntijoina on noussut esille hankkeen aikana. Maakuntamuseot koetaan korkeimpana maakunnallisen kulttuuriympäristön asiantuntijana. Maakuntamuseoiden yhteistyö ELY-keskusten ja maakunnan liittojen kanssa

²⁸ Kyselyssä selvitettiin myös henkilötyövuosien määrää sekä kuinka monelle henkilölle työt ovat jakautuneet. Kysymys suunnattiin ainoastaan ELY-keskusten ja maakunnan liittojen edustajille. Vastaukset olivat hyvin vaihtelevia ja osa vastaajista tarkoituksella jätti kysymyksen välistä, sillä resurssien määrittäminen tuntui hyvin hankalalta. Tämän vuoksi kyseinen osio kyselystä on tässä raportissa jätetty huomioimatta.

on olennainen osa kulttuuriympäristön parissa työskentelyä. Maakuntamuseoilla on lähes poikkeuksetta myös edustus kulttuuriympäristön yhteistyöryhmissä, sekä muutamassa yhteistyöryhmässä maakuntamuseo on puheenjohtajataho. Maakuntamuseot Pohjois-Karjalaa lukuun ottamatta ovat osallistuneet maakunnallisten kulttuuriympäristöohjelmien tekoon asiantuntijana työ- tai ohjausryhmässä²⁹. Maakuntamuseoilla on vankkaa asiantuntemusta paikallisesta historiasta, tavoista ja perinteistä. Maakuntamuseoiden sijainniksi on usein valikoitunut jokin merkittävä kulttuuriympäristömiljö, jota hyödynnetään maakuntamuseon toiminnassa. Työ kulttuuriympäristön parissa ei rajoitu ainoastaan itse museoon, sen lakisääteisiin tehtäviin ja ympäristöön vaan maakuntamuseot ovat mukana esimerkiksi hanketoiminnassa, josta hyvänä esimerkkinä on Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo.

MAAKUNTAMUSEO MUKANA HANKKEISSA

Keski-Pohjanmaan maakuntamuseona toimiva K.H. Renlundin on ottanut tärkeän roolin kulttuuriperintöön liittyvien hankkeiden toteutuksessa, esimerkiksi Meidän museo ja Mun juttu – meidän tulevaisuus -hankkeissa. Keski-Pohjanmaalla maakuntamuseon toimiminen paikallista kulttuuriympäristöä ja identiteettiä koskevien hankkeiden koordinoijana tai osatoteuttajana on todettu hyväksi käytännöksi, sillä maakuntamuseolla on asiantuntemus paikallisesta ja alueellisesta kulttuuriperinnöstä.

K.H. Renlundin museon koordinoima Meidän museo -hankkeen tavoitteena on kehittää keskipohjalaisia paikallismuseoita ja lisätä kuntalaisten osallisuutta kulttuuriperinnön vaalimisessa. Lisäksi hankkeella halutaan nostaa museoiden paikallista profiilia ja näkyvyyttä kuntalaisten arjessa. Hankkeen aikana maakunnassa toteutetaan alueen yhteenkuuluvuutta, toimijuutta ja osaamista tukevia tapahtumia ja tavoitteena on vankistaa paikallisen

identiteetin ainutlaatuisuutta sekä nostaa paikallismuseoiden profiilia ja näkyvyyttä. Hankkeessa paikallismuseoita tuetaan toteuttamaan opetussuunnitelman tavoitteita sekä lasten ja nuorten kasvua alueelliseen kulttuuriperintöön. Hanketta rahoittavat paikallinen Piriset ry sekä Rieska-Leader ry.

Museo on myös osatoteuttajana Mun juttu – meidän tulevaisuus -hankkeessa. Hanke on opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallinen, kahdeksan organisaation yhteinen ESR-hanke, jota rahoittaa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. Hankkeen tavoitteena on löytää luovia menetelmiä nuorten osaamisen ja osallisuuden tunnistamiseen. Museon keinovalikkona osaamisen ja osallisuuden tunnistamisessa ovat taiteen, ITE-taiteen, kulttuuriperinnön ja ekososiaalisuuden teemat. Hankkeen kohdetyhmänä ovat 15–29-vuotiaat nuoret. Kokkolassa hanke on koskettanut jo 50 nuorta, jotka ovat osallistuneet TUUNI-taidetyöpajoihin.

29 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160296/okm43.pdf>

Maakuntamuseoiden tietotaito suojelun näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, kun aluekehittämissuunnitelmia yhdistellään eri kohteiden suojelutavoitteisiin. Parhaimmillaan maakuntamuseo toimii asiantuntijatahona maakuntakaavoituksessa, asemakaavoituksessa ja maakuntastrategioissa. Maakuntamuseot antavat myös lausuntoja liittyen rakennus- ja purkukäytännöihin ja näin ylläpitävät maakunnan kulttuuriympäristön suojelua ja kestävästä käytöstä. Maakuntamuseoilla on valmiudet kehittää koko maakunnan elinvoimaisuutta kulttuuriympäristöjen kautta. Satakunnan museoselvityksessä kävi kuitenkin ilmi, että maakuntamuseoissa ei ole riittävästi korjausrakentamisen, restauroinnin ja konservoinnin voimavaroja ja osaamista. Monelta museolta puuttuu restaurointialan asiantuntija / rakennuskonservaattori kokonaan. Vanhojen rakennusten suunnitteluun perehtyneitä suunnittelijoita ja ammattitaitoisia korjaajia on monilla alueilla liian vähän.³⁰

Osa maakuntamuseoista on kehittänyt toimintaansa tietyn erikoisosaamisen suuntaan. Esimerkiksi Varsinais-Suomen maakuntamuseo on edelläkävijä kulttuuriympäristötiedon tuottamisessa ja sen hallinnoinnissa (lisää kappaleessa 3.5) ja Satakunnan maakuntamuseon ohessa toimiva Rakennuskulttuuritalo Toivo on vahva asiantuntija korjausrakentamisessa ja korjausoppaiden tekemisessä. Toivo jakaa asiantuntijuutta mahdollisuuksien mukaan myös yli maakuntarajojen.

---

30 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160296/okm43.pdf>

RAKENNUSKULTTUURITALO TOIVO

Satakunnan maakunnassa toimii Rakennuskulttuuritalo Toivo, joka tarjoaa rakennusperinnön korjausneuvontaa. Toivo on Satakunnan Museon vuonna 1995 perustama korjausrakentamiskeskus, jonka tiloihin on myös rakennettu vanhojen rakennusten korjausnäyttely. Korjausnäyttely esittelee Toivon rakennuksen korjausprosessia. Toivo on osa Satakunnan Museon maakunnallista korjausneuvontatyötä, joka koostuu viranomaistehtävistä ja Toivon toiminnasta. Satakunnan Museossa työskentelee restauroinnin asiantuntija, rakennuskonservaattori, jonka toimipiste on Toivon tiloissa. Hän vastaa sekä korjausavustuksiin ja suojelukysymyksiin liittyvistä viranomaistehtävistä että Toivon, osittain maksullisesta, neuvontatyöstä. Rakennuskonservaattorin ohella Toivossa työskentelee kaksi muuta täyspäiväistä asiantuntijaa. Toivon toiminta-alueella on Satakunta, mutta se vastaa myös neuvontapyyntöihin maakuntarajojen yli resurssien salliessa. Korjausneuvontakäyntejä tehdään vain maakunnan alueella.

Toivo on Satakunnan Museon oheen perustettu erillinen yksikkö, jolla on oma momentti museon budjetissa sekä omat tulovelvoitteet. Tulovelvoitteet täyttyvät esimerkiksi tarjoamalla viranomaisvastuiden ulkopuolista työtä maksullisena sekä järjestämällä tapahtumia, joiden avulla saadaan kerrytettyä kassaa. Tapahtumista pyritään saamaan kansalaisille matalankynnyksen tilaisuuksia kiinnostua kulttuuriperinnöstä ja tulla hakemaan korjausneuvontaa. Toivo järjestää myös kursseja ja koulutuksia. Lisäksi Toivo myy erityisiä tuotteita rakennusperinnön korjaamiseen ja ylläpitoon, kuten perinteisiä siivousaineita ja työkaluja. Toivon verkkosivuilta on ladattavissa oppaita erilaisista perinteisistä korjaustavoista. Ympäristökasvatuksesta on myös muodostunut yksi Toivon tärkeistä tehtävistä: noin 70 % Porin peruskoululaisista käy vuosittain tutustumassa Toivon toimintaan.

Rakennuskulttuuritalo Toivo: <https://www.visitpori.fi/rakennuskulttuuritalo-toivo-2534>

Maakuntamuseoiden asiantuntemuksen yhteydessä esille nousee saamelaismuseumo Siida, joka toimii asiantuntijatahona ja kulttuuriperinnön vaalijana saamelaisalueella. Siida on valtakunnallinen erikoismuseo ja sen keskeisenä tavoitteena on tukea saamelaista identiteettiä ja kulttuurillista itsetuntoa. Museoviraston kanssa laaditun sopimuksen nojalla museo hoitaa kulttuuriympäristöön liittyviä asiantuntijatehtäviä saamelaisalueella. Lapin kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta on osoittautunut tärkeäksi ja hyödylliseksi, että Siida toimii asiantuntijana saamelaisalueella.

SAAMELAISMUSEO SIIDA

Saamelaiskulttuuri poikkeaa Lapin maakunnan muusta kulttuurista. Saamelaiskulttuurin mukaan esimerkiksi saamelaisille pyhiä paikkoja pyritään pitämään suurelta yleisöltä tietämättömissä, mutta niiden suojelun turvaaminen olisi kuitenkin tärkeää. Tämä luo haasteita kaavoitukselle ja kulttuuriympäristötiedon jakamiselle. Kulttuuriympäristöasioiden hoidossa Siidan, saamelaiskäräjien ja ELY-keskuksen välinen yhteistyö on tärkeää. Hyväksi havaittu käytäntö Siidan omassa toiminnassa on jalkautuminen alueen kuntiin ja asukkaiden tapaaminen kasvotusten. Paikallisilla on paljon arvokasta kirjoittamatonta tietoa saamelaisesta kulttuuriympäristöstä.

Vaikka Siida toimii ainoastaan saamelaisalueella, sen toiminnalla on välillinen vaikutus koko Lapin maakunnassa, mikä näkyy muun muassa viranomaisten saamelaisen kulttuuriperintöosaamisen parantumisena. Yhteistyö Lapin ELY-keskuksen, Lapin maakuntamuseon sekä Lapin liiton ja Siidan välillä toimii hyvin, sillä Siida on mukana Lapin maakunnan kulttuuriympäristön yhteistyöryhmässä. Siidan toiminta ja läsnäolo lisää koko Lapin maakunnan asukkaiden sekä

viranomaisten arvostusta ja ymmärrystä omaa kulttuuriympäristöä kohtaan.

Saamelaisten arvostukset kulttuuriympäristöön liittyen ovat avanneet viranomaisten ajattelua. Siidan Elävä ympäristö ja Saamelainen kulttuuriympäristöyksikkö -hankkeiden myötä on teetetty saamelaisalueelle oma kulttuuriympäristöohjelma vuonna 2013. Ohjelmassa luodaan katsaus saamelaisalueen kulttuuriympäristöjen historialliseen kehitykseen, saamelaiseen kulttuurimaisemaan, arkeologiseen kulttuuriperintöön sekä rakennettuun ympäristöön. Kulttuuriympäristöohjelmasta on julkaistu myös kirja, jossa ensimmäistä kertaa tuotiin esille saamelaisten maisemakäsitys. Kirjaa käytetään niin kouluissa kuin yliopistoissa opetusmateriaalina, sillä historianopetuksessa on yleisesti hyvin vähän mainintaa saamelaisesta historiasta. Siidassa pyrkimyksenä on, että mahdollisimman paljon alueen koululaisia kävisi museossa vierailulla, jotta alueen kulttuuriperintö saataisiin kaikkien alueen lasten tietoisuuteen, ei pelkästään saamelaisten.

Saamelaismuseum Siida: <http://www.siida.fi>

Hankkeen työpajoissa keskusteltiin kulttuuriympäristötietouden lisäämisestä. Kulttuuriympäristöosaajien koulutuksen lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota myös kulttuuriympäristötoimen ulkopuolisten viranomaisten ja päättäjien kouluttamiseen, jotta kulttuuriympäristöarvot ymmärretään laajemmin aluekehittämisessä ja elinkeinoelämässä. Kunnilla on viimekädessä merkittävä rooli asemakaavoittajana vaalia kulttuuriperintöä. Kunnilla ei pääsääntöisesti kuitenkaan riitä resursseja pitää kulttuuriympäristön asiantuntijaa organisaatiossa, joten kunnan muiden viranomaisten osaaminen ja ymmärrys kulttuuriympäristön arvoista on ensiarvoisen

tärkeää. Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaisten, ProAgria Etelä-Suomen tekemä ja ympäristöministeriön rahoittama Maisema-opas³¹ on suunnattu juuri tähän tarpeeseen.

MAISEMAKOULUTUSTA VIRKAMIEHILLE

Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry on ympäristöministeriön rahoittamana luonut maisemaoppaan kuntapäätäjää varten. Oppaan tarkoituksena on tuoda esille maisemaan liittyviä arvoja alueellisen elinvoiman moottoreina. Opas on käännetty myös ruotsiksi.

Oppaan tekemisen ohessa ja oppaan kokeilemista varten on toteutettu vuoden 2016 aikana Arvokkaiden maisema-alueiden arvostuksen nostaminen -projekti, jossa kunnan, ELY-keskusten ja maakuntien liittojen viranomaisten kanssa jalkauduttiin maisematyöpajoihin valituille alueille Päijät-Hämeen, Pirkanmaan ja Etelä-Savon alueille. Hankkeessa kehitettiin kokeellisesti maisematyöpajojen avulla viestinnän toimintamalli, missä erilaiset toimijat on saatu yhdessä keskustelemaan maisemien arvoista ja mahdollisuuksista. Toimintamallin tarkoituksena on antaa valmiudet laajentaa eri asiantuntijoiden ja viranomaisten, kuin myös paikallisten

asukkaiden ja maanviljelijöiden näkökulmaa arvokkaiden maisema-alueiden antamista mahdollistuksista ja niiden arvoista. Yhteisen ymmärryksen kautta saadaan poistettua ristiriitoja ja vastakkainasettelua kulttuuriympäristöasioissa. Varsinkin kunnan kaavoitustehtävien kasvaessa maakuntaudistuksen myötä on tärkeää, että kunnan virkamiehillä on riittävää osaamista kulttuuriympäristöarvoihin liittyen. Kunnan tasolla pääsääntöisesti ei ole mahdollista työskennellä kulttuuriympäristön asiantuntijaa, joten kulttuuriympäristöarvojen ymmärtäminen ei ole itsestäänselvyys, vaan koulutusta tarvitaan.

Maisemaopas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun: https://www.maajakotitalousnaiset.fi/sites/default/files/attachment/maisemaopas_korjattu_2018_pieni.pdf (suomeksi) https://www.maajakotitalousnaiset.fi/sites/default/files/attachment/maisemaopas_landskap_2018_pieni.pdf (på svenska)

4.4 Vapaaehtoistoiminta ja kulttuuriympäristöt – kolmas ja neljäs sektori kulttuuriympäristöjen hoitajina

Kulttuuriympäristötoimijoiden kenttä on moninainen. Perustuslain mukaan vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Paikallisella tasolla kolmannella sektorilla ja vapaaehtoistoimijoilla on merkittävä rooli oman, paikallisen, kulttuuriympäristön säilyttä-

31 Maisema-opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun <https://www.maajakotitalousnaiset.fi/sisalto/maisema-opas-arvokkaiden-maisema-alueiden-maankayton-suunnitteluun-landskap-guide-planering>

misessä. Kolmas sektori käsittää hyvin laajan joukon erilaisia toimijoita; yhdistys- ja säätiöpohjaisia toimijoita, harrastusyhteisöjä sekä ammattimaista toimintaa harjoittavia suuria organisaatioita. Suomessa on yli 20 000 kulttuuri- ja taidealan järjestöä.³² Viime vuosina uutena toimijana kentälle on tullut neljäs sektori, jota voidaan pitää uudenlaisena yhteiskunnan voimavarana. Sosiaalisen median, verkostomaisen yhteiskunnan ja yhteisöllisen kuluttamisen aikakaudella ihmiset ovat alkaneet tehdä omaehtoisesti ja yhdessä toistensa kanssa oman näköistään elinympäristöä ja kulttuuria – ohi vakiintuneiden toimijoiden, järjestöjen, vaikutuskanavien ja päätöksenteon. Paikallisten asukkaiden lisäksi myös maanomistajilla sekä kiinteistön omistajilla on keskeinen rooli kulttuuriympäristöjen hoidossa.

Suomen Kotiseutuliiton selvityksessä, Kansalaisyhteiskunta kulttuuriympäristötyössä³³, kävi ilmi, että kolmas sektori on laajasti mukana kulttuuriympäristötyössä. Kolmannella sektorilla on myös monipuolista osaamista kulttuuriympäristötyöstä sekä erinomainen paikallistuntemus. Kotiseutuyhdistysten, kyläyhdistysten ja kaupunginosayhdistysten lisäksi kulttuuriympäristötyössä ovat mukana asukasyhdistyksiä, luonnonsuojeluyhdistyksiä, nuorisjärjestöjä, urheiluseuroja, partiolaisia, Lionseja, Leader-ryhmiä ja muita kulttuuriyhdistyksiä. Osaamisen lisäksi kolmannella sektorilla on myös motivaatio olla mukana kulttuuriympäristötyössä. Yhdyspintoja viranomaisten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin välillä on paljon, mutta yhteistyö toimijoiden välillä ei ole riittävässä määrin jäsentynyt – kolmannen sektorin hyödyntämiseen kulttuuriympäristötyössä liittyy paljon ”prosessivikaa”.

Hankkeen havainnot tukevat Suomen kotiseutuliiton tekemän selvityksen tuloksia. Hankkeen työpajojen keskusteluissa nousi usein esille järjestöjen ja vapaaehtoistyön rooli, kun mietittiin eri toimenpiteiden eteenpäinviemistä. Keskusteluissa puhuttiin paljon vapaaehtoistyön mahdollisuuksista, siitä miten paikallisuuden korostaminen ja oman asuin ympäristön arvostuksen nousu aktivoi kansalaisia toimimaan viihtyisemmän elinympäristön puolesta. Vapaaehtoistyön merkitys tulee hyvin esille esimerkiksi vieraslajitonjunassa, joka hoidetaan pääosin aktiivisten asukkaiden ansiosta. Keskusteluissa tuli esille myös vapaaehtoistyön toinen puoli, talkooväsymys. Talkooväsymys korostuu erityisesti kulttuuriympäristötyössä, jossa aktiivisempia toimijoita ovat iäkkäät ihmiset.

Toki kulttuuriympäristöt houkuttelevat myös nuorempia kansalaisia toimiaan niiden hyväksi. Hyvinä esimerkkeinä kansalaisten aktivoinnista ja yhdessä tekemisestä toimii Pirkanmaan Adoptoi monumentti -toiminta sekä Etelä-Karjalassa toteutetut useat kansalaistapahtumat.

32 Kulttuurialan kolmas sektori, OKM julkaisuja 2010:24.

33 Kansalaisyhteiskunta kulttuuriympäristötyössä, tavoitteena hyvä elämä, Suomen Kotiseutuliitto 2017. (<http://www.kotiseutuliitto.fi/sites/default/files/Kansalaisyhteiskunta%20kulttuuriymparistotyossa.pdf>)

ADOPTOI MONUMENTTI –TOIMINTA

Pirkanmaalla on panostettu jo 1990-luvun lopulta alkaen sekä kulttuuriympäristön viranomaistoiminnan, että yhdessä kansalaisten ja yhteisöjen kanssa toteutettavaan kulttuuriympäristön hoitoon. Pirkanmaan maakuntamuseossa on lakisääteisen viranomaistoiminnan rinnalle kehitetty paikallisten ja yhteisöiden voimavarojen ja kulttuuriympäristölle annettujen merkitysten arvostamiseen ja tiedostamiseen perustuvaa toimintaa. Tätä toimintaa on pidetty tärkeänä keinona vaikuttaa ennakoivasti ja pitkällä aikavälillä kulttuuriympäristön aseman vahvistumiseen ja aktiiviseen hyödyntämiseen.

Systemaattiseen, laajaan paikallistuntemukseen perustuvan hallinnollisen ja viranomaistyön pohjalle on kasvatettu 2000-luvun alkupuolelta alkaen omaehtoisiin, vuorovaikutteisiin menetelmiin perustuvia toimintakäytäntöjä. Vapaaehtoisista, laajempaan osallisuuteen liittyvästä toiminnasta yksi näkyvimmistä ja kansallista sekä kansainvälistä huomiota saavuttaneista toiminnoista on vuonna 2008 kehitetty Adoptoi monumentti -toiminta. Adoptoi Monumentti -toiminta on vapaaehtoistyötä arkeologisten kohteiden ja vanhojen rakennusten

parissa. Adoptoijat huolehtivat kohteista, seuraavat niiden kuntoa, selvittävät kohteen historiaa ja järjestävät siihen liittyviä tapahtumia. Adoptoinnilla tarkoitetaan tässä kulttuuriperinnön hyväksymistä osaksi omaa elämänpiiriä ja työn tekemistä kulttuuriperinnön hyväksi hyvin konkreettisella tavalla: adoptoinnilla ei siis tarkoiteta kohteen omistajuuden siirtymistä adoptoijalle. Työ käsittää monimuotoista paikallisten asukkaiden ja yhteisöjen hyvinvointia edistävää toimintaa. Suuri osa vapaaehtoisista työskentelee pitkäjänteisesti yhden kulttuuriperintökohteen hyväksi. Toiset valitsevat lyhytaikaisempia toimintamuotoja kuten osallistumisen kulttuuriympäristöleireille. Kohdevalikoimaan kuuluvat esimerkiksi rautakautiset linnavuoret ja hautaröykkiöt, kiviaidat ja kellarit, käyttökuntoiset rakennukset ja laululavat. Yhdistysten tai koulujen kohteiksi valikoidaan mielellään huomiota herättäviä ja symbolisia kohteita, jotka levittävät sanomaa hoitajiensa kulttuuritahdosta. Toiminnassa on mukana myös koululuokkia, joille kohteet tarjoavat ainesta koulujen opetukselle.

Adoptoi monumentti -sivusto:
<http://adoptoimonumentti.fi/>

Kansalaisilla on halua lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön, mistä kertoo vapaaehtoistyön suosio. Maksulliset lammas- ja lehmipaimenviikot ovat erittäin suosittuja samoin kuin kansallispuistoissa ja muilla suojelualueilla järjestettävät talkoot luonnon ja kulttuuriympäristön hyväksi. Hankkeen aikana tuli esille myös kulttuuriympäristösitoumukset tapana saada kansalaisia, yrityksiä ja organisaatioita mukaan kulttuuriympäristön hoitoon. Kulttuuriympäristösitoumus on toimijan lupaus muuttaa toimintaansa kulttuuriympäristöstrategian ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseksi. Kulttuuriympäristösitoumus³⁴ voi olla vaik-

34 <http://www.ym.fi/kulttuuriymparistositoumus>

kapa kukkaistutusten kunnostamista, lähiöelämää rikastuttavan tapahtuman järjestämistä tai oma mökin korjaamista kulttuurihistoriallisia arvoja kunnioittaen.

VAPAAEHTOISTYÖ KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN HYVÄKSI

Etelä-Karjalassa aktiivisilla asukkailla on tärkeä merkitys paikallisten kulttuuriympäristöjen hoidossa. Paikalliset ihmiset arvostavat kulttuuriympäristöään ja siihen liittyvää historiaa. Sodan jäljet näkyvät maakunnassa: Salpalinjasta, juoksuhaudoista ja linnoituksista on muodostunut arvostettuja kulttuuriympäristökohteita. Oman, paikallisen, kulttuuriympäristön arvostuksen myötä Etelä-Karjalassa on muodostunut paljon aktiivista kansalaistoimintaa.

Hyviä esimerkkejä paikallisista vapaaehtoisvoimin pyritettävistä tapahtumista ovat Lemin kulttuuriympäristön siivouspäivä, Päivä museotiellä -tapahtuma ja Kärnäkosken linnoituksen kehittäminen. Lemin kotiseutuyhdistyksen sekä muiden järjestöjen järjestämän siivouspäivän ideana on, että vapaaehtoiset osallistuvat talkoovoimin siivouspäivään ja kotiseutuyhdistys tarjoaa lounaan. Rautjärven museotien varrella pidettävä

Päivä museotiellä -tapahtumassa paikalliset yhdistykset ja yrittäjät kerääntyvät esittelemään toimintaansa ja myymään paikallisia tuotteita. Tapahtuma on hyvin suosittu paikallisten keskuudessa ja ennen tapahtumaa järjestetään suuret siivoustalkoot. Savitaipaleen Kärnäkosken linnoitus muistomerkkeineen ja arkeologisin kohteineen on paikallisen kyläyhdistyksen kehittämiskohteena. Kyläyhdistys on myös hakenut Leader-rahaa linnoituksen infran kehittämiseen. Yhteistyössä Savitaipaleen kunnan kanssa on suunnitteilla teatteritoimintaa linnoituksen pihapiiriin.

Lemin kulttuuriympäristön siivouspäivä:
<http://tapahtumat.ekarjala.fi/11795>
 Päivä museotiellä tapahtuma:
http://www.rautjarvenkotiseutuyhdistys.fi/index.php?p=1_7_Tulevat-tapahtumat
 Kärnäkosken linnoituksen kehittäminen,
 Partakosken Kyläyhdistys ry:
http://www.partakoskenkylat.fi/fi/yhdistykset/partakosken_kylayhdistys

Tapoja kansalaisten aktivoimiseen ja osallistumiseen kulttuuriympäristötyöhön on monia ja halu toimia oman paikallisen ympäristön viihtyisyyden eteen kasvaa paikallisten arvojen tunnistamisen myötä. Järjestöt ovat tässä suhteessa jo etumatkalla, sillä niillä on usein strategiana ja toiminta-ajatuksena jonkin asian puolesta toimiminen tai jonkin asian edistäminen. Järjestöillä on myös tärkeä rooli houkutella aktiivisia kansalaisia mukaan järjestötyöhön ja sitä kautta pitää toiminnan vireänä. Hyvänä esimerkkinä aktiivisesta järjestötoiminnasta on Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitto, joka on maakunnallinen keskusjärjestö, jossa on edustettuna 32 eri yhdistä, seuraa ja liittoa, jotka tavalla tai toisella toimivat kulttuuriympäristöjen parissa.

POHJOIS-SAVON KOTISEUTUYHDISTYKSEN LIITTO

Suomen kotiseutuliiton aluejärjestönä Pohjois-Savossa toimiva Pohjois-Savon kotiseutuyhdistyksen liitto ry on alueellisten järjestöjen, yhdistysten ja seurojen yhteen kokoava toimija. Kotiseutuyhdistysten liitossa on edustettuna 32 eri yhdistystä, liittoa ja seuraa. Liitto laatii oman strategiansa ja nyt käynnissä oleva strategia on laadittu vuosille 2016–2020. Strategiassa on esitetty selkeät toimintatavat ja työn painopisteet: kulttuurisesti monimuotoinen Suomi ja suomalaisuus, asukkaiden osallisuuden vahvistaminen ja uudet toimintamuodot kotiseututyössä. Liitto ohjaa myös sen jäsenyhdistyksiä toimimaan strategiassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Kotiseutuyhdistysten liiton toimintaa tukee vahvasti paikallinen OLVI-säätiö. Ilman OLVI-säätiön tukea toiminta ei yltäisi nykyiseen mittakaavaansa. OLVI-säätiön avustusten avulla liitolle on saatu palkattua työntekijä, jonka työ on painottunut koulujen kotiseutukasvatukseen sekä koulujen ja yhdistysten yhteistyöhön. Palkatun työntekijän avulla on myös saatu koottua kotiseutukasvatuksen opas, joka on sovellettavissa missä tahansa ympäristössä, niin aikuisten kuin lasten parissa.

Liiton rooli Pohjois-Savon kotiseutu- ja kulttuuriympäristökasvatuksessa on

merkittävä. Liitto on ollut mukana opetussuunnitelmien toteutuksen toimeenpanossa, jonka seurauksena kotiseutukasvatuksen rooli opetuksessa on vahvistunut, mikä näkyy mm. lisääntyneenä aktiivisuutena toteuttaa kotiseuturetkiä. Liitto myös kannustaa yhdistyksiä nimeämään paikallisia kouluista kummiluokkia ja järjestämään niille perinteisiin ja kulttuuriympäristöön suuntautuvaa toimintaa. Kummiluokat on koettu hyvin tehokkaaksi tavaksi edistää lasten ympäristönlukutaitoa.

Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitto tarjoaa koulutuksia paikallisille yhdistyksille mm. kotisivujen tekemiseen ja sosiaalisen median hyödyntämiseen. Tällä pyritään herättämään nuorten mielenkiinto kulttuuriympäristöjä kohtaan. Liitto myös järjestää seminaareja, jotka kokoavat yhteen paikallisia toimijoita. Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liiton kaltaisessa toiminnassa on ensiarvoisen tärkeää, että kaikki osapuolet tekevät töitä yhdessä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Viranomaisilla tulee olla hyvä suhde asukkaisiin ja toisinpäin.

Pohjois-Savon Kotiseutuyhdistysten liitto:
<https://kotipihlaja.fi/yhdistys>

4.5 Kulttuuriympäristötiedon tärkeys

Hankkeen aikana on noussut esille kulttuuriympäristötiedon tuottamisen tärkeys. Kulttuuriympäristötietoa kerätään paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla tiedon käyttötarpeesta riippuen. Tiedonkulku näiden tasojen välillä on tärkeää. Kulttuuriympäristötiedon luontia, sen ylläpitoa ja käyttöä varten on olemassa monia tapoja. Tietojen ja tietokantojen moninaisuuden vuoksi näiden välinen tiedon jakaminen rajapintojen kautta on noussut keskusteluun hankkeen aikana.

Tiedon laatu on tärkeää viranomaistyön kannalta, kuten suojelupäätöksissä ja kaavoituksessa. Kulttuuriympäristötiedon hyödyntäminen asukkaiden parissa on arvokasta esimerkiksi asumisviihtyisyyden, kotiseutuidentiteetin, virkistystoiminnan ja kulttuuriympäristökasvatuksen näkökulmasta. Lukuisat toimijat, kuten kyläyhdistykset ja kotiseutuyhdistykset sekä varhaiskasvatuksen toimijat ovat aktiivisia tiedon välittäjiä. Kulttuuriympäristötiedon on tärkeää olla helposti saatavissa, jotta eri toimijat saavat tiedon käyttöönsä. Hyvänä esimerkkinä kulttuuriympäristötiedon jalkauttamisesta toimii Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liiton tekemä opas kotiseutukasvatukseen³⁵. Oppaan avulla kuka tahansa voi suunnitella kulttuuriperintöreitit omalle kotiseudulle. Opas on hyvä apuväline esimerkiksi varhaiskasvatukseen tai maaseutumatkailuyrittäjille.

Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön! on Museoviraston, Metsähallituksen ja Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) yhteishanke, joka toteutetaan osana hallituksen kärkihankkeisiin kuuluvaa rakennetun ympäristön digitalisaatiota vauhdittavaa KIRA-digiä. Yhteistyön tavoitteena on edistää kulttuuriympäristöä koskevan tiedon yhteentoimivuutta, saatavuutta ja saavutettavuutta, minkä sujuvoittaa päätöksentekoa ja suojelun seurantaa. Toimenpiteissä keskitytään tiedon rakenteiden selkiyttämiseen ja avaamaan aineistojen yhteiskäyttöä helpottavia rajapintoja.

Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön! -kokonaisuuteen kuuluu neljä osahanketta. Ensimmäisessä määritetään SYKE:n ja Museoviraston yhteistyönä, millaista tietomallia rakennusperintötiedon avaaminen yhteiseen käyttöön edellyttäisi. Vuoden 2018 aikana on tavoitteena julkaista yhteiskäytön tietomallin mukaiset tietotuotteet sekä toteuttaa tarvittavat muutokset ja täydennykset nykyisiin tietojärjestelmiin. Kaavoja koskevassa osahankkeessa SYKE on selvittänyt, voidaanko kuntien rajapintapalveluista saada kaavoituksella suojelluista kohteista valtakunnallisesti kattavaa tietoa. Kokeilun mukaan suojelutietoja on mahdollista poimia ainakin asemakaavoista, mutta jatkossa tarvitaan enemmän aineistoja ja toimiva kansallinen palvelu. Maakuntakaavojen aineistoja on testattu käyttämällä maakuntakaavojen harmonisointia koskevassa HAME-hankkeessa luotua tietomallia. Kolmas osahanke koskee Metsähallituksen ylläpitämiä, valtion maa- ja vesialueiden arkeologisten kohteiden ja suojeltujen rakennusten tietoja. Aineistojen avaamista Metsähallituksen järjestelmästä yleiseen käyttöön valmistellaan yhdessä Museoviraston kanssa. Museoviraston tuottamat uudet paikkatietorajapinnat on jo otettu onnistuneesti käyttöön Metsähallituksen järjestelmässä. Neljännessä osahankkeessa kokeillaan Museoviraston koordinoimana maakuntamuseoiden tietovarantojen avaamista pilottimuseoiden aineistoista.

Kulttuuriympäristötiedon tuottaminen, ylläpitäminen ja käyttäminen saattavat vaihdella suuresti maakuntien organisaatioissa. Maakuntien sisällä on erilaisia tietokantoja, kuten

³⁵ Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitto ry (2016.) Tutkimusmatka kotiseutuun – opas kotiseutukasvatukseen. <https://kotipihlaja.fi/?file=7o0df6gu>

omat tietokannat rakennetulle kulttuuriympäristölle, perinnemaisemille ja muinaisjään-
nöksille. Hankkeen aikana on käyty keskustelua yhtenäisistä tietokannoista. Koko maan
kattavan tietokannan ei uskota olevan mahdollinen, mutta naapurimaakuntien yhteisistä
tietokannoista arvioidaan olevan hyötyä. Maakunnan eri organisaatioiden yhteiset tie-
tokannat on koettu toimivaksi tavaksi tuottaa, päivittää ja käyttää maakuntaa koskevaa
kulttuuriympäristötietoa. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii Etelä-Savon kulttuuriperintötie-
tokanta, joka on ELY-keskuksen, maakunnan liiton ja maakuntamuseon yhteinen tietokan-
ta, joka kokoaa yhteen maakunnan kaiken kulttuuriympäristötiedon. Inventoinnit tehdään
suoraan tietokantaan. Tietokanta on koottu ja sitä on kehitetty hankkeistamisen avulla.
Myös Museovirastolla on oma kulttuuriympäristötietokanta Kulttuuriympäristön palveluik-
kuna Kyppi³⁶, jota se toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella. Palveluun on
avointa lähdekoodia hyödyntäen koottu yhteen Museoviraston kulttuuriympäristötieto
sekä kohennettu sen paikkatieto-ominaisuuksia.

---

36 <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

ETELÄ-SAVON KULTTUURIPERINTÖTIETOKANTA ESKU

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta on internetpohjainen tietokanta, johon on tallennettu koko maakunnan alueelta kaikki olemassa oleva kulttuuriympäristötieto yhtenäisessä muodossa. Tietokanta on Etelä-Savon maakunnan liiton, ELY-keskuksen ja maakuntamuseon yhteisrahoituksella ylläpitämä. Jokaisella taholla on myös oma vastuualueensa tietokannan päivittämisessä. Lisäksi Mikkelin kaupungilla on valtuudet päivittää tietokantaa. Kaikille kunnille päivitysoikeutta ei ole myönnetty, sillä päivittäjiltä vaaditaan laajaa asiantuntemusta kulttuuriympäristöistä. Näin ollaan haluttu varmistaa, että tietokanta pysyy laadukkaana.

Tietokanta sisältää tiedot noin 500 alueesta, 2500 kohteesta ja 20 inventointihankkeesta sekä 17 artikkelia. Lähes jokaisesta kohteesta löytyy myös valokuvia sekä muuta yksityiskohtaista tietoa. Kaiken tiedon pystyy viemään karttanäkymään sekä tiedot saa ladattua ulos paikkatietona. Tietokanta kokonaisuudessaan on viranomaiskäyttöön tarkoitettu, mutta iso osa tiedosta on myös vapaasti saatavilla ESKU-palvelussa. Tietokannan julkisesta osiosta löytyy palautteenantomahdollisuus, mikä

mahdollistaa asukkaiden osallistamisen tiedonkeruussa.

Tietokantaan on tehty myös inventointiosio ja sen tarkoituksena on, että kuntien kulttuuriympäristöinventoinnit tehtäisiin jatkossa suoraan tietokantaan. Tietojärjestelmästä löytyy käsikirja käyttäjille, jossa opastetaan paitsi järjestelmän käyttöä, myös inventointitietojen vientiä. Sieltä voi tulostaa myös tyhjät kenttäytulosteet.

Tietokannan rakentaminen aloitettiin vuonna 2003 EU-rahoitteisen hankkeen avulla. Seuraava suuri harppaus tietokannan kehittämisessä tehtiin vuonna 2013 alkaneella toisella EU-rahoitteisella projektilla. Etelä-Savon kulttuuriympäristötietokannan kaltaista laadukasta ja kattavaa tietokantaa ei olisi ollut mahdollista luoda virkatyönä osana muita tehtäviä, vaan se on vaatinut täysipäiväisen asiantuntijan panoksen. EU-rahoitus on ollut avainasemassa tietokannan luomisessa. Tietokannan ajantasainen päivittäminen on edellytys tietokannan hyödyntämiselle.

ESKU-tietokanta: <http://www.esku.fi>

Keski-Suomen maakuntamuseo hyödyntää paikkatieto-osaamista kulttuuriympäristön monimuotoisten aluekeskittymien määrittelemisessä. Maakunnasta on onnistuttu löytämään kohdekeskittymäkartta-metodin avulla ”kulttuurikäytäviä” ja kulttuurialueita, jotka yhdistävät kulttuuriympäristökohteita keskenään. Nämä alueet on viety maakuntakaavaan kulttuuriympäristön vetovoima-alue -merkinnällä. Merkinnän suunnittelumääräyksen mukaan alueen kehittämisessä tulee hyödyntää kulttuuriympäristön monimuotoisuutta ja edistää kulttuuriympäristöjen kestäväää käyttöä ja hoitoa suunnittelun keinoin.

Kulttuuriympäristötiedon saatavuus on tärkeää esimerkiksi kaavoitukseen liittyen. Hankkeen aikana on noussut esille asiantuntemuksen tärkeys inventointityössä, jotta kulttuuriympäristöarvot pääsevät esille itsenäisinä kokonaisuuksinaan erillisenä kaavoitusprosessista. Hyvin laaditut inventoinnit ovat tärkeitä, sillä kulttuuriympäristöjen arvot ja suoje-

lutavoitteet ovat usein kilpailuasemassa muiden keskeisten asiakokonaisuuksien kanssa kaavanlaadinnassa. Vaikka inventoinnit vaativat resursseja ja ovat aikaa vieviä prosesseja, on niiden päivittäminen ja ylläpito myös erityisen tärkeää.

Hyvänä esimerkkinä onnistuneista inventoinneista on Uudellamaalla toteutettu Missä maat on mainioimmat -inventointi. Varsinais-Suomen maakuntamuseo taas pitää yllä informaatioportaalia MIPa.

LAADUKKAAT INVENTOINNIT KAAVOITUSTYÖN SUJUVOITTAMISEEN

Uudellamaalla asuu puolitoista miljoonaa ihmistä ja kulttuuriympäristöjä samoin löytyy runsaasti. Sen vuoksi Uudellamaalla on tehty paljon kunta- ja aluekohtaisia inventointeja. Samoin Uudenmaan suuret kaupungit teettävät omilla museoillaan inventointeja. Yksityiskohtaiset inventoinnit ovat hyvin tärkeitä tarkan tiedon säilyvyyden kannalta. Selvät ja yksityiskohtaista tietoa sisältävät inventoinnit helpottavat viranomaisten, ELY-keskuksen ja Uudenmaan liiton työtä, kun tarvittavat tiedot ovat löydettävissä helposti laadukkaista inventointiraporteista.

Uusin inventointi, kulttuuriympäristöselvitys Missä maat on mainioimmat vuodelta 2012, on Uudenmaan liiton tekemä ja kattaa koko Uudenmaan alueen. Selvityksessä erikoista on se, että rakennettu ympäristö ja maisemat on yhdistetty samaan inventointiin. Selvitys on hyvin visuaalinen ja se sopii niin viranomais- kuin kansalaiskäyttöön.

Laadukkaiden kulttuuriympäristöinventointien tekemisessä hyvin merkittävää on se, että niihin kohdennetaan riittävä rahoitus. Tärkeää inventointiprosessissa on myös hyvä, koko maakunnan kattava ja aktiivinen ohjausryhmä. Hyvä tapa toteuttaa kulttuuriympäristöinventointeja on jakaa maakunta osiin esimerkiksi maakunnan suurimpien kaupunkien mukaan, toteuttaa inventointi pala palalta ja lopuksi koota kaikki aineisto yhteen. Tällä toimintamallilla alueelliset erikoispiirteet ja kulttuuri eivät pääse hukkumaan liian suuren inventoinnin informaatiotulvaan. Kattava ja laadukas inventointi tukee myös alueelliset kulttuuriympäristöstrategian laatimista.

Missä maat on mainioimmat:

https://www.uudenmaanliitto.fi/files/6309/Missa_maat_on_mainioimmat_E114.pdf

VARSINAIS-SUOMEN MAAKUNTAMUSEON INFORMAATIOPORTAALI MIP

Varsinais-Suomen maakuntamuseo on luonut ja ylläpitää museon informaatioportaalia (käytetään lyhennelmää MIP.) Portaaliin on siirretty aikaisemmat rakennusinventointitiedot, joita Varsinais-Suomen maakuntamuseossa on kerätty 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Vuonna 2017 on käynnistetty kehittämisprojekti, jossa tietokantaa on uudistettu ja samalla siihen liitetään myös arkeologiset tiedot. Arkeologian osalta tavoitteena on saada työkalu käyttöön vuoden 2018 aikana. Portaalissa voidaan näyttää myös muiden organisaatioiden tietoja rajapinnan kautta ja MIP:sta voidaan välittää tietoja muille viranomais toimijoille avoimen rajapinnan kautta. Tällä hetkellä käytössä ovat mm. Maanmittauslaitoksen kiinteistötietopalvelu, kartat ja rakennus- ja huoneistorekisteriä. Ohjelmassa näytetään myös useita muita aineistoja kuten muinaisjäännösrekisteri, valtakunnalliset ja maakunnalliset maisema-alueet, perinnemaisemat, voimassa olevat maakuntakaavat jne. Museoviraston kanssa on keskusteltu yhteiskäytöstä ja muinaisjäännösrekisterin täyttämisestä myös suoraan MIP:n kautta. Tietokanta ei ole mukana kaavoituksessa, mutta sieltä on helppo irrottaa tietoa kaavoitusprosessia varten. Rajapinta on tärkeä ominaisuus yhteentoimivuuden kannalta muiden toimijoiden kanssa.

Tietokanta on viranomaiskäyttöön tarkoitettu ja maakunnan kuntien viranomaisilla on tietokantaan saatavilla selailutunnukset, inventoijilla on

muokkaustunnukset ja konsulteille voidaan myös myöntää katsomistunnuksia. MIP:n parissa työskentelee museotutkijoita ja muutamia inventoijia. Kiinteistöjä tietokannassa on yli 40 000 kohdetta ja yksittäisiä rakennuksia noin 97 000. Tavoitteena on ulottaa inventoinnit koskemaan myös uudempaa lähivuosisikymmenien rakennuskantaa.

Tärkeät yhteistyökumppanit maakunnassa ovat Varsinais-Suomen ELY-keskus, Varsinais-Suomen liitto, kunnat sekä kotiseutu- ja rakennusperintöä ja maisemaa vaalivat paikalliset yhdistykset. Varsinkin tiedon keräämisessä kunnat ja yhdistykset ovat olleet suurena apuna. Kunnat tarttuvat helposti myös tietokannan virheisiin ja päivittämistarpeisiin ja ovat suoraan yhteydessä tietokannan ylläpitoon.

Tietokanta on kehitetty nimenomaan Varsinais-Suomen tarpeiden tukemiseksi. Maakunnassa oli jo kauan esillä tarve saada kaikki kulttuuriympäristöä koskeva tieto yhteen paikkaan. Turunmaalla tehdään parhaillaan sähköistä paikkatietopohjaista päivittyvää kulttuuriympäristöohjelmaa, joka ilmestyy keväällä 2018. Tiedot julkaistaan avoimena MIPin rajapinnan kautta. Tavoitteena on tulevaisuudessa julkaista osa tiedoista koko Varsinais-Suomen alueelta.

Varsinais-Suomen Kulttuuriympäristön inventointipalvelu MIP:

<http://www.lounaistieto.fi/tietopalvelut/kulttuuriymparisto-varsinais-suomessa/>

4.6 Rajat ylittävä yhteistyö

Hankkeen aikana on ilmennyt, että yhteistyön merkitys koetaan tärkeäksi nyt ja tulevaisuudessa. Yhteistyötä saadaan parannettua koko maakunnan alueella, kun kaikki osapuolet noudattavat yhtenäisiä kulttuuriympäristöä koskevia toimintatapoja. Yhteisen tahtotilan muodostumisella on myös merkittävä vaikutus yhteistyön voimistumiseen. Kun maakunnalla on selkeä yhteinen tahtotila ja tavoitteet, on asukkailla, yrittäjillä ja muilla toimijoilla helpompi osallistua kulttuuriympäristön vaalimiseen ja ymmärtää sen arvo.

Kulttuuriympäristötyötä tekeillä viranomaisilla on yhdyspintoja useiden paikallisten toimijoiden kanssa, kuten esimerkiksi museoiden, oppilaitosten, yrittäjien ja järjestöjen kanssa. Nämä yhteistyötahot tulivat eri muodoissa usein esiin hankkeen aikana.

Yhteistyö maakuntamuseon kanssa on elinehto paikallisen kulttuuriperinnön vaalimisen kannalta, sillä maakuntamuseolla on hallussaan hyvä alueellinen asiantuntemus ja hyvät ympäristötietokannat. Maakuntamuseon kautta tuleva säännöllinen yhteys ja tuki Museo-
virastolta ovat myös merkittäviä maakunnan kulttuuriympäristötyön kannalta.

Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja ammattioppilaitosten yhteistyö viranomaisten ja yrittäjien kanssa on merkittävää kulttuuriympäristöjen parissa tehtävän työn kannalta. Yliopistot voivat tarjota uusinta niin kotimaista kuin kansainvälistä tutkimusta kulttuuriympäristöistä ja opiskelijoille tarjoutuu mahdollisuuksia kenttäkurssien ja kesätöiden sekä harjoittelujen muodossa päästä työskentelemään kulttuuriympäristöjen parissa. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla on vakiintunutta yhteistyötä viranomaisten ja oppilaitosten kanssa.

YHTEISTYÖ VIRANOMAISTEN JA OPPILAITOSTEN VÄLILLÄ

Pohjois-Pohjanmaalla on pitkäaikaista yhteistyötä kulttuuriympäristötyössä Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston ja Oulun seudun ammattiopiston kanssa. Oppilaitosten edustajat ovat toimineet kauan alueellisessa kulttuuriympäristön yhteistyöryhmässä, mikä on yhteistyön kannalta oleellista. Yhteistyön kautta muun muassa uusin tutkimustieto ja tieto tutkimuksen tarpeista välittyvät eri osapuolille. Arkkitehtuurin osaston inventointien, yhteistyökurssien ja opinnäytetöiden avulla on saatu monipuolista tietoa alueen kulttuuriympäristöistä ja Oulun seudun ammattiopisto on kouluttanut alueelle restauroinnin ammattilaisia. Yksi arvokkaista hyödyistä oppilaitosyhteistyössä on ollut opiskelijoiden kentälle viemä sekä kentältä saatu ymmärrys ja arvostus

kulttuuriympäristöjä kohtaan. Pitkäaikainen yhteistyö on luonteeltaan välitöntä ja säännöllistä.

Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto on osallistunut aktiivisesti Pohjois-Pohjanmaan kulttuuriympäristötyöhön arkkitehtiosaston perustamisesta lähtien. Arkkitehtuurin osaston opiskelijoiden kanssa toteutetaan kulttuuriympäristöjen inventointityötä ja siihen liittyvää tutkimusta. Täydennysrakentaminen on ajankohtainen teema ja rakennusperinnön suojelu täydennysrakentamisen yhteydessä on hyvin tärkeää ja yliopiston tutkimusosaaminen ja viranomaisten työ tukevat tässä teemassa toisiaan.

Yhteistyö yrittäjien kanssa nousi esille hankkeen työpajoissa: miten yritykset saadaan hyödyntämään nykyistä paremmin paikallista kulttuuriympäristöä toiminnassaan? Maanviljelijät yrittäjinä ovat tärkeä yhteistyökumppani varsinkin kulttuurimaisemien hoidossa. Maanviljelijät eivät ole velvoitettuja hoitamaan omistamiaan maita kulttuuriympäristöstrategioiden hoitosuunnitelmin mukaan. Esimerkiksi Maa- ja kotitalousnaiset ja ProAgria ovat tiiviissä yhteistyössä maanviljelijöihin ja pyrkivät edistämään maisemanhoitoa. Vieraslajitorjunta on maanviljelijöille oman elinkeinonkin kannalta tärkeää. Myös matkailuyrittäjät pystyvät yhdistämään kulttuuriympäristöjä muuhun liiketoimintaansa.

Työpajoissa keskusteltiin myös kiinteistönomistajien ja kiinteistökehittäjien työstä kulttuuriympäristöjen parissa. Etenkin kiinteistönkehittäjien ja laajemmin kiinteistöalan osallistuminen kulttuuriympäristötyöhön on tullut esille hankkeen aikana. Kiinteistönomistajilla ja yrittäjillä on tärkeä rooli rakennetun kulttuuriympäristön kestäväen käytön kannalta. Kulttuuriympäristöpalkinnot ovat yksi toimiva tapa kannustaa yrittäjiä kestäväen käyttöön, sillä palkinnon myötä syntyvä mediahuomio on hyväksi myös liiketoiminnalle. Yrittäjien osallistuminen kulttuuriympäristöhankkeisiin on tarjonnut yrittäjille eväitä parantaa ja kehittää omaa liiketoimintaansa. Esimerkiksi Vanhan Vääksyn alueella toteutettu Kulttuuriympäristöstä hyvinvointia ja liiketoimintaa -projekti lisäsi yrittäjien parempaa ymmärrystä paikallisesta identiteetistä ja sen tarinoista.

Yksi yhteistyömuoto ovat erilaiset neuvottelukunnat ja kulttuuriympäristöihin liittyvät rahastot. Neuvottelukunnat ja rahastot tuovat yhteen kulttuuriympäristötoimijoita ja paikallisia asukkaita. Oivana esimerkkinä neuvottelukuntatoiminnasta nousee esille Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueella toimivat jokirahastot, jotka tukevat paikallista kulttuuriympäristö- ja kulttuurimaisematyötä.

Useissa yhteyksissä esille nousseet ja konkreettiset yhteistyön muoto ovat maakunnalliset kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät. Poikkeuksellinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä löytyy kuitenkin Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien alueelta. Nämä ovat muodostaneet yhteisen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän. Yksi selittävä syy tähän on varmasti se, että maakunnilla on yhteinen ELY-keskus ja Y-vasuualue. Yhteinen yhteistyöryhmä toimii hyvin myös maakuntien pienen koon ja hyvin samankaltaisen kulttuuriympäristön vuoksi.

NEUVOTTELUKUNNAT JA RAHASTOT KULTTUURIYMPÄRISTÖTYÖN TUKENA

Kyröjoen neuvottelukunta perustettiin vuonna 1995 tavoitteenaan ympäristönsuojelun ja elinkeinoelämän yhteistyön edistäminen Kyröjoen vesistöalueella sekä paikallisten ympäristötavoitteiden asettaminen tähtäimenä elävä ja monimuotoinen jokilaakso. Neuvottelukunta koostuu kuntien ja maakunnan liittojen sekä ympäristöasioita käsittelevien viranomaisten ja etujärjestöjen edustajista. Neuvottelukunta käsittelee vesistöjä ja niiden valuma-alueilla tehtäviä ympäristöön vaikuttavia toimenpiteitä kokonaisuutena ja kiinteässä yhteistyössä alueen maakunnan liittojen, kuntien, vesistöjen eri käyttäjäryhmien ja ympäristökeskuksen kanssa.

Hyypänjokilaakson maisemanhoitoalueen neuvottelukunta on Kauhajoen kaupungin perustama toimikunta, jonka tehtävä on koota yhteen viranomaiset, asiantuntijat sekä asukkaat ja tunnistaa paikallisen kulttuuriympäristön tarpeet ja löytää oikeat ihmiset työskentelemään

tunnistettujen tarpeiden parissa. Hyvin tärkeä tekijä neuvottelukunnan toiminnassa on ympäristöministeriöltä saatu rahoitus, jonka perustana on vuonna 2009 ympäristöministeriön päätös luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisesta Hyypänjokilaaksoon. Rahoituksen avulla toiminta on saatu vauhtiin, mutta esimerkiksi hankkeita rahoituksella ei kateta.

Neuvottelukunnan rooli on tärkeä myös jokirahastojen toiminnan kannalta, sillä neuvottelukunnan kautta ollaan yhteydessä maakunnallisiin viranomaisiin. Neuvottelukunnat ovat tärkeitä keskustelufoorumeita viranomaisten, järjestöjen ja paikallisten välillä.

Kyröjoen neuvottelukunta:
<https://vesienhoitolansi.wordpress.com/jokineuvottelukunnat/kyronjoen-neuvottelukunta/>

Hyypänjokilaakson neuvottelukunta:
http://www.kauhajoki.fi/site?node_id=1013

JOKIRAHASTOT

Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n alla toimivat Ähtävänjoki-, Kyröjoki-, Perhonjoki- ja Lapuanjoki-rahastot edistävät vesistöjen ja jokivarsien kulttuurimaisemien hoitoa. Huoli kulttuuriympäristöistä on kasvanut rahastojen parissa ja niinpä rahastojen kaikkeen toimintaan on lisätty mukaan kulttuuriympäristöjen vaaliminen läpileikkaavana teemana. Jokirahastot rahoittavat toimintansa pääosin kuntien maksamilla jäsenmaksuilla. Myös suuret yritykset, kuten Fortum Oyj, Etelä-Pohjanmaan Maaseutukeskus, Vapo Oy sekä Norra Kvarkens fiskeområde, tukevat rahastoja. Etelä-Pohjanmaan kunnat ymmärtävät jokilaaksojen merkityksen paikalliselle identiteetille sekä elinkeinolle, joten rahastoja halutaan tukea.

Jokirahastoilta voi hakea avustusta. Pääasiassa rahastoista haetaan osatukea hankkeisiin ja tavallisesti jokirahasto kattaa noin 30 prosenttia hankkeen kokonaisbudjetista. Avustusten jakaminen ja sitä kautta konkreettiset toimet ovat näkyvin osa jokirahastojen toimintaa. Myös jokirahastot itse yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen kanssa suorittavat varsinkin kesäisin hankkeita (esimerkiksi jokivarsien kunnan kartoitusta) kesätyöntekijöiden avustuksella.

Kesällä 2017 kartoitettiin jokivarsien eroosioherkkyyttä sekä kulttuurimaisemaa uhkaavan vieraslajin jättibalsamin levinneisyyttä. Kesätyöntekijät ovat myös tehneet selvityksiä jokivarren merkityksestä paikallisille asukkaille. Kyseisten hankkeiden myötä kunnille ja muille maakunnallisille viranomaisille on käynyt ilmi, mitkä teemat ovat ajankohtaisia ja tarvitsevat toimia.

Jokirahastojen toiminnalle uskottavuutta ja pitkäjänteisyyttä tuo kuntien osallistumien rahoittamiseen. On tärkeää, että viranomaisilla ja paikallisilla on yhteinen päämäärä. Kulttuuriympäristötyössä korostuu paikallisuus ja eteläpohjalaiset pitävätkin tärkeänä, että jokaisella joella on oma rahastonsa, sillä jokaisella joella on oma identiteetinsä, omat perinteensä ja ainutlaatuiset maisemat. Jokivarren asukkaille on hyvin tärkeää vaalia juuri paikallista kulttuuriperintöä, mutta myös yhteistyötä jokirahastojen välillä tehdään runsaasti.

Ähtävänjokirahasto:

<https://www.vesiensuojelu.fi/pohjanmaa/ahtavanjokirahasto/>

Kyrönjokirahasto:

<https://www.vesiensuojelu.fi/pohjanmaa/kyronjokirahasto/>

5 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Kulttuuriympäristöissä ja -maisemissa on suuri potentiaali alueiden elinvoiman ja hyvinvoinnin vahvistamisessa ja kehittämisessä. Potentiaali on tiedostettu erityisesti kulttuuriympäristöjen parissa toimivien keskuudessa, mutta kulttuuriympäristöjä ei ole vielä tunnustettu positiivisena voimavarana laajalti alueiden elinvoimatyössä. Kulttuuriympäristö on aihepiiri, josta riittää ammennettavaa tulevien monialaisten maakuntien tehtäviin. Kulttuuriympäristöt antavat maakunnille mahdollisuuden profiloitua sekä syötteitä maakuntatidentiteetin luomiseen.

Kulttuuriympäristöasioiden hoito ja palveluiden tarjonta vaihtelevat maakunnittain. Tämä johtuu pitkälti kulttuuriympäristötyötä tekevien alueen eri toimijoiden välisestä yhteistyöstä, kulttuuriympäristötyöhön varatuista resursseista ja viranomaisten henkilökohtaisesta kiinnostuksesta kulttuuriympäristöjä kohtaan. Kulttuuriympäristöasioita hoitavien kenttä on varsin pirstaleinen ja työt hoidetaan usein osana laajempaa tehtäväkenttää. Maakuntaudistus mahdollistaa pirstaloituneen kentän kokoamisen selkeimmiksi kokonaisuuksiksi ja tätä kautta tarjoaa tilaisuuden selkiyttää kulttuuriympäristöasioiden hoitoa maakunnissa.

Maakuntaudistuksen onnistumisen kriittisiksi menestystekijöiksi on hankkeen ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa tunnistettu mm. riittävien resurssien turvaaminen, asiantuntemuksen säilyminen ja kehittyminen sekä kulttuuriympäristöasioiden hoidon ymmärtäminen osana muita maakunnan tehtäviä. Tulevaisuudessa kulttuuriympäristön hoidossa korostuu asiakasnäkökulma. Aluetasolla kulttuuriympäristöpalvelut on suunnattu osin kunnille, mutta suurelta osin suoraan kansalaisille.

Seuraavaksi esitettävät johtopäätökset sekä niihin liittyvät suositukset on tehty hankkeen ensimmäisen ja toisen vaiheen aineiston ja havaintojen perusteella. Kehittämissuosituksissa otetaan kantaa siihen, miten kulttuuriympäristöt tunnustetaan ja hyödynnetään positiivisena voimavarana alueiden kehittämisessä.

Toimenpidesuosituksori 1. Alueellisen potentiaalin tunnistaminen ja identiteetin vahvistaminen

- Kulttuuriympäristöihin liittyvä potentiaali ja sen tunnistaminen.
- Kulttuuriympäristöjen lisäarvo alueiden kehittämisessä.
- Kulttuuriympäristöarvojen brändäys.

Kulttuuriympäristöihin ja -maisemiin liittyy iso potentiaali alueiden elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. Tätä potentiaalia ei ole vielä tunnistettu riittävän hyvin alueilla. **Kulttuuriympäristöt mahdollistavat alueiden profiloitumisen ja identiteetin muodostumisen.** Paikallinen identiteetti on omiaan nostamaan paikan vetovoimaisuutta. Kulttuuriympäristöihin liittyvät arvot eivät ole nousseet yhteiskunnallisessa keskustelussa riittävän hyvin esille. Oikein brändätty, omaleimainen kulttuuriympäristö kiinnostavine yksityiskohtineen ja maisemineen lisää alueen houkuttelevuutta niin asukkaiden, yritysten kuin matkailijoidenkin näkökulmasta. Kulttuuriympäristön hoitoon ja hyödyntämiseen on mahdollista liittää monipuolista osaamista, elinkeinoja ja työllisyyttä.

Erilaisten kampanjoiden (esim. Euroopan kulttuuriympäristöpäivät, Suomen paras maisemahanke, Kulttuuriperinnön eurooppalainen teemavuosi 2018, museoiden teemaviikot, Adoptoi monumentti -toiminta jne.), **palkitsemismenetelmien tai teematapahtumien avulla voidaan lisätä kulttuuriympäristötietoisuutta sekä ylpeyttä alueellisesta ja paikallisesta identiteetistä.** Samalla on mahdollista tukea ja aktivoida kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita kulttuuriympäristötyöhön.

Kehittämissuosituksot:

- Maakunnissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota kulttuuriympäristöjen ja -maisemien tuomaan hyötyyn elinvoiman ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. **Kulttuuriympäristöasiat tulisi olla horisontaalisena teemanä tulevien maakuntien eri tehtävissä.** Tätä tunnistamista voidaan tukea kulttuuriympäristöihin liittyvän tutkimuksen lisäämisellä, jotta voidaan paremmin osoittaa niiden vahvuus ja hyöty. Samalla paikalliset ja mahdolliset alueelliset päättäjät tulisi saada nykyistä paremmin tietoisiksi alueen kulttuuriympäristöistä. Tätä tietoisuutta voidaan lisätä esimerkiksi päättäjille suunnatuilla tietoiskuilla tai oppailla.
- **Tulevilla maakunnilla on mahdollisuus profiloitua parhaiten tuntemallaan kulttuuriympäristön asiantuntija-alalla.** Parhaimmillaan maakuntien alueelliset profilit täydentäisivät toisiaan kansallisella tasolla. Maakuntien profiliteemoja voi esimerkiksi olla:
  - ympäristökasvatus (ympäristökasvatuksen koordinoinnin keskitäminen on ollut onnistunut ratkaisu ja ympäristökasvatuksen koordinointi tulisi jatkossakin hoitaa keskitetysti)

- korjausneuvonta (onnistuneita paikallisia malleja ovat esimerkiksi Rakennuskulttuurikeskus TOIVO ja Tampereen museoiden perinnerakennusmestari)
- kestävä kulttuurimatkailu
- kulttuuriympäristöosaaminen ja –tutkimus tai
- perinnemaisemien hoito.
- **Valtakunnallisesti sekä alueellisesti tulisi lisätä vaikuttavia kampanjoita**, joilla nostetaan kulttuuriympäristön arvojen näkyvyys esille. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät voivat olla näiden kampanjoiden alullepanijoita. Kampanjoiden näkyvyyden sekä vaikuttavuuden näkökulmasta olisi hyvä, jos kampanjoissa olisi mukana valtakunnallisia toimijoita, esimerkiksi Pro Agria, Suomen kotiseutuliitto tai Maa- ja kotitalousnaiset.

Toimenpidesuosituskori 2. Yhteistyön voima

- Laaja-alainen yhteistyö avainasemassa; asukkaat, yhteisöt, järjestöt, yrittäjät ja viranomaiset.
- Toimivat yhteistyökäytännöt eri viranomaisten välillä.
- Kulttuuriympäristöjen yhteistyöryhmät tärkeitä yhteistyö- ja keskustelufoorumeita.

Laaja-alainen yhteistyö eri toimijoiden välillä on kriittinen menestystekijä kulttuuriympäristöjen huomioimisessa positiivisena voimavarana koko maakunnan kehittämisessä. Maakuntaudistus tarjoaa mahdollisuuden monialaisen osaamisen hyödyntämiselle sekä yhteistyön lisäämiselle aluesuunnittelun, kulttuurisektorin sekä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Kulttuuriympäristöön perehtyneet asiantuntijat näkevät kulttuuriympäristöjen merkityksen ja vaikuttavuuden laajemmin ja syvemmin, joka mahdollistaa myös erilaisten palveluintegraatioiden potentiaalisen näkemisen. Laaja-alainen yhteistyö lisää kulttuuriympäristöihin ja -maisemiin liittyvien arvojen ja potentiaalisen tunnistamista laajemmin myös muiden kuin kulttuuriympäristötehtäviä tekevien keskuudessa.

Kulttuuriympäristötoimijoilla on yleensä keskenään toimivat yhteistyön tavat, mutta yhteistyö ja vuoropuhelu muiden toimijoiden kanssa ei välttämättä ole vakiintunutta. Alueilla käytettävissä olevat resurssit kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyen ovat hajaantuneet monen eri viranomaistahon kesken. Tästä syystä hyvät yhteistyökäytännöt eri viranomaisten välillä nousevat keskeisiksi, erityisesti tulevien maakuntien suhde museoviranomaisiin ja tulevien maakuntien suhde valtion lupa- ja valvontavirastoon. **Rajapintojen tunnistaminen ja yhteistyöstä sopiminen nousee yhdeksi kriittiseksi menestystekijäksi.**

Toimivat kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät tukevat viranomaistyötä kulttuuriympäristökentän laadukkaassa hoidossa. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmillä on mahdollista saavuttaa tärkeä asema kulttuuriympäristöasioiden hoidossa tulevaisuudessa.

Kehittämissuosituks:

- **Kulttuuriympäristöjen yhteistyöryhmien toiminta tulisi ottaa vaikiintuneeksi tavaksi maakunnissa hoitaa kulttuuriympäristöasioita.** Tulevien maakuntien tulisi ottaa vastuu yhteistyöryhmien perustamisesta ja maakuntien tulisi nimetä taho, joka jatkossa ottaa veto vastuun yhteistyöryhmien toiminnasta. Kulttuuriympäristövastavaan (ks. kori 3) tulisi toimia maakunnan yhteistyöryhmän puheenjohtajana. Toiminnalle tulisi osoittaa taloudellinen resurssi. Ryhmien kokoonpanoon tulisi kiinnittää erityistä huomiota, siten että ryhmän edustus on mahdollisimman laaja. Viranomaisten lisäksi jäsenenä voisi olla yrittäjiä, järjestöjä, oppilaitosten edustajia, rakennuttajia ja asukkaita. Ryhmällä tulisi olla selkeä toimeksianto ja vastuut.
- **Yhteistyöryhmien toiminnan tulisi olla verkostomaista toimintaa, joka toimii yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.** Ryhmiä kannustetaan maakuntien väliseen yhteistyöhön. Ryhmien vastuuhenkilöillä tulisi olla säännöllisiä tapaamisia, jotka edesauttavat hyvien toimintatapojen leviämistä sekä mahdollistavat vertaistuen ja ryhmien välisen sparrauksen. Myös kansainvälinen yhteistyö on mahdollista esimerkiksi Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen verkostojen (CIVILSCAPE) myötä.

Toimenpidesuosituskori 3. Hyvät kulttuuriympäristöpalvelut kaikissa maakunnissa

- Kulttuuriympäristötyö vaatii monialaista asiantuntemusta.
- Maakuntaudistus mahdollistaa viranomaisten asiantuntijuuden vahvistamisen.
- Tietojärjestelmien ja tietokantojen yhdistäminen sujuvoittaa arjen työtä.

Kulttuuriympäristötyö vaatii monialaista asiantuntijuutta hoidettavan kentän laajuuden vuoksi. Maakuntien viranomaisten vähäisten ja hajanaisten resurssien vuoksi jokaisen maakunnan ei ole mahdollista tarjota sitä kaikkea asiantuntemusta, jota laadukas kulttuuriympäristöjen hoito vaatii. Tästä syystä alueet joutuvat eriarvoiseen asemaan. Erityisen kriittisiä tehtäviä ovat korjausneuvonta ja -rakentaminen, maisemanhoidon menettelytavat sekä ympäristökasvatus.

Alueilla on **huoli, miten vähäiset kulttuuriympäristöjen hoitoon varatut resurssit riittävät tulevissa maakunnissa kulttuuriympäristötehtävien hoitoon.** Huoli resurssien riittävyydestä on erityisen suuri niissä maakunnissa, joita on useampi yhden ELY-keskusten alaisuudessa. Maakuntauudistuksen myötä on todennäköistä, että viranomaisten asiantuntijuus vahvistuu, sillä ELY-keskusten erityisasiantuntijuus ja maakunnan liittojen laaja-alaisempi asiantuntijuus siirtyvät saman katon alle. Tämä voi poistaa myös vähäiset päällekkäisyydet, joita tehtävien hoidossa on mahdollisesti ollut. Toki on huomioitava, että osa asiantuntijoista mahdollisesti siirtyy perustettavaan LUOVAan.

Alueiden organisaatioissa on käytössä eri tietojärjestelmiä ja tietokantoja. **Tulevien maakuntien organisoituminen mahdollistaa nykyistä paremmin eri organisaatioiden tietojärjestelmien ja tietokantojen yhdistämisen rajapintojen kautta.** Uudistus tarjoaa myös mahdollisuuden viranomaisten yhteisen ja avoimen tietokannan perustamielle.

Esittävän taiteen ja museoiden valtionrahoitusta uudistetaan, sen osana valmistellaan uutta museolakia. Samaan aikaan toimeenpannaan opetus- ja kulttuuriministeriössä valmisteltua museopoliittista ohjelmaa. **Toteutuessaan uudistus mahdollistaisi maakuntamuseoiden kehittämisen nykyistä paremmin ja tehtäväperusteisesti resursoiduksi, asemaltaan vahvemmiksi sekä tulevaa maakuntajakoa vastaaviksi alueellisiksi vastuumuseoiksi.** Hyvin resursoitu museokenttä on keskeinen maakuntien, LUOVAn sekä maakuntien kolmannen ja neljännen sektorin yhteistyötaho.

Kehittämissuosituksat:

- Kulttuuriympäristötehtävien hoitoon liittyvät henkilöresurssit tulee kartoittaa ja selvittää pienempien tehtäväkokonaisuuksien yhdistämistä. **Tehtäväkokonaisuuksien myötä jokaiseen maakuntaan tulisi nimetä kulttuuriympäristövastaava.** Maakuntien kulttuuriympäristövastaavilla tulisi olla yhteisiä säännönmukaisia tapaamisia. Kulttuuriympäristövastaavan tehtäväkenttään kuuluisi esimerkiksi:
  - Toimiminen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän vetäjänä ja koolle kutsujana.
  - Kulttuuriympäristöohjelmien ja –inventointien edistäminen.
  - Toimiminen asiantuntijana alueen maankäytön suunnittelun ja rakentamiseen liittyvissä asioissa.
  - Maisemanhoitosuunnitelmien koordinointi maisema-alueilla.
  - Kulttuuriympäristön vaalimiseen tarkoitettujen avustusten jakamisesta ja seurannasta (korjausavustukset, alueelliset kehittämiskorjat) huolehtiminen yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.
  - Alueen kulttuuriympäristötietoisuuden lisääminen sekä yhteistyön edistäminen maakuntamuseoiden, kuntien rakennusvalvon-

nan, kulttuurikasvatuksen sektorin, matkailusektorin, alan yrittäjien ja kolmannen sektorin kanssa.

- **Kulttuuriympäristötehtävien hoitoon tulee varata riittävä rahoitus,** joiden jakamisesta vastaavat maakunnalliset toimijat.
- **Maakuntamuseoiden (tulevien alueellisten vastuumuseoiden) roolia** kulttuuriympäristön asiantuntijapalveluiden tuottamisessa tulisi vahvistaa ja yhteistyötä sekä työnjakoa maakuntien ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa tulisi edelleen kehittää.
- **Ympäristöministeriön tulisi järjestää säännöllisesti neuvottelu- ja koulutuspäiviä aluetason toimijoille. Museoviraston vastuulla on puolestaan maakuntamuseoiden neuvottelu- ja koulutuspäivät.** Tilaisuuksissa mahdollistetaan maakuntien toimijoiden välinen vuorovaikutus ja poikkihallinnollinen keskustelu kulttuuriympäristöasioista.
- **Jokaisella maakunnalla tulisi olla käytössään kulttuuriympäristötietojärjestelmä,** joka palvelee sekä maakuntaa että alueen kuntia mm. kaavoitukseen liittyen. Maakuntahallinnon tulisi ottaa vastuulleen tietojärjestelmän ylläpito. Suositus on samansuuntainen Satakunnan Museon tekemän maakuntamuseoselvityksen suositusten kanssa.

Toimenpidesuosituskori 4. Kolmas sektori ja vapaaehtoistyö

- Kolmannen sektorin ja asukkaiden kulttuuriympäristötyön tärkeys.
- Hankerahoituksen turvaaminen.
- Avoin ja osallistava työskentelytapa vakiintuneeksi tavaksi hoitaa kulttuuriympäristöasioita.

Kolmannen sektorin ja paikallisten asukkaiden tekemä työ kulttuuriympäristöjen parissa on ensiarvoisen tärkeää kulttuuriympäristöjen säilymisen ja arvostuksen näkökulmasta. Paikallisuuden korostaminen ja oman asuinympäristön arvotuksen nousu aktivoi kansalaisia toimimaan viihtyisemmän elinympäristön puolesta. Maisemanhoito voi onnistua vain mikäli asukkaat ja maanomistajat ovat siihen sitoutuneet omista lähtökohdistaan.

Hankerahoituksella on tärkeä merkitys kulttuuriympäristöjen hoidossa. Hankerahoituksen luonteesta huolimatta rahoituksella voidaan hoitaa kulttuuriympäristöjä onnistuneesta, tästä hyviä kokemuksia on esimerkiksi Lapissa.

Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla -hankkeen toteuttaminen **on ollut osallistava ja vuorovaikutteinen prosessi, johon on kutsuttu aluetasolla toimivia eri tahoja keskustelemaan ja ideoimaan uusia toimintamalleja.** Parhaiden toimintamalli-

en löytämisen ohella yhtenä tavoitteena on ollut eri toimijoiden yhteistyön tiivistäminen, kulttuuriympäristötietoisuuden kasvattaminen ja tätä kautta alueellisen identiteetin vahvistaminen.

Kehittämissuositukset:

- **Maakunnan toimijoiden tulisi rohkeasti kokeilla erilaisia osallistamisen käytäntöjä,** joilla saadaan järjestöt ja asukkaat sekä muut maan- ja kiinteistönomistajat nykyistä paremmin mukaan kulttuuriympäristötyöhön.
- **Tulevan ohjelmakauden sekä rakennerahasto-ohjelman että maaseutuohjelman valmistelussa tulisi huolehtia, että rahoitusta on käytettävissä myös kulttuuriympäristöjen ja -maisemien hoitoon.**
- **Avointa ja osallistavaa työskentelytapaa kulttuuriympäristöjen kehittämistyössä on syytä kehittää.** Kehittämistyöhön on ensiarvoisen tärkeää ottaa mukaan myös paikallistason toimijoita, asukkaita, maanomistajia, yrittäjiä ja yhdistyksiä.

Linkkejä hankkeessa hyödynnettyihin keskeisiin selvityksiin

Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla – Maakuntamuseoselvitys:

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160296/okm43.pdf>

Kulttuuriperintöbarometri 2017:

<http://www.kulttuuriperintovuosi2018.fi/assets/files/Kulttuuriperintöbarometri-2017.pdf>

MDI:n kuntakysely 2017: <http://www.mdi.fi/content/uploads/2017/12/mdikuntakysely2017.pdf>

Kansalaisyhteiskunta kulttuuriympäristötyössä, tavoitteena hyvä elämä, Suomen Kotiseutuliitto 2017:

<http://www.kotiseutuliitto.fi/sites/default/files/Kansalaisyhteiskunta%20kulttuuriymparistotyossa.pdf>

Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla

Katsaus maakuntauudistuksen valmisteluun

Ympäristöministeriö

Väliraportti / toukokuu 2017

(raportin maakuntakohtaisia kuvauksia on päivitetty syksyllä 2017)

Janne Antikainen

Elina Auri

Kristiina Lahti

Kimmo Levä

Maire Mattinen

Riitta Vanhatalo

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
1.1	Selvityksen tausta ja tavoitteet.....	4
1.2	Selvitystyön toteutus	5
1.3	Kulttuuriympäristöasioiden hoidon hallinnointi nykymallissa.....	6
1.4	Kulttuuriympäristöjen tarjoamat mahdollisuudet.....	8
2	LAKIPAKETTIEN ANALYYSI	12
3	MAAKUNTAUUDISTUKSEN VALMISTELUTILANNE MAAKUNNISSA	15
3.1	Yleinen edistyminen.....	15
3.2	Maakuntauudistuksen eteneminen maakunnittain kulttuuriympäristöjen näkökulmasta....	16
3.2.1	Etelä-Karjala.....	16
3.2.2	Etelä-Pohjanmaa.....	18
3.2.3	Etelä-Savo	18
3.2.4	Häme.....	19
3.2.5	Kainuu	21
3.2.6	Keski-Suomi	21
3.2.7	Keski-Pohjanmaa	22
3.2.8	Kymenlaakso.....	23
3.2.9	Lappi	24
3.2.10	Pirkanmaa	25
3.2.11	Pohjanmaa	26
3.2.12	Pohjois-Karjala	27
3.2.13	Pohjois-Pohjanmaa	28
3.2.14	Pohjois-Savo	29
3.2.15	Päijät-Häme	30
3.2.16	Satakunta.....	30
3.2.17	Uusimaa	32
3.2.18	Varsinais-Suomi	33
3.3	Keskitettyt tehtävät (Valtion lupa- ja valvontavirasto, ympäristökasvatus)	34
3.4	Yhteenveto alueellisesta valmistelusta.....	36
4	KULTTUURIYMPÄRISTÖN YHTEISTYÖRYHMÄT.....	40
4.1	Yhteistyöryhmien tausta ja tavoitteet	40
4.2	Yhteistyöryhmien toiminta	40

5 HAVAINNOT JA EHDOTUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI.....	42
---	-----------

1 JOHDANTO

1.1 Selvityksen tausta ja tavoitteet

Kulttuuriympäristöä vaalitaan lainsäädännön, ympäristö- ja kulttuurihallinnon yhteistyön sekä kansalaisten vapaaehtoistoiminnan avulla. Alueelliset viranomaiset, joiden tehtäväkenttään tällä hetkellä kulttuuriympäristötehtävät kuuluvat, ovat ELY-keskukset, maakuntien liitot, museoviranomaiset ja kunnat. Tuleva maakuntauudistus tulee muuttamaan kulttuuriympäristöasioiden hoidon viranomaiskenttää huomattavasti, kun ELY-keskukset ja maakuntien liitot lopettavat toimintansa nykymuodossaan ja tilalle tulee uusi, itsehallinnollinen maakunta sekä Valtion lupa- ja valvontavirasto. Kulttuuriympäristötoimijoiden, viranomaisten, kolmannen sektorin ja vapaaehtoisten toimijakenttä on varsin sirpaleinen. Koska kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyviä tehdään usein osana muita tehtäviä (joskus jopa ilman selkeää resursointia), saattaa kulttuuriympäristönhoidon aktiivisuus olla riippuvainen kyseisen henkilön omasta kiinnostuksesta ja osaamisesta kulttuuriympäristöasioita kohtaan. Tämän selvitystyön tarkoituksena on tarkastella maakuntauudistuksen vaikutusta kulttuuriympäristökentälle, mitä mahdollisuuksia ja uhkia tulevaan uudistukseen liittyy juuri toiminnan organisoinnin näkökulmasta.

Kulttuuriympäristötehtävät kiinnittyvät uudessa maakunnassa yhä tiiviimmin maakunnan kehittämiseen ja elinvoimaisuuteen mm. elinkeinoelämään, kulttuuriin, hyvinvointiin, liikkumiseen ja kulttuurimaiseman historiallisiin kerrostumiin sekä maakunnallisen identiteetin edistämiseen. Tehtävien keskinäisten kytkösten lisäksi uusia kytköksiä syntyy paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten toimijoiden välille. Maakunnissa kulttuuriympäristöä koskevien viranomaisasioiden hoitaminen edellyttää hyvää ja toimivaa yhteistyötä kuntien, maakuntien ja valtion viranomaisten kesken. Erityisen hyödyllisiksi yhteistyön ilmentymiksi on koettu maakunnalliset kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät, joita ELY-keskukset koordinoivat yhteistyössä maakuntien liittojen ja maakuntamuseoiden kanssa. Yhteistyöryhmissä on edustettuina mm. kuntien, julkisia palveluja hoitavien yhteisöjen ja kolmannen sektorin toimijoita.

Maakuntauudistuksen onnistumisen kriittisiksi menestystekijöiksi on tunnistettu mm. riittävien resursien turvaaminen, asiantuntemuksen säilyminen ja kehittyminen sekä kulttuuriympäristöasioiden hoidon ymmärtäminen osana muita maakunnan tehtäviä. Tulevaisuudessa kulttuuriympäristön hoitoon liittyen myös asiakasnäkökulma on tärkeää nostaa paremmin esille. Alueatasolla kulttuuriympäristöpalvelut ovat suunnattu kunnille, kiinteistö- ja maanomistajille sekä suurelta osin suoraan kansalaisille. Tämän työn tarkoituksena on myös kiinnittää huomiota palveluiden saatavuuteen, saavutettavuuteen, riittävyteen ja laatuun.

Tämän selvitystyön tarkoituksena on siis löytää ja luoda onnistuneita organisoitumisen malleja, jotka voidaan maakuntauudistuksen myötä ottaa käyttöön tulevissa maakunnissa kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyen. Hankkeen tavoitteena on edistää kulttuuriympäristö- ja maisema-asioiden hoitoon liittyvien hyvien ja vaikuttavien toimintatapojen muotoutumista sekä tukea alueellista muutosprosessia kulttuuriympäristöasioiden osalta. Hankkeen tarkoituksena on myös vahvistaa olemassa olevaa ja luoda uutta alueellista ja valtakunnallista yhteistyötä sekä edistää toimintamallien ja verkostojen kehittämistä. Lisäksi hankkeen tavoitteena on huolehtia, että aihealueen asiantuntemus ei häviä maakuntauudistuksen yhteydessä. Hankkeen avulla myös lisätään ymmärrystä kulttuuriympäristöjen merkityksestä osana aluekehitystä ja nostetaan esiin malleja kulttuuriympäristöjen ja -maisemien kestävästä hyödyntämisestä alueiden, paikkojen ja ihmisten voimavarana ja identiteetin vahvistajana.

Selvitystyön keskeisimpiä kysymyksiä ovat

- Miten maakunnissa ja valtion aluehallinnossa olisi tarkoituksenmukaista jatkossa hoitaa kulttuuriympäristöasioita yhteistyössä kuntien (ml. maakuntamuseot), valtion, elinkeinoelämän, kolmannen sektorin toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa?
- Miten valtakunnallista Kulttuuriympäristöstrategiaa (2014–2020) toimeenpannaan muuttuvassa toimintaympäristössä niin, että kulttuuriympäristöjen merkitys positiivisena voimavarana korostuisi entisestään?

1.2 Selvitystyön toteutus

Selvitystyön toteutus jakaantuu sisällöllisesti kahteen eri teemaan: 1) maakuntauudistukseen liittyvän tilannekuvan määrittäminen alueilla ja 2) kulttuuriympäristöstrategian parempi huomioiminen ja jalkautuminen alueille maakuntauudistuksen myötä. Teemat eivät ole toisistaan irrallisia, vaan ensimmäisen vaiheen tilannekuva luo pohjan selvityksen toiselle vaiheelle. Tämä väliraportti kuvaa maakuntauudistuksen tilannekuvan maakuntakohtaisesti ja nostaa esille hyviä toimintamalleja sekä karikkoja, joita kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyy. Kulttuuriympäristöstrategian ja toimintamallien sekä -tapojen jalkauttamiseen siirrytään selvitystyön toisessa vaiheessa. Väliraportissa on kuvattu lyhyesti kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien toimintaa. Yhteistyöryhmiä on tarkoitus tarkastella lähemmin selvitystyön toisessa vaiheessa. Väliraportti sisältää jonkin verran havaintoja liittyen kulttuurimaisemien hoitoon, näitä havaintoja on tarkoitus syventää selvitystyön myöhempien tiedonkeruuvaiheiden myötä (kyselyt ja haastattelut).

Maakuntauudistuksen esivalmistelun tilannetta kulttuuriympäristöjen näkökulmasta on selvitetty maakuntien tuottaman kirjallisen valmisteluaineiston, ympäristöministeriön ELY-keskuksille järjestämän virtuaalineauvottelutilaisuuden sekä maakunnan liittojen edustajien haastatteluiden avulla. Kaikki haastatellut henkilöt ovat mukana oman alueen maakuntauudistuksen valmistelutyöryhmissä, joissa käsitellään myös kulttuuriympäristöasioiden hoitoa. Samoissa työryhmissä on myös ELY-keskuksen edustajia, joissakin maakunnissa myös museoviranomaisia sekä luottamushenkilöitä. Maakunnille annettiin vielä havaintojen kommentointimahdollisuus Suomen Kotiseutuliiton järjestämässä tilaisuudessa, jonne oli kutsuttu kaikki maakunnan liittojen kulttuurivastaavat keskustelemaan maakuntauudistuksen valmistelusta.¹

Maakuntauudistus voimavara maakunnissa ja alueilla -selvityksen rinnalla Satakunnan museo toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta maakuntamuseoselvitystä, jonka tavoitteena on selvittää maakuntamuseoiden tarjoamien kulttuuriympäristöpalveluiden alueellinen saatavuus ja resursointi. Selvitystyö tehdään maakuntamuseoille ja Museovirastolle lähetetyn sähköisen kyselyn avulla ja kyselyn alustavia tuloksia on ollut hyödynnettävissä myös tässä selvitystyössä.

---

¹ Ympäristöministeriön ELY-keskuksille järjestämään virtuaalitapaamiseen 24.5.2017 osallistuivat kaikki ELY-keskukset Uudenmaan ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksia lukuun ottamatta. ELY-keskusten edustajien lisäksi paikalla oli edustajia joistakin maakunnan liitoista sekä museoista. Puhelimitse haastateltiin kaikkia maakunnan liittojen edustajia. Suomen Kotiseutuliitto järjesti 11.5.2017 tilaisuuden maakunnille maakuntauudistukseen liittyen, minkä osallistujille lähetettiin luonnos maakuntauudistuksen valmistelutilanteesta kommentoitavaksi.

1.3 Kulttuuriympäristöasioiden hoidon hallinnointi nykymallissa

Ympäristöministeriö vastaa muinaisjäänöksiä lukuun ottamatta kulttuuriympäristöasioista kokonaisuudessaan valmistelemalla sitä koskevaa lainsäädäntöä, ohjausta, alueidenkäyttöä ja rakentamista. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on kokonaisvastuu kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa valtioneuvostossa ja muinaisjäänöksiä koskevassa lainsäädännössä, sekä se rahoittaa alueellista museotoimintaa valtionosuusjärjestelmän kautta.

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa ja kehittää maaseudun elinkeinoin ja asumiseen liittyvää rakennettua ympäristöä. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) vastuulla on ympäristönsuojelu, alueidenkäyttö, rakentamisen ohjaus, kulttuuriympäristön hoito, luonnon monimuotoisuuden suojeleminen ja kestävä kehitys sekä matkailun edistäminen osana elinkeinopolitiikkaa. Lisäksi, ympäristötiedon tuottaminen ja jakaminen sekä ympäristötietouden edistäminen ovat ELY-keskusten vastuulla. Kyseiset tehtävät siirtyvät maakuntauudistuksessa ELY-keskuksilta maakuntien vastuulle.

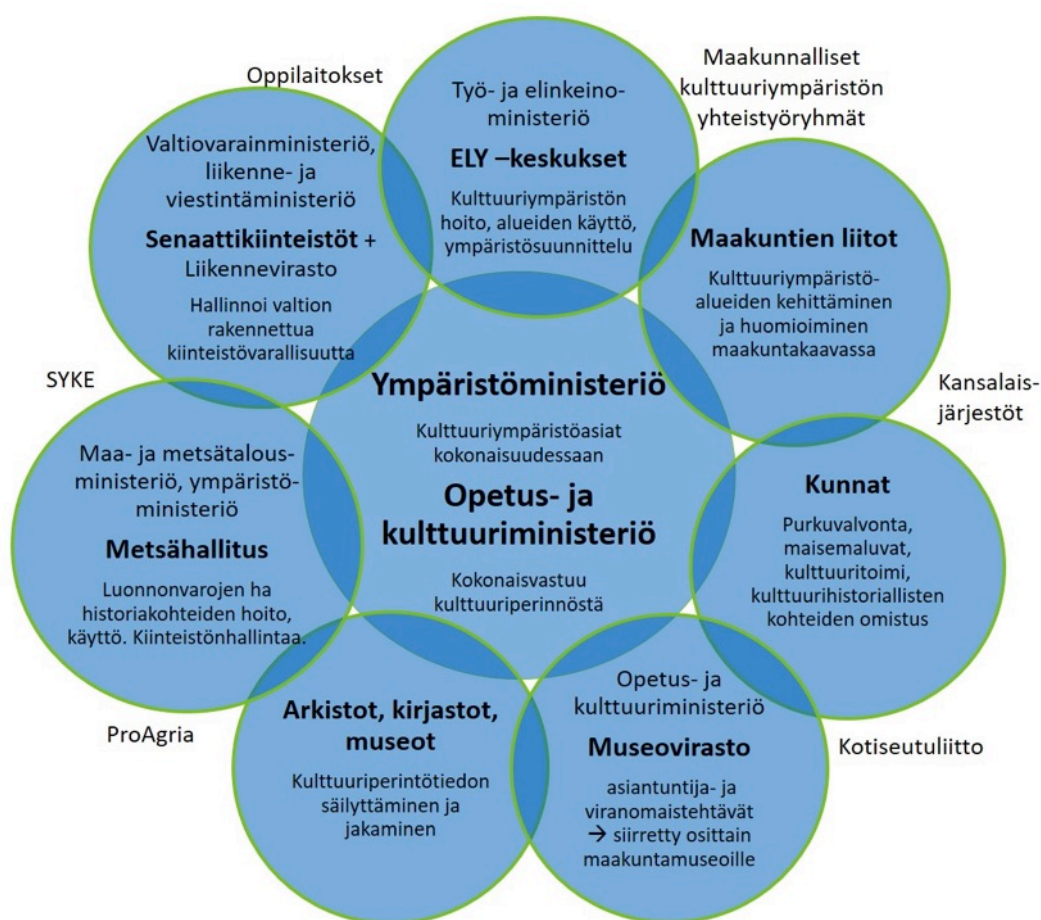
Kulttuuriympäristön suojelun asiantuntemuksesta valtakunnallisesti vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Museovirasto, joka vastaa valtion kohteita ja ympäristöjä koskevasta asiantuntija- ja viranomaistoiminnasta. Useat maakuntamuseot kuitenkin osallistuvat myös omalla asiantuntemuksellaan rakennusperinnön hoidon, korjausrakentamisen ja restauroinnin ohjaukseen.

Valtiolla on kolme keskeistä kiinteistönhaltijaa, jotka huolehtivat kulttuuriperinnöllisesti tärkeistä kiinteistöistä. Valtiovarainministeriön alla toimiva Senaatti-kiinteistöt hallinnoi valtion rakennettua käytössä olevaa kiinteistövarallisuutta ja kulttuuriperinnön näkökulmasta hyvin arvokkaita kiinteistöjä on vuokrattu esimerkiksi Museovirastolle. Maa- ja metsätalousministeriön alainen Metsähallitus hoitaa valtion maa- ja vesiomaisuutta, joten vastuu muinaisjäänösten hoitamisesta on myös Metsähallituksella. Metsähallituksen lakisäätöihin tehtäviin kuuluu mm. vaalia hallussaan olevaa kulttuuriomaisuutta ja tehtäviään hoitaessaan turvata saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytykset saamelaisten kotiseutualueilla. Kolmas kiinteistönhaltijaorganisaatio on liikenne- ja viestintäministeriön alainen Liikennevirasto. Museovirastolla on Senaatti-kiinteistöjen, Metsähallituksen ja Liikenneviraston kanssa keskinäiset kumppanuussopimukset koskien suojeltavaa valtion kiinteistöomaisuutta.

Alueellisella tasolla maakuntien liitot vastaavat alueidensa kehittämisestä ja maakuntakaavoituksesta. Eri-laiset arkistot, kirjastot ja museot ovat vastuussa kulttuuriperinnön ja sitä koskevan tiedon säilyttämisestä ja jakamisesta. Paikallisesti vastuu kulttuuriympäristöasioissa on kunnilla, jotka vastaavat alueensa yleis- ja asemakaavoituksesta, rakennusvalvonnasta sekä alueensa rakennusten purkamisen valvonnasta ja maisemaluvista. Kunnat myös omistavat kulttuurihistoriallisesti tärkeitä kohteita. Museolaissa (887/2005) museoiden vastuulle määritellään kulttuuri- ja luonnonperintö koskevan tiedon saatavuuden edistäminen. Museoiden vastuulla on myös harjoittaa kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta, opetusta sekä näyttely- ja julkaisu-toimintaa. Valtaosa maakuntamuseoista on kuntien omistamia ja rahoittamia. Lisäksi museoiden toimintaa rahoitetaan valtionosuudella ja valtion harkinnanvaraisilla avustuksilla. Yhdistysten, kuntien ja muiden ylläpitäjien rahoituksella Suomessa toimii laaja paikallisten kotiseutu- ja erikoismuseoiden joukko. Saamelaisalueella erikoissopimuksen turvin kulttuuriympäristön hoidon asiantuntijatehtävistä kokonaisuudessaan vastaa saamelaismuseo Siida, joka on saamelaisten kansallismuseo ja yksi Suomen valtakunnallisista erikoismuseoista.

Kulttuuriympäristön parissa työskennellään myös lain velvoittamien tehtävien ulkopuolella. ELY- ja maakuntakohtaisia kulttuuriympäristön yhteistyöryhmiä on lähes jokaisessa maakunnassa. Työryhmän vetovastuu on pääasiallisesti ELY-keskuksilla, mutta muutamissa tapauksissa myös maakuntamuseoilla tai maakunnan liitolla. Kulttuuriympäristön työryhmät vastaavat usein maakunnallisesta kulttuuriympäristöohjelmasta, mutta pääsääntöisesti ryhmien tärkein rooli on toimia keskustelufoorumina, joka kerää yhteen alan asiantuntijoita eri toimijoilta. Kulttuuriympäristötyössä on mukana pääasiassa kulttuuriympäristötyöryhmien kautta myös muun muassa monia järjestöjä ja liittoja, kuten Kotiseutuliitto ja ProAgria. Myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä ammattiopistojen kanssa tehdään yhteistyötä kulttuuriympäristötyön parissa.²

Seuraavalla sivulla olevaan kuvaan (kuva 1) on kuvattu kulttuuriympäristöasioita hoitavat toimijat sekä niiden keskeisimmät tehtävät.

Kuva 1. Kulttuuriympäristökentän toimijakuvaus.

² Hallinnon nykytilankuvauksessa on hyödynnetty hallituksen esitystä eduskunnalle kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdyn Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Suomen perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Tämä on myös keskeinen periaate kaikissa niissä kansainvälisissä sopimuksissa, joihin Suomi on kulttuuriperinnön suojelun osalta sitoutunut. Periaate on ymmärrettävä ja tärkeä, mutta kuten nykytilakuvauksesta voi hyvin päätellä, samalla kun suojele kuuluu kaikille, se ei kuulu kokonaisuutena kenellekään. Tästä seurauksena on tehtävien, vastuiden ja rahoituksen sirpaloituminen. Kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyvät työt ovat organisaatioissa liiaksi sivutyö- tai oman toimen ohessa -asemassa, jolloin niiden suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen toteuttaminen hankaloituu.

1.4 Kulttuuriympäristöjen tarjoamat mahdollisuudet

Tämän kokonaisuuden (1.4) kirjoittamiseen ovat osallistuneet erityisesti selvitystyön asiantuntijat Maire Mattinen, Riitta Vanhatalo ja Kimmo Levä, joita on pyydetty nostamaan esille kulttuuriympäristöihin liittyviä huomioita kolmannen sektorin, koulutuksen ja talouden näkökulmasta.

Vaikka nykytilanteessa kulttuuriympäristötyö ja -asiantuntemus on maakunnittain pirstaleista, epätasaisesti ja yleensä niukasti resursoitua sekä vaikeasti hahmotettava kokonaisuus, on siinä silti sellaisia hyviä elementtejä, jotka kannattaa ottaa huomioon ja siirtää toimintatapoina tulevaan malliin.

Kun maassamme on vahvistettu ensimmäinen kulttuuriympäristöstrategia, sen toimeenpano edellyttää riittävää asiantuntevaa henkilökuntaa jokaisessa tulevassa maakunnassa ja muissa alueilla toimivissa organisaatioissa, joiden tehtäviin kulttuuriympäristötyö on kirjattu. Uusien maakuntien tehtäviin kulttuuriympäristötyö on selkeästi kirjattu.

Nykyisin maakunnissa toimivat ELY-keskusten asettamat kulttuuriympäristöryhmät edistävät rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön vaalimista ja kehittämistä. Ne pitävät yllä kokonaiskuvaa kulttuuriympäristön näkökulmasta maakunnassa. Ne ovat pyrkineet tehtävänsä mukaisesti edistämään alueellisia kulttuuriympäristöohjelmia ja seuraamaan merkittäviä rakennettuja ympäristöjä ja maisema-alueita koskevia toimenpiteitä. Lisäksi ne ovat pyrkineet vahvistamaan toimijoiden yhteistyötä ja vuorovaikutusta kulttuuriympäristöasioissa. Niiden merkitystä pidetään yleisesti hyvin tärkeänä. Käytännössä nämä ryhmät ovat saattaneet toimia kuitenkin eri maakunnissa eri tavalla, ja tulevaisuudessa niiden toimintaa voisikin entisestään jännevöittää. Yhteistyöryhmien aktiivisuus on paljolti henkilöriippuvaista, joten yhdenkin henkilön työsuhteen päättyminen saattaa keskeyttää yhteistyöryhmän toiminnan.

Maakuntamuseo vaikuttaa olevan tällä hetkellä paikallistoimijoille – yhdistyksille ja yhteisöille – lähempi kulttuuriympäristöasioissa kuin maakunnan liitto. Myös kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyvä erityisosaaminen on alueilla keskittynyt yleensä maakuntamuseoihin. Tämä näkyy erityisesti rakennusperintöön liittyvissä asioissa. Parhailaan lausuntokierroksella olevan museopoliittisen ohjelman mukaan maakuntamuseot korvataan jatkossa alueellisilla vastuumuseoilla, joiden tehtäviä ei ole kuitenkaan vielä määritelty. Tämä on ongelmallista muutostilanteessa. On tärkeää, että vastuut, toimenkuvat ja työnjako hahmotetaan kokonaisuutena, ja että jokaisessa maakunnassa on riittävät resurssit vastata kulttuuriympäristöön ja rakennusperintöön liittyvistä tehtävistä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Satakunnan, Pirkanmaan (Tampereen museot), Varsinais-Suomen (Turun museokeskus) ja Keski-Suomen (Keski-Suomen museo) maakuntamuseoilla on vahvimmat resurssit ja toimivat organisaatiot kulttuuriympäristön vaalimisessa.

Maakuntamuseot, esim. Pirkanmaan maakuntamuseo, ovat olleet esimerkiksi itse aktiivisesti mukana Euroopan kulttuuriympäristöpäivien järjestämisessä. Suomessa on yleisesti muihin Euroopan maihin verrattuna tavallisempaa, että kansalaisjärjestöt ja yhdistykset toteuttavat Euroopan kulttuuriympäristöpäivien tapahtumia, noin 200–300 tapahtumaa vuosittain. Ympäristöministeriö hallinnoi Euroopan kulttuuriympäristöpäivien kokonaisuutta Suomessa. Suomen Kotiseutuliitto vastaa kulttuuriympäristöpäivien viestinnästä ja koordinoi tapahtumakokonaisuutta.

Elinikäinen oppiminen ja siihen liittyvä kulttuuriperintökasvatus vaikuttavat asenteisiin ja kulttuuriperinnön arvostamiseen ja päätöksentekoon. Kulttuuriperintökasvatus olisi mahdollista liittää tiiviimmin mukaan aina varhaiskasvatuksesta yliopistokoulutukseen. Alan peruskoulutuksen vahvistaminen vaikuttaa alueilla toimivien viranomaisten asenteisiin ja turvaa korjausrakentamisen osajia alue- ja paikallistasolla. Myös aluehallinnossa työskentelevien kulttuuriympäristöistä vastaavien jatkuva täydennyskoulutus on tärkeää.

Kulttuuriperintö-, ympäristö- ja arkkitehtuurikasvatuksen parissa on lukuisa määrä yhdistyksiä ja muita toimijoita. Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry on kulttuuriperintökasvatuksen ja pedagogian asiantuntija. Se on ketterä toimija ja sillä on laajat alan verkostot. Seura on hyvä esimerkki viranomaistyön ja kolmannen sektorin välisestä kiinteästä ja tuloksellisesta yhteistyöstä. Tätä kautta on kehitetty teoriaa, poikkihallinnollista yhteistyötä, on luotu ohjelmia, on toteutettu monia hankkeita ja tuotettu opetusmateriaalia. Suomen Ympäristökasvatuksen seura puolestaan keskittyy laajempien kulttuurimaisemien ja luonnonsuojelun edistämiseen. Pedaali ry kokoaa museoiden pedagogiatoimijoita, ArchInfo puolestaan koordinoi arkkitehtuurikasvatusta jne.

Osittain osaamiseen liittyy myös kansalaisten saaman palvelun epätasalaatuisuus. Kulttuuriympäristöpalvelut aluetasolla vaihtelevat suuresti. Hajanaisuus ja resurssipula (niin henkilö- kuin osaamisresurssit) ovat pulmana. Palvelujen laatu vaihtelee alueittain, jopa aika ajoittain. Osittain palvelua saa omalta alueelta, osittain sitä on haettava Helsingistä. Koska tilanne on näin hajanainen, on kansalaisten vaikea tietää, mistä mitään palvelua saa. Systemi on lisäksi haavoittuva, palveluiden jatkuvuuden turvaaminen on suuri ongelma. Museovirasto on solminut maakuntamuseoiden kanssa yhteistyö- ja delegointisopimuksia. Niin kutsutuissa täyden palvelun maakuntamuseoissa tulisi olla arkeologi (ja vedenalaisarkeologi), arkkitehti, rakennustutkija ja restaurointialan asiantuntija. Käytännössä maakuntien voimavarat vaihtelevat ja resurssit ovat riittämättömät, eikä mikään maakuntamuseoista täytä täyden palvelun maakuntamuseon kriteereitä. Museovirasto järjestää säännöllisesti alueellisia neuvottelupäiviä maakuntamuseoille kulttuuriympäristön vaalimisessa.

Kulttuuriympäristöjen vaikutusanalyysjä ja tutkimuksia niiden taloudellisesta merkityksestä yhteiskunnalle on tehty jonkin verran. Useimmat ovat kansainvälisiä selvityksiä, mutta myös Suomessa on alan tutkimus- ja kehityshankkeita. Tutkimusten mukaan kulttuurilla on suoria ja epäsuoria myönteisiä talousvaikutuksia. Suorat talousvaikutukset tulevat lähinnä lisääntyvän kulttuurimatkailun kautta. Museoiden osalta näitä suoria vaikutuksia on tutkittu Vaasan yliopiston toimesta vuonna 2013, jolloin todettiin, että jokainen museovieras virkistää aluetaloutta n. 50 euroa/ kävijä. Epäsuorat talousvaikutukset ovat tätä suuremmat. Näitä ovat myönteinen vaikutus paikkakunnan imagoon ja sitä kautta paikkakuntien kilpailukykyyn parantumiseen. Kulttuurilla on todettu olevan myös myönteisiä terveysvaikutuksia. Metsähallitus on kehittänyt Suomen oloihin soveltuvan mallin suojelualueittensa vaikuttavuudesta aluetaloudelle. Metsähallituksen toiminnan välilliset taloudelliset vaikutukset ovat mittavia. Yksi kansallispuistojen palvelui-

hin tai luontokeskuksiin sijoitettu euro tuottaa aluetalouteen keskimäärin kymmenen euroa. Samansuuntaisia vaikutuksia on myös museoilla. Museoiden todettiin Vaasan yliopiston tutkimuksessa lisäävän valtion ja kuntien verotuloja enemmän kuin nämä tahot käyttävät rahaa museoiden avustamiseen.

Kulttuuriperinnön vaikuttavuustutkimuksia on selvitetty Euroopan tasolla: *Kulttuuriperintö on tärkeä Euroopalle* -selvitys osoitti, että panostukset kulttuuriperintöön tuottavat merkittäviä ja laaja-alaisia hyötyjä. Cultural Heritage counts for Europe (CHCfE) -hanke³ toteutettiin Euroopan komission tuella heinäkuun 2013 ja kesäkuun 2015 välisenä aikana. Hankkeen raportti luovutettiin ympäristöministeri Kimmo Tiilikaiselle toukokuussa 2017.⁴ Selvitys listasi 10 pääkohtaa, joissa kulttuuriperinnön hyödylliset vaikutukset konkretisoituvat:

1. Kulttuuriperintö on merkittävä **vetovoimatekijä**. Se tuo Euroopan alueille, kaupunkeihin ja maaseudulle **yksityisiä investointeja**, tukee luovuuteen kannustavien **kulttuuritilojen kehittämistä** ja **houkuttelee eri alojen lahjakkaita toimijoita ja yritystoimintaa** yli rajojen. Tämä lisää alueellista **kilpailukykyä** sekä Euroopassa että globaalisti.
2. Kulttuuriperintö antaa Euroopan maille ja alueille ainutlaatuisen **identiteetin**, josta kumpuaa vahvoja (kaupunki)**tarinoita**. Ne antavat pohjan tehokkaille **markkinointistrategioille**, joiden tavoitteena on **kulttuurimatkailun kehittäminen ja investointien houkuttelemine**n alueelle.
3. Kulttuuriperintö on merkittävä **työllistäjä** kaikkialla Euroopassa. **Työpaikkojen kirjo** on laaja, työt ovat erityyppisiä ja vaativat monentasoista osaamista entisöinnistä ja korjausrakentamisesta kulttuurimatkailuun. **Pieniä ja keskisuuria** yrityksiä ja **startup-yrityksiä** syntyy erityisesti luovan teollisuuden aloille.
4. Kulttuuriperintö on tärkeä **luovuuden ja innovaation lähde**, joka synnyttää **uusia ideoita** ja auttaa löytämään **ratkaisuja** ongelmiin. Uudet innovatiiviset palvelut hyödyntävät esimerkiksi kulttuuriperinnön digitointia ja virtuaalitekniologiaa. Tavoitteena on **esitellä** historiallisia ympäristöjä ja rakennuksia ja **tehdä ne saavutettaviksi** niin paikkakuntalaisille kuin matkailijoillekin.
5. Kulttuuriperintö on osoittautunut tuottoisaksi **sijoituskohteeksi** ja julkishallinnon näkökulmasta merkittäväksi **verokertymän lähteeksi**. **Tuottoa** syntyy kulttuuriperintöön liittyvillä sektoreilla **sekä suoraan** taloudellisesta toimeliaisuudesta **että välillisesti** kulttuuriperintöhankkeiden jatkoinvestoinneista.
6. Kulttuuriperintö toimii **kestävän, perinteestä nousevan uudistumisen ja elvytyksen** liikkeelle panevana voimana.
7. Kulttuuriperintö auttaa Eurooppaa ratkaisemaan **ilmastonmuutokseen** liittyviä haasteita esimerkiksi historialliseen rakennuskantaan **sitoutuneen valtavan energian säilyttämisen ja uudelleen käytön avulla**.
8. Kulttuuriperintö kohentaa **elämänlaatua**. Se antaa Euroopan kaupungeille ja alueille kullekin ominaisen luonteen ja ilmapiirin, jotka lisäävät niiden **suosiota ja vetovoimaisuutta sekä asuin- että työssäkäyntialueena** ja houkuttelevat erityisesti **matkailijoita ja luovien alojen edustajia**.
9. Kulttuuriperintö tarjoaa **virikkeitä opetukseen ja koulutukseen** sekä elinikäiseen oppimiseen. Se lisää **ymmärrystämme historiasta**, tukee **ylpeyttä** omasta perinteestä ja lisää **yhteisöllisyyttä** edistäen samalla yhteistyötä ja yksilön omaa **kehittymistä**.
10. Kulttuuriperinnön kautta monet myönteiset vaikutukset yhdistyvät **sosiaaliseksi pääomaksi**, joka tukee **yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta** kaikkialla Euroopassa. **Osallistava** ilmapiiri ja **vaikuttamiseen** kannustavat rakenteet tukevat omalta osaltaan myös integraatiota.

³ www.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope

⁴ https://issuu.com/europanostr/docs/chcfe_report_executivesummary_fi

Kolmannen sektorin toimijat tekevät kulttuuriympäristöjen hyväksi merkittävän määrän käytännön työtä vapaaehtoistyönä. Kansalaisjärjestöt ovat myös avainasemassa paikallistason tavoittamisessa, kun puhutaan esimerkiksi tiedottamisesta tai asennetyöstä kulttuuriympäristön arvostamiseksi. Jokainen meistä elää kulttuuriympäristössä, ja vastuu sen hyvästä hoidosta on yhteinen. Kansalaisten ja kolmannen sektorin kulttuuriympäristötyö on volyymiltään todella merkittävää. Kolmannen sektorin toimijat ovat myös osaavia ja asiantuntevia. Mukana on paljon esimerkiksi eläkkeellä olevia asiantuntijoita, alan ammattilaisia sekä asiantuntevia harrastajia. He kaikki haluavat olla mukana kulttuuriympäristötyössä ja tehdä hyvää yhteistyötä hallinnon viranomaisten kanssa. Heidän tavoitteensa on säilyttää kulttuuriympäristö käytössä ja elävänä, ei niinkään suojella sitä käytöltä, kuten kapeasti voidaan mieltää. Kolmannen sektorin toimijat kokevat, ettei heidän äänensä tule kuulluksi riittävästi.

Kolmannen sektorin toiminnan tueksi tarvitaan muun muassa:

- Joustavia rahoitusmuotoja
- Koulutusta ja neuvontaa esim. vaikuttamisen menetelmistä
- Yhteistyötä ja vuorovaikutusta kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon välille
- Uusia osallistavia toimintamalleja kansalaisten kuulemiseen kaavoituksessa
- Parempia kulttuuriympäristövaikutusten arviointimenetelmiä esim. kaavoitukseen
- Selkeää vastuunjakoa viranomaisille
- Myös päättäjät tarvitsevat osaamista ja kulttuuriympäristöjen ymmärrystä päätöksenteon tueksi

Huomiotta ei voi jättää niin sanottua neljättä sektoria, johon lukeutuu esimerkiksi kaupunkiaktivismi. Tällainen kulttuuriympäristöön liittyvä aktivismi on järjestymätöntä ja perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Toiminta ei myöskään ole suoraan vuorovaikutuksessa paikallisten päättäjien kanssa. Erityisesti kasvukeskuksissa kaupunkiaktivismi on kasvava trendi, esimerkiksi erilaiset kaupunkitapahtumat, kokoontumiset, siivouspäivät ja kokoontumiset ovat tärkeässä roolissa. Kyseisiä tapahtumia on tapana järjestää nimenomaan kulttuuriympäristöissä. Neljännen sektorin toimijoilla on iso rooli luoda paikoille merkityksiä ja paikallista identiteettiä. Neljännen sektorin toiminnalle on hyvin tärkeää, että kulttuuriympäristöjen käyttö on avointa kaikille.

2 LAKIPAKETTIEN ANALYYSI

Itsehallinnolliset maakunnat muodostavat Suomeen uuden hallinnollisen tason. Valtio ohjaisi kuntien ja maakuntien toimintaa ja taloutta. Koska maakunnilla ei olisi verotusoikeutta, valtio maakuntien toiminnan rahoittajana ohjaisi niitä tiukemmin kuin kuntia.

Valtio rahoittaisi maakuntien toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Yleiskatteinen rahoitus olisi hallituksen 18.5.2017 antaman rahoituslakia täydentävän esityksen mukaan 18,5 miljardia euroa. Esityksen perustana olevat rahoituslaskelmat perustuvat vuoden 2017 tasoon ja ne kuvaavat tuoreinta mahdollista arviota maakuntien tulevasta rahoituksesta. Yleiskatteelliseen rahoitukseen kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollon, pelastustoimen ja ympäristöterveydenhuollon rahoitus sekä maakuntien muiden tehtävälajien osalta toimintamenot, kasvupalvelut ja lomitus. Lisäksi valtion talousarvion erillismomenteille jäisi noin 2,9 miljardia euroa muiden tehtävien rahoitukseen. Maakuntien rahoitus perustuu laskennalliseen malliin, joka ottaa huomioon maakunnittaiset tarve- ja olosuhde-erot. Maakuntien sopeutumista menoperusteisuudesta laskennalliseen tarveperustaiseen järjestelmään helpotetaan siirtymällä uuteen rahoitusjärjestelmän liukuvasti viiden vuoden siirtymäkauden aikana.

Kunnista siirrettävien tehtävien rahoituksen kokoaminen huomioidaan kuntien verotulojen ja valtionosuuksien muutoksessa. Maakuntien yleiskatteiselle valtionrahoitusmomentille siirretään kuntien rahoituksesta arviolta 3,33 miljoonaa euroa. Siirrettävä määräraha kattaa kunnilta siirrettävistä tehtävistä nykyisten maakuntien liittojen tehtävät kuntamaksuosuuksien mukaisesti sekä kunnallisen maataloushallinnon kustannukset. Yleiskatteiselle maakuntien valtionrahoitusmomentille kootaan rahoitusta yhteensä vuoden 2017 tasossa arviolta 1,04 miljardia euroa seuraavilta valtion vuoden 2017 talousarvion mukaisilta momenteilta: valtiovarainministeriön pääluokka, maa- ja metsätalousministeriön pääluokka, liikenne- ja viestintäministeriön pääluokka, työelinkeinoministeriön pääluokka, sosiaali- ja terveysministeriön pääluokka ja ympäristöministeriön pääluokka. Jälkimmäisen, ympäristöministeriön pääluokan momentti 35.20.64 määrärahoista rakennusperinnön hoitoon liittyviin avustuksiin ja korvauksiin noin 65 prosenttia siirtyy yleiskatteelliseksi ja noin 35 prosenttia jää valtion käyttöön rakennussuojelukorvauksiin.

Maakuntien tehtäväala muodostuu taloudellisesti ja toiminnallisesti erittäin merkittäväksi kokonaisuudeksi. Valtion rahoituksen tarkoituksena on varmistaa, että kaikilla maakunnilla on olosuhteista ja maakunnan asukkaiden palvelutarpeiden eroista huolimatta edellytykset toteuttaa lakisääteiset tehtävänsä. Maakuntien rahoitus perustuu kattavaan valtion rahoitukseen, minkä lisäksi maakuntien käyttöön tulisi lähinnä sosiaali- ja terveystalouksista perittävien asiakasmaksujen osuus. Maakunnille kohdennettavan valtion rahoituksen periaatteista ja tarkemmista määräytymisperusteista on tarkoitus säätää erillisellä maakuntien rahoituksesta annettavalla lailla.

Maakuntiin muodostetaan maakuntavaltuusto, maakuntahallitus sekä tarkastuslautakunta. Kyseiset elimet olisivat ainoat lain määräämät toimielimet maakunnassa. Näiden lisäksi maakuntaan voisi perustaa lautakuntia, jotka vastaisivat maakuntavaltuuston niille antamien pysyväluonteisten tehtävien hoitamisesta. Johtokuntia maakunta taas saa asettaa maakunnan muun toimielimen alaisuuteen hoitamaan tiettyä tehtävää. Maakuntahallituksessa, lautakunnassa ja johtokunnassa voisi olla jaostoja. Ilman maakuntavaltuuston päätöstä maakunnan organisaatioon ei voisi tulla uusia pysyviä toimielimiä. Osa nykyisistä kunnanhallinnon tehtävistä siirtyisi maakuntahallinnon piiriin.

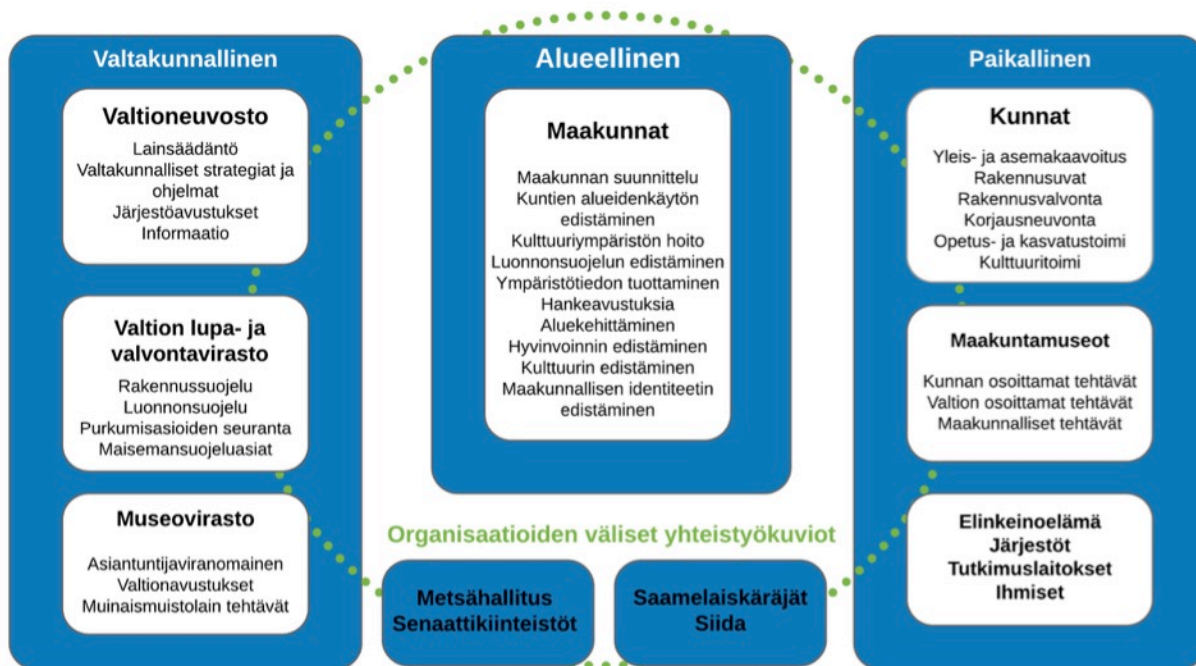
Alla on koottuna ensimmäisen (HE 15/2017 vp) ja toisen (parhaillaan lausuntakierroksella) lakipaketin luonnoksen sisältö tiivistettynä koskien kulttuuriympäristön hoidon tehtävien kohdentamista tulevassa maakuntamallissa.

Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa todetaan, että valtion aluehallinnon ja maakuntahallinnon yhteensovitukselta tehdään erikseen päätös, jolla yksinkertaistetaan julkisen aluehallinnon järjestämistä. Ensimmäisenä ratkaisuna on toimintojen keskittäminen tehtäviltään ja toimivallaltaan selkeille itsehallintoalueille. Sipilän hallituksen 7.11.2015 tekemän linjauksen ja sen jälkeen tehtyjen valmisteluiden pohjalta kuntien, maakunnan liittojen, ELY -keskusten, ympäristökeskusten ja aluehallintovirastojen tehtäviä osoitetaan maakunnille sekä uudistettavaan valtion valtakunnalliseen aluehallintovirastoon. Hallituksen mukaan maakuntien tehtävien perustana on vuoden 2019 alusta alkaen selkeä työnjako kunnan, maakunnan ja valtion välillä. Tämän mukaisesti hallitus linjasi maakunnille siirrettäviksi tehtäviksi vastata alueensa sosiaali- ja terveydenhuollosta, pelastustoimesta. Yksityiskohtaisesti on määrätty myös maakunnille siirtyvistä muista kuin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävistä, joita ovat ympäristöterveydenhuollon, aluekehittämisen ja rakennerahastotoiminnan, elinkeinojen edistämisen, alueiden käytön ohjauksen ja suunnittelun, maatalous- ja viljelijäntukihallinnon, maatalous- ja turkistarhayrittäjien lomituksen, vesivarojen käytön ja hoidon, vesien- ja merenhoidon, rakentamisen ohjauksen, kulttuuriympäristön hoidon, maakunnallisen identiteetin ja kulttuurin edistämisen, ympäristötiedon tuottamisen ja jakamisen tehtävät sekä maakunnille lain perusteella annettavat muut alueelliset palvelut. Kyseisten tehtävät ja niitä koskeva toimivalta määräytyvät asianomaisten erityissäännösten kautta.

Ensimmäisen lakipakettiluonnoksen 6 §:n 1 momentin kohta 13 mukaan maakunta hoitaa sille lailla säädettyjä tehtäviä seuraavilla tehtävänäloilla: *”luonnon monimuotoisuuden suojelun edistämisen ja kulttuuriympäristön hoidon”*. Tehtävän sisältö kulttuuriympäristöjä koskien on seuraava: *”kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen muovaamaa ympäristöä, kuten kulttuurimaisemia rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja muinaisjäännöksiä. Maakunnan tehtävä olisi muun muassa lisätä tietoa ja tietoisuutta kulttuuriympäristöistä, edistää niiden kestävä hoitoa ja käyttöä, edistää alan toimijoiden yhteistyötä maakunnassa sekä seurata kulttuuriympäristöjen tilaa ja kehitystä. Kulttuuriympäristöjen hoito myös tukisi muita tehtävänäloja, esimerkiksi aluekehittämistä, maakunnallisen identiteetin edistämistä sekä maakuntaa koskevien suunnitelmien, ohjelmien ja strategioiden laatimista.”*

Toiseen lakipakettiin sisältyy luonnos laiksi Valtion lupa- ja valvontavirastosta, jolle kootaan pääosa lakkautettavaksi ehdotettavien aluehallintovirastojen ja sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tehtävistä sekä osa lakkautettavaksi ehdotettavien elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tehtävistä, kuten rakennussuojeluun ja maisema-alueisiin liittyvät päätökset ja toimet. Valtion lupa- ja valvontaviraston toimivalta on valtakunnallinen ja tehtävät ovat monialaisia. Virasto valvoo yleistä etua hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä. Virastotyyppiltään Valtion lupa-, ja valvontavirasto on uudenlainen valtioneuvoston alainen ja sitä ohjaavien ministeriöiden yhteinen virasto.

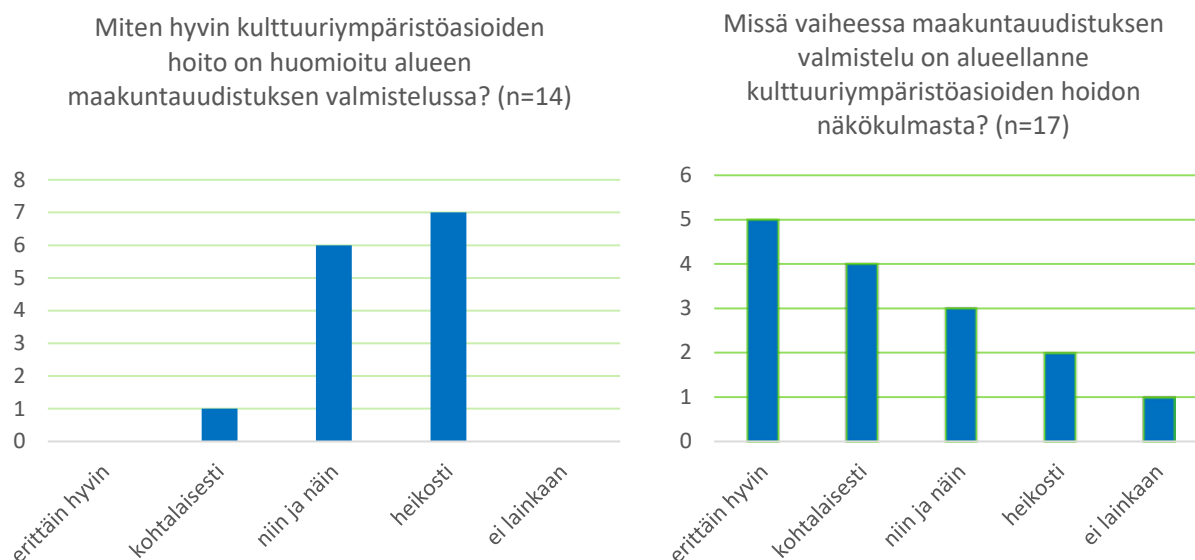

Kuva 2. Hahmotelma kulttuuriympäristöasioiden hoidosta tulevaisuudessa.

3 MAAKUNTAUUDISTUKSEN VALMISTELUTILANNE MAAKUNNISSA

3.1 Yleinen edistyminen

Ympäristöministeriön järjestämässä ELY-keskusten virtuaalitapaamisessa tapaamiseen osallistuneilta kysyttiin, miten hyvin kulttuuriympäristöasioiden hoito on huomioitu oman alueen maakuntauudistuksen valmistelussa.⁵ Paikalla olleista suurin osa vastasi kulttuuriympäristöasioiden huomioimisen maakuntauudistuksessa olevan heikkoa tai vähän niin ja näin. Sen sijaan maakuntauudistuksen valmistelu on lähtenyt kohtalaisen hyvin liikkeelle, ml. kulttuuriympäristöasiat. Satakunnan maakuntamuseon laatima selvitys antaa valmistuttuaan tarkempaa tietoa siitä, miten museot kokevat uudistuksen valmistelun omilla alueillaan.

Kuva 3. Kulttuuriympäristöasioiden huomioiminen ja valmistelun tilanne maakuntauudistuksessa.

Kuvassa 3 esitetyt vastaukset ovat linjassa myös selvityksen muiden havaintojen kanssa. Uudistuksen valmistelu on lähtenyt liikkeelle jokaisessa maakunnassa, mutta tulevien tehtävien organisointi on vielä useassa maakunnassa aluillaan. Maakuntauudistuksen valmisteluun liittyvä nykytilakuvaus on saatu valmiiksi kaikissa maakunnissa tai se on ainakin valmistumassa näillä hetkillä. Valmisteluun liittyviä työryhmiä on perustettu myös kaikissa maakunnissa. Pääasiassa kulttuuriympäristöasioita on käsitelty alueidenkäytön työryhmissä. Maakuntia, joissa on edetty hyvin, nykytilan kuvauksen lisäksi on pohdittu jo tehtävien organisointia, ovat esimerkiksi Keski-Suomi, Satakunta ja Pirkanmaa kun taas hieman jäljessä tullaan Uudellamaalla ja Päijät-Hämeessä.

Kaikista maakunnista valmisteluun osallistuu edustajia sekä maakuntien liitoista että ELY-keskuksista. Joissakin maakunnissa valmistelussa on mukana myös maakuntamuseon edustajia. Esimerkiksi Kainuussa valmisteluun on otettu mukaan myös luottamushenkilöitä. Laajapohjainen valmistelu on koettu hyväksi tee-

⁵ Tilaisuudessa esitetyt kysymykset esitettiin ScreenIO-kyselyalustaa hyväksi käyttäen.

man ja tehtävänkentän sekä niihin liittyvien kysymysten esille nostamiseksi jo työn organisoinnin suunnitteluvaiheessa. Joissakin maakunnissa on kuultu tai ollaan kuulemassa kuntia siitä, minkälaisia odotuksia kunnilla on tuleviin maakunnan palveluihin liittyen. Tällaisia maakuntia ovat esimerkiksi Keski-Pohjanmaa ja Kainuu.

3.2 Maakuntaudistuksen eteneminen maakunnittain kulttuuriympäristöjen näkökulmasta

Tähän alalukuun on koottu yleispiirteinen kuvaus maakuntaudistuksen etenemisestä kulttuuriympäristöasioiden osalta maakuntakohtaisesti. Aineistona kuvauksissa on käytetty maakuntien maakuntaudistukseen liittyvää, verkosta löytyvää aineistoa, ympäristöministeriön ELY-keskuksille järjestämän virtuaalitapaamisen keskusteluja sekä maakunnan liittojen edustajien haastatteluita⁶. Tämän lisäksi maakunnille annettiin vielä havaintojen kommentointimahdollisuus Suomen Kotiseutuliiton järjestämässä tilaisuudessa, jonne oli kutsuttu kaikki maakunnan liittojen kulttuurivastaavat keskustelemaan maakuntaudistuksen valmistelusta. On huomioitava, että maakuntaudistukseen liittyvä valmistelu etenee koko ajan. Tämä väliraportti kuvaa työn käynnistymistä ja nyt kerätty aineisto täydentyy koko ajan työn edetessä. Kuvaus on kirjoitettu toukokuun puolivälin 2017 tilanteen pohjalta.

Maakuntamuseoiden tulevaa roolia käsitellään tarkemmin Satakunnan museon museoselvityksessä. Maakuntamuseot ovat kuitenkin nousseet esille myös tämän selvityksen havainnoissa, vaikka maakuntamuseoita ei mainita kaikkien maakuntien maakuntaudistuksen nykytilakuvauksissa, niin tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisivat vähäisemmässä roolissa.

3.2.1 Etelä-Karjala

Maakuntaudistukseen liittyvä esivalmistelu on edennyt Etelä-Karjalan maakunnassa hyvin. Maakuntaudistuksen valmistelussa työskentelee monia alatyöryhmiä ja kulttuuriympäristöasiat on sisällytetty aluesuunnittelua ja aluekehitystä koskevien alatyöryhmien toimeksiantoihin. Ryhmien raportit jätettiin

⁶ Selvityksen aikana haastatellut henkiöt:

Etelä-Karjala, maakunnan liitto, aluesuunnittelun johtaja	Marjo Wallenius
Etelä-Pohjanmaa, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Antti Saartenoja
Etelä-Savo, maakunnan liitto, ympäristöpäällikkö	Sanna Poutamo
Häme, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Heikki Pusa
Kainuu, maakunnan liitto, aluesuunnitteluasiantuntija	Sanna Schroderus
Keski-Pohjanmaa, maakunnan liitto, aluesuunnittelupäällikkö	Janna Raisanen
Keski-Suomi, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Liisa Bergius
Keski-Suomi, ELY-keskus, ympäristökasvatusasiantuntija	Tanja Tuulinen
Kymenlaakso, maakunnan liitto, suunnitteluinsinööri	Lotta Vuorinen
Lappi, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Riitta Lönnström
Pirkanmaa, maakunnan liitto, suunnitteluarkkitehti	Lasse Majuri
Pohjanmaa, maakunnan liitto, ympäristöasiantuntija	Christine Bonn
Pohjois-Karjala, maakunnan liitto, ympäristösuunnittelija	Jukka Nykänen
Pohjois-Pohjanmaa, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Kirsti Reskalenko
Pohjois-Savo, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Paula Qvick
Päijät-Häme, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Mirja Karila-Reponen
Satakunta, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Susanna Roslöf
Uusimaa, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Heli Vauhkonen
Varsinais-Suomi, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Heikki Saarento

huhtikuun 2017 loppuun mennessä. Aluekehityksen raportin mukaan tavoiteltava tilanne voisi jatkua ajatellen olla se, että aluekehityksessä olisi yksi henkilö, joka olisi vastuussa kulttuurista ja identiteetistä laajan kokonaisuutena. Lisäksi aluesuunnittelussa olisi henkilö, jolle olisi selkeästi vastuutettuna kulttuuriympäristöasiat. Myös sosiaali- ja terveystieteiden työntekijä henkilö, joka vastaisi kulttuurin hyvinvoinnin edistämiseen liittyvistä tehtävistä. Kyseistä mallia on kutsuttu Etelä-Karjalassa kolmijalkaiseksi jakkaraksi, jossa kulttuuri kiinnitettäisiin osaksi koko maakunnan organisaatiota. Yleisellä tasolla maakunnan liitto tuntee omaavansa hyvät lähtökohdat kulttuurin ja kulttuuriympäristöasioiden viemisessä eteenpäin. Maakuntaudistus tulee kokoamaan erilaisia näkemyksiä ja monipuolista asiantuntevuutta yhteen, mikä nähdään suurena mahdollisuutena.

Kuntien alueidenkäyttöön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtäviin liittyen ei ole maakuntaudistuksen myötä tulossa suurta muutosta. Nykyisellään ELY-keskus ja maakunnan liitto ovat antaneet omat lausuntonsa kuntien alueidenkäytön suunnitelmista ja lausunnot on yhdistetty yhdeksi lausunnoksi. Tulevaisuudessa tullaan siis alun perin antamaan yksi lausunto, kun uusi organisaatio aloittaa toimintansa. Kunnille halutaan jättää päävastuu alueidenkäytön suunnittelussa sekä rakennustoimesta. Etelä-Karjalassa uskotaan, että maakuntaudistuksen myötä siirrytään viranomaisvalvonnan sijaan kohti neuvottelevampaa mallia alueidenkäytön suunnittelussa. Resurssit maankäytön suunnittelussa ovat olleet hyvät, ja tilanteen odotetaan pysyvän vakaana myös tulevaisuudessa. Kulttuuriympäristöasiat on hoidettu hyvin maakuntakaavassa ja toimintamalli haluttaisiin säilyttää ennallaan.

Etelä-Karjalan kulttuuriympäristöohjelma on vanhentunut. Sen mahdollisesta uudistamisesta on käyty maakunnan liiton ja Etelä-Karjalan maakuntamuseon kesken keskustelua. ELY -keskusten ja maakunnan resurssien yhdistäminen koetaan voimavarana. Maakunnassa on maakunnallinen kulttuuriympäristöyhteistyöryhmä, mutta se ei ole käytännössä toiminut sille toivotulla tavalla. Yhteistyöryhmän toiminnan aloittaminen koetaan kuitenkin tärkeäksi uudessa organisaatiossa. Maakuntakaavaa varten on Etelä-Karjalassa tehty jopa kansainvälisiä kehuja saanut kulttuuristen vaikutusten arviointiselvitys. Etelä-Karjalassa on myös tehty laaja Etelä-Karjalan maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys maakuntakaavoitusta varten, joka ohjaa kuntien kaavoitusta myös kulttuuriympäristöjen osalta. Kunnat ovat olleet hyvin aktiivisesti mukana maakuntakaavoituksessa ja kulttuuriympäristöselvityksessä. Maakunnasta ja kunnista löytyy hyvin paljon arvokasta ja nimenomaan paikallista asiantuntemusta. Kulttuurimaisemanhoidossa ELY-keskus on hoitanut konkreettisen hoitotyön, koska erityisasiantuntemusta tarvitaan esimerkiksi perinnebiotooppien kanssa työskentelyssä.

Kulttuuriympäristötiedon tuottaminen on maakunnan liitossa suoritettu pääosin osana maakuntakaavoituksen seurantaan. Kulttuuriympäristöt löytyvät seurantatietokannoista omana osionaan, mutta erityisesti kulttuuriympäristötietokantoja ei ole tuotettu tai seurattu. Paikkatieto-osaajia maakunnan liitolta löytyy ja maakuntaudistuksen myötä resurssien uskotaan kasvavan.

Rakennussuojelun siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle huolettaa Etelä-Karjalassa, koska toimen hoitaminen ELY-keskuksen ja maakunnan liiton kanssa on ollut mutkatonta ja tehokasta. Toiminnan pelätään mutkistuvan liikaa, kun yhteydenotot jäykistyvät ja neuvotteluvara oletettavasti pienenee. Nimenomaan maisema-alueisiin liittyvissä päätöksissä paikallistuntemuksen säilyttäminen koetaan maakunnan liitossa hyvin tärkeäksi ja sen ylläpitäminen valtion viraston kautta toimimisessa tuntuu hankalalta. Maakunnassa koetaan, että olisi hyvin tärkeää, että valtion lupa- ja valvontaviraston lupa-, ohjaus- ja valvonta-asioita hoidetaan maakunnasta käsin. Rakennetun kulttuuriympäristön rakennusvalvonnassa kuntien tulisi tehdä enemmän yhteistyötä sen sijaan, että toimi keskitettäisiin maakunnalle.

3.2.2 Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Pohjanmaan maakunta on yksi niistä maakunnista, jolla saman ELY-keskuksen alla on kolme maakuntaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Pohjanmaa. Tämä on erityistilanne, joka maakunnassa huoleltaa resurssien riittävyyden ja jakaantumisen näkökulmasta. Erityisesti tämä huolenaihe on merkittävä niiden tehtävien kohdalla, missä on muutenkin vähäiset resurssit, kuten kulttuuriympäristöasioiden hoidossa. Maakunnissa ei ole vielä tehty lopullista päätöstä siitä, miten tehtävät jaetaan Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella, hajautetaanko tehtävät kolmeen eri maakuntaan vai jatketaanko keskitetyllä mallilla. Maakunnissa on vahva tahtotila saada ELY-keskuksen tehtävät itselle hoidettavaksi. Siltä varalta, jos resurssit eivät riitä kaikkien alueen maakuntien tarpeisiin, on laadittu esiraportteja siitä, miten yhteistyötä kulttuuriympäristön hoidossa voisi kehittää maakuntien välillä.

Maakuntauudistuksen valmistelu on edennyt maakunnassa hyvin. Maakuntauudistuksen valmisteluun liittyen on perustettu eri teemaryhmiä, joissa kulttuuriympäristöasiat ovat huomioitu. Esimerkiksi maakunnan liitossa on myös oma kulttuurin alatyöryhmä, jossa kulttuuriympäristöasiat ja kulttuuriperintö ovat nousseet hyvin esille valmistelun puitteissa. Kulttuuriympäristön asioista on teetetty oma kysely keskeisille sidosryhmille. Kyselyn mukaan kulttuuriympäristöasiat on huomioitava laajasti uudessa organisaatiossa.

Tulevassa maakuntamallissa kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävät tulevat maakuntien vastuulle. Näiden tehtävien hoito ei kuitenkaan aiheuta suurempia huolenaiheita Etelä-Pohjanmaan maakunnassa, mikäli nykyiset resurssit saadaan pidettyä maakunnassa. Vaarana on, että tulevassa maakuntien kehittämistyössä kulttuuriympäristöasiat jäävät liian vähälle huomiolle, sillä sote-asioiden painoarvo tulevissa maakunnissa on suuri. Nykyisessä maakuntakaavassa on huomioitu kulttuuriympäristöt ja -maisemat. Maakunnassa on tehty maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön inventointia ja valmistaudutaan seuraavaan kaavoituskierrökseen. Uuden maakunnan myötä tehdään päivityksiä maakuntakaavaan. Maakuntakaavatyön uskotaan jatkuvan entisellään myös tulevassa maakunnassa.

Tulevassa maakunnassa huolta herättää avustusten yleiskatteellisuus ja se, miten varmistetaan, että varoja riittää myös kulttuuriympäristöpuolelle. Kulttuuriympäristön hoitoon liittyvissä rahoitustehtävissä rahat ovat pieniä, ja tästä syystä koetaan tärkeäksi tulevan maakunnan ja maakuntamuseon välinen vuoropuhelu sekä yhteisen maalin määrittäminen.

3.2.3 Etelä-Savo

Etelä-Savon maakunnassa maakuntauudistuksen esivalmistelu on edennyt hyvin. Maakuntauudistuksen valmisteluun liittyen on perustettu oma alueidenkäyttötyöryhmä, jossa on käsitelty alueidenkäyttöön, liikenteeseen, kulttuuriympäristöön ja luonnonsuojeluun liittyviä tehtäviä. Työryhmä on kartoittanut nykytilanteen, tehtävien vastuunjaot ja resurssit. Tällä hetkellä maakunnassa on mietinnässä uusi toimintamalli maakuntauudistusta varten. Vaikka valmistelussa on käyty läpi kulttuuriympäristön hoitoon liittyviä tehtäviä, silti niiden tarkastelussa ei olla vielä menty yksityiskohtaiselle tasolle. Painopiste on ollut enemmän kokonaisuudessa kuin yksittäisissä tehtävissä. Tilannekuvaa on muodostettu yhdessä ELY-keskuksen ja maakunnan liiton kanssa. Maakuntamuseo ei ole ollut mukana valmistelussa, mutta museo otetaan huomioon, kun mietitään tarkemmin resursseja ja yhteistyötahoja. Maakuntauudistuksen valmistelu jatkuu siten, että vuoden 2018 alussa maakuntauudistuksen työryhmä alkaa hahmotella maakuntastrategian

päällinjoja ja kohti kesää on tarkoitus edetä pitkän aikavälin tavoitteisiin sekä palvelutuotannon tulosta-voitteisiin ja resursseihin.

Tulevan maakunnan kulttuuriympäristötyöhön liittyvistä tehtävistä kuntien alueidenkäytön ja rakentamistoimen järjestämisen edistämistehtäviin ei liity huolenaiheita. ELY-keskusten rooli on muuttunut jo nyt edistämiseksi, joten tulevassa maakunnassa työ jatkuu ja säilyy samanlaisena kuin se on nykyään. Maakunnan liitot laativat nykyisellään maakunnan kehittämiseen liittyviä strategioita ja ohjelmia. Tähän on vahvaa osaamista, jonka uskotaan säilyvän myös tulevassa maakunnassa. Maakuntakaavoituksen suhteen tilanteen uskotaan parantuvan, mikäli maankäyttö- ja rakennuslakiin ei ole tulossa yllättäviä muutoksia. Kun ELY-keskuksen ja maakunnan liiton kaavoitusresursseja yhdistellään, asiantuntijuus kaavatyössä paranee.

Kulttuuriympäristötiedon tuottamiseen ja seurantaan liittyen maakunnan inventointikortit ovat muutettu sähköiseen muotoon jo yli 10 vuotta sitten eri EU-projektien rahoituksella. Tietokantaa hoidetaan yhdessä ELY-keskuksen, maakunnan liiton ja maakuntamuseon kanssa. Tietokanta ei ole ainoastaan viranomaisten käytössä, vaan osa tiedoista on avoinna myös kansalaisille. Tietojen säilymisen ja siirron osalta ollaan luottavaisin mielin maakuntaudistukseen liittyen.

Etelä-Savon maakunnassa uskotaan kulttuuriympäristöasioiden hoidon liittymisen osaksi alueidenkäytön kokonaisuutta tuovan hyvän ja kattavan suunniteltukokonaisuuden. Etuna nähdään paikallistuntemuksen lisääntyminen ja alueen erityispiirteiden huomioiminen. Luonnonsuojelu ja kulttuuriympäristöasiat jakaantuvat maakuntaudistuksen jälkeenkin kahteen eri viranomaiseen, maakuntaan ja valtion lupa- ja valvontavirastoon, ja tästä syystä työnjaon sujumiseen, tiedonvaihtoon ja yhteistyöhön on hyvä kiinnittää erityistä huomiota. Maakunnassa toimii aktiivinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä, jolla on vahvaa asiantuntijuutta ja joka osallistuu mm. kaavatyöhön.

Etelä-Savon maakunnassa huolta herättää rakennusperintöön liittyvä korjausneuvonta, johon ei tällä hetkellä ole viranomaisresursseja. Rakennusvalvonta on kunnilla ja tulee jatkossakin olemaan. Maakunnassa on ollut hankerahalla perustettu korjausrakentamisenkeskus, mutta sen korjausneuvonta on maksullista. Maksullinen neuvontatoiminta ei ole ollut kannattavaa. Korjausneuvonnalle olisi kuitenkin tarvetta, sillä vanhat arvokorkeudet pilataan helposti korjaamalla ne väärin.

3.2.4 Häme

Maakuntaudistuksen valmistelu sujuu Hämeen maakunnassa resurssien inventoinnin vaiheessa: määritetään ELY-keskuksen ja Hämeen liiton resurssit ja suunnitellaan resurssien tarve tulevaisuudessa. Nykytilan kartoitus on tehty ja kesken on selvitys siitä, miten alueidenkäyttöpalvelut on hoidettu maakunnan tasolla ja miten ne tulisi hoitaa tulevaisuudessa. Hämeen ELY-keskus vastaa kahdesta maakunnasta: Häme ja Päijät-Häme. Alueidenkäytön varsinaista ohjaustyötä ELY-keskuksessa tekee neljä henkilöä, joten resursseja alueella on hyvissä määrin. Kuitenkin, nykyhetkellä voimavarat jakautuvat niin, että Hämeessä istuvat kaikki asiantuntijat kulttuuriympäristöalalla, mutta Päijät-Hämeen maakunnassa ei ole asiantuntijuutta. Yleinen ilmapiiri maakuntaudistuksessa kulttuuriympäristöjen suhteen Hämeen maakunnassa on hieman huolestunut, mikä selittyy valmistelun vaiheesta, jossa kulttuuriympäristöt eivät ole päässeet vielä kunnolla keskusteluun omana kokonaisuutenaan.

Kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävät herättävät maakunnassa huolta, sillä kulttuuriympäristöasiat ovat jo nyt ohuella edustettuina ELY-keskuksessa. Tästä syystä resurssien jakautuminen kuntatasolle koetaan haasteellisena.

Maakuntien kulttuuriympäristöjen kehittämisstrategioita on luotu yhteistyössä ELY-keskuksen kanssa, mutta lähiaikoina ei ole tehty aktiivista kulttuuriympäristöjen kehittämissuunnittelua. Maakunnan liitto ja ELY-keskus ovat käyneet keskusteluja, mutta konkreettisia suunnitelmista ei ole päätetty. Maakunnassa osoitetaan pientä huolta kulttuuriympäristön suhteen, mutta ei uskota, että asema tulee heikkenemään maakuntauudistuksessa. Merkittävää on se, miten kulttuuriympäristöasiat saadaan kiinnitettyä uuteen organisaatioon. Mikäli kulttuuriympäristöasiat nähdään enemmän voimavarana kuin rakentamista rajoittavana tekijänä, kulttuuriympäristö ei ole ainoastaan maankäyttökysymys vaan merkittävä osa maakunnan kehitystä. Maakuntauudistuksen myötä tulee siis mahdollisuus asemoida kulttuuriympäristöasiat uudella tavalla osaksi organisaatiota ja osaksi maakunnan kokonaisvaltaista kehittämistä.

Maakuntakaavassa on huomioitu kulttuuriympäristöt hyvin kattavasti. Maakuntakaavoituksessa kulttuuriympäristöt nähdään pääsääntöisesti voimavarana ja vetovoimatekijänä. Kulttuurimaisemat ja muut kulttuurisesti arvokkaat kohteet ovat mukana maakuntakaavassa. Maakuntauudistuksen toivotaan tuovan kaavoitusprosessiin ja muuhun kulttuuriympäristötyöhön lisää erityisosaamista, kun ELY-keskuksen ja maakunnan liiton resurssit siirtyvät saman katon alle. Huoli kuitenkin on, riittävätkö ELY-keskuksen resurssit jaettaviksi ja säilykö ylipäänsä asiantuntijoiden virat uudistuksen jälkeen.

Hämeen liitossa on paljon tietokantoja, mutta ne liittyvät pääasiassa nykyisen hallinnon tehtäväkenttään, kuten maankäytön ja maakuntakaavan toteutumisen seurantaan sekä väestöön ja talouteen. Kulttuuriympäristötiedon tuottamisessa on tehty yhteistyötä ELY-keskuksen ja maakunnan liiton välillä.

Kulttuuriympäristöön liittyvissä rahoitustehtävissä Hämeen liitolla on jo nykyisellään merkittävä rooli, joten maakuntauudistus ei tuo tähän kenttään suurta muutosta. Summat rakennusperinnön hoitoon ovat kuitenkin olleet hyvin suppeat. Pienetkin avustukset ovat hyvin merkittäviä, sillä yhden kohteen kunnostaminen aiheuttaa naapurustovaikutuksen tapaisesti kunnostushalua myös muualla lähiseudulla. Uudessa organisaatiossa tämä ongelma tulisi ratkaista, mielellään tietysti avustussummia kasvattamalla.

Rakennussuojelun siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle ei aiheuta suurta huolta Hämeen liitossa. Rakennussuojelusta suurin osa on Hämeen alueella tapahtunut asemakaavoituksen kautta, ja tiettyjä kohteita suojellaan rakennussuojelulain perusteella. Oleellista jatkoon kannalta on se, että maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa säilytetään tiivis yhteys valtion lupa- ja valvontaviraston kanssa. Samoin maisemasuojelu on ennen kaikkea maankäyttökysymys.

Rakennusvalvonnan valmistelua on lähestytty siten, että se tulee olemaan sovittavissa oleva kysymys. Uusi maakunta voi ottaa rakennusvalvonnan ja -neuvonnan vastuulleen, jos kunnat niin päättävät. Ongelmana on ollut se, että pienissä kunnissa esimerkiksi rakennusluparesurssit ovat olleet pienet, mikä on synnyttänyt yhteistyötarvetta kuntien välillä. Ennen kaikkea erityisasiantuntijuuden saatavuus voisi parantua ja monipuolistua sekä palvelu nopeutua, kun vastuu siirrettäisiin maakunnalliseksi. Toisaalta, kunnat näkevät, että paikallinen asiantuntijuus rakennusvalvonnassa ja korjausneuvonnassa on oleellinen osa kunnan toimenkuvaa, joten keskittämisessä maakunnan tasolle piilee omat ongelmansa.

3.2.5 Kainuu

Maakuntauudistukseen liittyvä esivalmistelu on edennyt Kainuussa aikataulun mukaisesti. Maakunnassa on perustettu työryhmä, maankäyttö, luonnonvarat, liikenne ja ympäristö, jossa kulttuuriympäristöasiat ovat mukana. Työryhmä on laatinut nykytilakartoituksen ja parhaillaan pohtii tarkemmin tehtävien järjestämistä sekä laatii kuvauksen palvelukokonaisuuksista. Työryhmissä on mukana myös luottamushenkilöitä. Tämä on koettu erityisen hyväksi, koska kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyvät haasteet sekä mahdollisuudet tulevat jo tehtäväkokonaisuuksien valmisteluvaiheessa laajemmalle joukolle toimijoita tutuiksi. Maakunnassa koetaan teeman ja tehtäväkentän esille nostamisen jo valmisteluvaiheessa tärkeäksi.

Kainuussa on suunnitteilla kahdeksan kuntaa kattava kuntakierros, jonka aikana on tarkoitus selvittää, millainen odotus kunnilla on maakunnan palveluista maakuntauudistuksen myötä. Maakunnassa ja kunnissa on pidetty tärkeänä, että kulttuuriympäristön hoidossa ja sosiaali- ja terveystieteillä tehdään poikkihallinnollista yhteistyötä. Kulttuuriympäristön hoidon ei tulisi olla erillinen tehtävä, vaan sitä tulisi mahdollisuuksien mukaan yhdistellä lukuisiin toimijoihin, erityisesti hyvinvoinnin palveluihin. Tulevat tehtävät ovat lakisääteisiä, jotka kaikkien tulee hoitaa – uudistus antaa monia mahdollisuuksia, mahdollisuuden myös järkevöittää tekemistä.

Maakuntauudistuksen esivalmistelussa on noussut esille myös joitakin huolia, nämä liittyvät esimerkiksi rakennusperinnön hoitoon. Miten yleiskatteellisista varoista turvataan jatkossakin varoja rakennusperinnön hoitoon? Huolta herättää myös resurssien turvaaminen ja tietojärjestelmien toimiminen jatkossakin.

Tulevan maakunnan tehtävänä on kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävät, tähän liittyen ELY-keskusten tehtävät ovat jo muuttuneet edistämistehtäviksi. Tämän tehtäväkokonaisuuden hoito ei herätä erityisiä huolia tulevaisuudessa. Maakunnan kehittäminen ohjelmien ja strategioiden avulla kulttuuriympäristöasioita edistäen on maakunnille tuttua työtä, jonka uskotaan toimivan hyvin myös tulevaisuudessa. Uusille maakunnille tulee kulttuurien edistämistehtäviä, joka antaa mahdollisuuksia myös kulttuuriympäristöasioiden edistämiseksi. Kansalaisten osallistaminen ja huomioinen on koettu tärkeäksi myös maakuntauudistuksen valmisteluvaiheessa. Kainuulaisten on ollut mahdollista osallistua maakuntauudistukseen otakanta.fi-sivuston kautta, missä myös kulttuuriympäristöasiat ovat olleet omana alakohtanaan.

Maakuntakaavassa on huomioitu kulttuuriympäristön näkökulmasta tärkeät kohteet sekä maisemat, ja näin uskotaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Kaavoitukseen liittyy ainoastaan huolta resurssien riittävyydestä. Kainuussa toivotaan, että jatkossakin olisi mahdollista tehdä kaavatyötä tukevia selvityksiä jne. Kulttuurimaiseman hoidon edistäminen on tällä hetkellä ELY-keskuksen ensisijainen tehtävä, ja maakunnassa on luottamus siihen, että tehtävä tulee hoidetuksi hyvin jatkossakin.

Tulevaisuudessa on tärkeää, että maakuntamuseo ja muut kulttuuriympäristötoimijat tekevät tiiviisti yhteistyötä. Tavoitteena on yhden luukun periaate.

3.2.6 Keski-Suomi

Keski-Suomessa maakuntauudistuksen valmistelu on edennyt hyvin. Maakuntaan on perustettu asiantuntijaryhmä, jonka vastuualueisiin kuuluu alueidenkäyttö, luonnonvarat ja liikenne. Tämän ryhmän alla on

kolme teemaryhmää, joista yksi koskee kulttuuriympäristön hoitoa. Nykytilankuvaus maakuntauudistuksen valmisteluun on tehty ja ensimmäinen väliraportti jätetty alkuvuonna 2017. Toinen väliraportti on palautettu maaliskuun lopussa ja kyseisessä raportissa on alueidenkäytön kokonaisuuden yhteydessä erityisesti käsitelty valmistelua kulttuuriympäristön kannalta. Valmisteluryhmässä on edustettuna maakunnan liitto, ELY-keskus sekä maakuntamuseo. Valmisteluryhmä on käynyt läpi nykytilaa, olemassa olevia resursseja ja vastuutehtäviä. Tavoitteena on teettää kesäkuun loppuun mennessä raportti, jossa käy ilmi kulttuuriympäristöjen hoidon tulevaisuus maakunnassa kokonaisuudessaan.

Kulttuuriympäristö-asiat halutaan pitää mukana tulevan maakunnan suunnittelutyössä horisontaalisena teemana. Kulttuuriympäristön hoitoa käsitellään hyvinvointia ja elinvoimaa lisäävänä tekijänä. Maakuntauudistuksen myötä tulee paljon edistämistehtäviä, jotka nyt ovat ELY-keskuksilla. Tämä on maakunnassa tunnistettu kokonaisuus, mutta huolenaiheena on budjetin riittävyys. Jos nykyresurssit säilyvät, niin sitten ei ole huolta tehtävien hoidosta. Maakuntakaavassa kulttuuriympäristöasiat ovat huomioitu MRL:n mukaisesti. Kaava vastaa strategisena kaavana kulttuuriympäristön hoidolle asetettuihin tavoitteisiin. Maakunnassa toimii aktiivinen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä, jota on osallistettu myös kaavatyöhön.

Tietokannat ja tietojärjestelmät vaativat valtakunnan tasolta huomiota. ELY-keskuksilla on käytössä paikkatietopohjaiset järjestelmät kulttuuriympäristöasioihin liittyen. Olisi hyvä, jos tulevilla maakunnilla olisi tietokantoihin maksuton, rajaton käyttö. Tietokantojen lisäksi huolta herättävät avustukset, jotka tulevat maakunnille yleiskatteellisiksi, esimerkiksi rakennusperinnön hoito. Nyt tähän liittyen on joitakin päällekkäisyyksiä Museoviraston myöntämien entistämisasiavustusten kanssa. Entistämisasiavustuksiin voisi liittyä keskittämistä, koska varat ovat pienet.

Huolena on, että maakunnilla ei ole enää kaavasuojeleluun ohjattua korvamerkittyä rahaa, millä voidaan suojella arvokkaita kohteita. Rakennussuojelu nähdään tulevaisuudessa valtion ja Museoviraston välisenä päätöksentekona. Maakunnille ei ole tulossa tulevaisuudessa korjausneuvontaa. Tässä voisi olla hyvä mahdollisuus yksityisille toimijoille tarjota riippumatonta korjausneuvontaa.

3.2.7 Keski-Pohjanmaa

Keski-Pohjanmaalla maakuntauudistuksen valmistelu on edennyt nykytilan kartoittamiseen. Kulttuuriympäristöjä on selvitetty samassa yhteydessä maankäyttö-, ympäristö- ja liikenteen tehtävien kanssa. Alueella on kolmen maakunnan yhteinen ELY-keskus, joten valmistelua on tehty yhteistyössä kolmen maakunnan kanssa ja yhteistyö on ollut hyvin toimivaa. Resurssien riittäminen on toki ongelmallinen tilanne: ELY-keskuksessa on ollut puolikas henkilötyövuosi varattuna kulttuuriympäristötyöhön. Osittain päällekkäistä työtä on tehty, joten uuden organisaation myötä tämä ongelma tulee katoamaan ja resursseja vapautuu. Valmistelun yhteydessä kuntiin on teetetty kysely, jossa kartoitettiin myös kulttuuriympäristöille oleellisten palveluiden tarvetta ja järjestämistä uudessa organisaatiossa. Kyselyllä on myös selvitetty, millaista osaamista tai palveluita kunnat pelkäävät kadottavansa, kun maakunnan vastuu kasvaa. Maakuntauudistuksen yhteydessä mahdollisuutena maakunnan liitossa nähdään syntyvä synergiaetu. Toisaalta, kulttuuriympäristöihin liittyen tilanne ei välttämättä parane nykyisestäään, sillä nykyresurssit ovat hyvin heikot ja museot pysyvät erillisinä toimijoina maakunnassa.

Maakuntakaavoituksen yhteydessä kulttuuriympäristöt on inventoitu neljännessä vaihekaavassa vuonna 2016 ja samassa yhteydessä maisema-alueet ja RKY-kohteet on tarkistettu. Tilanteen vaatiessa on hyö-

dynnetty kulttuuriympäristöalan asiantuntijoita. Yhteisselvityksiä kaavaa varten on myös teetetty yhteistyössä ELY-keskuksen kanssa. Kulttuuriympäristötietokantoja on teetetty vaihekaavojen yhteydessä, ja tietoja on ylläpidetty tarpeen mukaan. Maakunnan liitto on tiedon tuottamisen sijaan hyödyntänyt Museoviraston ja muiden rajapintojen tietokantoja. Varsinaisen kulttuuriympäristötiedon tuottaminen on tarvittaessa hankittu ostopalveluna, kuten neljännen maakuntavaihekaavan yhteydessä. Maakunta on kuitenkin itsenäisesti tuottanut tietoa maakunnallisesti merkittävien kohteiden inventoinneista.

Kulttuurimaiseman hoidossa rahoituksen niukkuus on koettu ongelmaksi ja pelkona on rahan edelleen pientyminen tulevaisuudessa. Maisemanhoitoa on hoidettu nykymallissa yhteistyössä ELY-keskuksen ja maakunnan liiton kanssa, joten uudessa organisaatiossa on hyvät valmiudet tehtävän hoitamiseen. Rakennetun kulttuuriympäristön rakennusvalvonnan siirtämisestä kunnilta maakunnalle on valmistelussa keskusteltu ja yleisnäkemyksessä liitossa ja kunnissa on se, että keskittäminen toisi lisää tehokkuutta ja asiantuntijuutta. Rakennussuojelun ja purkamisasioiden siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle nähdään uhkana nimenomaan liittyen tietojen siirtymiseen ja asioita hoitavien tahojen väliseen keskustelu-yhteyteen. Valtion lupa- ja valvontavirasto nähdään kuitenkin myös mahdollisuutena keskittää asiantuntijuus ja hyödyntää sitä koko maan laajuisesti.

3.2.8 Kymenlaakso

Maakuntaudistuksen valmistelun tila Kymenlaakson maakunnassa on se, että nykytilan kartoitus valmistuu toukokuun 2017 loppuun mennessä. Tiimityöskentelyllä on kartoitettu kulttuuriympäristötyön rajapintoja ja muutoshaluja. Valmistelun piirissä kulttuuriympäristöasioiden käsittely kuuluu alueidenkäyttötiimille, joka koostuu ELY-keskuksen ja Kymenlaakson liiton edustajista. Kulttuuriympäristön rajapintoihin liittyvissä selvityksissä on tullut esille aluesuunnittelun ja aluekehityksen välinen rajapinta, ja miten kulttuuriympäristöt saadaan sidottua molempiin tavoitteinaan kulttuuriympäristön säilyttäminen ja käytön edistäminen. Kymenlaaksossa on erityisesti painotettu kulttuuriympäristöjen käytön tärkeyttä niiden säilymisen kannalta. Suurin kysymys Kymenlaakson maakunnan liitossa maakuntaudistukseen liittyen on se, miten resurssit tulevat riittämään maakunnassa kulttuuriympäristöasioiden hoitoon, kun kahta maakuntaa (Etelä-Karjala ja Kymenlaakso) hoitaneen ELY-keskuksen asiantuntijuuden hajautuminen on vielä epäselvää.

Tällä hetkellä maakunnan liitto ja ELY-keskus neuvottelevat, miten hoitaa jatkossa alueidenkäytön puolelle maakuntaan siirtyvät kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämistehtävät. Meneillään on kuitenkin vasta nykytilan kartoitus, joten valmistelu tehtävien sisällön suhteen on vielä aluillaan. Maakunnan kulttuuriympäristöstrategian lähtökohtana on maakuntastrategia, jonka tekeminen on vielä kesken. Kymenlaaksolle kulttuuriympäristöstrategia on hyvin tärkeä, sillä maakunnalla on paljon teollisuuteen, satamiin ja merenkäyntiin liittyvää kulttuuriperintöä, jotka on jo huomioitu voimavarana osana matkailu- ja elinkeinostrategioita.

Maakuntakaavassa on huomioitu maakunnalliset ja valtakunnalliset kulttuuriympäristöt ja maisemat, joista maakunnalliset on inventoitu viimeksi vuonna 2014. Kokonaisuutena maakuntakaavatyö on parhaillaan käynnissä. Maakunnallisten maisema-alueiden kohdalla tehdään päätöstyötä siitä, mitkä maisema-alueet säilytetään. Syyinä päätöksiin on maisema-alueiden runsaus ja siitä seurannut inflaatio, eli maisema-alueiden arvostuksen heikkeneminen. Kokonaisuutena maakuntakaavan aikataulun mukaan se tullaan hyväksymään lainvoimaiseksi vasta uudessa maakuntahallinnossa. Itse kaavoitusprosessissa ei uskota tulevan paljon muutoksia maakuntaudistuksen jälkeen.

Kulttuurimaisemien hoidon siirtymisen maakunnalliseksi vastuuksi odotetaan olevan sulava muutos, sillä maisemia koskevien päätösten ympärillä toimii jo asiantuntijaryhmä liiton puolesta, vaikka lopulliset päätökset tehdäänkin ELY-keskuksessa.

Kulttuuriympäristötiedon tuottamisen vastuun siirtyminen maakunnalle herättää huolta, koska resursseja ainakin nykyisestä organisaatiosta puuttuu. ELY-keskuksen resurssien hajautuminen kahteen maakuntaan herättää liitolla pelkoa, sillä asiantuntevuutta kulttuuriympäristön tiedon tuottamiseen tulisi saada molempiin maakuntiin, kun vastuu tiedon tuottamisesta siirtyy maakuntien vastuulle. Tietokantoja on maakunnan liitossa tuotettu jonkin verran, mutta tätä työtä ei ole keskitetysti organisoitu. Kunnat ja kaupungit ovat lähtökohtaisesti tuottaneet tietoa ja maakunnan liitto on hallinnoinut jonkin verran. Kymenlaakson museo ylläpitää kulttuuriympäristötietokanta Pakkia Kymenlaakson alueella. Tietokantaan on tallennettu rakennetun kulttuuriympäristön kannalta merkittävät kohteet Kymenlaakson maakunnassa. Museo päivittää Pakkia säännöllisesti pääosin kaavoitusta varten tehtyjen inventointien pohjalta. Tietokantaan on luku-oikeus alueen viranomaisilla.

Rakennussuojelun ja maisema-alueisiin liittyvien päätösten siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle nähdään uhkana paikallistuntemuksen mahdollisen menetyksen vuoksi. Maisemien suhteen ongelmaksi saattaa koitua maisemien tilan nopeat muutokset. Maakunnassa onkin huolena se, ehtikö keskitetty virasto ensinnäkin ennakoimaan tai viime kädessä reagoimaan kyllin nopeasti maisemien muutoksiin ja hoidontarpeisiin. Maisemien tietokantojen inventoinnit on myös hyvin tärkeää pitää ajan tasalla, mutta uhkana on, että siitä huolehtiminen keskitetyllä mallilla voi koitua liian haastavaksi.

3.2.9 Lappi

Alueidenkäyttöön ja kulttuuriympäristöön liittyen on laadittu nykytilankuvaukset. Kulttuuriympäristötyölle tulisi antaa enemmän arvoa maakuntaudistuksen yhteydessä. Lapin ELY-keskus vastaa ainoastaan Lapin maakunnasta, joten alueellisessa asiantuntevuudessa ei tulla kokemaan suurta muutosta uuden organisaation myötä. Kulttuuriympäristöjen osalta on perustettu Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kanssa yli-maakunnallinen kulttuuriympäristötyöryhmän, jonka tavoitteena on yhteisvoimin tehostaa kulttuuriympäristötyötä pohjoisen Suomen alueella.

Kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävien siirtäminen maakunnalle ei tule olemaan radikaali muutos, koska jo nyt liitto on ollut tiiviisti mukana kuntien kaavoituksessa. Voimavarat liitossa kulttuuriympäristöasioiden hoidossa alueidenkäytön parissa ovat kuitenkin olleet heikot, mutta kolme alueen museota ovat olleet suurena apuna. Yhteen organisaatioon siirtyminen voi auttaa tilannetta, jos resurssit pysyvät nykyisellä tasolla. Huolta kuitenkin herättää ELY-keskuksessa tapahtumassa oleva kulttuuriympäristöasiantuntijan eläköityminen ja se, tullaanko henkilöresurssia täyttämään uudessa organisaatiossa. On myös pelko siitä, että resursseja tullaan vähentämään sillä perusteella, että rakennussuojelu ja purkuasiat siirtyvät valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle. Resurssipulasta kertoo se, että paljon kulttuuriympäristöön liittyvää työtä on toteutettu hankkeilla, joita pääasiallisesti on vetänyt ELY-keskus. Hankkeilla on saatu aikaan todella merkittäviä tuloksia, joten hankkeiden toimintamalleja tulisi ottaa huomioon uuden organisaation suunnittelussa. Lapissa toteutetut hankkeet on toteutettu pääasiallisesti EU-rahoituksella ja ELY-keskuksen rahoittamana. Maakunnan liitossa on huoli siitä, kuinka paljon rahaa uudella organisaatiolla on tukea paikallista kulttuuriympäristön hoitoa. Tulisi löytää keinoja, miten saada yrityksiä mukaan kulttuuriympäristön rahoittamiseen.

Maakuntakaavan rooli Lapin maakunnassa on hyvin oleellinen, koska suurin osa alueesta on pelkästään maakuntakaavan varassa. Myös maakuntamuseot ovat olleet ahkerasti mukana kaavoitustyössä. Maakuntakaava sisältää aluekuvaukset yksittäisistä kohteista, kulttuuriperintökohteista ja yleismääräykset kehittämisestä sekä kehittämisvyöhykkeistä. Maakuntakaavassa toteutuu hyvin MRL-mukaiiset määräykset kulttuuriympäristöjen suhteen, mutta kunnat tekevät omia ratkaisujaan, joissa kulttuuriympäristöasiat eivät ole aina täysin huomioituina.

Lapissa on suojelualueita hyvin paljon verrattuna muuhun Suomeen. Myös suojelualueisiin ja erityisesti maisema-alueiden suojeluun liittyen on toteutettu hankkeita, joilla on saatu aikaan hyviä tuloksia aktivoimalla alueen kyliä ja yhdistyksiä kohti kulttuuriympäristön edistävää ja kestävää käyttöä. Lapin erikoisuutena on saamelaiskulttuurin valtakunnallinen erikoismuseo Siida. Maakuntauudistus ei tule vaikuttamaan erikoismuseon asemaan.

Lapissa on pulaa kulttuuriympäristöalan osaajista. Maisemainventoinneissa on turvauduttu konsultteihin sekä ELY-keskuksen kanssa yhdistettyihin resursseihin. Myös Museovirasto ja ympäristöministeriö ovat osallistuneet hankkeisiin paikkaamaan resurssipulaa. Lapissa myös Metsähallituksen rooli ja toiminta on ollut merkittävää. Aikaisemmin mainittu ylimaakunnallinen kulttuuriympäristön työryhmä on luotu osaksi täyttämään tätä resurssipulaa isompien hankkeiden varalta. Työryhmän tavoitteena on nimenomaan hoitaa isompia linjauksia ja hankkeita yhdessä, mutta jokaisessa maakunnassa tulisi keskittyä hyvään paikallisosaamiseen kulttuuriympäristöasioiden hoidossa.

Rakennussuojelun ja maisema-alueisiin liittyvien päätösten siirtäminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle herättää huolta, koska alueellinen asiantuntemus tulisi säilyä kulttuuriympäristön hoidossa. Liitossa koetaan tärkeäksi jatkon kannalta, että valtion lupa- ja valvontavirasto pyytää lausuntoja paikallisilta asiantuntijoilta ja museoilta. Maisemanhoidon konkreettiset toimet olisi liiton mukaan välttämätöntä säilyttää maakunnassa, vaikka itse päätöksenteko siirtyisikin keskitettyyn virastoon. Tiiviin kontaktin säilyttäminen valtion lupa- ja valvontaviraston ja maakunnan välillä on tärkeää tulevaisuuden kannalta.

3.2.10 Pirkanmaa

Pirkanmaan maakunnassa maakuntauudistukseen liittyvä esivalmistelu on edennyt sille asetetun aikataulun mukaisesti. Maakuntauudistuksen valmistelua varten on luotu kulttuuriympäristönhoidon alatyöryhmä, jossa on mukana edustajia kunnista, Pirkanmaan maakuntamuseosta, Pirkanmaan liitosta sekä ELY-keskuksesta. Alatyöryhmä on tehnyt ja julkaissut kulttuuriympäristön hoitoa koskevan nykytilakuvauksen. Kuvauksessa on esitetty kulttuuriympäristön hoitoon liittyvät lakisääteiset ja vapaaehtoiset tehtävät sekä palvelut ELY-keskuksissa ja maakuntien liitoissa. Nykytilakuvauksessa on myös nykytoiminnan hyviä käytäntöjä ja kehittämissuhteita, miten toimia tulevissa maakunnissa.

Nykytilakuvauksessa esitettyjä Pirkanmaan maakunnan hyviä käytäntöjä ovat esimerkiksi kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä, maakuntakaavatyön yhteydessä laaditut selvitykset ja paikallistoimijoiden kulttuuriympäristön hoitotyön tukeminen avustuksin sekä tarjoamalla puitteita, neuvontaa ja koulutusta. Tarve kulttuuriympäristöä koskevalle tutkimukselle on huomioitu nykytilan kuvauksessa.

Pirkanmaalla kulttuuriympäristötyö perustuu ohjaavaan, valvovaan ja lakisääteiseen viranomaistoimintaan, jossa keskeisinä toimijoina ovat ELY-keskus, Pirkanmaan liitto ja Pirkanmaan maakuntamuseo. Maakunnassa on hallinnollisten toimien lisäksi vahvaa kulttuuriympäristön hallintaan liittyvää aktiivista kansalaistoimintaa ja alueellista verkostoitumista.

Elokuussa 2017 hyväksytyssä Pirkanmaan ympäristöohjelmassa on useita kulttuuriympäristön hoitoon liittyviä toimenpide-ehdotuksia. Joulukuussa 2017 hyväksytyssä Pirkanmaan uudessa maakuntaohjelmassa kulttuuriympäristöt näkyvät osana Pirkanmaan 2040 tulevaisuuden tarinaa. Pirkanmaan uusi maakunta-kaava on hyväksytty vuonna 2017 ja myös siinä on otettu kulttuuriympäristön eri osa-alueet huomioon, uutena kategoriana arkeologisen perinnön ydinalueet.

Pirkanmaan liitolla on vahvaa osaamista maakuntien kehittämisessä, ohjelmatyössä ja kaavoituksessa, eikä niihin kohdistu juurikaan huolenaiheita tulevassa maakuntaorganisaatiossa. ELY-keskuksessa oleva asiantuntemus täydentää jatkossa hyvin liiton osaamista, esimerkiksi ELY-keskuksen ympäristötiedon tuottamisen osalta. Pirkanmaan maakuntamuseo on Museoviraston kanssa solmittujen kulttuuriympäristötehtävien sopimusten pohjalta kehittynyt 1990-luvulta lähtien merkittäväksi kulttuuriympäristön hoidon toimijaksi tuottaen viranomaistyön lisäksi rakennuskannan korjausneuvonnan palveluja, kulttuuriperinnön ja -ympäristön koulutusta, tutkimuspalveluja sekä tietopalveluja. Maakuntamuseo on erikoistunut kansalaisten ja yhteisöjen osallistamista edistävään kansalliseen ja kansainväliseen kulttuuriympäristön hoidon toimintaan. Tampereen kaupungin museopalveluiden yhteydessä toimiva Pirkanmaan maakuntamuseon SIIRI-tietopalvelu on keskeinen kulttuuriympäristön tietopankki. Jatkossa tiedon tallentamiseen ja jakeluun liittyvä yhteistyö Pirkanmaan liiton kanssa on tärkeä osa maakunnallisten tietopalvelujen kehittämistä.

Muiden maakuntien mukaan lupa- ja valvontaviraston valtakunnallinen rooli mietityttää myös Pirkanmaalla. Erityisesti mietityttää virastoon siirtyvä osaaminen. Tällä hetkellä toimijakenttä on tuttu toimijoille, ja tulevaisuudessa olisi hyvä, että maakunnat tuottavat tietoa viraston sisältöjen suhteen.

Uutta maakuntamallia varten on tarve ja tahtotila selvittää kulttuuriympäristön säilymisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen, maakunnalliseen imagoon sekä taloudelliseen hyötyyn, jotta kulttuuriympäristöt nähdään mahdollisuutena, johon kannattaa panostaa. Alueidensuunnittelun ja aluekehityksen voimavaroja ja resursseja halutaan hyödyntää kulttuuriympäristötyön edistämässä sekä kulttuuriympäristöarvojen esille tuomista paikallistason päätöksenteossa halutaan edistää. Tuotettu kulttuuriympäristötieto halutaan tuoda niin asukkaiden kuin kuntapäätäjien ulottuville varmistamalla erilaisten tietojärjestelmien rajapintojen joustavuus. Maakunnan ja maakuntamuseon työjakoa tullaan koordinoimaan niin, ettei työssä synny päällekkäisyyttä. Maakuntamuseo voi mahdollisuuksien mukaan tarjota kulttuuriympäristöpalveluita myös ostopalveluna maakunnalle. Kulttuuriympäristökasvatus ja elinikäinen oppiminen halutaan liittää osaksi maakunnassa tapahtuvaa ympäristökasvatusta.

3.2.11 Pohjanmaa

Pohjanmaan maakunnan alueella ei ole yhtä omaa ELY-keskusta, vaan se kuuluu Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen alaisuuteen yhdessä Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakuntien kanssa. Alueella ei ole vielä tehty päätöstä, miten ELY-keskuksen asiantuntevuus ja resurssit tullaan hajauttamaan uudessa organisaatiossa. Yhteistyöstö organisaatioiden kesken on puhuttu, mutta lähtökohtana on, että jokainen maakunta onnistuu hoitamaan omat tehtävänsä omilla resursseilla ja osaamisella. Maakuntauudistuksen esivalmisteluun liittyen maakunnassa on perustettu teemaryhmiä, joista alueiden käyttö, luonnonvarat ja liikenteen teemaryhmän alatyöryhmässä käsitellään alueidenkäytön suunnittelutehtäviä, mihin lasketaan muun muassa kulttuuriympäristön hoito. Alueiden käytön, luonnonvarojen ja liikenteen teemaryhmä on kolmen maakunnan yhteinen.

Pohjanmaalla kunnille on teetetty kysely liittyen maakuntaudistukseen ja siihen, kuinka tärkeänä erilaisia alueiden käytön suunnitteluun liittyviä palveluita pidetään. Palvelut koskien kulttuuriympäristön hoitoa ovat myös olleet mukana kyselyssä. Kyselyn tulosten mukaan kunnat pitävät kulttuuriympäristötyötä hyvin tärkeänä osana tulevan maakunnan toimintaa. Kyselyn vastausmateriaalia käytetään hyödyksi teemaryhmän jatkotyössä.

Maakuntaudistuksen uskotaan tuovan eheyttä kulttuuriympäristöjen vaalimiseen, edistämiseen ja hoitoon. Päällekkäisten tehtävien uskotaan poistuvan esimerkiksi kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävien osalta. Vielä ei ole kuitenkaan tarkkaa tietoa vuoden 2019 tilanteesta ja resursseista.

Huolena tulevaisuudessa on työn organisointi. On monta eri toimijaa, joiden roolit tulevat muuttumaan. ELY-keskuksen ja maakunnan roolit ovat selkeämmät, mutta epäselvää on, mikä tulee olemaan maakuntamuseon rooli. Kaavoituksen resurssit ovat vähäiset ja niiden käyttö tulisi suunnitella oikein. Tulevassa maakunnassa haasteena on nykyisten resurssien jakaminen kolmen maakunnan kesken, joten yhteistyön tarve on välttämätön, jos resurssit pysyvät entisellään. Tältä osin kulttuuriympäristöasioiden hoitoon on herätty liian myöhään. Korjausneuvonnan järjestäminen tulevaisuudessa herättää jonkin verran huolta. Haasteena on erityisesti korjausneuvonnan resursointi. Nykyisellään korjausneuvonta on puutteellista.

3.2.12 Pohjois-Karjala

Pohjois-Karjalan maakunnassa maakuntaudistuksen esivalmisteluun liittyvät työryhmät ovat aloittaneet toimintansa aikataulun mukaisesti. Kulttuuriympäristöasiat ovat jääneet valmistelussa hieman irralliseksi, mikä koetaan haasteelliseksi. Maakunnassa kulttuuriympäristöasiat on hoidettu kahdella sektorilla. Ensimmäinen on alueiden käytön sektori, jonka vastuulla on käynnissä olevan maakuntakaavan laatiminen. Aikaisemman vaihemaakuntakaavan kartassa kulttuuriympäristöasiat on käyty kattavasti läpi, joten tällä hetkellä on tarvetta vain pienelle päivitykselle ja hienosäädölle. Toinen sektori, jolla kulttuuriympäristö on huomioitu, on aluekehittämisen sektori, jossa keskitytty tukemaan erilaisia hankkeita, joilla esimerkiksi tuettu rakennusperinnön suojelua.

Pohjois-Karjalassa on suhteellisen vähillä panoksilla toimittu kulttuuriympäristöasioissa. Maakunnan liitolla on aina ollut erinomainen yhteistyö ELY-keskuksen kanssa ja nykytilanteessa toimijat jakavat myös yhteisen huolen liittyen kulttuuriympäristön hoitoon. Eläköitymisen myötä kattava kulttuuriympäristöosaaminen poistui ELY-keskukselta. Museovirasto on koittanut paikata tätä vajetta ja antanut lausuntoja, mikä on toisaalta ollut hyvä valtakunnallisen tietämyksen näkökulmasta, mutta paikallinen tuntemus on jäänyt heikommalle. Resurssit ja työnjako ovat tällä hetkellä suurimmat haasteet maakunnan kulttuuriympäristöasioiden hoidossa. Nykytilanne on huono, ja siihen toivotaan tulevan parannusta tulevaisuudessa. Kuntien suhteen tulevaisuuden odotukset liittyvät esimerkiksi huonoon nykytilanteeseen rakennusvalvonnassa, joka on tällä hetkellä ilman tekijää.

Pohjois-Karjalan liitossa koetaan tarvetta perustaa toimiva kulttuuriympäristötyöryhmä ja tiivistää yhteistyötä eri tahojen kanssa. Erityisesti maakuntamuseon kanssa tehtävää yhteistyötä olisi mahdollisuus tiivistää. Maakuntaudistuksessa olisi toivottavaa, että jokaisessa maakunnassa olisi täysillä resursseilla työskentelevä asiantunteva henkilö kulttuuriympäristöasioiden parissa. Nykyisellään asiantuntijat ovat hoitaneet kulttuuriympäristöasioita muiden toimien ohessa, eli resurssit eivät ole olleet parhaat mahdolliset. Kulttuuriympäristöasioiden hoito on pirstaloitunut, yhteistyöhön olisi hyvä löytää jokin toimintamalli. Tehtävien terävöittäminen ja päällekkäisyyksien poistaminen tulevassa mallissa koetaan tärkeäksi.

3.2.13 Pohjois-Pohjanmaa

Maakuntauudistuksen valmistelu on Pohjois-Pohjanmaalla edennyt nykytilan kartoituksesta tulevien maakunnallisten tehtävien työnjaon tarkasteluun. Tämän hetkisen maakuntauudistuksen valmistelun tulevaisuuskatsauksen mukaan uuteen maakuntaan on siirtymässä yksi henkilötyövuosi kulttuuriympäristöasioiden hoitoon, mikä on vähemmän, kuin mitä nykyorganisaatiossa on ollut. Tulevaa alueellista yhteistyötä on hahmoteltu vuonna 1990 perustetussa kulttuuriympäristötoimikunnassa, jonka työhön osallistuvat Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen, Pohjois-Pohjanmaan museon, Pohjois-Pohjanmaan liiton, Metsähallituksen, Oulun yliopiston arkkitehtuurin tiedekunnan, Oulun ammattikorkeakoulun ja Oulun seudun ammattiopiston Pikisaaren yksikön asiantuntijat. Pohjois-Pohjanmaa on mukana Lapin ja Kainuun liiton kanssa keväällä 2017 perustetussa kulttuuriympäristöyhteistyöryhmässä, jonka tavoitteena on keskustella pohjoisen Suomen kulttuuriympäristöasioista.

Kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävien osalta liitossa on noussut esille pienten kuntien tukeminen, sillä maakunnassa on yhteensä 30 kuntaa, mutta vain kahdessa kaupungissa, Oulussa ja Raahessa on rakennussuojeluun erikoistunut kaavoitusarkkitehti.

Pohjois-Pohjanmaan liitossa on jatkuvasti tehty strategiatyötä kulttuuriympäristöjen parissa. Maakuntaohjelmassa mainitaan painokkaasti kulttuuriympäristön vaaliminen ja kehittäminen. Elinkeinojen kannalta kulttuuriympäristöt liittyvät vahvasti mm. matkailuun: maakunnassa on potentiaalia kehittää edelleen kulttuuriympäristöön ja kulttuuriperintöön pohjautuvaa matkailua. Eri hankkeissa on pohdittu kulttuuriympäristön hyödyntämistä vahvuutena ja voimavarana. Esimerkiksi Kaapo – kaupunki- ja kuntakeskustat pohjoisessa -hankkeessa yhtenä teemana on kulttuuriympäristön, sen ominaispiirteiden ja vahvuuksien, hyödyntäminen elinkeinotoiminnassa. Hankkeessa on tarkasteltu olemassa olevan kulttuuriympäristön sekä siihen liittyvän kulttuuriperinnön hyödyntämistä yritystoiminnan ympäristönä ja idealahteenä esimerkiksi palveluiden, tuotteiden ja tapahtumien kehittämisessä.

Maakuntakaavassa kulttuuriympäristöasioiden huomioiminen on Pohjois-Pohjanmaalla tehty valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin yhteydessä myös maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi. Rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventointi on tehty koko maakunnan alueella osana maakuntakaavatyötä. Vuoden 2017 alussa lainvoiman saaneessa 2. vaihemaakuntakaavassa on huomioitu maisemainventoinnin ja rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnin kohteet. Suojelumääräysten sijaan kaavassa on esitetty suunnittelumääräyksiä, joiden tavoitteena on tukea alueiden ja kohteiden ominaispiirteiden ja arvojen säilymistä. Pohjois-Pohjanmaalla toimii maisematoimikunta, joka on ollut aktiivisesti mukana maakuntakaavoituksessa. Maisematoimikunnassa ovat mukana liitto, ELY-keskus, Metsähallitus, Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskus, LUKE, ProAgria, Oulun yliopiston arkkitehtuurin tiedekunta ja Oulun ammattikorkeakoulu. Tuulivoiman kasvun myötä maisemasuunnittelun merkitys tulee jatkossa edelleen kasvamaan. Pohjois-Pohjanmaa on tällä hetkellä Suomen tuulivoimamaakunta.

ELY-keskuksella, liitolla ja maakuntamuseolla on yhteiskäytössä Kioski 2.0 -sovellus, jonne kerätään rakennusperintöön liittyvää tietoa viranomaiskäyttöön. Sovellusta tarjotaan kuntien inventointeihin edulliseen hintaan. Pohjois-Pohjanmaalla paikkatiedon tuottaminen on jo ollut pääosin liiton vastuulla, joten suurta muutosta maakuntauudistuksen yhteydessä ei ole tapahtumassa. Tiedon ylläpitämiseen kaivataan lisää resursseja uudistuksen yhteydessä.

Nykytilassa ELY-keskus ja maakuntamuseo ovat olleet antamassa lausuntoja kulttuuriympäristönhoidon rahoitustehtävissä, eikä maakunnan liitolla ole ollut roolia. Liitto on järjestänyt yleisötilaisuuksia ajankoh- taisista teemoista Pohjois-Suomen Arkkitehdit SAFAn kanssa. Pohjois-Pohjanmaalla toimii ympäristötie- toisuustoimikunta, joka vastaa ympäristökasvatuspäivien järjestämisestä.

Purkamispäätösten siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle on haaste, koska kyseisessä toi- messa nopea reagoiminen ja ennakoiminen ovat tärkeitä. Lisäksi paikallistuntemus on tärkeää. Maisema- alueisiin liittyvien päätösten siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle ei herätä huolta maa- kunnassa. Rakennusvalvonta ei tule Pohjois-Pohjanmaalla siirtymään kunnilta maakunnalle, mutta maa- kunta tarjoaa jatkossa tukea kunnille, joilla on pulaa asiantuntijuudesta ja resursseista.

3.2.14 Pohjois-Savo

Pohjois-Savon maakunnassa maakuntauudistuksen esivalmistelu on edennyt aikataulun mukaisesti. Kult- tuuriympäristöasiat ovat alueidenkäytön työryhmän alla, ja niiden osalta on kartoitettu resurssit ja palve- lut.

Maakuntastrategiassa kulttuuriympäristöt ovat edustettuina hyvin ohuelti, lähinnä vain turismin näkökul- masta. Hankkeita on rahoitettu suhteellisen vähän, koska rakennerahastoista ei voi suoraan rahoittaa kulttuuriympäristön kehittämiseen liittyviä hankkeita. Maaseuturahastossa kulttuuriympäristöasiat näky- vät paremmin. Pohjois-Savon maakuntastrategia 2040 ja maakuntaohjelma ovat parhaillaan päivityk- sessä. Kulttuuriympäristöohjelma on laadittu ELY-keskuksen johdolla 2014–2020 ja kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä on toiminnassa, mutta yhteistyöryhmän työ voisi integroitua vielä paremmin maakunnan muuhun keittämiseen. Maakunnan resurssit ovat tällä hetkellä heikot: kulttuuria, kulttuuriympäristöjä, alueidenkäyttöä ja liikennejärjestelmää hoitaa yksi henkilö maakunnan liitossa ja ELY-keskuksessa kult- tuuriympäristövastaava on eläköitymässä. Tämän hetken tiedon mukaan virka laitetaan ulkoiseen ha- kuun.

Kulttuuriympäristöön liittyvissä avustuksissa on puuttunut johdonmukaisuus, sillä avustuksia tulee eri läh- teistä ja eri tavoin, joten yhtenäistä järjestelmää olisi kehitettävä. ELY-keskukselle tulee enemmän hake- muksia kuin mille tukea voidaan myöntää. Suurin pohdinnan aihe on löytää oikea työtapo, miten saadaan aikaan suurin vaikuttavuus mahdollisimman pienillä resursseilla. Tulevaisuudessa tulee välttää päällekkäistä työtä, jotta päästään kohti maksimaalista tehokkuutta. Kerroksellisuuden säilyttäminen ympäris- tössä on tärkeää elinkeinojen kannalta.

Maakuntakaavaan on merkitty kulttuuriympäristöjen kannalta merkittävät kohteet. Korjausneuvonnan järjestäminen tulevaisuudessa herättää huolenaiheita. Neuvonta ja erityisesti esimerkiksi energiasäädös- ten tunteminen vaatii vahvaa asiantuntemusta. Tämä on palvelu, joka voisi olla tulevaisuudessa palvelu- setelillä ostettavissa.

Pohjois-Savon etuna on se, että maakunnan liitto, maakuntamuseo ja ELY-keskus kattavat saman alueen. Maakuntauudistus antaa mahdollisuuden tehtävien terävöittämiseen ja päällekkäisen työn poistamiseen. Samalla on kuitenkin huoli, mikäli kulttuuriympäristöjä ei pystytä paremmin integroimaan alueen kehityk- seen niin ympärillä olevaa kulttuuriympäristöä tuhoutuu. Toimintaympäristön osalta kulttuuriympäristöä häviää koko ajan. Etelä-Suomessa kulttuuriympäristökohteille löytyy helpommin käyttöä kuin Pohjois- Suomessa.

3.2.15 Päijät-Häme

Päijät-Hämeen maakunnassa maakuntauudistuksen valmistelu on vielä esivalmisteluvaiheessa ja kulttuuriympäristöasioihin ei ole paneuduttu erikseen, mutta ne ovat kulkeneet mukana osana muita käsiteltyjä teemoja. Maakuntauudistuksen esivalmisteluvaihetta varten on luoto osatyöryhmiä ja niistä kahdessa on sisältöihin kirjattu kulttuuri tai kulttuuriympäristö -sana.

Maakuntakaavassa on esitetty kulttuuriympäristöt hyvin kattavasti. Maakunnan liitolle maakuntakaava onkin tärkein väline kulttuuriympäristön huomioimisessa: maankäyttöä ohjataan siten, että kulttuuriympäristöt eivät ole vaarassa. Myös kulttuuriympäristön kestävä käytön periaatteet käyvät ilmi maakuntakaavasta. Asiantuntemuspulaa kaavoituksessa kulttuuriympäristöasioissa on paikattu konsulteilla ja yhteistyönä oppilaitosten kanssa. Maakunnan liitossa on tuotettu kulttuuriympäristötietoa silloin, kun siihen on ollut omalähtöinen tarve. Maakunnan liitto ei ole jatkuva tiedon päivittäjä, mutta tarvittaessa se etsii ja tuottaa tietoa maakunnan suunnittelua varten ja jaettavaksi kunnille. Myös tiedon tuottamiseen on haettu apua konsulteilta ja oppilaitoksilta. Uudessa organisaatiossa siis tarvitaan lisää resursseja tiedon tuottamiseen, seurantaan ja kehittämiseen.

Rakennusperinnön hoidon rahoitustehtävien keskittäminen maakuntaan nähdään mahdollisuutena muodostaa rahoittamisen kokonaisuuksia ja parantaa seurantaa. Myös yhtenäisen mittareiden luominen rakennusperinnön hoidossa nähdään mahdollisuutena keskittämisen yhteydessä. Kokonaisuus saadaan luotua paremmin, kun kaikki rahoitustehtävät hoituvat maakunnasta käsin. Rakennussuojelun ja purkamispäätösten siirtyminen valtion lupa- ja valvontaviraston vastuulle nähdään myös mahdollisuutena yhdenmää kriteerejä ja selkeyttää niitä.

Hämeen ELY-keskus vastaa Hämeen ja Päijät-Hämeen maakunnista. Nykyisellään kaikki ELY-keskuksen kulttuuriympäristöosaajat istuvat Hämeen maakunnassa, joten Päijät-Hämeen maakunnassa on huoli siitä, riittääkö asiantuntevuutta uuteen organisaatioon Hämeen maakunnasta vai onko turvauduttava ai-noastaan yhteistyöhön tai kehitettävä muita tapoja toimia. Hämeen ELY-keskuksessa työskentelee neljä henkilöä kulttuuriympäristöjen parissa, joten asiantuntevuutta olisi riittävästi kahden maakunnan alueelle. Yleisesti maakunnan liitossa osoitetaan huolta kulttuuriympäristöistä maakuntauudistukseen liit-tyen, koska kulttuuriympäristö käsitellään hyvin pienenä siivuna osana suurta kokonaisuutta. Tämä johtuu ehkä siitä, että kulttuuriympäristöasiat on nykyisellä mallilla hoidettu hyvin hajanaisesti. Liitto kokee, että kulttuuriympäristöasiat olisi tuotava yhteisellä ponnistuksella paremmin esiin ja löytää uutta organisaatiota varten toimiva kokonaisuus niiden hoitamiseen.

3.2.16 Satakunta

Satakunnan maakuntauudistus on edennyt aikataulussa ja hyvässä yhteistyössä eri organisaatioiden kesken. Satakunnassa maakuntauudistusta varten on perustettu työryhmiä, joista Alueiden käyttö, luonnonvarat ja liikenne -valmisteluryhmässä on käsitelty myös kulttuuriympäristöön liittyviä asioita. Valmisteluryhmässä on ollut mukana Satakuntaliiton ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen edustajia, kuntien edustajia seuduittain ja henkilöstöedustajia. Maakuntauudistuksessa lähtökohtana on ollut maakuntalakiluonnoksessa siihen liittyvät organisaatiot ja tehtävät (Maakuntalakiluonnos 6 § kohdat 13 Kulttuuriympäristön hoito ja kohta 17 Maakunnallisen identiteetin edistäminen alueella yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa). Maakuntamuseo ei ole ollut maakuntauudistustyössä mukana, koska se ei lukeudu nyt maakuntaan siirtyviin organisaatioihin. Kuitenkin kulttuuriympäristöasioissa museoviranomaiset ovat

tunnistettu tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi ja sidosryhmiksi, ja maakuntamuseo on osallistunut mm. valmistelun sidosryhmäkuulemiseen. Kulttuuriympäristöasiat ovat välillisesti esillä myös Satakunnan maakuntaudistuksen Aluekehitys ja strategiset palvelut -valmisteluryhmässä.

Satakunnan ympäristötehtäviä hoidetaan Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa Ympäristö-vastuualueella, joka hoitaa ympäristötehtäviä sekä Satakunnan että Varsinais-Suomen maakuntien alueella. Edistämällä kuntien maankäytön suunnittelua Varsinais-Suomen ELY-keskus toimii myös kulttuuriympäristöasioissa aktiivisella tavalla. Kulttuuriympäristön hoitoa edistetään myös mm. jakamalla valtion avustuksia rakennusperinnön hoitoon. Varsinais-Suomen ELY-keskuksella on vetovastuu myös Satakunnan kulttuuriympäristötyöryhmän toiminnasta. Ryhmän perustehtävänä on tiedon välittäminen ajankohtaisista kulttuuriympäristöä koskevista asioista sekä keskustelumahdollisuuksien tarjoaminen valmistelua vaativissa kysymyksissä. Kulttuuriympäristötyöryhmä toimii erittäin aktiivisesti.

Satakunnan Museo hoitaa maakuntamuseona aktiivisesti kulttuuriympäristöön liittyviä asiantuntijatehtäviä yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Satakunnan Museolla on käytössä Pakki-internetsovellus, jonne kootaan tietoa Satakunnan kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön tilasta viranomaisten käyttöön. Satakunnassa on käytössä myös Lounaispaikka-paikkatietopalvelu, jonne viedään paikkatietoa myös kulttuuriympäristöistä.

Satakuntaliiton alueiden käytön toimiala edistää kulttuuriympäristön hoitoa sekä kulttuuria koskevien kehittämistoimenpiteiden yhteensovittamista maakuntakaavoituksen yhteydessä kulttuuriympäristöä koskevin selvityksin ja hankkein. Kulttuuriperintö huomioidaan myös käynnistyvässä merialuesuunnittelussa. Tietopohja karttuu kaava- ja suunnitteluprosessien yhteydessä, samoin kuin myös maakunnan toimijoiden ja kuntien selvityksillä. Myös hanketyöllä on merkittävä rooli tietopohjan kartuttamisessa. Maakuntakaavoissa kulttuuriperinnön säilymisestä ja kehittymisen edellytyksistä huolehditaan kaavan tavoitteita laadittaessa, alueiden käytön toimintoja yhteen sovitettaessa sekä vaikutusten arvioinnissa. Satakunnan vuonna 2013 lainvoiman saaneessa kokonaismaakuntakaavassa on huomioitu kulttuuriympäristöt laajasti. Vireillä olevassa Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 teemaa päivitetään.

Satakunnan kulttuuriympäristötyöryhmä on laatinut Satakunnan kulttuuriympäristöohjelman 2009–2015. Ohjelman toteutumista on seurattu ja uutta kulttuuriympäristöohjelmaa on valmisteltu vuonna 2016.

Aluekehittämisen sektorilla kulttuuriympäristöt huomioidaan Satakunnan voimavarana maakuntasuunnitelmassa, maakuntaohjelmassa ja strategioissa ja erilaisissa hankkeissa. Satakunnan maakuntasuunnitelmassa Satakunnan tulevaisuuskäsikirja 2035 tavoitellaan hyvää elämää kolmen teeman kautta: kannustavaa yhteisöllisyyttä, puhdasta elinvoimaa ja ihmislähtöisiä ratkaisuja. Teemoissa nousevat esiin kulttuuriperinnön ja identiteetin arvostus sekä asuin- ja kulttuuriympäristöjen vahvistaminen niiden identiteettiä korostavalla rakentamisella ja maankäytöllä. Nykyisessä Satakunnan maakuntaohjelman 2014–2017 osamisprofiilissa on nostettu rakennetekijöiden yhtenä voimavarana monimuotoinen luonto- ja kulttuuriympäristö. Lisäksi maakuntaohjelman painopisteiden eri toimintalinjoissa tuodaan esiin kulttuuriympäristöihin liittyviä tavoitteita kuten kulttuuriympäristöihin liittyvän vetovoiman ja potentiaalın säilyminen, hoidetut kulttuuriympäristöt ja kulttuurin merkitys identiteetin luoja ja elämyspalveluihin kuten kulttuuri- ja matkailupalveluihin liittyvä osaaminen maakunnan vetovoiman ja elinvoiman lisääjinä. Maakuntaohjelmaa 2018–2021 laaditaan parhaillaan ja tilannekuvassa nostetaan esiin monimuotoinen luonto ja rikas kulttuuriympäristö maakunnan elinvoiman vahvuustekijöinä.

Satakunnan maakuntauudistuksen suunnittelussa on nykytilan kartoituksen jälkeen laadittu muutosvisio. Muutosvisioon nostettiin kulttuuriympäristöt Satakunnan yhdeksi vetovoimatekijäksi. Satakunnassa rikas kulttuuriympäristö nähdään voimavarana ja osin edelleen vajaasti hyödynnettynä, samalla tiedon ja tietoisuuden lisäys nähdään keskeisenä tekijänä. Jatkossa myös inventointeja tulee käynnistää edellisten ajantasaistamiseksi ja modernin ajan kulttuuriperinnön kartoittamiseksi. Yleisesti ottaen katsotaan, että alueellisen riittävän osaamisen turvaaminen on tärkeää.

Maakuntauudistuksessa on siirrytty tulevan toiminnan ja palvelukokonaisuuksien suunnitteluun. Satakuntaliitossa alueiden käytön resurssit painottuvat maakunkaavoitukseen, merialuesuunnitteluun ja liikenteeseen. Kulttuuriympäristön hoito on hoidettu Varsinais-Suomen ELY-keskuksen palveluna sekä osa asiantuntijatehtävistä Satakunnan maakuntamuseon toimesta. ELY-keskuksen osalta maakuntaan odotetaan siirtyvän vastaava resurssi jatkossa. Haasteena nähdään, että rakennussuojelun ja maisema-alueisiin liittyvien päätösten siirtyminen lupa-, ohjaus- ja valvontavirastoon voi johtaa alueella resurssivajeeseen, joka tulee kuitenkin huomioida siirtyvissä tehtävissä ja niiden järjestelyissä sekä henkilöstön toimenkuvissa.

Lisäksi maakuntauudistusta suunniteltaessa tavoitteena kulttuuriympäristöasioissa tulee olla hyvien yhteistyömenetelmien muodostaminen valtion lupa- ja valvontaviranomaiseen, Satakunnan kuntiin, museoviranomaisiin sekä muihin sidosryhmiin

3.2.17 Uusimaa

Maakuntauudistuksen valmistelun aloittamista Uudellamaalla on hidastanut pääkaupunkiseudun erityiskysymykset: pääkaupunkiseudun kunnat haluaisivat toimia itsenäisemmin. Valmistelu on nyt kuitenkin käynnistynyt ja se etenee suunnitelmien mukaisesti.

Tulevassa organisaatiossa, johon siirtyy kaikkiaan noin 55 000 työntekijää, ja jossa sote-asiat ovat keskeisessä osassa, aluesuunnittelun rooli on vain pieni osa organisaation kokonaisuutta. Aluesuunnitteluun kuuluu yhtenä osana kulttuuriympäristöt. Näin ollen näiden aiheiden käsittely ei ole saanut suurta painoarvoa uudistuksen valmistelussa. Kulttuuriympäristöasioita on tuotu esille sen verran, mitä niitä on maankäyttö- ja rakennuslain puitteissa käsitelty.

ELY-keskuksen ja maakunnan liiton välillä on pidetty säännöllisiä tapaamisia maakuntauudistuksen tiimoilta. Henkilöstöresursseista on keskusteltu ja suunniteltu tulevia tarpeita uudessa organisaatiossa. Yhteistyö Uudenmaan liiton ja ELY-keskuksen kanssa on ollut sujuvaa, joten liitossa nähdään positiivisena yhdistymisen tuomat mahdollisuudet ELY-keskuksen erityisasiantuntijuuden kautta. Maakuntauudistuksessa on mahdollisuus vahvistaa myös kulttuuriympäristötyötä henkilöresurssien kautta.

Alueidenkäytön edistämistehtävien käsittely maakuntauudistusryhmässä on käynnissä ja valmistelua suunnitellaan tulevien toimenkuvien mukaisesti. Vaikka nykyiset työntekijät maakunnan liitosta ja osin ELY-keskuksesta siirtyvät ns. vanhoina työntekijöinä, eivät tulevat tehtävät ja tehtäväkuvaukset ole vielä tarkentuneet. Tulevia resursseja kulttuuriympäristöjen hoitamiseen ja edistämiseen on tässä vaiheessa vaikea arvioida tarkemmin.

Maakunnan kehittämisen strategiasuunnitelmat ja -ohjelmat kuuluvat Uudenmaan liiton aluekehittämisen vastuualueen puolelle. Aluekehittämisen vastuualue laatii maakuntaohjelman jokaiselle nelivuotis-

kaudelle. Kulttuuriympäristöt nähdään näissä ohjelmissa tärkeänä maakunnan identiteettitekijänä. Aluekehittämisen alla ovat myös maakunnan matkailun kehittämistehtävät. Uudellamaalla koetaan myös, että kulttuuriympäristöstä löytyy paljon vielä hyödyntämätöntä potentiaalia esimerkiksi matkailussa, mihin tulisi maakuntauudistuksen myötä keskittyä yhä enemmän.

Nykyinen Uusimaa käsittää entiset Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakunnat, jotka yhdistettiin vuonna 2011. Voimassa olevat maakuntakaavat ovat yhdistelmä näitä kahta kaavaa, ja merkintöjä on yhdistymisen jälkeen yhtenäistetty laadituissa vaihemaakuntakaavoissa. Kulttuuriympäristöjä on selvitetty laajasti maakuntakaavoituksen yhteydessä muun muassa ”Missä maat on mainioimmat” -selvityksessä (2012). Nyt vireillä olevassa Uudenmaan 4. vaihemaakuntakaavassa, jonka maakuntavaltuusto hyväksyy toukuussa, maakunnalliset ja valtakunnalliset kulttuuriympäristöt on merkitty omilla merkinnöillään.

Resurssit maakuntakaavoituksessa kulttuuriympäristöjen suhteen ovat olleet riittävät. Liitossa aluesuunnittelun puolella on yksi henkilö, jonka vastuuna ovat kulttuuriympäristöt. Kulttuuriympäristötyön ympärillä on paljon myös osallistamistyötä eri toimijoilta. 4. vaihemaakuntakaavan yhteydessä kutsuttiin valmistelutyöhön Museoviraston, Metsähallituksen, maakuntamuseoiden ja kuntien kulttuuriympäristötyöstä vastaavia asiantuntijoita.

Luonnossuojelulain alaisten kulttuurimaisemien hoidon edistäminen on ollut Uudellamaalla ELY-keskuksen vetämää. Perinnebiotooppien selvitys tulee ELY-keskukselta, mutta ne on myös maakuntakaavassa esitetty neljännen vaihemaakuntakaavan liiteaineistossa. Kulttuurimaisemanhoito jää usein luonnonsuojelun ja kulttuuriympäristöasioiden välimaastoon ja näin ollen eivät aina saa tarvitsemaansa painoarvoa.

Uudenmaan liitossa on tuotettu runsaasti kulttuuriympäristötietoa, muun muassa aiemminkin mainitun ”Missä maat on mainioimmat” -selvityksen yhteydessä. Kaikki tuotettu paikkatieto on avointa dataa. Osaamista paikkatiedon tuottamiseen löytyy Uudenmaan liitosta hyvin: kolme henkilöä työskentelee paikkatiedon parissa päivittäin. Paikkatieto-osaamista ja -resursseja tullaan maakunnassa tulevaisuudessakin tarvitsemaan niin pitkään kuin maakuntakaavojakin tehdään. Lisäksi maakuntakaavoituksen yhteydessä luodaan kulttuuriympäristödataa, muun muassa selvitysten yhteydessä. Osittain käytetään ulkopuolista konsulttityötä: esimerkiksi ProAgrialta tilattiin arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointiin liittyvä maisemaopas. Liitto on julkaissut artikkeleita kulttuuriympäristön tunnetuksi tekemiseksi. Uudellamaalla toimii useita kulttuuriympäristöjä kehittäviä tahoja. Voimakkaan elinkeinojen kasvun ja uuden rakentamisen paineiden alla on kuitenkin usein vaikea vaalia kulttuuriympäristöjä erilaisissa ja ristiriitaisissa alueidenkäytön tavoitteissa.

Uudenmaan liitto ja ELY-keskus ovat työskennelleet samojen teemojen parissa, mutta päällekkäistä työtä ei kuitenkaan ole tehty. ELY-keskuksessa on keskitytty yksityiskohtaisempiin asioihin, esimerkiksi kaavoitus- ja rakennustoimen valvontatehtäviin, Uudenmaan liitto sen sijaan on keskittynyt suurempiin linjauksiin ja yleispiirteisempään seudun kehittämiseen ja edistämiseen. Maakuntauudistuksen myötä Uudellamaalla toivotaan, että erityisasiantuntemusta arvostetaan ja käytetään hyväksi alueiden käytön edistämässä edelleenkin, vaikka osittain kulttuuriympäristöjen parissa toimineet henkilöt ja tehtävät siirtyvät valtion lupa- ja valvontavirastoon.

3.2.18 Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomen maakunnassa maakuntauudistuksen esivalmistelu on edennyt tavoitteiden mukaisesti, ja yhteistyö eri toimijoiden välillä on sujuvaa. Maakunnassa on perustettu valmisteluryhmiä, jotka ovat

kartoittaneet nykytilan ja kokonaiskuvan siitä, mitä tehtäviä kukin toimija (ELY-keskus, maakunnan liitto ja maakuntamuseo) tällä hetkellä kulttuuriympäristökentällä tekee. Tällä hetkellä työn painopiste on tulevaisuuden visioinnissa. Kulttuuriympäristöasiat eivät ole omana kokonaisuutenaan, vaan ne ovat alatyöryhmien alueidenkäytön palveluiden alla. Varsinais-Suomessa maakuntamuseo on ollut nykytilan kartoituksessa mukana.

Varsinais-Suomen ELY-keskus hoitaa myös Satakunnan aluetta. Avustusasiat ja kulttuuriympäristön vastaavan rooli on hoidettu vain yhdessä paikassa, joten haaste nyt on, miten resurssit jakautuvat kahteen maakunnan uuteen organisaatioon. Yhteistyön mahdollisuus kulttuuriympäristöasioissa onkin hyvin todennäköinen.

Maakunnan kehittäminen ohjelmien ja strategioiden kautta on maakuntaliitolle ominaista työtä. Tulevassa maakunnassa mietityttää, miten uuteen maakuntamalliin ja maakuntastrategiaan saadaan elinvoimaksymykset riittävän hyvin esille. Nykyisessä maakuntastrategiassa on tehty sektorikohtaisia teemastrategioita, myös kulttuuriympäristöjen osalta.

Maakuntakaavat on tehty seutukunnittain, ja näiden kaavojen laadinnan yhteydessä on tehty kulttuuriympäristöjen inventoinnit. Turunmaalla ei ole resurssipulan vuoksi saatu tehtyä kattavaa inventointia. Maakuntamuseo on kuitenkin aktiivinen inventoija, joten inventointeihin liittyen ei ole varsinaisia uhkakuvia. Uuden maakunnan myötä yhdistyy ELY-keskuksen ja maakunnan liiton asiantuntijuus, mikä vahvistaa erityisesti kaavatyötä.

Tietojärjestelmiin liittyen maakunnassa on käytössä Lounaistietopalvelu ja Lounaispaikka-karttapalvelu, johon kerätään kaikki yhdessä tuotettu tieto. Lounaispaikka-yhteistyössä on kehitetty maakuntamuseon informaatioportaali MIP. Liiton käytössä on myös valtakunnalliset tietokannat rajapintojen kautta. Tulevaisuudessa tulisi taata, että tulevassa järjestelmässä oleva tieto on yhdessä tuotettua ja kaikkien käytössä. Enää ei tulisi käyttää aikaa aineistojen etsimiseen, vaan tarvittava tieto olisi yhdessä, yhteisessä tietokannassa.

Rakennusvalvonnan osalta maakunnassa askarruttaa, miten pieniin kuntiin saadaan riittävästi asiantuntemusta. Pitäisi olla mahdollisuus käyttää toisessa kunnassa olevaa asiantuntemusta, mikäli oman kunnan asiantuntemus ei riitä.

Tulevassa askarruttaa, miten yhteistyö valtion viranomaisiin hoituu rakennussuojelussa. Mikä tulee olemaan valtion lupa- ja valvontaviraston ja maakunnan välinen työnjako? Ylipäätään toivottaisiin paikallista näkemystä. Kulttuuriympäristöt nähdään vetovoimatekijänä ja asioiden hoitaminen mielletään usein hyvin positiiviseksi teemaksi. Silti on ilmennyt paljon ristiriitajonoja, joissa on jouduttu käyttämään valitusoikeutta sekä rakennussuojelulakeja. Maakunnan valmistelun tavoitteena on saada kokonaisuus toimivaksi ja kulttuuriympäristöasiat integroidusti kaikkeen strategiseen kehittämiseen. Koetaan, että maakuntauudistuksen myötä osaaminen maakunnissa vahvistuu, kun yhdistyy ELY-keskuksessa oleva sektori-kohtainen asiantuntemus ja maakunnan liiton kokonaisvaltaisen kehittämisen rooli.

3.3 Keskitetyt tehtävät (Valtion lupa- ja valvontavirasto, ympäristökasvatus)

Tulevassa maakuntamallissa osa viranomaistehtävistä tullaan keskittämään Valtion lupa- ja valvontavirastoon. Kulttuuriympäristöasioihin liittyen nykymallissa ympäristökasvatuksen koordinaatio on keskitetty

Keski-Suomen ELY-keskukselle, mutta koordinoinnin järjestäminen tulevaisuudessa on vielä ratkaisematta.

Perustettavaan Valtion lupa- ja valvontavirastoon siirretään aluehallintoviranomaisten ja ELY-keskusten tehtäviä. Valtion lupa- ja valvontavirasto herättää haastateltavissa paljon kysymyksiä liittyen epätietoisuuteen siitä, mitkä tehtävät ovat menossa viraston hoidettavaksi. Parhaimmillaan tehtävien keskittämisen yhteen virastoon nähdään yhtenäistävän käytäntöjä ja toimintatapoja sekä mahdollisuutena keskittää asiantuntijuutta, jota voidaan hyödyntää koko maan laajuisesti. Lisäksi koetaan hyväksi, että valtion lupa- ja valvontavirasto on riittävän etäinen ja neutraali toimija esimerkiksi rakennussuojelupäätöksiin liittyen. Tuleva uusi virasto herättää myös huolta: pelkona on, että uusi virasto jää liian etäiseksi ja paikallinen asiantuntemus ei tule riittävän hyvin huomioiduksi. Osittain maakunnissa pelätään myös sitä, että viraston perustaminen vie resursseja muulta kulttuuriympäristöjen kehittämistyöltä. Monissa maakunnissa on toimiva ja sujuva yhteys maakunnan liittojen ja ELY-keskusten välillä, ja huolena on, että tämä hyvä keskusteluyhteys katoaa uuden lupa- ja valvontaviraston myötä. Tulevan maakunnan ja lupa- ja valvontaviraston välisen rajapinnan huomioiminen nousi esille haastatteluissa, yhteistyön sujuvuus koetaan tärkeäksi panostamisen kohteeksi.

Ympäristökasvatuksen valtakunnallinen vetovastuu on siirretty ympäristöministeriöltä Keski-Suomen ELY-keskukselle. Jokaisella ELY-keskuksella on pysynyt kuitenkin oma rooli ympäristökasvatuksen hoidossa, mutta Keski-Suomen ELY-keskus toimii tiedonvälittäjänä koko maan välillä ja sieltä käsin hoidetaan valtakunnallistehtävät.

Uudessa maakuntalakiehdotuksessa maakuntien tehtäväksi on asetettu ympäristötiedon tuottaminen ja edistäminen. Tehtävää ei kuitenkaan tarkenneta erityislainsäädännössä, mikä on herättänyt huolta tehtävän statuksesta tulevissa maakunnissa. Sote- ja maakuntauudistuksen tiekarttojen uusimmissa versioissa löytyy maininta ympäristökasvatuksesta ja ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmistä, erityisesti luonnonsuojelupalveluiden kohdalla.

Nykymalli on sisältänyt ympäristökasvatuksen harkinnanvaraisia valtionosuuksia, joita on keskitetysti Keski-Suomen ELY-keskuksesta käsin jaettu ympäristökasvatuksen tukemiseksi. Maakuntauudistuksen yhteydessä lakipakettiluonnoksen mukaan vastaava rahasumma tullaan jakamaan yleiskatteellisena rahana maakuntiin. On siis maakunnan päätös, käytetäänkö rahat samaan aihepiiriin vai ei. Maakunnassa ympäristökasvatuksen tukihenkilön rooli siis kasvaa, jotta ympäristökasvatukseen suunnataan tukea entiseen tapaan. Vielä ei ole kehitelty maakunnille suositeltavaa rutiinia mahdollisten avustusten jakamiseen. Yksi mahdollinen malli olisi suunnata ne ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmän tukemiseen. Keskitetyn ympäristökasvatuksen vetoroolin mahdollinen menetys voi tarkoittaa suoraa uhkaa ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmien toiminnan hankaloitumiselle.

Maakuntien osalta maakuntauudistuksen valmistelussa ympäristökasvatukseen liittyen edetään hyvin eri tavoin ja eri tahdissa. Edistyminen on verrannollinen siihen, onko ELY-keskuksen ympäristötukihenkilö ollut mukana valmistelussa. Esimerkiksi Varsinais-Suomen maakunnassa ollaan perustamassa ympäristötietoon perustuvaa alatyöryhmää, jota vetää Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ympäristötukihenkilö. Vaarana keskittämisen häviämisessä maakuntauudistuksen yhteydessä on maakuntien välisen yhteistyön hälveneminen. Myös valtakunnallisesti merkittävät hankkeet ovat vaarassa, kun keskitetty rahoitus katoaa.

Ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmät ovat maakuntakohtaisia ja niiden jäseniä ovat muun muassa kansalaisjärjestöt, museot, oppilaitokset, varhaiskasvatussektori, Metsähallitus, metsäkeskus, luontokoulut,

nuorisokeskukset ja kuntien viranomaisia. Lisäksi mukana saattaa olla yrityksiä ja yliopistoja. Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen aluetta lukuun ottamatta jokaisen ELY-keskuksen alueella toimii ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä. Keskimääräinen kokoontumistiheys on kahdesti vuodessa, mutta tarvittaessa ryhmä kokoontuu useammin. Ryhmän jäsenet hoitavat vastuuta työnsä ohessa. Ryhmällä on tärkeä rooli tuoda yhteen ympäristökasvatuksen parissa työskenteleviä. Yhteistyöryhmien vastuulla onkin järjestää alueellisia ympäristökasvatuspäiviä, joissa järjestetään muun muassa alueellista koulutusta ympäristökasvatuksen saralla. Moni toimija on järjestää koulutuksia keskitetysti Helsingissä tai muissa suurissa kaupungeissa, joten ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmällä on ollut tärkeä rooli koulutuksen järjestämisessä paikallisesti.

Resurssit Keski-Suomen ELY-keskuksessa ympäristökasvatuksen keskitettyjen valtakunnallistehtävien hoitoon ovat olleet 0,5 henkilötyövuotta. Eläköitymisen myötä toimesta on kadonnut jopa 1,5 henkilötyövuotta. Muilla ELY-keskuksilla ympäristökasvatuksen resurssit ovat noin 0,2 henkilötyövuotta, mutta osalla ELY-keskuksista ympäristökasvatukselle ei ole varattu lainkaan resursseja. Maakuntaudistus voi muuttaa tilannetta parempaan tai huonompaan. Ympäristötietotehtävä on kirjattu maakuntalakiin samassa muodossa kuin se on nyt ELY-keskuksia koskevassa laissa. Keski-Suomen ELY-keskuksessa koetaan, että resursseista on pulaa joissakin maakunnissa, joten ympäristökasvatuksen hoitamisen laatuun tulee keskittyä valmisteluvaiheessa. Uhkana koetaan sopivien vastuuhenkilöiden löytäminen jokaiseen maakuntaan. Maakuntaudistus nähdään mahdollisuutena ympäristökasvatuksen aseman vakiintumiseen osana maakunnan organisaatiota.

3.4 Yhteenveto alueellisesta valmistelusta

Maakunnat lähtevät varsin erilaisista lähtökohdista suunnittelemaan kulttuuriympäristöasioiden hoitoa tulevaisuudessa maakunnissa. Osassa maakunnista kulttuuriympäristöt näkyvät jo nyt hyvin maakuntien toiminnassa ja strategisessa kehittämisessä. Joissakin maakunnissa on tehty kulttuuriympäristöstrategioita ja kulttuuriympäristöohjelmia kuten esimerkiksi Kymenlaaksossa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Etelä-Karjalassa. Alueille laaditut arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat ovat omalta osaltaan tukeneet kulttuuriympäristöjen vaalimista⁷. Lisäksi Metsähallitus on tehnyt alueilla (mm. Pohjois-Suomi ja Kainuun seutu) merkittävää kulttuuriympäristöinventointia (erityisesti arkeologiset kohteet). Yhteisiä tietokantoja on luotu esimerkiksi Satakunnassa, joskin ongelmana on eri tietokantojen yhteensopivuus. Useassa yhteydessä on kannustettu kuntia mukaan yhteiseen kehittämistyöhön.

Toimivilla suhteilla maakuntamuseoiden kanssa on myös tärkeä merkitys alueen kulttuuriympäristöasioiden hoidossa ja esille nostamisessa. Lähes kaikissa maakunnissa on myös toimivat kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät, jotka parhaimmillaan tukevat viranomaistyötä kulttuuriympäristötehtäväkentän laadukkaassa hoidossa. Yhteistyöryhmien toiminnassa on kuitenkin huomattavia eroja ja osa yhteistyöryhmistä ei toimi käytännössä.

⁷ <http://archinfo.fi/arkkitehtuuripoliittikka/arkkitehtuuripoliittikka-suomessa/paikalliset-ohjelmat/>

Suomen ensimmäiset paikalliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat syntyivät kansallisen ohjelman vanavedessä heti 2000-luvun alussa. Tällöin [Jyväskylä](#) (2002) ja [Oulu](#) (2002) sekä [Itä-Suomen lääni](#) (2000) laativat omiin tarpeisiinsa räätälöidyn arkkitehtuuripoliittisen ohjelman. Viimeisimmät alueelliset ohjelmat ovat valmistuneet [Uudellemaalle](#) (2014-2016) ja [Satakuntaan](#) (2013). Uusin kuntatason ohjelma on valmistumassa [Kirkkonummelle](#). Eräät kasvuhakuiset kaupungit ovat jo siirtyneet toiselle ohjelmakierrokselle. [Vantaa](#) (2015) julkaisi uuden arkkitehtuuriohjelman yhdeksän vuotta ensimmäisen valmistumisesta. Myös [Jyväskylässä](#), Tampereella ja [Kuopiossa](#) on käynnissä toisen kierroksen ohjelmatyö.

Käytettävissä olevat resurssit ja osaaminen vaihtelevat maakunnittain.⁸ Kulttuuriympäristöasioiden hoito on usein riippuvainen myös kyseistä tehtävää hoitavien henkilöiden omasta aktiivisuudesta. Tehtävät ovat joissakin maakunnissa hyvin henkilösidonnoisia, mihin liittyy riskejä esimerkiksi eläköitymisen yhteydessä. Maakuntien toimintaympäristöjen eroavaisuudet asettavat maakunnat jo lähtökohdiltaan erilaiseen asemaan: eteläisessä Suomessa on helpompi integroida kulttuuriympäristöt osaksi alueiden kehitystä jo pelkän asukasmäärän ja kysynnän perusteella kuin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Harvaan asutuilla alueilla kulttuuriympäristöjä tuhoutuu enenevissä määrin, ellei niitä saada paremmin integroitua ympärillä olevaan toimintaympäristöön. Kestävä käyttö on avain kulttuuriympäristöjen säilymiselle.

Selvityksen havaintojen perusteella suurin huoli maakuntaudistukseen liittyen ovat resurssit, eli miten vähäiset resurssit saadaan riittämään jatkossa ja sirpaleinen kenttä pidettyä yhtenäisenä. Huoli resurssien riittävydestä on suuri erityisesti niiden maakuntien osalla, joita on useampi yhden ELY-keskuksen alaisuudessa. Vaikka kaikki jakavat huolen resurssien riittävydestä, niin esimerkiksi kuntien alueidenkäytön ja rakennustoimen järjestämisen edistämistehtävien sekä maakuntakaavan osalta ollaan useammassa maakunnassa luottavaisin mielin tulevaisuuden suhteen. ELY-keskuksen ja maakunnan liittojen asiantuntijuuden, ELY-keskusten erityisasiantuntijuuden ja maakunnan liittojen laaja-alaisen asiantuntijuuden, saaminen saman katon alle koetaan vahvistavan kulttuuriympäristöasioiden hoitoa. Useat kokevat uudistuksen antavan mahdollisuuden kulttuuriympäristöasioiden hoidon terävöittämiselle ja uusiutumisellem. Pientä päällekkäisyyttä kulttuuriympäristöasioiden hoidossa on ollut havaittavissa ELY-keskusten ja maakunnan liittojen välillä, joten yhdistymisen myötä resurssit saadaan kohdennettua tehokkaammin.

Maakunnissa on vahvaa osaamista maakuntien kehittämiseen strategioiden ja ohjelmien avulla, ja tämän osaamisen uskotaan säilyvän, jopa vahvistuvan tulevaisuudessa. Iso huoli maakuntien strategiseen kehittämiseen liittyen on kuitenkin se, miten kulttuuriympäristöasiat saadaan riittävän hyvin näkyville, kun iso huomio kohdistuu sote-asioiden hoitoon. Sama huoli nousi esille myös rahoitukseen liittyen, miten varmistetaan, että kulttuuriympäristön hoitoon riittää riittävästi varoja. Lisäksi esimerkiksi avustusten yleiskatteellisuus nousi haastatteluissa esille. Tällä ohjelmakaudella rakennerahastovaroja ei ole suoraan käytettävissä kulttuuriympäristöjen kehittämiseen, mutta sen sijaan maaseudun kehittämisohjelman kautta on mahdollista saada hankerahoitusta. Hankerahoituksella voi olla merkittävä rooli kulttuuriympäristöasioiden hoidossa ja hankkeiden avulla saaduilla tuloksilla pitkäkestoisia vaikutuksia, kuten esimerkiksi Lapin maakunnassa.

Ongelmana on se, ettei kulttuuriympäristöä pidetä voimavarana, vaan se otetaan huomioon muiden alueidenkäytön tavoitteiden osana. Tämä heijastuu myös maakuntahallinnon suunnittelussa, jossa vain harvoin on valmistelutyöhön osallistettu kulttuuriympäristöalan asiantuntijoita esim. maakuntamuseoista.

Tietojärjestelmiin ja tietokantoihin liittyy sekä huolta että mahdollisuuksien paikkoja. Organisaatioissa on käytössä omat järjestelmät ja tietokannat, ja riskit liittyvät siihen, miten nämä järjestelmät saadaan synkronoitua. Huolenaiheeksi nousi myös päällekkäisten tietokantojen rakentaminen. Ideaaliksi koettiin viranomaisten yhteinen tietokanta, jonne on tallennettu inventoinnit ja jota voidaan hyödyntää esimerkiksi kaavoituksen yhteydessä. Tämän tyyppinen tietokanta on jo käytössä esimerkiksi Etelä-Savossa, missä tietokantaa hoidetaan yhdessä ELY-keskuksen, maakunnan liiton ja maakuntamuseon kanssa.

---

⁸ Tähän väliraporttiin ei aikataulullisesti ollut mahdollista saada kuvausta maakunnissa käytössä olevista resursseista, sillä joidenkin maakuntien nykytilaselvitykset sekä toiminnan organisoinnin kuvaukset valmistuvat myöhemmin keväällä tai kesällä.

Rakennusvalvonta on tällä hetkellä kunnissa ja tähän ei ole tulossa muutoksia. Sen sijaan korjausneuvonnan järjestäminen tulevaisuudessa herättää huolta lähes kaikissa maakunnissa. Korjausneuvonta on nykyisellään monilla alueilla puutteellista, esimerkiksi Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa. Korjausneuvonta vaatii vahvaa asiantuntemusta, ja haastatteluissa nousikin esille, miten riittävä asiantuntijuus taataan kaikissa kunnissa. Korjausneuvonta on palvelu, jonka monet maakunnat kokevat sellaiseksi, mikä voitaisiin ostaa yksityiseltä palveluntuottajalta. Korjausneuvontaan liittyen joissakin maakunnissa on perustettu korjausneuvontakeskuksia paikkaamaan neuvonnan aukkoja. Ongelmana on keskusten toiminnan jatkuvuuden takaaminen. Yksityisellä tai yhdistyspohjalla toimivat keskuksset toimivat yleensä hankerahoituksen turvin.

Kulttuurimaiseman hoidon edistämistehtävät kuuluvat tällä hetkellä ELY-keskusten tehtäväkenttään ja niitä on hoidettu yhteistyössä maakuntien liittojen ja muiden toimijoiden, kuten Pro Agrian ja maa- ja kotitalousnaisten kanssa. Kulttuurimaiseman hoitoon käytössä olevat euromääräiset resurssit koetaan nykyisellään niukoiksi lähes jokaisessa maakunnassa ja yhteinen huolenaihe onkin, kuinka resurssit saadaan riittämään jatkossa. Myös kulttuurimaisemien hoitoon liittyvä asiantuntijuus on osittain heikkoa, ja huolenaiheeksi on noussut, kuinka hyvin kunnissa ollaan tietoisia kulttuurimaisemien hoidosta ja miten siihen liittyvää tietoa jaetaan eteenpäin. Esimerkiksi Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa on hanketoiminnalla pyritty edistämään kulttuurimaisemien kestävää käyttöä. Hankerahoituksella nähdäänkin oleva rooli kulttuurimaisemien hoidossa ja kestävässä käytössä.

Maakuntaudistuksen nähdään tuovan myös uusia rajapintoja tehtävien hoitoon. Esimerkiksi Keski-Suomessa kulttuuriympäristö-asiat halutaan pitää mukana tulevan maakunnan suunnittelutyössä horisontaalisenä teemana, mikä tarkoittaa uusia rajapintoja niin hyvinvointi- kuin elinkeinosektorin kanssa. Etelä-Karjalassa puhutaan kolmijalkaisen jakkaran mallista, jossa kulttuuriympäristöt kiinnitettäisiin osaksi koko maakunnallista organisaatiota. Aluekehityksessä, aluesuunnittelussa ja sosiaali- ja terveystieteiden työkentelisi jokaisessa yksi henkilö, joka olisi vastuussa kulttuuriympäristöasioista. Yhtenä tärkeänä rajapintana on yhteistyö maakuntamuseon ja tulevan maakuntaviranomaisen välillä esimerkiksi rakennusperinnön hoitoavustuksiin liittyen. Erityisesti maakuntamuseoihin liittyen haastatteluissa nousi tärkeäksi yhteistyöstä sopiminen. Kulttuuriympäristön hoitoon liittyvissä rahoitustehtävissä käytettävissä olevat rahat ovat pieniä, ja tästä syystä koetaan tärkeäksi maakuntamuseon ja tulevan maakunnan välisestä vuoropuhelusta sopiminen.

Yleisesti voidaan todeta, että maakuntaudistukseen liittyvä valmistelu kulttuuriympäristöasioiden hoidon näkökulmasta etenee kaikissa maakunnissa. Ne maakunnat, joissa kulttuuriympäristöt ovat näkyvästi olleet esillä tähänkin asti, ovat nostaneet kulttuuriympäristöasiat esille myös maakuntaudistuksen valmistelussa. On myös oletettavaa, että nämä maakunnat tulevaisuudessakin pystyvät pitämään kulttuuriympäristöasiat esillä maakunnan kehittämisessä. Alla oleviin sanapilviin on nostettu esille ympäristöministeriön järjestämässä ELY-keskusten virtuaalitulaisuudessa esille nousseita hyviä käytäntöjä ja pullonkaloja maakuntaudistuksen valmisteluun liittyen (kuva 4).

Kuva 4. Havaitut hyvät käytännöt ja pullonkaulat maakuntaudistuksen valmistelussa.

organisaatiot tutuiksi mahdollisuus
 laaja-alainen esivalmistelu valtakunnallisuus
 teematyöryhmät uudet toimintamallit
 viranhaltijoiden aktiivisuus vuorovaikutus
 laaja osallistuminen kuntakyselyt osallistaminen
maakunnallinen kokonaisuus
 yhteistyöryhmät Ajatellaan uudella tavalla
 mukana paljon toimijoita Kokoukset keskittäminen
 asiantuntijoiden yhteistyö yhdistyminen
 Resurssit uusiksi maakuntaohjelma aktiivisuus
 yhteistyön tiivistyminen keskustelu
 viranhaltijat tuttuja tiivis yhteistyö

resurssien jakaminen kaikkien huomioiminen
 valmisteluvastuun puute asiantuntijuuden puute
vähäiset resurssit
 hierarkisuus siiloitunut valmistelu
 epäselvä työnjako heikko osallistaminen
 pienet työaikaresurssit
Pirstaleinen kokonaisuus
 tiukat aikataulut keskustelun tarve tiedon kulku
 KY asioiden hukkuminen ristiriitaisuus paikallistuntemus
 yhteensovittamispainet

4 KULTTUURIYMPÄRISTÖN YHTEISTYÖRYHMÄT

4.1 Yhteistyöryhmien tausta ja tavoitteet

”Ryhmällä merkittävä rooli ja vaikutusvaltaa, mutta se ei voi toimia ainoastaan keskustelukerhona vaan sille olisi uudessa maakuntalaissa määrättävä konkreettisia vastuualueita ja tehtäviä.”

”Yhteistyöryhmässä korostuu paikallinen asiantuntemus ja kulttuuri-identiteetti.”

”Ryhmä antaa vankan selkänojan maakunnalliselle kulttuuriympäristöohjelmalle.”

Yhteistyöryhmät ovat pääsääntöisesti ELY-keskusten vetovastuulla ja puheenjohtajataho on ELY-keskuksesta. Poikkeuksena Varsinais-Suomen ja Keski-Suomen alueella kulttuuriympäristöyhteistyöryhmän puheenjohtajan toimii maakunnan museon edustaja.

Työryhmien tavoitteena on korostaa usein heikosti resursoidun kulttuuriympäristötyön tärkeyttä paikallisessa alueidenkäytön suunnittelussa ja maakuntakaavoituksessa. Yhteistyöryhmien keskeisin tehtävä on toimia keskusteluforumina kulttuuriympäristöalan asiantuntijoille ja huolehtia kulttuuriympäristön arvojen säilymisestä ja hoidon tason parantamisesta. Yhteistyöryhmät ovat saaneet alkunsa 1980- ja 1990-luvuilla ja perustettaessa ne pääsääntöisesti keskittyivät rakennusperinnön suojeluun. Nykyisin ryhmät keskittyvät laajemmin kulttuuriympäristöteemoihin, kuten maisemien- ja perinnebiotoppien suojeluun. Tavalliset käsiteltävät aihealueet ovat rakennettu kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema, perinnemaisema, muinaisjäännökset ja näkymätön kulttuuriperintö, jolla tarkoitetaan paikalliseen kulttuuriperintöön perustuvaa identiteettiä ja tapakulttuuria.

Yhteistyöryhmät koostuvat pääsääntöisesti edustajista ELY-keskuksesta, maakunnan liitosta ja maakuntamuseosta. Ryhmän tavanomaisia jäseniä ovat myös Metsäkeskus sekä ProAgria. Lisäksi jäseninä on edustajia esimerkiksi paikallisista järjestöistä, yrityksistä, kunnista, yliopistoista ja ammattikorkeakouluista sekä järjestöistä ja liitoista. Ryhmän olemassaolo ei ole lailla velvoitettua, joten ryhmän kokoaminen ja kokoontuminen riippuvat vahvasti paikallisten virkamiesten ja muiden toimijoiden omasta aktiivisuudesta.

4.2 Yhteistyöryhmien toiminta

Osalla maakunnista yhteistyöryhmän vastuulla on teettää maakunnalle esimerkiksi kulttuuriympäristöohjelma tai -strategia tai kulttuuriympäristöinventointi. Yhteistyöryhmät ovat usein mukana maakuntakaavoituksessa kulttuuriympäristöjen osalta. Ryhmän tärkeä tehtävä on tarjota asiantuntija-apua esimerkiksi korjausavustusten kohdentamisessa. Erilaisten kulttuuriympäristöpalkintojen myöntäminen on myös usein kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien vastuulla.

E erityisen aktiivista kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien toiminta on Keski-Suomessa, Etelä-Savossa, Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla, missä ryhmä kokoontuu jopa 6 kertaa vuodessa. Tavallinen kokoontumistiheys ryhmille kahdesti vuodessa, mutta yhteyttä ylläpidetään jatkuvasti. Pohjois-Pohjanmaalla toimii kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän lisäksi erilliset maisematoimikunta ja ympäristötietoisuustoimikunta.

Keväällä 2017 Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntien liitot muodostivat ylimaakunnallisen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän. Jokainen maakunta huolehtii oman alueensa kulttuuriympäristön hoidosta ja kokoontuu oman kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän kanssa, mutta suuria linjauksia hoideetaan ylimaakunnallisessa yhteistyöryhmässä. Myös asiantuntijuutta on tarvetta yhdistää, sillä Pohjois-Suomessa on hyvin paljon suojelukohteita ja kulttuuriperintöä suhteessa asukaslukuun, joten asiantuntevuudesta on toisinaan pulaa. Pohjois-Suomessa on aiemminkin toteutettu hankkeita maakuntien yhteistyöllä ja tulokset ovat olleet hyviä.

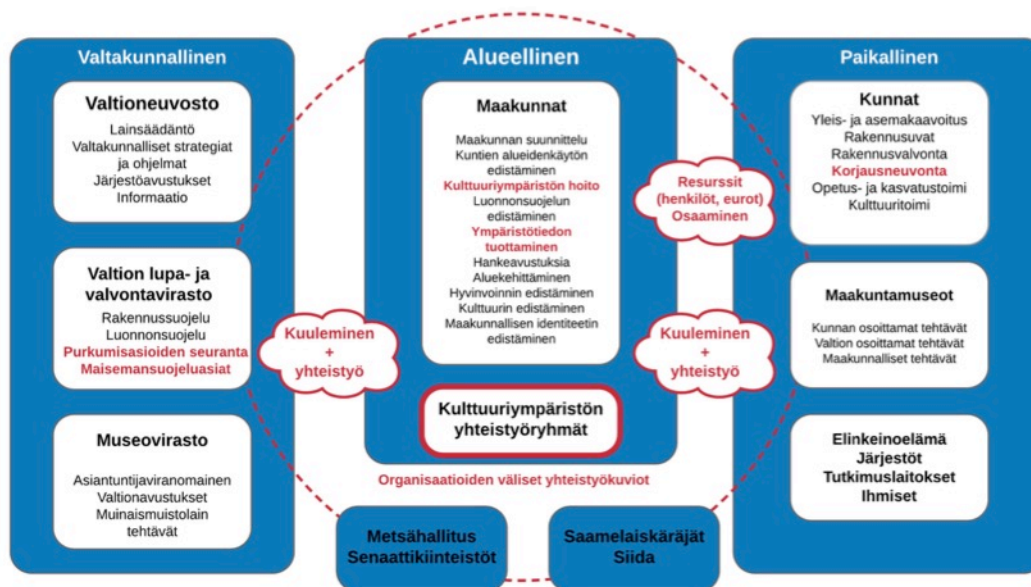
Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmillä ei pääsääntöisesti ole erillisiä resursseja, vaan työ perustuu virkaväen vapaaehtoisuuteen. Varsinais-Suomen kulttuuriympäristön työryhmällä olisi kuitenkin tavoitteena laajentaa toimintaansa esimerkiksi ympäristökasvatukseen pariin, mutta siihen tarvitaan lisää henkilöresursseja. Turun kaupunki on toisinaan myöntänyt ryhmälle avustuksia isompiin hankkeisiin, jolloin henkilöresursseja on pystytty hetkellisesti kasvattamaan.

Keski-Suomen työryhmä MAKU (maakunnallinen kulttuuriympäristötyöryhmä) on perustettu vuonna 2000 ja se on kahdesti laatinut Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelman. Ryhmä on ollut myös mukana Keski-Suomen maakuntakaavan kulttuuriympäristöteeman valmistelua ohjanneena asiantuntijaryhmänä. Etelä-Savon yhteistyöryhmä on mukana sekä maakunta- että kunnalliskaavojen tarkastelussa ja hyväksymisessä. Satakunnassa tyhmä toimii esimerkiksi maakunnallisen kulttuuriympäristöohjelman laadinnassa. Kymenlaakson yhteistyöryhmä on perustettu jo vuonna 1990 ja ensimmäinen vastuutehtävä oli luoda kulttuuriympäristöjen toimenpideohjelma vuonna 1993. Sama ryhmä on tehnyt kulttuuriympäristöohjelman myös vuonna 2008.

Pohjois-Karjalan, Kymenlaakson ja Hämeen työryhmän toiminta on ollut lähivuosina passiivista, pääasiassa henkilöstömuutosten vuoksi. Samoin Päijät-Hämeen yhteistyöryhmän toiminta on tauolla kahden vuoden ajan, mutta se on ollut aikaisemmin hyvin aktiivista, jopa 10 kokousta vuodessa ja jäseniä on ollut 20. Ryhmällä on ollut tärkeä tehtävä tehdä kulttuuriympäristöohjelmia koko maakunnan alueella sekä yksittäisiä ohjelmia kunnille. Ryhmän ollessa tauolla maakunnan liitossa on havaittu, että tiedonkulku ja lausunnot kulttuuriympäristöasioissa eivät ole toimineet kuin ennen. Maakunnan liiton mukaan uusi ryhmä aiotaan perustaa uuden organisaation aloitettua toimintansa. Monessa maakunnassa maakuntaudistus nähdään mahdollisuutena yhteistyöryhmien kannalta. Uuden lain uskotaan tukevan yhteistyöryhmän toimintaa nykyistä paremmin.

5 HAVAINNOT JA EHDOTUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI

Alla olevaan kuvaan on merkitty punaisella ne kohdat, jotka ovat selvityksen havaintojen perusteella nousseet huolta herättäväksi asioiksi tulevassa maakuntauudistuksessa. Henkilö- ja raharesurssien rajallisuudesta johtuen yhteistyö sekä toimivat asiantuntijaverkostot nousevat keskeiseen asemaan kulttuuriympäristöasioiden onnistuneessa hoidossa. Yhteistyö korostuu monilla tasoilla ja niiden välillä: yhtäältä miten yhteistyö toimii paikallisella ja kansallisella tasolla, ja toisaalta miten yhteistyö toimii jatkossa erityisesti paikallisen ja alueellisen tason välillä.

Kuva 5. Havaitut ongelmakohdat (huolta herättävät kohdat) uudessa maakuntamallissa kulttuuriympäristöasioiden hoidon näkökulmasta.

Seuraavaksi esitetyt **havainnot** ja niihin liittyvät suositukset ovat tehty selvityksessä tähän mennessä kerätyn aineiston perusteella. Havainnot ja suositukset koskevat sekä maakuntauudistusta että kulttuuriympäristöasioiden hoitoa laajemmin.

Huoli, miten vähäiset kulttuuriympäristöjen hoitoon varatut resurssit riittävät tulevassa maakunnassa kulttuuriympäristötehtävien hoitoon. Jokaisessa maakunnassa kulttuuriympäristön hoitoon varatut vähäiset resurssit herättävät keskustelua. Huoli resurssien riittävydestä on erityisen suuri niissä maakunnissa, joita on useampi yhden ELY-keskuksen alaisuudessa.

Pelkona on, että kulttuuriympäristöasiat jäävät maakuntauudistuksen myötä liiksi varjoon, huomion kohdistuessa sote-asioihin. Maakuntauudistuksessa painopiste on paljolti sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä. Tähän liittyen huoleksi nousi, miten kulttuuriympäristöt saadaan voimakkaammin esille, osaksi maakuntien kehittämistä. Sama huoli nousi esille myös rahoitukseen liittyen. Eli miten varmistetaan, että kulttuuriympäristön hoitoon riittää riittävästi varoja koko maakunnan yhteisestä potista, esimerkiksi avustusten yleiskatteellisuus.

Maakuntauudistuksen myötä viranomaisten asiantuntijuus vahvistuu. ELY-keskusten erityisasiantuntijuuden ja maakunnan liittojen laaja-alaisemman asiantuntijuuden siirtyessä saman katon alle nähdään

vahvistavan asiantuntijuutta kulttuuriympäristöasioiden hoidossa. Tämä poistaa myös vähäiset päällekkäisyydet, joita tehtävien hoidossa on mahdollisesti ollut.

Kulttuuriympäristöasioiden hoito on usein henkilösidonnaista. Vähäisistä resursseista johtuen kulttuuriympäristöasioiden hyvä hoito riippuu usein niitä hoitavien henkilöiden omasta aktiivisuudesta ja mielenkiinnosta kulttuuriympäristöasioita kohtaan. Tähän liittyy riskejä erityisesti henkilövaihdosten ja eläköitymisten yhteydessä.

Kulttuuriympäristöt ovat paikoin irrallaan muusta kehittämisestä. Kulttuuriympäristöihin liittyvää potentiaalia tai potentiaalın käyttöönottoa ei ole tunnistettu laajalti alueiden kehittämisessä. Vain osa maakuntien viranomaisista näkee kulttuuriympäristöt horisontaalisena teemana. Kulttuuriympäristöön perehtyneet asiantuntijat näkevät merkityksen ja vaikuttavuuden laajemmin ja syvemmin, joka mahdollistaa myös erilaisten palveluintegraatioiden potentiaalın näkemisen.

Hyvät suhteet kulttuuriympäristötoimijoiden kesken (maakuntamuseot). Alueilla on käytettävissä melko vähän resursseja kulttuuriympäristöasioiden hoitoon. Vähäiset resurssit ovat lisäksi hajaantuneet monen eri viranomaistahon kesken. Tästä syystä hyvät yhteistyökäytännöt eri viranomaisten välillä nousee keskeisiksi, tulevien maakuntien suhde museoviranomaisiin ja valtion lupa- ja valvontavirastoon. Rajapintojen tunnistaminen ja yhteistyöstä sopiminen nousee yhdeksi kriittiseksi menestystekijäksi.

Tietojärjestelmiin ja tietokantoihin liittyy maakuntaudistuksen myötä mahdollisuuksien paikkoja. Organisaatioissa on käytössä omia tietojärjestelmiä ja tietokantoja. Näihin liittyy riski, miten nämä järjestelmät saadaan sovitettua yhteen. Samaan aikaan tietojärjestelmiin liittyy myös mahdollisuus viranomaisten yhteisen, avoimen tietokannan perustamisesta.

Kulttuurimaisemien hoitoon varatut euromääräiset resurssit ja asiantuntijuus herättävät huolta useassa maakunnassa. Kulttuuriympäristöasioiden hoidon vähäiset resurssit näkyvät myös kulttuurimaisemien hoidossa. Projektirahoitus on tuonut hyvän lisän kulttuurimaisemien hoitoon, ja tämän uskotaan olevan hyvä toimintamalli myös jatkossa.

Korjausneuvonta nykyisellään on monessa maakunnassa puutteellista, eikä tilanteen uskota helpottuvan uusien maakuntien myötä. Korjausneuvonta vaatii erityisasiantuntemusta, mistä syystä sen järjestäminen tulevaisuudessa koetaan haasteelliseksi. Korjausneuvontaan liittyen joissakin maakunnissa on perustettu korjausneuvontakeskuksia paikkaamaan neuvonnan aukkoja. Ongelmana on keskusten toiminnan jatkuvuuden takaaminen.

Toimivat kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät tukevat viranomaistyötä kulttuuriympäristökentän laadukkaassa hoidossa. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmillä voisi olla tärkeä asema kulttuuriympäristöasioiden hoidossa tulevaisuudessa. Nykyisellään yhteistyöryhmien toiminnassa on kuitenkin huomattavia eroja ja osa yhteistyöryhmistä ei toimi käytännössä.

Ehdotukset jatkotoimenpiteiksi

Alueiden käyttöön ja maakuntaudistukseen liittyen kaksi teemaa on noussut erityisesti esille. Toinen on liikennejärjestelmät ja niiden kehittäminen, toinen kulttuuriympäristöt. Nämä ovat nousseet esille myös SYKE:n parhaillaan käynnissä olevan VN TEAS-hankkeen ”Alueidenkäytön ja rakentamisen ohjauksen uu-

det roolit aluehallintouudistuksessa” alustavissa havainnoissa. Kulttuuriympäristöteema tarvitsisikin siihen liittyvän **potentiaalain parempaa tunnistamista**, kulttuuriympäristöjen **ymmärryksen ja potentiaalisen vaikuttavuuden kasvattamista** ja **kehittämisen kyvykkyyksien vahvistamista**. Lisäksi tarvittaisiin kulttuuriympäristöjen **aluekehitysvaikutusten ja mahdollisuuksien yksityiskohtaisempaa avaamista**, joka sisältää niin aluetaloudellisia perusteluja ja palveluintegraatiomahdollisuuksia esimerkiksi matkailussa ja muussa elinkeinoelämässä sekä hyvinvointipalveluissa. Näin ollen jokaisella maakunnalla olisikin hyvä olla **oma kulttuuriympäristöohjelma**, joka yhtäältä piirtää isoa kuvaa kulttuuriympäristön merkityksestä alueellisesti, mutta on toisaalta riittävän käytännönläheinen toimenpiteiden käyttöönottamiseksi sekä lyhyellä että pidemmällä aikavälillä. Myös **ylimaakunnallinen ohjelmallinen yhteistyö** olisi tarpeen, ainakin niillä alueilla, joilla resurssit ovat vähäiset, esimerkiksi Pohjois-Suomen mallin (Pohjois-Pohjanmaa, Lappi, Kainuu) mukaisesti. Ohjelman laadinnassa ja seurannassa tulisi olla mukana vain ne tahot, jotka voivat kehittää kulttuuriympäristöjä.

Kulttuuriympäristötehtävien hoito on sirpaleista ja tehtävät hoidetaan pääosin oman toimen ohella. Kulttuuriympäristötehtävien hoitoon liittyvät **henkilöresurssit tulisi kartoittaa ja selvittää pienempien tehtäväkokonaisuuksien yhdistämistä** eheämmäksi ja vaikuttavamiksi kokonaisuudeksi. Näin tehtävien hoito muuttuisi enemmän koordinoivaksi, mikä vahvistaisi kulttuuriympäristöasioiden hoidon horisontaalisuutta ja niiden kytkeä maan muihin tehtäviin. Monissa kysymyksissä voi olla tarvetta **alueelliselle profiloitumiselle**, jossa yksi alue palvelee myös muita alueita tuntemallaan asiantuntija-alalla. Tällöin voitaisiin muodostaa teemaverkostoja, joissa vetureina toimivat nämä profiilialueet ja verkostoihin osallistuvat vain ne alueet, jotka kokevat kiinnostusta teemaan (esimerkiksi korjausneuvontaan ja kulttuuri- maisemien hoitoon liittyen). Tämä **osaajien ja toimijoiden verkostoitumisen** koordinointi voisi olla ympäristöministeriöllä, kuten myös **yleinen kehittämisen kyvykkyyksien vahvistaminen ja vertaisoppimisen mahdollistaminen**. Yhteistyöryhmiin liittyviä mahdollisuuksia tulisi selvittää tarkemmin. **Yhteistyöryhmät olisi hyvä ottaa tiiviimmin mukaan kehittämistyöhön** ja niille tulisi taata riittävä mandaatti tulevassa maakunnassa. Myös **vapaaehtoistyön mahdollisuutta kytkeytyä entistä keskeisemmin kehittämistyöhön** tulisi vahvistaa.

Tietojärjestelmiin ja tietokantoihin liittyvät mahdollisuudet olisi hyvä selvittää. **Tietojärjestelmät tulisi tehdä yhtenäisiksi ja avoimiksi** niiltä osin kun tietosuojakysymykset avoimuuden sallivat. Avoimet tietojärjestelmät mahdollistavat palveluiden kehittämisen. Palvelut hyödyntävät sekä käyttäjiä, että niillä voi olla myös aluetaloudellisia vaikutuksia.

Maakuntaudistus tuo uusia rajapintoja. Näihin rajapintoihin liittyen olisi hyvä luoda toimivat yhteistyökäytännöt. Esimerkiksi lupa- ja valvontaviraston osalta tulisi varmistaa, että **asiantuntemus ei jää liian kansalliselle tasolle, vaan yhteys paikalliseen asiantuntemukseen säilyy**.

Liite 2. Yhteenveto hankkeen työpajoista ja niiden ohjelmat sekä työpajoihin ilmoittautuneet.

Kulttuuriympäristöt voimavarana maakunnissa ja alueilla -hankkeen työpajojen koosteet

Leppävirta: Kulttuuriympäristöt voimavaraksi –työpaja, tiivistys käydystä keskustelusta

Leppävirta, Vesileppis, 1.9.2017 klo 12:30 – 16:00

Osallistujat:

Liisa Horppila-Jämsä	ELY-keskus, Keski-Suomi
Sirpa Peltonen	ELY-keskus, Etelä-Savo
Tanja Tenhunen	Metsähallitus
Satu Mikkonen-Hirvonen	Museovirasto
Visa Veijola	Kainuun Nuotta ry
Leena Lahdenvesi-Korhonen	Maa- ja kotitalousnaiset
Hanna Söderström	YM
Tuija Mikkonen	YM
Janne Antikainen	MDI
Elina Auri	MDI
Kristiina Lahti	MDI

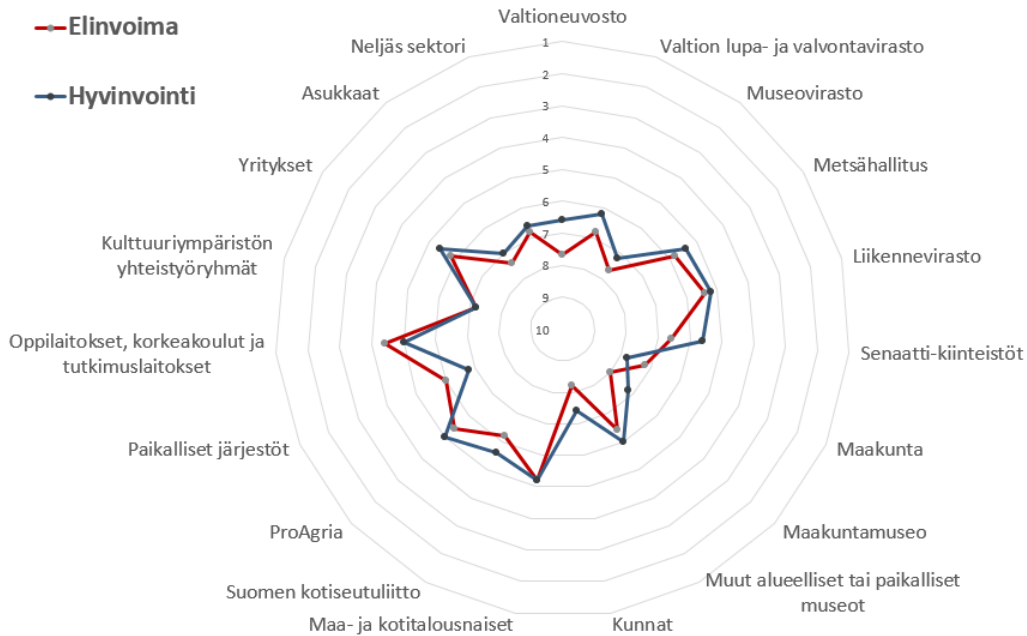
Alustuksen vieraslajitorjunnasta ja Naapurivaaran hankkeesta piti Kainuun ELY-keskuksesta Marja Hyvärinen etäyhteydellä. Esityksen jälkeen keskusteltiin vapaasti, mutta lyhyesti vieraslajitorjunnasta.

Ryhmässä pohdittiin kulttuuriympäristötoimijoiden merkitystä maakuntaudistuksen lähestyessä. Osallistujat jaettiin kolmeen ryhmään: Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Kainuu. Jokaisessa ryhmässä oli mukana vähintään yksi kyseisen maakunnan edustaja ja loput osallistujat valikoituivat ryhmiin oman mielenkiinnon mukaan. Ryhmille jaettiin kyselytulosten perusteella luotu kuva oman alueen kulttuuriympäristötoimijoiden tärkeydestä hyvinvoinnin ja elinvoiman näkökulmasta. Kuvassa 1 on esimerkki Pohjois-Savon kulttuuriympäristötoimijoista. Kuvan perusteella jokainen ryhmä pohti ja piirsi, miten toimijoiden rooli tulee muuttumaan tulevaisuudessa, millaista yhteistyötä tulee syntymään/toivotaan syntyvän ja mitä uhkia tietyille toimijoille nähdään. Etelä-Savossa eniten mahdollisuuksia elinvoiman suhteen koettiin olevan yritysten, oppilaitosten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten parissa, eli näiden toimijoiden roolin uskotaan kasvavan maakuntaudistuksen yhteydessä. Eniten uhkia hyvinvoinnin suhteen Etelä-Savossa koettiin maakunnan roolissa, pääasiassa resurssien muodossa. Kainuussa mahdollisuutena hyvinvoinnin sekä elinvoiman suhteen koettiin Maa- ja kotitalousnaiset, ProAgria, paikalliset järjestöt, yritykset sekä Metsähallitus. Uhkaksi elinvoiman suhteen koettiin maakunta. Kainuussa nähdään myös mahdollisuutena paikallisjärjestöjen, ProAgrian ja Maa- ja Kotitalousnaisten tiivistynyt yhteistyö. Pohjois-Savossa mahdollisuutena nähtiin myös yritykset, järjestöt sekä oppilaitokset, korkeakoulut ja

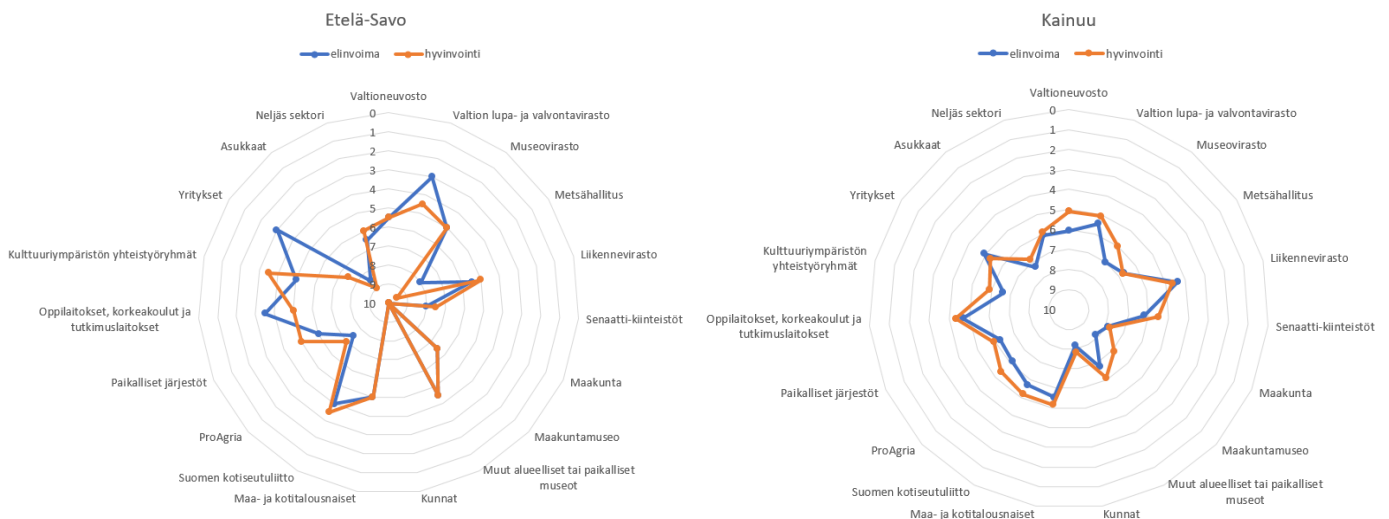

tutkimuslaitokset. Kuten muissakin maakunnissa, uhkana nähtiin maakunta, nimenomaan resurssien näkökulmasta. Ryhmätöiden lopputulokset löytyvät liitteestä 2.

Pohjois-Savo, kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys

Kuva 1 - Kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta Pohjois-Savossa. (asteikko: 10=todella merkittävä rooli, 1=ei niin merkittävä rooli)

Kuva 2 - Etelä-Savon ja Kainuun kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys (kuvattu samoin kuin kuvassa 1.)

Summauksena maakuntakohtaisten ryhmätöiden tuloksena tunnistettiin uhkia ja mahdollisuuksia kulttuuriympäristötyössä maakuntaudistusta silmällä pitäen ja ryhmien pohdinnat kirjattiin screen.io -työkalun avulla. Äänestyksen tuloksena eniten mahdollisuuksia nähtiin seuraavissa teemoissa:

- Rikas ja ainutlaatuinen kulttuuriympäristö
- Yhteistyön lisääntyminen
- Yritykset kulttuuriympäristöjen hyödyntäjinä ja sitä kautta tukijoina

Sekä uhkia nähtiin eniten seuraavissa teemoissa:

- Poliitikkojen päätökset: varojen kohdistaminen vain elinkeinotoiminnan pariin
- Kulttuuriympäristön merkitystä ei tunnisteta alueellisen elinvoiman vahvuutena
- Vähenevät resurssit uudessa maakuntahallinnossa

Mahdollisista ratkaisuista yllä oleviin teemoihin keskusteltiin vapaasti. Rikas ja ainutlaatuinen kulttuuriympäristö tullaan saavuttamaan, kun kansan tietoisuus kulttuuriympäristöstä lisääntyy. Kulttuurimaisemanlukutaito tuli esille keskusteluissa: kouluilla on merkittävä rooli opettaa kulttuurimaisemanlukutaitoa lapsille. Jotkut yritykset ovat vahvasti mukana kulttuuriympäristötyössä, mutta lisää aktiivisuutta on saatava. Tämä voitaisiin saavuttaa levittämällä ”menestystarinoita” yrityksistä, jotka ovat tukeneet kulttuuriympäristötyötä. Yritykset voivat toteuttaa kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumusta kulttuuriympäristötyön kautta ja tätä varsinkin tulisi yritysrintamalla korostaa. Kulttuuriympäristöjen tuotteistaminen on yksi tapa, miten saada yritykset hyötymään kulttuuriympäristöistä ja samalla huoltamaan niitä. Kulttuuriympäristöjä etenkin matkailuvalttina tulee korostaa. Kulttuuriympäristöt.fi -sivustolla voisi esimerkiksi koota listaa yrityksistä, jotka ovat työskennelleet kulttuuriympäristöjen hyväksi. Myös vanhoille rakennuksille tulisi saada enemmän käyttöä (esimerkiksi yrityskäyttöön, matkailukäyttöön), jotta ne pysyvät kunnossa.

Yksi hyvin paljon huomiota saanut teema keskusteluissa oli kulttuuriympäristötyön hankkeistaminen. Ongelmaksi koetaan se, että hankkeen jälkeen myös aktiivisuus kulttuuriympäristön parissa lakkaa. Hankkeiden vaatimuksena tulisi olla se, että aktiivisuus saadaan jatkumaan hankkeen jälkeenkin. Nykyisillä resursseilla kulttuuriympäristötyö kuitenkin usein nojaa hankkeisiin, joten ne ovat elintärkeitä. Hankkeiden suunnittelulle ja toteuttamiselle saattaisi olla tarvetta saada aivan uudenlainen lähestymistapa, sillä hankkeilla on mahdollista saada suuria muutoksia aikaan. Samoin keskusteluissa nousi esille talkootyö. Varsinkin vieraslajitorjunta on lähes täysin talkootyöläisten varassa ja kentällä on havaittavissa talkooväsymystä. Väsymys korostuu, kun kulttuuriympäristötyössä aktiivisimpia ovat iäkkäät ihmiset. Kulttuuriympäristötyön ei tulisi nojata liikaa neljännen sektorin toimintaan, vaan pientä jatkuvaa rahoitusta olisi tärkeää saada. Varsinkin kulttuurimaisemat tarvitsevat jatkuvaa huoltoa, jotta hyvin sopeutuvat vieraslajit eivät valtaa niitä.

Arvostusta kulttuuriympäristöjä kohtaan ei synny, jos niiden tärkeyttä ei tunnisteta poliittisessa keskustelussa. Päättäjien kouluttamiseen tulee panostaa varsinkin nyt maakuntaudistuksen yhteydessä, jotta kulttuuriympäristöt pysyvät mukana poliittisessa keskustelussa. Kulttuuriympäristöihin tulee laittaa rahaa, koska muuten ne katoavat ja niiden palauttaminen on mahdotonta. Maakunnallisten kulttuuriympäristöstrategioiden rooli on hyvin merkittävä ja niiden

laatumiseen ja laatuun tulee panostaa jatkossakin, sillä ne nostavat kulttuuriympäristötyön arvoa poliittisessa keskustelussa.

Yhtenä yhteisenä huolena tunnustetaan maakuntien ja ympäristöministeriön vähenevä yhteistyö maakuntaudistuksen toteutuessa. Maakunnissa on jo nyt havaittavissa suuria eroja kulttuuriympäristötyössä ja erojen pelätään kasvavan, kun maakunnat saavat yhä vapaammin hoitaa kulttuuriympäristöasiat haluamallaan tavalla. On tärkeää saada maakunnat ymmärtämään, että on etuoikeus omistaa kulttuuriympäristöjä. Jotta maakunnat ymmärtävät kulttuuriympäristöjen tärkeyden, olisi tärkeää pystyä numeraalisin menetelmin osoittamaan, miten kulttuuriympäristöön sijoitetut eurot tulevat takaisin maakunnalle elinvoiman ja hyvinvoinnin kasvattajana ja sitä kautta puhtaina euroina.

Yhteistyöryhmien avulla päästään toteuttamaan yhä enemmän yhteistyötä eri kulttuuriympäristötoimijoiden välillä. Ryhmät tulee säilyttää uudessa maakuntamallissa, mutta niitä tulisi myös jollain tavalla rahoittaa, jotta toiminnasta saadaan jatkuvaa ja aktiivista ja edustetuiksi saadaan kaikki oleelliset tahot. Yhteistyöryhmien kautta eri toimijoiden omia rooleja tulisi selkeyttää ja myös yhteistyökuvioita luoda selkeitä.

Tärkeänä teemana nousi esille myös kulttuuriympäristötieto. Alueen asukkailla tulisi olla helppo tapa löytää tietoa sekä sen tulisi olla helposti ymmärrettävää. Viestintään tulee siis panostaa.

STM tulee saada mukaan kulttuuriympäristötyöhön tuomalla esiin kulttuuriympäristön vaikutus terveyteen.

Leppävirta, liite 1. screen.io tuloste

screen.io/mdi

Yleiset kommentit kulttuuriympäristöstä voimavarana

14:20 » Kyläyhdistysten rooli vierasrajitorjunnassa on merkittävä. Yhdistysten jäsenet ikääntyvät, jonka vuoksi aktiivisuutta on tärkeää siirtää myös nuorten pariin. (*)

14:21 » Merkittävä identiteetin ja hyvinvoinnin tekijä

14:24 » Kulttuuriympäristöt tarvitsevat jatkuvaa hoitoa, muuten ne katoavat. Kulttuurimaisemien uhkana ovat hyvin sopeutuvat vieraslajit, rehevöittävät maisemaa ja uhkaavat perinnebiotooppeja. (*)

14:24 » Kulttuuriympäristöjen hoidon suunnitteluun laitettu voimavara tarvitsee toteutusmahdollisuuden voidakseen tuoda taloudellista hyvinvointia alueille.

Etelä-Savo - uhat

(0) Rahat kohdistetaan yksinomaan elinkeinotoimintaan poliitikkojen päätöksellä

(0) Merkitystä ei tunnusteta

(0) Talkoot ja vapaaehtoistyö ei ole ratkaisu

(0) Liian vähäinen resurssointi ja KY arvostuksen puute

Etelä-Savo - mahdollisuudet

(0) Rikas ja ainutlaatuinen kulttuuriympäristö

(0) Osaaminen ja verkostot

Kainuu - uhat

(0) Maakunnan resurssointi

(0) Maanomistajien pienet resurssit

Kainuu - mahdollisuudet

(0) Metsähallituksen tapahtumat yms.

(0) Maakunnallisten ja paikallisten järjestöjen osaaminen

(0) Yritykset kulttuuriympäristöjen "hyödyntäjinä"

Pohjois-Savo – uhat

(0) Vähenevät resurssit uudessa maakuntahallinnossa. Poliittinen tahtotila ajaa kulttuuriympäristön hoitoa maakuntahallinnon agendalle?

Pohjois-Savo - mahdollisuudet

(0) Monimuotoinen ja rikas kulttuuriympäristö tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia. Yhteistyön lisääminen on mahdollista. Aikaisemmin toteutettujen hankkeiden (mm. ruukit) uudelleen aktivoinnin mahdollisuus. Perinnebiotooppeja ja sitä kautta arkeologisia kulttuuriympäristöjä saadaan hoidon piiriin.

Äänestys

Mahdollisuudet

- (3) Rikas ja ainutlaatuinen kulttuuriympäristö
- (2) Yhteistyön lisääntyminen
- (2) Yritykset kulttuuriympäristöjen hyödyntäjinä ja sitä kautta tukijoina
- (1) Aikaisemmin toteutettujen hankkeiden uudelleen aktivointi
- (0) Maakunnallisten ja paikallisten järjestöjen osaaminen
- (0) Metsähallituksen toimet

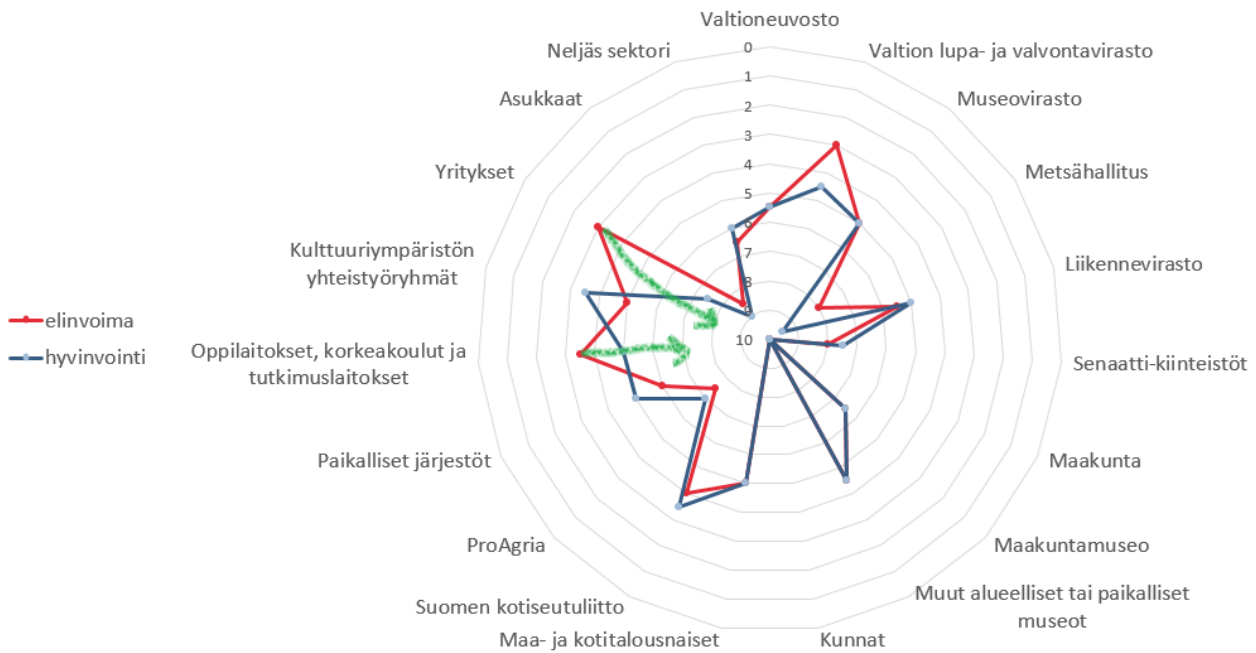
Uhat

- (2) Poliitikkojen päätökset: varojen kohdistaminen vain elinkeinotoiminnan pariin
- (2) Kulttuuriympäristön merkitystä ei tunnusteta alueellisen elinvoiman vahvuutena
- (2) Vähenevät resurssit uudessa maakuntahallinnossa
- (1) Nojaaminen talkoovoimaan ja vapaaehtoistyöhön kulttuuriympäristön hoidossa
- (1) Kulttuuriympäristön arvostuksen puute
- (0) Maanomistajien pienet resurssit

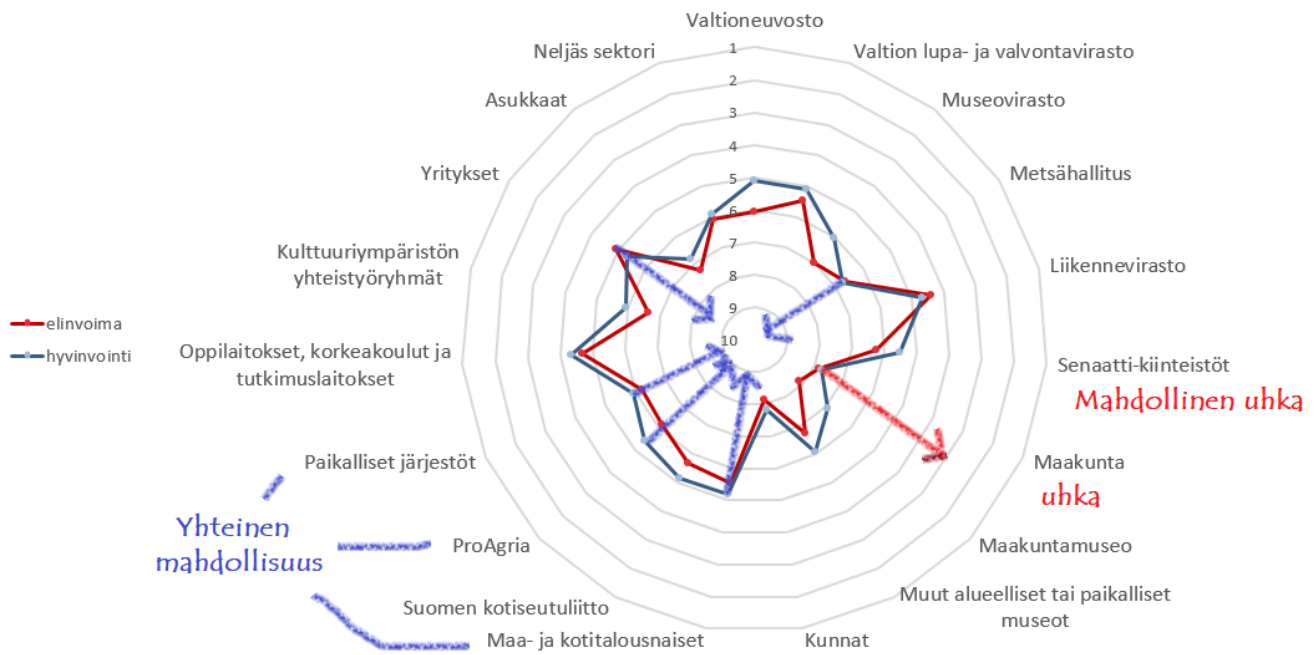
Leppävirta, Liite 2.

Ryhmätöiden antia.

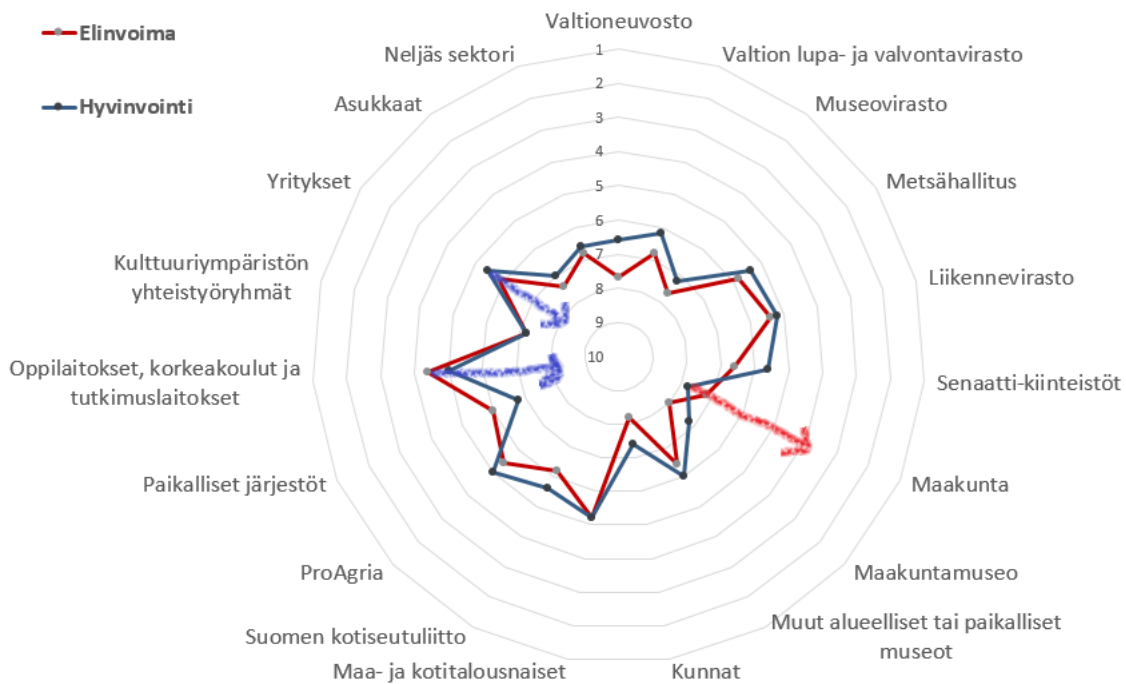
Etelä-Savo, kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys

Kainuu, kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys

Pohjois-Savo, kulttuuriympäristötoimijoiden merkitys

Mikkeli: Kulttuuriympäristöt voimavarana työpaja

4.10.2017 Mikkeli, Etelä-Savon liitto, kokoushuone Piällysmies

Järjestäjät

Tuija Mikkonen	Ympäristöministeriö
Hanna Söderström	Ympäristöministeriö
Hanna-Lena Fallenius-Tuurihalme	Ympäristöministeriö
Janne Antikainen	MDI
Elina Auri	MDI
Kristiina Lahti	MDI

Työpajaan ilmoittautuneet

Matti Rantala	Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus
Laura Hesso	Etelä-Savon ELY-keskus
Eeva Puustjärvi	Etelä-Savon Maa- ja kotitalousnaiset
Sanna Poutamo	Etelä-Savon maakuntaliitto
Maija Korhonen	Etelä-Savon maakuntaliitto, Maakunta- ja soteuudistus
Tuija Mustonen	Kaakkois-Suomen ELY-keskus
Kristian Tuomainen	Kainuun liitto
Janna Räisänen	Keski-Pohjanmaan liitto
Satu Karjalainen	Keski-Suomen ELY-keskus
Liisa Bergius	Keski-Suomen liitto
Miikka Kumpulainen	Keski-Suomen museo
Päivi Andersson	Keski-Suomen museo
Sini Saarilahti	Lappeenrannan kaupunki/maakuntamuseo/rakennustut.
Saara Ryhänen	Maa- ja kotitalousnaiset, ProAgria Etelä-Savo
Eveliina Könttä	Mikkelin kaupunki
Marja-Leena Ikkala	Museovirasto
Päivi Kankkunen	Museovirasto
Sirkka-Liisa Seppälä	Museovirasto
Lasse Majuri	Pirkanmaan liitto
Hannele Kuitunen	Pirkanmaan maakuntamuseo
Pekka Piiparinen	Pohjois-Karjalan ELY-keskus
Paula Qvick	Pohjois-Savon liitto
Anna-Leena Seppälä	Varsinais-Suomen ELY-keskus
Heikki Saarento	Varsinais-Suomen liitto
Kaisa Äijö	Varsinais-Suomen liitto

Työpajan aluksi kuultiin alustukset aiheesta kulttuuriympäristöt ja kaavoitus. Ensimmäisen alustuksen piti arkkitehti Maire Mattinen. Hänen alustuksensa käsitteli kulttuuriympäristöjä ja kaavoitusta laajemmassa perspektiivissä, kaavoitusta suojeluvälineenä sekä kaavojen hierarkiaa ja kaavoitusta ohjauksena. Alustuksessa kuultiin myös kaavoituksen haasteista, nähdäänkö

kulttuuriympäristökohteet voimavarana jo nyt vai oivalletaanko ne vasta myöhemmin. Työpajan toisen alustuksen piti Mikkelin kaupungin yleiskaavoittaja Eveliina Könttä. Hänen alustuksessaan kuultiin, kuinka kauniisiin kohteisiin on helpompi ihastua ja hyväksyä niiden suojelu, kun taas ns. rumissa kohteissa perustelut suojelulle ovat haasteellisempia. Hän myös kertoi lyhyesti osallistavasta kaavoitusprosessista käyttäen esimerkkinä Mikkelin kantakaupungin osayleiskaavan 2040 laadintaa.

Alustusten jälkeen osallistujat jakoutuivat kolmeen eri ryhmään teemoissa kaavoitus, hyvinvointi ja elinvoima. Työpajan osallistujat kiersivät teemat läpi learning cafe –menetelmää soveltaen ja keskustelivat hyvistä käytännöistä ja mahdollisuuksista kuhunkin teemaan liittyen.

Kaavoitus ja kulttuuriympäristöt

Kaavoitus ja kulttuuriympäristö -ryhmässä keskusteltiin eri tavoista huomioida kulttuuriympäristöt kaavoitusprosesseissa. Uudistusmielisyys korostui ryhmän keskusteluissa, mutta vahvoissakin toimintatavoissa nähtiin potentiaalia. Suuresti esille nousi digitaalisuuden aikakausi kaavoituksessa ja se, miten nimenomaan digitalisaatio saattaisi pakottaa toimijat avoimempaan toimintakulttuuriin. Kun kaavoitus olisi rullaavaa, jopa reaaliaikaista, niin kulttuuriympäristöjä uhkaavaan toimintaan voitaisiin puuttua jo suunnitteluvaiheessa. Digitaalisuudessa kaavoituksessa kulttuuriympäristöjen suhteen nähdään siis paljon potentiaalia.

Keskusteluissa nousivat esille myös alueiden erityispiirteet, kuten harvaanasutut alueet. Suomessa on maakuntia ja alueita, joissa maakuntakaava jää ainoaksi kaavatasoksi. Maakuntakaavassa ei suosita yksittäisten kohteiden merkintää, mutta yksittäisiä kohteita tulisi merkitä alueilla, jossa maakuntakaava on ainut kaava. Maakuntakaava ei kuitenkaan ole luonteeltaan suojelukaava, joten aihe aiheuttaa ristiriitaa. Ryhmässä päädyttiin siihen lopputulokseen, että maakuntakaavaa tulisi siis soveltaa alueellisten erityispiirteiden mukaan.

Kaavoituksen parissa kulttuuriympäristöosaaminen myös puhututti. Maakuntakaavoittajilla tulisi olla pätevyysvaatimus koskien tässä tapauksessa kulttuuriympäristöjä. Heidän tulisi todistaa, että heillä on tarvittava pätevyys ymmärtämään kulttuuriympäristöjen merkitykset. Osaamista inventointien suhteen myös kaivataan entistä enemmän, sillä inventointeja syventämällä päästään kohti parempaa tahtotilaa vaalia kulttuuriympäristöjä. Liian usein kaavoitusprosessissa mennään eteenpäin vanhoilla inventointipohjilla, jotka on tehty 80- tai 90-luvuilla. Lisäämällä tutkimuksia ja parantamalla selvitysten laatua päästään kohti parempia inventointeja. Inventoinnit pitäisi myös tehdä omana osanaan, erillisinä itse kaavoista, jolloin päästäisiin kokonaan irti vaihekaavoista.

Paljon on puhuttu siitä, kuinka kulttuuriympäristöjen arvostuksen kannalta on hyvin tärkeää kouluttaa poliitikkoja kulttuuriympäristöjen arvosta. Ryhmässä oltiin kuitenkin sitä mieltä, että kulttuuriympäristöjen arvo ei saisi olla poliitikkojen päätettävissä vaan niiden arvo tulisi aina määrittellä asiantuntijatyönä ja nimenomaan erillään kaavoitusprosessista. Näin päästään kohti

tavoitetta, jossa kulttuuriympäristöt arvioidaan erillisenä kokonaisuutenaan erillään muista poliittisista ja kaavoituksellisista intresseistä.

Ryhmän puheenjohtaja kirjasi keskusteluissa eniten esille nousseita teemoja, joista kaikki osallistujat äänestivät työpajan tulosten esittelyn yhteydessä tärkeimmät teemat. Tässä viiden kärki (suluissa oleva luku on teeman saama äänimäärä):

- (6) digitalisaatio - esim. rullaava kaavoitus - voi parhaimmillaan lisätä läpinäkyvyyttä, kun suunnitteilla olevat hankkeet tulevat jo alkuvaiheessa julkiseksi
- (6) Yhtenäinen paikkatietoalusta
- (3) kuntien kaavoittajien tukeminen on tärkeää, tämä on maakuntien asia
- (3) Maakuntakaavan soveltaminen alueittain (alueiden erilaisuus)
- (3) Inventointi- ja suunnittelutasot erotettava toisistaan kaavoituksessa ja päätöksenteossa

screen.io/mdi3
0 online

MDI

Kaavoitus: Mitä asioita ja miten maakunnissa ja aluehallinnossa olisi jatkossa tarkoituksenmukaista hoitaa kulttuuriympäristöasioita yhdessä valtion, kunnan, elinkeinoelämän, kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa?

digitalisaatio - esim. rullaava kaavoitus - voi parhaimmillaan lisätä läpinäkyvyyttä, kun suunnitteilla olevat hankkeet tulevat jo alkuvaiheessa julkiseksi	7
Yhtenäinen paikkatietoalusta	6
selvitysten pitäisi toteutua jatkuvana prosessina, jatkuva päivitys, rullaava maakuntakaavoitus - tästä ollaan vastakkaistakin mieltä	3
kuntien kaavoittajien tukeminen on tärkeää, tämä on maakuntien asia	3
Maakuntakaavan soveltaminen alueittain (alueiden erilaisuus)	3
inventointi- ja suunnittelutasot erotettava toisistaan kaavoituksessa ja päätöksenteossa.	3

Elinvoima ja kulttuuriympäristöt

Elinvoimasta keskusteltaessa kulttuuriympäristöt nähtiin visuaalisen, paikkaan sidottuna, valmiina pohjana ja rakennusmateriaalina ja jopa kaiken perustana. Kulttuuriympäristöjen ja elinkeinojen vuorovaikutuksen todettiin olevan perustavanlaatuinen, koska elinkeinot ovat muokanneet ja ylläpitäneet kulttuuriympäristöjä luonnostaan. Elinkeinojen murroksen myötä olemme uudessa tilanteessa, josta käsin tätä vuorovaikutusta käsitellään. Kulttuuriympäristöistä rakentuu yksilön, yrityksen, asuinalueen, paikan ja alueen identiteetti, jota voi hyödyntää mm. tarinana elinkeinotoiminnassa ja alueilla laajasti. Hyödynnettävyyden ja identiteetin rakentumisen esteenä tunnistettiin eräänlainen ”sokeus” kulttuuriympäristöä kohtaan. Kulttuuriympäristöjen arvostuksen nostaminen vaatii usein jonkun, joka sen ensin osoittaa.

Matkailu nousi esiin elinkeinokeskustelussa vahvasti. Kulttuuriympäristöjä pidettiin matkailullisesti tärkeinä vetovoimatekijöinä. Kulttuuriympäristöt ovat osa alueen identiteettiä ja brändiä. Huolta herätti kuitenkin kulttuuriympäristökohteiden kestävyys kävijämäärien kasvaessa. Ryhmässä

tunnistettiin myös kulttuuriympäristökohteiden jäävän ulkopuolelle alueen elinkeinotoiminnasta, siitä huolimatta, että ne saattavat olla osa alueen vetovoimaisuutta. Maisemat matkailun vetovoimatekijänä nostettiin esiin.

Alueet eivät kuitenkaan kilpaile vain matkailijoista. Hyvin hoidettu kulttuuriympäristö ja omaleimaisuus houkuttelevat alueelle myös asukkaita ja yrityksiä. Alueen elinvoimaisuudesta puhuttaessa, keskusteluun voi kytkeä myös niin kutsutun luovan luokan kehittymisen alueella. Elinvoima on muutakin kuin taloudellista menestystä. Julkisen tilan merkityksen kasvaessa kulttuuriympäristöllä on yhä enemmän merkitystä.

Kulttuuriympäristön säilymisen ja elinvoimaisuuden yhdistäväksi tekijäksi nähtiin myös tilojen monipuolinen ja notkea käyttö. Erilaiset tilat ovat toimineet tiettyjen alojen (esim. luovat alat, start-upit) kasvukeskuksina – ikään kuin kutsumuksena. Kulttuuriympäristöt ovat paitsi osa alueiden, myös yritysten brändiä. Koska yritystoiminta tapahtuu kulttuuriympäristöissä, tarjoaa se tarttumapintaa yritysten toiminnalle. Todettiin, että kulttuuriympäristön hoito ja kehittäminen voi olla osa yritysten yhteiskuntavastuuta.

Näiden lisäksi ja tueksi todettiin, että kulttuuriympäristöt tulisi saattaa kehityksen perustaksi, kuten kestävyys.

Elinvoimaryhmässä puheenjohtaja kirjasi työpajan aikana esille tulleita teemoja, joita yhteisesti äänestettiin työpajan tulosten esittelyn yhteydessä. Tässä viiden kärki äänimäärien kera:

- (12) kulttuuriympäristönäkökulma aina mukaan kehittämiseen - kuten kestävä kehitys
- (7) Kulttuuriympäristöjen potentiaalin tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen.
- (4) KY osana yritysten brändirakentamista/markkinointia.
- (4) kulttuuriympäristö työllistäjänä muutenkin kuin matkailussa
- (3) Matkailun ja kulttuuriympäristöjen yhteensovittaminen kestäväällä tavalla / mikä on kulttuuriympäristön kantokyky?

screen.io/mdi3
0 online

MDI

Elinvoima: Mitä asioita ja miten maakunnissa ja aluehallinnossa olisi jatkossa tarkoituksenmukaista hoitaa kulttuuriympäristöasioita yhdessä valtion, kunnan, elinkeinoelämän, kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa?

kulttuuriympäristönäkökulma aina mukaan kehittämiseen - kuten kestävä kehitys	12
Kulttuuriympäristöjen potentiaalin tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen.	7
KY osana yritysten brändirakentamista/markkinointia.	4
kulttuuriympäristö työllistäjänä muutenkin kuin matkailussa	4
Matkailun ja kulttuuriympäristöjen yhteensovittaminen kestäväällä tavalla / mikä on kulttuuriympäristön kantokyky?	3

Hyvinvointi ja kulttuuriympäristöt

Kulttuuriympäristöt ja hyvinvointi –ryhmässä keskusteltiin hyvinvoinnin määritelmästä, miten miellämme hyvinvoinnin. Hyvinvointi nähdään fyysisenä, psyykkisenä ja visuaalisena elementtinä, miellyttävän ympäristön kokeminen lisää hyvinvointia. Keskustelussa nousi esille myös se, että kauneuden ja miellyttävyyden määrittäminen on hyvin yksilökohtaista, jonkun toisen kaunis on toisen ruma. Hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, että ihminen voi itse vaikuttaa oman ympäristönsä kehittämiseen.

Ryhmässä keskusteltiin myös hyvinvointiin ja kulttuuriympäristöihin liittyvän tutkimuksen lisäämisestä, mitkä tekijät vaikuttavat hyvinvointiin, ja miten kulttuuriympäristöt vaikuttavat hyvinvointiin. Luontoon liittyvät hyvinvointitekijät ovat tunnistettu hyvin, ja sama oivallus tulisi tapahtua myös kulttuuriympäristöön liittyvien hyvinvointitekijöiden suhteen. Keskusteluissa nousi esille myös, että luontoa ja kulttuuriympäristöjä ei tule asettaa vastakkain, vaan ne ovat pikemmin toisia vahvistavia tekijöitä. Maisemat ja perinnebiotoopit ovat hyvä ja luonteva silta luonnon ja kulttuuriympäristöjen välillä.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa puhutaan turvallisesta, terveellisestä ja viihtyisästä elinympäristöstä. Viihtyisyyden huomioiminen on jäänyt vähemmälle, keskusteluissa toivottiinkin viihtyisyyden korostamista. Ryhmässä heräsi ajatus hyvinvointiin keskittyvästä vaihemaakuntakaavasta, jossa mukana olisi myös kulttuuriympäristönäkökulma. Ryhmän keskusteluissa ehdotettiin myös kulttuuriympäristöjen lisäämistä kuntien hyvinvointikertomuksiin sekä kulttuuriympäristöasioiden nostamista osaksi sosiaalisten vaikutusten arviointia. Keskusteltiin myös mahdollisuudesta ottaa käyttöön kulttuuriympäristöjen hyvinvointiseteli. Maakuntastrategioissa määritellään hyvinvointi ja tähän määritelmään tulisi saada mukaan kulttuuriympäristöasiat, erityisesti tulevilla maakunnilla olisi mahdollisuus tarttua tähän.

Tässä hyvinvointi-ryhmän keskusteluista viiden kärjeksi äänestetyt teemat:

- (8) Uusissa maakuntastrategioissa tulee hyvinvointiin liittää kulttuuriympäristönäkökulma ja mitä se tarkoittaa hyvinvointipalveluihin liittyen (ymmärrettävä laajasti)
- (6) Maankäytön suunnitteluun mukaan mittaristo suunnitelman hyvinvointivaikutusten arvioimiseksi, kulttuuriympäristön perusteella
- (5) Historiallinen kerroksisuus elinympäristön arvotekijänä
- (5) Ympäristön jatkuvuus ja kehityskaari tärkeää kokonaisuuden ymmärtämisessä
- (5) Tarvitaan analyysia ja tutkimusta hyvästä (kulttuuri)ympäristöstä, tunnistettava tekijät.

Hyvinvointi: Mitä asioita ja miten maakunnissa ja aluehallinnossa olisi jatkossa tarkoituksenmukaista hoitaa kulttuuriympäristöasioita yhdessä valtion, kunnan, elinkeinoelämän, kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa?

Uusissa maakuntastrategioissa tulee hyvinvointiin liittää kulttuuriympäristönäkökulma ja mitä se tarkoittaa hyvinvointipalveluihin liittyen (ymmärrettävä laajasti)	8
Maankäytön suunnitteluun mukaan mittaristo suunnitelman hyvinvointivaikutusten arvioimiseksi, kulttuuriympäristön perusteella	6
Historiallinen kerroksisuus elinympäristön arvotekijänä	5
Ympäristön jatkuvuus ja kehityskaari tärkeää kokonaisuuden ymmärtämisessä	5
Tarvitaan analyysia ja tutkimusta hyvästä (kulttuuri)ympäristöstä, tunnistettava tekijät.	5

Tampere: MATKAILUN JA KULTTUURIN SYKE – Voimaa ja vauhtia kulttuuriperinnöstä 25.10.2017

Työpaja: Kulttuuriympäristö matkailun voimavarana maakunnissa

Tilaisuuteen ilmoittautuneet:

Helena Aaltonen	Kainuun liitto
Liisa Bergius	Keski-Suomen liitto
Hanna-Lena Fallenius-Tuurihalme	Ympäristöministeriö
Juhani Hallasmaa	EPO-ELY
Hanna-Kaisa Heilimo	Atofios Oy
Laura Hesso	Etelä-Savon ELY-keskus
Leena Hiltunen	Metsähallitus
Auli Hirvonen	Etelä-Suomen Maa- ja kotitalousnaiset
Anita Häkkinen	
Terho Häkkinen	
Heli Jokela	Visit Tampere
Timo Laakso	Etelä-Pohjanmaan liitto
Eeva Lemiläinen	Navitas Yrityspalvelut, Varkaus
Kreetta Lesell	Pirkanmaan maakuntamuseo
Lasse Majuri	Pirkanmaan liitto
Tuija Mikkonen	Ympäristöministeriö
Reetta Nousiainen	Vanhan Vääksyn Kehittämisyhdistys ry
Leena Pajala	Keski-Suomen liitto
Birgitta Palmqvist	Birgitta Palmqvist Productions
Mia Puotunen	Varsinais-Suomen ELY-keskus
Marjo Ranta-Irwin	Blueberry Consulting
Kirsti Reskalenko	Pohjois-Pohjanmaan liitto
Sari Saresto	Helsingin kaupunginmuseo
Lotta Skaffari	Nuutajärven Lasikylän kulttuurisäätiö
Heli Sutinen	Navitas Yrityspalvelut
Hanna Söderström	Ympäristöministeriö
Päivi Tervonen	Metsähallitus, Luontopalvelut
Usko Toivonen	Travel Star Agency Oy
Soile Vahela	SAMK
Marketta Vaismaa	Pälkäneen kunta

Työpajan alussa kuultiin kaksi alustusta, joista ensimmäisen piti Suomen museoliiton pääsihteeri Kimmo Levä ja toisen Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön päällikkö Tuija-Liisa Soininen.

Kimmo Levä käsitteli alustuksessaan kulttuurimatkailun merkitystä taloudellisena tekijänä. Kulttuurin merkitys yhteiskunnallisena tekijä on muuttunut ja kulttuurimatkailusta on tullut keskeinen vetovoimatekijä. Suomessa hyvä esimerkki kulttuurin ja matkailun yhdistämisestä on Mänttä-Vilppula ja maailmalta Iso-Britannian Hull sekä ehkä tunnetuimpana Espanjan Bilbao. Tutkimusten mukaan kulttuurimatkailijat viettävät enemmän aikaa ja kuluttavat enemmän rahaa kuin muut matkailijat. Syy tähän löytyy kulttuurimatkailijan profiilista, matkailijat ovat usein vauraimpia, he eivät ole vielä saaneet lapsia tai lapset ovat muuttaneet jo pois. Kulttuurimatkailijalla on siis enemmän aikaa ja rahaa käytettävissä.

YK:n selvityksen mukaan matkailu maailmalla kasvaa vuodessa noin 4 % ja kasvun arvellaan olevan samanlaista myös Suomessa. Museoiden aluetaloudellisia vaikutuksia Suomessa on selvitetty viime vuosien aikana. Museokävijä käyttää keskimäärin noin 50 € museokäynnin yhteydessä, mutta museoissa vain noin 4 €. Suurin osa euroista menee museoiden ympärillä tapahtuvaan kuluttamiseen, kahviloihin, ravintoloihin sekä majoittumiseen. Nämä kävijätulot eivät riitä ylläpitämään museoita, vaan museoita ylläpidetään julkisella rahalla. 85 % museoiden ylläpidosta tulee julkiselta puolelta, valtiolta ja kunnilta.

Kulttuurimatkailun ekosysteemissä kohtaavat julkinen ja yksityinen sektori. Ensin tarvitaan **syy** lähteä matkalle ja tähän vaikuttaa **tieto** kohteesta, kohteen markkinointi. Keskeisessä roolissa on **logistiikka**, miten kohde on saavutettavissa, sekä se minkälaisen **käyttö**kokemuksen kohde tarjoaa – helpottua, ydin- ja oheispalveluiden tasalaatuisuutta. Tärkeää on myös **jälkihoito**, kehittämispalautteen antaminen sekä mahdollisuus uuteen ostamiseen. Tulevaisuudessa kulttuuri- ja museomatkailukohteista tulisi puhua talouden ja elinkeinopolitiikan kontekstissa, taloutta piristävänä tekijänä eikä niinkään taloutta kuormittavana tekijänä.

Alustuksen jälkeen työpajaan osallistuneilla oli mahdollisuus kommentointiin, ja kommenttipuheenvuoroissa nousi esille virtuaalimaailman tuomat mahdollisuudet kulttuurimatkailussa, kuten esimerkiksi museo-oppaita matkaajan omalla kielellä. Kommenteissa muistutettiin myös, että on paljon kolmannen sektorin pyörittämiä museoita, jotka ovat vielä hyvin kaukana talousajattelusta tai elinkeinopolitiikasta.

Tuija-Liisa Soinisen alustuspuheenvuoro käsitteli verkostoitumista sekä kulttuuriympäristöjen tarinallistamista. Tampereella museotoimijat ovat onnistuneet hyvin verkostoitumisessa. Alueen mottona onkin, *kulttuuriympäristöjä suojellaan ihmistä varten, yhdessä ihmisten kanssa*. Esimerkiksi rakennusfirmat osaavat hyödyntää kulttuuriympäristöjä rakentamansa kohteen markkinoinnissa ja vetovoimaisuuden kasvattamisessa. Hyvä esimerkki yhdessä tekemisestä ja kansalaisten

aktivoinnista on Adoptoi monumentti –toiminta, joka järjestää toiminnallisia leirejä, joihin osallistujat pääsevät muutamaksi päiväksi töihin arvokkaaseen kulttuuriympäristöön.

Kulttuuriympäristöjen tarinallistamiseen liittyy kulttuuriympäristöjen tutkiminen. Jotta kulttuuriympäristöjen arvo matkailukohteena tunnustetaan, niitä täytyy tutkia. Ja tutkimuksen kautta löytyy usein myös tarinoita. Tarina tekee kulttuuriympäristökohteesta mielenkiintoisen. Kohteen ja tarinan ei tarvitse olla iso ollakseen houkutteleva. Elävä hieno tarina voi olla yhtä toimiva ja houkutteleva kuin iso matkailukohde. Tärkeää on Paikallisen kulttuurin kunnioittaminen ja omien menestystarinoiden tunnistaminen.

Alustuksen kommenttipuheenvuorossa tuli esille kohteen saavutettavuus. Esitetyn näkemyksen mukaan saavutettavuus on olennaista kohteen houkuttelevaisuudessa.

Alustuspuheenvuorojen jälkeen työpajaan osallistujat miettivät pienryhmissä uusia tapoja, miten kulttuuriympäristöt ja matkailu voisivat kohdata. Lyhyen keskustelun jälkeen ajatukset kirjattiin ylös Screen.io-työkalua hyväksikäyttäen. Kirjaamisen jälkeen jokainen osallistuja vielä äänesti listalta viisi omasta mielestään tärkeää teemaa. (Äänestyksen tulokset ovat suluissa.)

Screen.io-äänestyksen tulokset:

- (5) Nuoret mukaan kehittämiseen
- (4) Lähialueidrn yrittäjien yhteistyö. Ei tarvitse itseltä löytyä kaikkea.
- (4) teemareittejä kotimaisille ja kansainvälisille matkailijoille
- (3) -arvokkaat maisema-alueet bongausverkostoksi
- (3) ruuan ja maiseman yhdistäminen
- (3) Julkinen sektori yhteistyössä yritysten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
- (3) Pois poteroista, pois tiukkapipoisuudesta (myös kulttuuripuolella)
- (3) Kartat kuntoon
- (3) Rohkeita nopeita pienten toimijoiden yhteisiä kokeiluja
- (3) Eri sektorien ihmiset yhteen inspiroitumaan kohteista
- (3) Mielenkiintoisia uusia tietoteknisiä sovelluksia
- (3) elokuu vielä kesäkuukausi
- (3) Tarinoiden kerääminen ja jakaminen
- (2) mobiiliapplikaatio
- (2) laajempi rahoituspohja/rahallinen tunnustus kulttuuriympäristöiden hoidosta

- (2) Rohkeita uusia kokeiluja voi aloittaa pienesti
- (2) paikkakunnan asiantuntijoiden yhteistyö / tarinat ja tiedot jakoon ja käyttöön
- (2) tietoa lähiympäristö kulttuuriympäristöistä majoitusliikkeisiin
- (2) Lisätyötä todellisuudella herätetään kiinnostus
- (2) Matkailuinfojen kehittäminen myös mobiilissa, seinien sisältä ympäristöön
- (2) aidot elämykset
- (2) Pienten toimijoiden rohkaiseminen yhteistyöhön
- (2) Maksuttomuus pääsääntö, koska henkilökuntaa palkattavissa vain ryhmiä/tapahtumiaarten
- (2) aukiolojen joustavuus
- (2) rohkeasti kysy uusia yhteistyötahoja
- (1) Arvokkaiden maisema-alueiden esiin nostaminen
- (1) lähimatkailu
- (1) wlan
- (1) yksittäismatkailijat, eri asioiden "bongailu" esim. kirkkorakennukset
- (1) räikkireittejä rakennettuihin kulttuuriympäristöihin
- (1) kansallispuistojen saavutettavuus ml. julkinen liikenne
- (1) Omaehtoisuus, itse rakennettu matkailu lisääntyy
- (1) Kohteen lähistöllä palveluja
- (1) sitten kun on sadepäivä-vaihtoehtoja liikuntalomakohteisiin
- (1) Tulevaisuuden kulttuuriympäristöjen tunnistaminen
- (1) Tarinallistaminen
- (1) oman paikkakunnan väki asiantuntijoina kertomaan kotiseudusta
- (1) riskinotto
- (1) nykyarkkitehtuuri -reitit
- (1) Ei välitetä byrokraattien kapuloita rattaisiin toimista (siilot)
- (1) Kieliongelmat eliminoitava
- (1) Retkipaikka - alusta
- (0) Paikallisuuden merkitys
- (0) Matkailuvideot, kohdevideot
- (0) hiljaisuusretriitit

- (0) Kohteet valittava sopivan a) pyörämatkan, b) automatkan, c) ryhmäliikkumismatkan mukaan
- (0) Eri toimijoiden yhteistyö
- (0) museokonseptin uudistaminen asiakasnäkökulmasta (ihmiseltä-ihmiselle)
- (0) Lähialueen yrittäjien ja kohteiden markkinointi. Niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan.
- (0) Mobiilipostiin kytkettävä varsinkin ulkomaisia varten

Mieti uusia tapoja, miten kulttuuriympäristöt ja matkailu voisivat kohdata?

Nuoret mukaan kehittämiseen	5
Lähialueiden yrittäjien yhteistyö. Ei tarvitsa itseä löytyä kaikkea	4
teemareittejä kotimaisille ja kansainvälisille matkailijoille	4
arvokkaita maisema-alueita bongauverkostoiksi	3
ruuan ja maiseman yhdistäminen	3
julkisen sektorin yhteistyössä yritysten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa	3
Pois poteroista, pois tiukkipipoisuudesta (myös kulttuuripuolella)	3

Äänestyksen jälkeen työpajaan osallistujat jakaantuivat viiteen eri ryhmään. Ryhmät määräytyivät sen mukaan, mitkä äänestyksessä oli noussut viiden kärjeksi. Ryhmissä mietittiin tiekarttoja ko. teemaan liittyen. Kukin ryhmä kirjasi keskustelunsa tiivistetysti ylös Screen.io-työkalun avulla.

Pienryhmä, nuoret mukaan kehittämään:

- Röttelöt rohkeasti käyttöön
- Kesätyöseteleillä kulttuuriympäristöt kuusiin 2018
- Kulttuuriympäristöihin nuorten raaputukset
- Tekemällä tykkäämään, oman kädenjäljen näkyminen

Pienryhmä, lähialueiden yrittäjien yhteistyö:

- Verkoston rakentaminen ja ylläpito: matkailuorganisaatiot mahdollistamassa, kutsutaan toimijoita inspiroitumaan kohteisiin yhdessä, toimijoiden kokoaminen yhteisen tuotannon tai kokeilujen ympärille
- Hyvien käytänteiden jakaminen
- Vierailukalenteri, toisten palveluiden testaus
- Ristiinmyynti, applikaatiot (johku)
- Yhdessä mahdollista jakaa resursseja ja kehittää täysin uusia palveluja

Pienryhmä, teemareitit ja maisema-alueet:

- Teemoja voisivat olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt
- 'Bongailukulttuurin' lisääntyminen
- Yksilöllisyys
- Omaehtoinen suunnittelu (indikset)
- Kirkot, teollinen ympäristö, järvessä uinti, liikunta, urheilupaikat, maisemat, joet, meret, melonta, golf, ruoka
- Visit Finlandin tuoteteemat taustalla (CF, OF, Finrelax)
- Hungry for Finland (ruokamatkailun teemat)
- Teemareitti esim. A. Aallon ympärille
- Tarvitaan mobiilisovelluksia
- Kenen pitää tehdä? VF tuoteteemat, kehittäjäorganisaatiot, yritykset, kunnat ja maakunnat

Pienryhmä, ruoka ja maisemat:

- Normien purku on alussa tärkeää
- Yrittäjien innovatiivinen yhteistyö, hyvä resursointi ja rohkea riskinotto
- Pop-up ajattelutapa, maatilat, suoramyynti
- Ruoka ja maisema ympärivuotiseksi (raaka-aineet ja sesongit)
- Perinteet mukaan, suomalaisuuden suosiminen

Pienryhmä, tarinat (kerääminen ja jakaminen):

- Mobiilisovellukset hyödyllisiä
- Suullisen perinteen tallentaminen työlästä
- Käsikirjoituksen tärkeys, tarinan tuotteistaminen
- Yrittäjien omat tarinat mukaan
- Eri-ikäisten erilaiset tarinat
- Fakta-fiktio
- Tarinoiden keruu, tietoa eri tahoilta myös museoista, arkistoista
- Kunnan tulisi olla kokoava voima

Jyväskylä: Kulttuuriympäristöt voimavaraksi –työpaja Jyväskylässä 15.11. 2017, teemana kulttuuriympäristöt ja aluekehittäminen sekä yhteistyö

Työpajaan ilmoittautuneet:

Paula Salonen	Keski-Suomen maa- ja kotitalousnaiset/ ProAgria Keski-Suomi
Päivi Andersson	Keski-Suomen museo
Heli-Maija Voutilainen	Jyväskylän kaupunki/Museopalvelut
Mia Puotunen	Varsinais-Suomen ELY-keskus
Päivi Halinen	MAKU -ryhmä, Pro Päijänne -yhdistys
Hanna-Lena Fallenius-Tuurihalme	Ympäristöministeriö
Anu Vauramo	Metsähallitus
Tuija Mikkonen	Ympäristöministeriö
Liisa Korhonen	Kainuun ELY- keskus
Hanna Söderström	Ympäristöministeriö
Liisa Bergius	Keski-Suomen liitto
Timo Lakso	Etelä-Pohjanmaan liitto
Tiina Kivioja	Keski-Suomen liitto
Miikka Kumpulainen	Keski-Suomen museo
Sini Saarilahti	Etelä-Karjalan museo
Satu Karjalainen	Keski-Suomen ELY
Kimmo Inki	KASELY
Laura Ahonen	Jyväskylän kaupunki
Elina Hykkönen	Pirkanmaan liitto
Paula Julin	Jyväskylän kaupunki/Asemakaavoitus
Riitta Nieminen	Päijät-Hämeen liitto
Liisa Horppila-Jämsä	Keski-Suomen ELY-keskus
Anssi Paasivirta	Kouvola Innovation Oy

Kulttuuriympäristöt voimavaraksi maakunnissa ja alueilla –hankkeen neljäs työpaja pidettiin Jyväskylässä aluekehityspäivien päätteeksi 15.11.2017. Työpajan teemana oli kulttuuriympäristöt ja aluekehittäminen sekä yhteistyö, kolmannen sektorin rooli. Työpajan aluksi kuultiin kaksi alustusta, joista ensimmäisen piti Suomen Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Riitta Vanhatalo.

Riitta Vanhatalon alustus käsitteli kolmannen sektorin roolia kulttuuriympäristötyössä sekä aluekehittämisessä. Keskeistä on, että sekä kulttuuriympäristötoimijat että –asiantuntijat tulisi ottaa tiiviimmin mukaan aluekehittämiseen. Riitta kertoi alustuksessaan Kotiseutuliiton tekemän selvityshankkeen *Kulttuuriympäristö ja kansalainen* (<https://issuu.com/kotiseutuliitto/docs/kansalaisyhteiskunta-kulttuuriympar>) keskeisimpiä tuloksia. Selvityksen mukaan kulttuuriympäristötyön tärkeimpiä tavoitteita ovat kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ja vaaliminen, kulttuuriympäristöihin liittyvän tietoisuuden lisääminen sekä virkistäytymisen, hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden kasvattaminen monin eri tavoin. Vapaaehtoistyön merkitystä ei ole syytä aliarvioida, sillä selvityshankkeen kyselyyn vastanneista 37 % käyttää vapaaehtoistyöhön yli 30 päivää vuodessa. Tätä lukua voidaan pitää todella merkittävänä.

Kuka sitten on vapaaehtoistyötä tekevä, mikä on vapaaehtoistyötä tekevän profiili? Vapaaehtoistyöntekijät ovat usein hyvin koulutettuja, aktiivisia kansalaisia, usein eläkeläisiä. He kuuluvat usein moneen yhdistykseen ja tekevät useaa vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyöntekijät ovat myös hyvin verkostoituneita ja aktiivisia sosiaalisessa mediassa tai muussa viestinnässä.

Kolmanteen sektori tekee paljon merkittävää työtä, mutta kolmannen sektorin hyödyntämiseen liittyy paljon prosessivikaa. Tarvitaankin paremmat edellytykset yhdistystoimintaan, lisää yhteistyötä kulttuuriympäristön hoidossa kansalaisyhteiskunnan sisällä sekä toimivaa yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon välille.

Työpajan toisen alustuksen piti Liisa Bergius Keski-Suomen liitosta yhdessä Keski-Suomen museon Miikka Kumpulaisen kanssa.

Liisa Bergius kertoi alustuksessaan kulttuuriympäristötyöstä maakunnan kehittämisessä, miten Keski-Suomessa kulttuuriympäristöasiat ovat huomioitu maakunnan kehittämisessä. Keski-Suomessa on aktiivinen maakunnan kulttuuriympäristötyöryhmä (MAKU). Ryhmä on laatinut mm. kulttuuriympäristösitoumuksen, sen toimintasuunnitelmassa on kulttuuriympäristöstrategian maakunnallinen toimeenpano, ryhmällä on oma viestintäsuunnitelma ja se tekee yhteistyötä alueen oppilaitosten kanssa. Ryhmässä ovat edustettuina keskeisimmät toimijat; Keski-Suomen ELY-keskus, Keski-Suomen museo, Keski-Suomen liitto, Jyväskylän yliopisto, Metsähallitus, Metsäkeskus, Keski-Suomen kylät ry., MTK Keski-Suomi, Lapuan hiippakunta ja Keski-Suomen Yrittäjät ry. MAKU-ryhmän hyvä edustuksellisuus edesauttaa tiedon levittämisessä.

Kulttuuriympäristöasiat kulkevat Keski-Suomen maakuntastrategiassa horisontaalisina teemoina. Kulttuuriympäristöstrategiaa toteutetaan olemassa olevien ohjelmien, kehittämistyökalujen kautta. Tulevan maakuntaohjelman 2018-2021 ympäristöselostukseen kirjataan kulttuuriympäristöihin liittyvä visio: *Vuoteen 2021 mennessä Keski-Suomen kulttuuriympäristön kokonaisuuden arvo ja ominaispiirteet tunnustetaan kansallisesti ja kansainvälisesti osana maakunnan elinvoimaa ja identiteettiä. Kaikki osallistuvat kulttuuriympäristön hoitoon ja käyttöön.* Tulevassa maakuntaohjelmassa kulttuuriympäristöihin liittyvät maakunnalliset painopisteet ovat: kulttuuriympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden edistäminen, kulttuuriympäristön käsittely kokonaisuutena, Unesco-kohteiden ja kansainvälisen toiminnan korostaminen, yhteistyön ja kansalaistoiminnan lisääminen ja kulttuuriympäristöihin liittyvän elinkeinotoiminnan mahdollisuuksien korostaminen. Painopisteistä erityisesti viimeiseen kohdistuu odotuksia sekä mielenkiintoa.

Miikka Kumpulainen jatkoi Keski-Suomen kulttuuriympäristötyön esittelyä omassa puheenvuorossaan kertoen maakuntakaavassa käytetystä kulttuuriympäristön vetovoima-alue –kaavamerkinnästä (kulttuuriympäristön DNA). Tällä on haettu strategiseen maakuntakaavaan toisenlaista esittämistapaa. Kaavamerkintä on kehittämisperiaatemarkintä, eikä näin ollen velvoittava, mutta kehottaa kulttuuriympäristön monimuotoisuuden hyödyntämiseen alueen suunnittelussa. Kulttuuriympäristön vetovoima-alue –merkinnällä osoitetaan maakunnan kulttuuriympäristön monimuotoiset aluekeskittymät. Vetovoima-alueet ovat määritelty paikkatietoaineistoa hyödyntämällä, metodina kohdekeskittymäkartat. Pisteiden avulla karttaan piirretyt alueet kuvaavat kulttuuriympäristökohteiden kasaamaa ja suhdetta toisiin. Työtä ei ole

voitu tehdä vain paikkatietoaineiston avulla vaan sen loppuunsaattaminen on vaatinut asiantuntijoiden tulkintaa ohjelmiston tuottamasta mallista.

Miikan puheenvuorossa kuulumme myös suunnitteilla olevasta KULHO-menetelmäkirjastosta (kulttuuriympäristö, liiketoiminta, hoito ja osaaminen). KULHO tulee olemaan verkkopohjainen sovellus, jossa esitetään konkreettisia esimerkkejä kulttuuriympäristön hoitoon, osaamisen ja mahdollisuuksiin liittyen, mitä voidaan tehdä ja mitä kannattaa tehdä toisin. Keski-Suomen museo vie KULHO-hanketta eteenpäin yhdessä muiden MAKU-toimijoiden kanssa.

Alustuspuheenvuorojen jälkeen Janne Antikainen esitteli lyhyesti MDI:n omana työnä tekemän kuntakyselyn tulokset sekä kertoi terveiset aikaisemmista työpajoista. Kuntakysely lähetettiin kaikkiin Suomen kuntiin, viranhaltijoille sekä luottamushenkilöille. Heitä pyydettiin mm. arvioimaan kuinka hyvin oma kunta hyödyntää kulttuuriympäristön tekijöitä voimavarana vetovoiman vahvistamisessa. Paikallisidentiteettiä sekä maisemat ovat niitä voimavaroja, joita hyödynnetään kaikkien eniten. Rakennettua kulttuuriperintöä sekä muinaisjäännöksiä heikommin. Hyödyntämisen määrässä on luonnollisesti eroja maakuntakohtaisesti.

Alustusten jälkeen osallistujat miettivät pienissä porinapiireissä, mitä uusia mahdollisuuksia tai avauksia kulttuuriympäristöt voivat tarjota aluekehittämiseen elinvoiman ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Ajatukset kirjattiin ylös Screen.io-työkalua hyväksikäyttäen.

Äänestyksen tulokset hyvinvointiin liittyen:

mdi.screen.io/kyvoimavaraksi
0 online

MDI

Hyvinvointi: Mitä mahdollisuuksia tai uusia avauksia kulttuuriympäristöt voivat tarjota aluekehittämiseen?

paikalliset tunnistavat lähikulttuuri-, perinne- ja kulttuuriympäristökohteensa	5
Paikallisidentiteetin vahvistaminen	4
Arvo löytyy arvaamattomista paikoista, eri alojen asiantuntijoiden kanssa käytävä keskustelua	4
Luovat alat hyvinvointiyrittäjinä kulttuuriympäristöjen uudistamiseksi	2
Elinvoima tuo hyvinvointia, ks. elinvoimaideat	2
Hoidettu kulttuuriympäristö tuo aina hyvinvointia	2
paikat ympäristöt käyttöön	1

Paikalliset tunnistavat lähikulttuuri-, perinne- ja kulttuuriympäristökohteensa

Paikallisidentiteetin vahvistaminen

Arvo löytyy arvaamattomista paikoista, eri alojen asiantuntijoiden kanssa käytävä keskustelua

Luovat alat hyvinvointiyrittäjinä kulttuuriympäristöjen uudistamiseksi

Elinvoima tuo hyvinvointia, ks. elinvoimaideat

Hoidettu kulttuuriympäristö luo aina hyvin vointia

Paikat, ympäristöt käyttöön

Äänestyksen tulokset elinvoimaan liittyen:

mdi.screen.io/kyvoimavaraksi
0 online

MDI

Elinvoima: Mitä mahdollisuuksia tai uusia avauksia kulttuuriympäristöt voivat tarjota aluekehittämiseen?

Kulttuuriympäristöjen palvelumuotoilu	4
Avoin kulttuuriympäristötieto käyttöön	3
Vuoropuhelu kiinteistökehittäjien kanssa - olemassa olevan ympäristön hyödyntäminen kehittämisen lähtökohtana	3
Uudet ky-brändit luovat vetovoimaa myös kansainvälisesti	3
Omaleimaisuuden tuoma lisäarvo	2
Kulttuuriympäristö määrätietoisemmin matkailukäyttöön (hyödyttää elinkeinoja)	2
Kulttuuriympäristön rahoitus pitäisi olla yhtä selvää kuin muiden aluekehittämisen osa-alueiden	2

Kulttuuriympäristöjen palvelumuotoilu

Avoin kulttuuriympäristötieto käyttöön

Vuoropuhelu kiinteistökehittäjien kanssa - olemassa olevan ympäristön hyödyntäminen kehittämisen lähtökohtana

Uudet ky-brändit luovat vetovoimaa myös kansainvälisesti

Omaleimaisuuden tuoma lisäarvo

Kulttuuriympäristö määrätietoisemmin matkailukäyttöön (hyödyttää elinkeinoja)

kulttuuriympäristön rahoitus pitäisi olla yhtä selvää kuin muiden aluekehittämisen osa-alueiden

3. sektorin toiminta on myös itsessään elinvoimaa

Vahva historiallinen tarina, sen varaan voi rakentaa nykyaikaista bisnestä

Uudella teknologialla kulttuuriperintötieto laajemmin ja nopeammin levitykseen

Kulttuuriperintötieto pitäisi tallentaa nykyajassa systemaattisesti

Kansalaisaktiivisuuden tukeminen

Työllistävä vaikutus

Kulttuuriympäristön pitäisi saada ylpeyden aiheeksi, korkeampi status suojelualue, niin rakennusyhtiötkin kiinnostuvat

Teollinen, karhea, ei-söpö voimavaraksi

Kulttuuriympäristöjen verkostot ja psykologiset reitit

Talkooleirit, kv-osallistujia hoitamaan kulttuuriympäristöjä

Poliitikot mukaan kotiseututyöhön, voimautetaan poliitikot

Asumalla säilyttäminen

3. sektorin resurssien lisääminen

3. sektori saa olla myös amatööritoimija

Ei saa leikitellä negaatioilla (kulttuuri-imago) vrt Kouvosliitto

Kirjausten pohjalta osallistujat äänestivät oman suosikkinsa kummastakin teemasta, hyvinvointi ja elinvoima. Kärkeen nousseiden teemojen pohjalta perustettiin neljä ryhmää, joissa mietittiin ko. teemalle tavoitetta sekä tiekarttaa tavoitteeseen pääsemiseksi ja tärkeimpiä toimijoita. Osallistujat saivat valita teemat oman asiantuntemuksen ja mielenkiinnon mukaan. Ryhmien teemat olivat: 1) Paikallisidentiteetin vahvistaminen ja arvo arvaamattomista paikoista, 2) Avoin kulttuuriympäristötieto, 3) Kulttuuriympäristöjen palvelumuotoilu ja brändäys sekä 4) Vuoropuhelu kiinteistökehittäjien kanssa.

1) Paikallisidentiteetin vahvistaminen ja arvo arvaamattomista paikoista

Vuonna 2020 oudot arvaamattomat paikat ovat tunnistettuja, kiehtovia kulttuuriympäristöjä!

- ✓ On opittava katsomaan ympärille silmät auki, uusien paikkojen tunnistaminen
- ✓ Tärkeää on siilojen rikkominen ja yhteistyö eri alueiden ja toimijoiden kesken. Teeman tarkastelu mahdollisimman monesta eri näkökulmasta ja tämän jälkeen yhteisen teeman luominen.
- ✓ Avaintoimijoina ovat kansalaiset, viranomaiset, kansalaisyhteiskunta

2020: Oudot, arvaamattomat

paikat = tunnistettuja kulttuuriympäristöjä. Kientorat paikat tunnistettu!

- Kulttuuriperinnön uudelleen sanallistaminen (menneisyys → tulevaisuus)
- tarinallistaminen

- esim. Neste Ralli: Ouninpohja
= kulttuuriympäristö

Opittava katsomaan "silmit auki"

2) dikotomiat/sülot rikki!

→ teeman tarkastelu mahdollisimman monesta eri näkökulmasta (esim. ralli = urheilua, kulttuuria, perinnetapahtuma, liiketoimintaa ...)

3) Avaintoimijat: kansalaisyhteiskunta?
Rahoittajat, sponsorit, viranomaiset

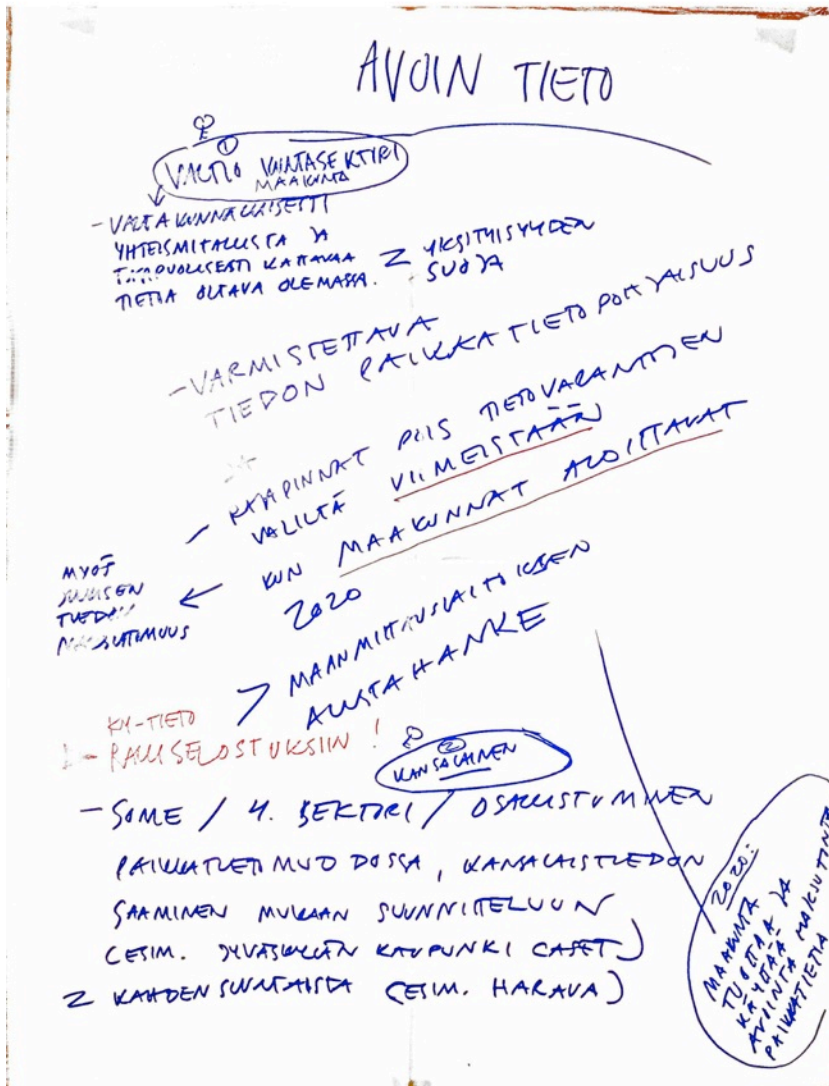
4) Tiedon jakaminen (sharing) tärkeää
→ Osallisuus

2) Avoin kulttuuriympäristötieto

Vuonna 2020 maakunta tuottaa ja käyttää avointa, maksutonta tietoa

- ✓ Avaintoimijoita ovat julkinen sektori, valtio, kuntasektori. Julkisin varoin tulee varmistaa, että kaikkialla inventoinnit ovat samalla tasolla. Tuotetun faktatiedon tulee olla tasavertaista.
- ✓ Kansalaisen rooli on osallistava ja kaksisuuntainen. Paikkatietoalusta, jonne kansalainen pystyy lisäämään paikka- ja kulttuuriympäristötietoa.
- ✓ 4. sektorin ja sosiaalisen median rooli on tärkeä.

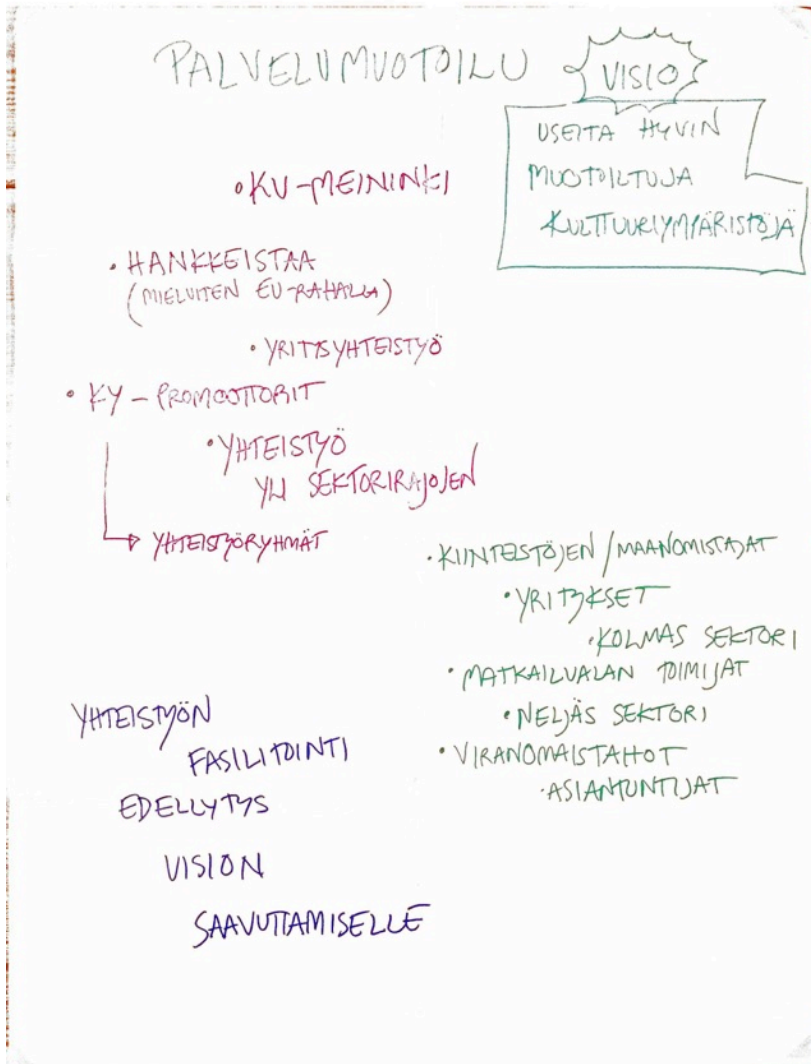

3) Kulttuuriympäristöjen palvelumuotoilu ja brändäys

Vuonna 2020 useita hyvin muotoiltuja kulttuuriympäristöjä

- ✓ Vuoden 2020 visioon päästään yritys yhteistyöllä ja kansainvälisellä otteella, ottamalla mukaan kansainvälistä osaamista ja esimerkkejä.
- ✓ Tarvitaan myös kulttuuriympäristöpromootoreita, jotka nostavat kulttuuriympäristöarvot esille.
- ✓ Keskeisessä roolissa ovat: kiinteistöjenomistajat ja maanomistajat, yritykset, matkailualantoimijat, neljäs sektori, viranomaistahot ja asiantuntijat.

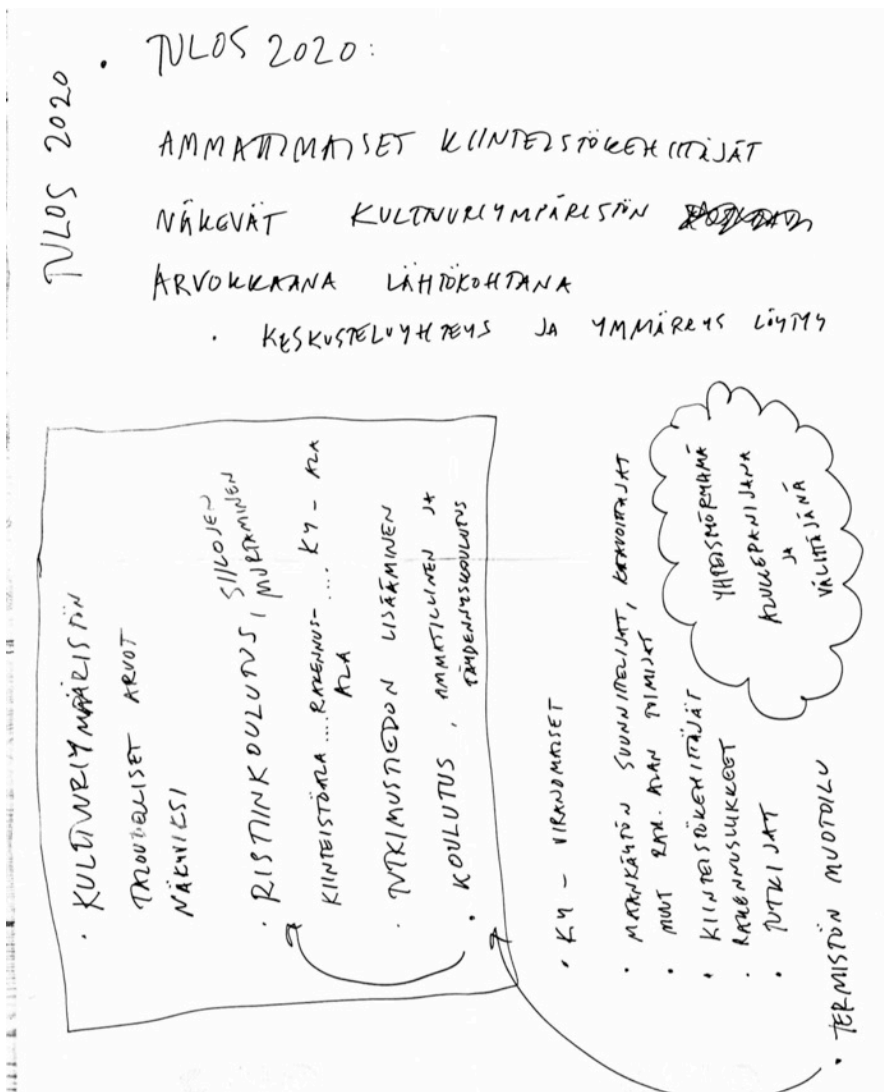

4) Vuoropuhelu kiinteistökehittäjien kanssa

Vuonna 2020 ammattimaiset kiinteistökehittäjät näkevät kulttuuriympäristön arvokkaana lähtökohdانا - keskusteluyhteys ja yhteisymmärrys löytynyt.

- ✓ Jotta tavoitteeseen päästään tulee kulttuuriympäristöjen taloudelliset arvot saada näkyväksi. Tutkimustiedon lisääminen ja termistön muotoilu on tärkeää. Kielen tulee olla sellaista, minkä jokainen osapuoli omaksuu.
- ✓ Siilojen murtaminen ja toimijoiden ristiinkoulutus, monialainen, ammatillinen ja täydennyskoulutus.
- ✓ Keskeisimmät toimijat ovat: kulttuuriympäristöviranomaiset, maankäytönsuunnittelijat, kaavoittajat, kiinteistökehittäjät, rakennusliikkeet ym. rakennusalan toimijat, tutkijat.

- ✓ Yhteistyöryhmän rooli on alullepanija ja välittäjä.

Anssi Kumpulan kuvamateriaalia työpajasta on katsottavissa alla olevasta linkistä.

<https://lightroom.adobe.com/shares/63bacfbd613b485a8ead410b1447b657>

Kulttuuriympäristöt voimavarana seminaari

25. tammikuuta 2018

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Kymmenen virran sali

Alla on koottuna seminaarin työpajaosuuden tuloksia.

Työpaja aloitettiin listaamalla hyviä toimintamalleja kulttuuriympäristötyössä. MDI listasi valmiiksi ja 12 hankkeen aikana esille nousutta hyvää toimintamallia ja osallistujat saivat täydentää listaa. Listatuista toimintamalleista suoritettiin äänestys. Alla äänestyksen kärki:

Hankkeen aikana esiin nousseet hyvät toimintamallit

Korjausneuvonnan jalkautuminen ja saamisen helpottaminen.	10
Maakuntamuseoiden asiantuntemuksen hyödyntäminen	8
Tiivis yhteistyö maakuntamuseon, kaavoittajan ja rakennusvalvonnan kanssa. Yhteinen ymmärrys.	8
Riittävä osaajien koulutus	8
Paikallisten päättäjien kouluttaminen kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyen.	7
Yrittäjäyhdistykset/yrittäjät/grynderit mukaan kulttuuriympäristötyöryhmiin	7
Kansalaisten ja yhteisöjen kanssa toteutettava kulttuuriympäristön hoito, esim. kulttuuriympäristösitoumukset ja adoptoi monumentti -toiminta.	6
Maakuntaohjelmaan ym. strategisiin ohjelmiin kulttuuriympäristön arvostaminen ja kehittäminen.	6
Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien vakiintunut ja laaja-alainen toiminta.	5
Kulttuuriympäristöasiantuntijoiden ja kuntien rakennuslupaviranomaisten säännölliset palaverit	5

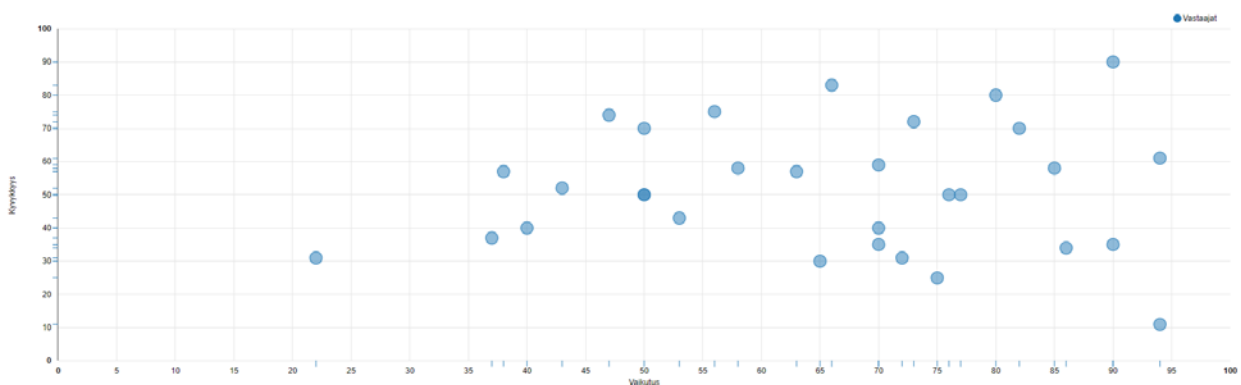
Työpajan toisessa osiossa keskityttiin Kulttuuriympäristöstrategian jalkauttamiseen. Strategian 20:stä toimenpiteestä valittiin 6 tärkeintä toimenpidettä Kulttuuriympäristöt voimavarana maakunnissa ja alueilla hankkeen kannalta:

4. Vahvistetaan elinkeinoelämän ja julkisen sektorin välistä yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa.
7. Kulttuuriympäristön vaaliminen integroidaan kattavasti maakunta- ja paikallistason kehittämiseen (strategiat, suunnitelmat, ohjelmat).
11. Kehitetään monimuotoista kulttuuriympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa ja vapaassa sivistystyössä sekä museoissa
15. Selkiytetään valtionhallinnon sisäistä sekä valtionhallinnon, maakuntamuseoiden ja maakuntien liittojen välistä työnjakoa ja yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa. Arvioidaan kulttuuriympäristön viranomaispalveluiden alueellinen saatavuus eri puolilla maata
17. Lisätään julkisen hallinnon, kansalaisten ja elinkeinoelämän toimijoiden välistä vuoropuhelua kulttuuriympäristöä koskevissa asioissa ja vahvistetaan siten eri tahojen keskinäistä ymmärrystä.
19. Lisätään kulttuuriympäristöä koskevan tiedon yhteen toimivuutta, saatavuutta, kattavuutta ja käytettävyyttä niin, että kansalaiset saavat helposti haluamaansa tietoa kulttuuriympäristöstä ja että tieto vastaa myös elinkeinoelämän tarpeisiin. Nopeutetaan kulttuuriympäristöä koskevan tiedon digitalisointia.

Jokaista toimenpidettä arvoitettiin kahdella mittarilla suhteessa omaan alueeseen ja sen toimijoihin: kyvykkyys ja vaikutus. Kyvykkyydellä tarkoitetaan yhteistä tahtoa ja taitoa saada alueen toimijat viemään toimenpidettä eteenpäin (0=ei kyvykkyyttä, 100=paljon kyvykkyyttä.) Vaikutuksella sen sijaan tarkoitetaan, miten paljon toimenpide toteutuessaan vaikuttaa kulttuuriympäristön kehittämiseen ja hyödyntämiseen alueella (0= ei vaikutusta, 100=paljon vaikutusta.) Arvottamisen tulokset jakautuvat sirontapisteillä kuvaajaan, jossa oikealla yläkulmassa olevat pisteet kuvaavat sitä, että toimenpiteelle löytyy kyvykkyyttä sekä sillä on vaikutusta alueella. Eli mitä ylempänä piste on, sitä enemmän toimenpiteelle tuntuu löytyvän kyvykkyyttä ja mitä enemmän oikeaan reunaan piste sijoittuu, sitä enemmän toimenpiteellä on vaikutusta alueella.

Arvottamisen jälkeen jakauduttiin ryhmiin pohtimaan toimenpiteiden onnistumisia, kipukohtia ja yhteyksiä meneillään oleviin strategiaihin.

4.Vahvistetaan elinkeinoelämän ja julkisen sektorin välistä yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa

Onnistumiset

- Keskustelua on kohtuullisen paljon.
- Tulee mieleen arvokiinteistöt joissain tapauksissa.
- On käynnistetty koulutustoiminta rakennusvalvonnalle yrittäjien paikoissa .
- Perinnerakentamis yrittäjien kanssa helppo nähdä yhteisiä intressejä esim. yhteisiä tapahtumia ja pitkäjänteistäkin työtä .
- Elinkeinoelämän toimintakulttuurin omia kulttuuriympäristöasiamiehiä ja ammattiperehdyttäjiä. On onnistuttu ympäristöasioissa. Onnistumista myös hankeyhdistelmissä kehittämisalueilla (maakuntakaavan kuk-alueet, nyk. vetovoimaalueet).

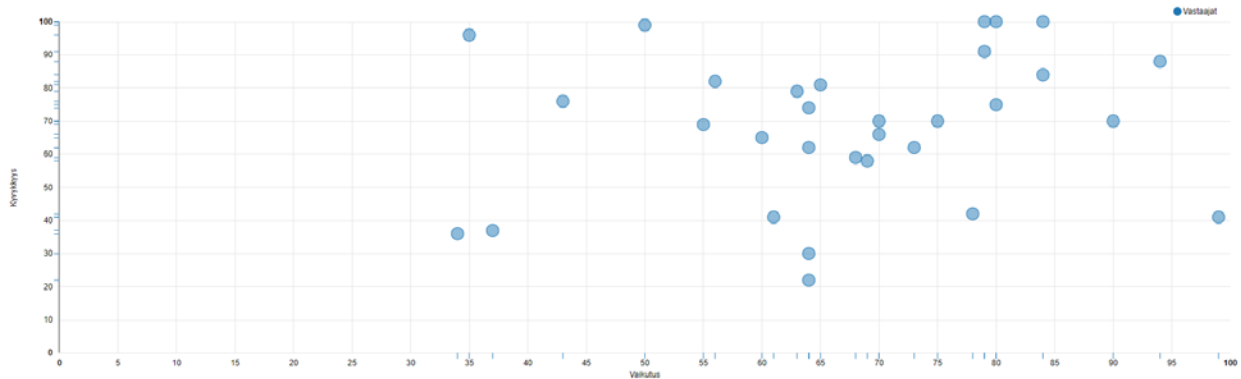
Kipukohdat

- Tulokset ovat negatiivisia kulttuuriympäristön kannalta.
- Raha määrittelee, mitä säilytetään ja mistä ollaan valmiita luopumaan.
- Tavoitteiden ristiriitaisuus voi estää yhteistyön tarpeen ymmärtämisen.
- Yrittäjien aika kallista, miten saadaan paikalle yhteistyötapaamisiin

Yhteydet meneillään oleviin strategioihin

- maakuntaorganisaation rakentaminen

7. Kulttuuriympäristön vaaliminen integroidaan kattavasti maakunta- ja paikallistason kehittämiseen (strategiat, suunnitelmat, ohjelmat)

Onnistumiset

- Kulttuuriympäristön vaaliminen on mainittu maakuntastrategiassa ja -suunnitelmassa.
- Kulttuuriympäristö sisältyy maakuntaohjelmaan sekä moniin muihin ohjelmiin ja strategioihin.
- Pohjois-Pohjanmaalla Kaupunki- ja kuntakeskustat pohjoisessa -hanke on hyvä esimerkki siitä, kuinka kaikki osapuolet voivat olla alusta saakka suunnittelussa mukana.
- Kulttuuriympäristö on selkeästi mukana maakuntastrategiassa ja – ohjelmassa.

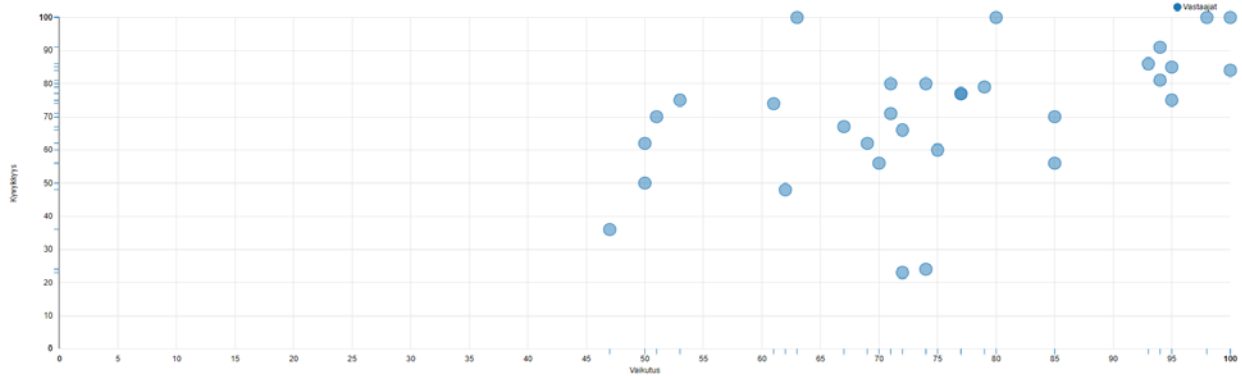
Kipukohta

- Resurssien puute.
- Ei yllä kuitenkaan toteutuksen tasolle vaan jää puheeksi.
- Miten siirtyy paperilta käytäntöön
- Tahtotila puuttuu kunnallisilta päättäjiltä.
- Paikallistasolla kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyy intressejä, jotka tekevät päätöksenteon ja em strategioiden ja suunnitelmien huomioon ottamisen monimutkaiseksi. Kaikissa maakunnissa kulttuuriympäristö ei sisälly ohjelmiin ja strategioihin. Päättäjien vaikuttaminen ns. pehmeillä keinoilla on vaativaa koska on muita voimakkaita intressejä. Kulttuuriympäristö ja sen vaaliminen ymmärretään monin tavoin. Paljon tietämättömyyttä asiasta.

Yhteydet meneillään oleviin strategioihin

- Maakuntaohjelmatyö meneillään.

11. Kehitetään monimuotoista kulttuuriympäristökasvatusta päiväkodeissa, kouluissa, ammatti- ja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sekä museoissa

Onnistumiset

- Esim. päiväkodit ja paikallismuseot kohtaavat usein
- Kaupunkisuunnittelu tekee yhteistyötä opetustoiminnan kanssa. Paikallinen historiakasvatus on vahvaa, se kytkee kulttuurimaiseman vahvasti osaksi identiteettiä - koulujen museovierailut. Luentosarjat opistolla, jossa kuvataan vanhoja paikallisia merkkihenkilöitä. Rakennusperintöpäivien järjestäminen.
- Materiaalia on paljon!
- Onnistuneita projekteja on tehty, tulokset näissä hyviä.
- Kulttuuriympäristö on arkisena ympäristönä konkreettinen ja helposti omaksuttava asia lapsille ja nuorille.

Kipukohta

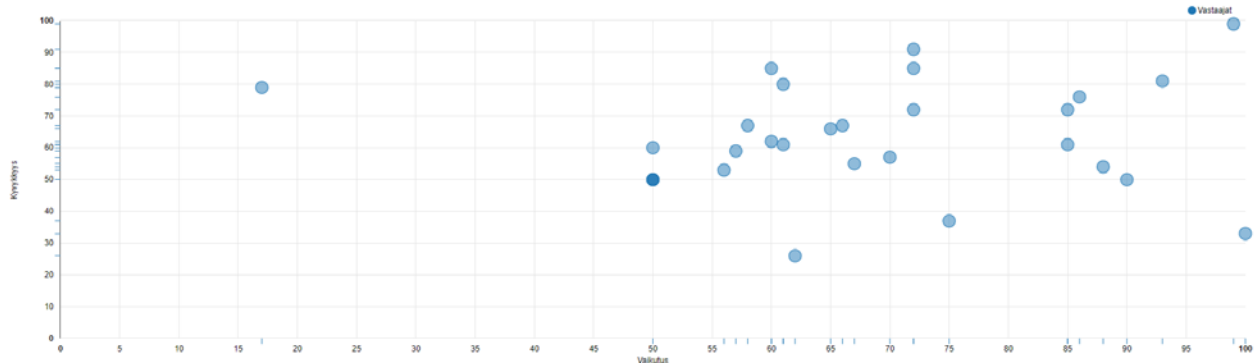
- Resurssi ja aikapula
- Pitäisi olla selkeät vastuuhenkilöt
- Pitäisi olla jatkuva, rutiininomainen yhteistyö opetuslaitosten kanssa
- Lasten ja nuorten osallistaminen ja huomioiminen esimerkiksi suunnittelussa on vaikeaa: vaatii oman koulutuksensa
- Kuinka tuottaa oikeanlaista materiaalia joka ikäryhmälle?
- Vaatii kolmatta sektoria
- Resurssipula. Projekteja on, mutta jäävät lyhyiksi. Tarvittaisiin pitkäkestoista toimintaa.
- Opettajilla pitäisi löytyä muutosvalmiutta tällaiseen.

Yhteydet meneillään oleviin strategioihin

- Lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen kaupunkistrategiassa
- Yleisenä tavoitteena kulttuuriasia tietoisuuden lisääminen (Kulttuurikaupunki?)

- Kuntien kulttuurisuunnitelmiin sisällöksi yhteinen vastuu kulttuuriympäristötyöstä jolloin koko kulttuurisektori laatii omia toimintakäytänteitä kunnan ohjelmointiin. Kuntien yritys kumppanit myös kulttuuriympäristötoimijoina.

15. Selkiytetään valtionhallinnon sisäistä sekä valtionhallinnon, maakuntamuseoiden ja maakuntien liittojen välistä työnjakoa ja yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa. Arvioidaan kulttuuriympäristön viranomaispalveluiden alueellinen saatavuus eri puolilla maata

Onnistumiset

- Hanketoiminnassa hyvää yhteistyötä ja myös kolmas mukana.
- kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät
- konkreettisten hankkeiden kautta muotoutuvat toimintatavat ja yhteistyöverkostot
- alueella tehtävänjako toimiva ainakin Satakunnassa
- alueella arvostetaan kulttuuriympäristötyötä mainituilla tahoilla (Satakunta)
- Hyvä yhteistyö museon, liiton ja median kanssa esim. Alueen esihistorian eläväksi tekemisessä

Kipukodat

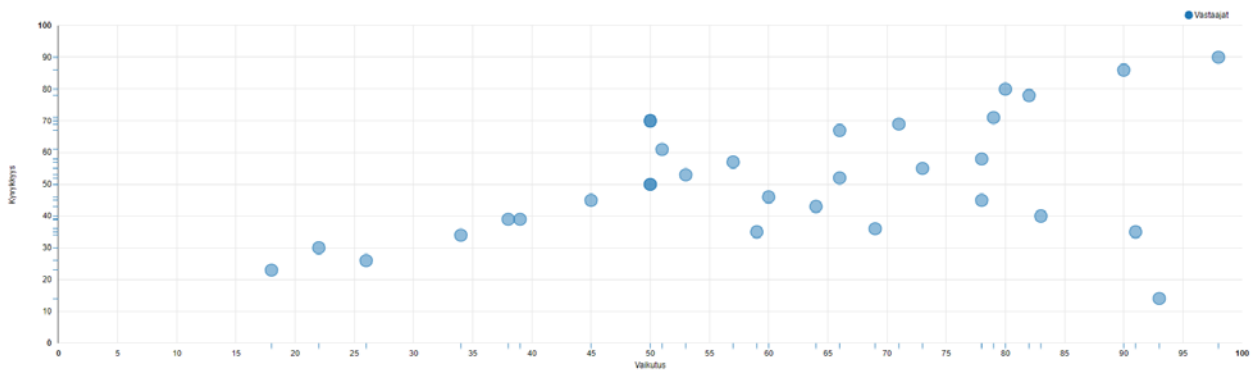
- sekavuus Museoviraston ja maakuntamuseoiden työnjaon kesken erityisesti kansalaisten näkökulmasta (> ratkaisu: palvelumuotoilu)
- Päällekkäiset rooli ja ajoittain paljon erimielisyyttä miten asiat on hoidettava. Esim. Miten maakuntakaavassa osoitetaan kulttuuriympäristön status (suojelu, erityisominaisuutta kuvaavat merkinnät). Selitykset pääosin konsulttien tehtävänä.
- palvelujen tasapuolinen saatavuus ja yhteismitallisuus eivät toimi > aiheuttavat epätasa-arvoisuutta kansalaisille
- Selkeyttäminen todella tarpeen, usein kuulee kentältä, ettei tunneta ja tiedetä, esim. ELY:n nykyinen henkilö/asiahaku hankala verkossa
- Viranhaltioiden nihkeys
- yhteistyö alueellisen sektorin ja kuntien kesken saattaa olla hankalaa (kunnanjohtajat vaihtuvat, joille asia vieras; ei sitoutumista)

Yhteydet meneillään oleviin strategioihin

- Museolain uudistus selkeyttänee työnjakoa
- Strategioissa vain elinkeinojen edistämiseen liittyen (Pohjois-Savo). Pohjois-Pohjanmaalle vahvemmin. Ympäristönhoito onnistuu parhaiten elinvoimaisissa yhteisöissä.

17. Lisätään julkisen hallinnon, kansalaisten ja elinkeinoelämän toimijoiden välistä vuoropuhelua kulttuuriympäristöä koskevissa asioissa ja vahvistetaan siten eri tahojen keskinäistä ymmärrystä

Onnistumiset

- Tiedottamista tehty enemmän: kampanjat/kilpailut > näkyvyys

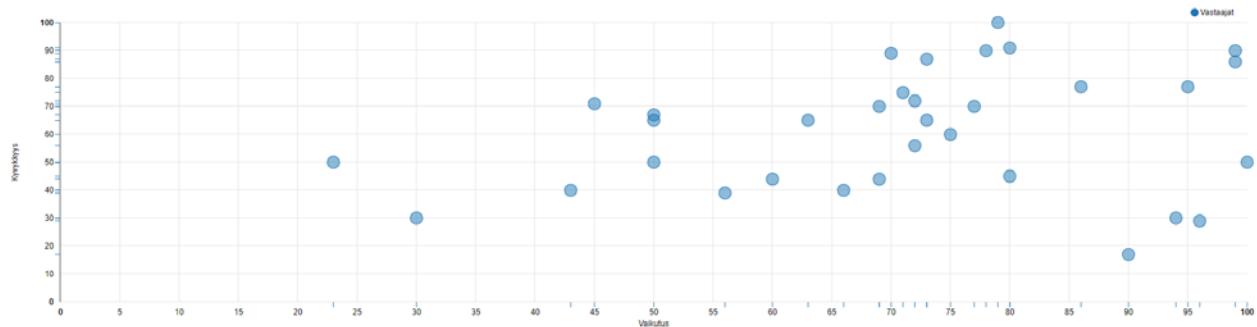
Kipukohdat

- esim. elinkeinoelämällä erilaiset arvot
- tietoa vaikea saada tavallisen kansalaisen, vaikka tietoa on olemassa
- byrokratia estää esimerkiksi tukien hakua
- viranomaisia vaikea tavoittaa

Yhteydet meneillään oleviin strategioihin

- strategioiden jalkauttaminen kentälle > hankkeita ja kampanjoita

19. Lisätään kulttuuriympäristöä koskevan tiedon yhteentoimivuutta, saatavuutta, kattavuutta ja käytettävyyttä niin, että kansalaiset saavat helposti haluamaansa tietoa kulttuuriympäristöstä ja että tieto vastaa myös elinkeinoelämän tarpeisiin. Nopeutetaan kulttuuriympäristöä koskevan tiedon digitalisointia

Onnistumiset

- Paikkatieto mahtava mahdollisuus esim. kulttuuriympäristöjen käyttöön
- Pahvikortista digitaaliseen dataan. Ehkä vielä kehitysvaiheessa.
- Avointa dataa on jo saatavilla runsaasti.
- Vähennetään keskinäistä asioiden pallottelua ja siirretään valtakunnalliset kulttuuriympäristöt oikeasti museovirastolle maakunnista. Keskitytään maakuntamuseoissa kuntiin ja maakuntiin.
- Ratkaistaan uuden tietosuojalain ja -asetuksen kulttuuriympäristöpalvelujen ongelmat yhdessä ja samalla yhtenäistetään asiakaspalveluja koko maassa.

Kipukohdat

- Kuka omistaa tiedon, mikä on tiedon laatu, keskusteleeko tietokannat keskenään, kuinka valitaan mikä tieto on kaikkien saatavilla.
- Kunpa olisi yksi yhtenäinen säiliö josta tietoa voi hakea.
- Vaatii halua digi-toimintoihin myös viranhaltijoilta.
- Lisää koulutusta
- Museoviraston Kiradigi hankkeen kehitystyössä mukana myös maakuntamuseoita. Kehitystyössä edistytään kohti yhteiskäyttöistä digitaalista tietovarantoa kulttuuriympäristötyössä. Kansallinen digitaalinen kirjasto myös kokoelmatiedon yhdenmukaistamisajatuksella - kärkimuseot mukana tässä kehitystyössä, joten vastuumuseoiden tehtävien määrittelyssä voidaan hyvinkin onnistua myös kansalaisten mielestä. Yhteiskäyttöisyyksien pitäisi onnistua aikataulullisesti kohtuudella.

Yhteydet meneillään oleviin strategioihin

- Sipilän hallituksen Kiradigi -hanke.
- Kulttuuriympäristöstrategia

Kulttuuriympäristöt voimavarana -seminaari 25.1.2018

Oulu, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Sali 10

Ilmoittautuneet osallistujat

Nimi	Organisaatio	osallistuminen
Anu Talka	Etelä-Karjalan liitto	streamaus
Tuija Ahola	Etelä-Pohjanmaan liitto	streamaus
Sari Saresto	Helsingin kaupunginmuseo / Keski-Uudenmaan maakuntamuseo	streamaus
Jaakko Raunio	lin kunta	paikan päällä
Tuija Mustonen	Kaakkois-Suomen ELY-keskus	streamaus
Tuula Tanska	Kaakkois-Suomen ELY-keskus	streamaus
Liisa Korhonen	Kainuun ELY-keskus	paikan päällä
Jouko Saastamoinen	Kainuun ELY-keskus	streamaus
Alpo Hurskainen	Kainuun ELY-keskus	streamaus
Sirpa Lyytinen	Kainuun ELY-keskus	streamaus
Marika Kieleväinen	Kainuun ELY-keskus	streamaus
Rauni Laukkanen	Kainuun ELY-keskus	streamaus
Ulla Härkönen	Kainuun Museo	streamaus
Liisa Koskelainen	Kanta-Hämeen maakuntamuseo	streamaus
Jani Hiltunen	Kemin kaupunki	paikan päällä
Laura Felin	Kempeleen kunta	paikan päällä
Suvi-Maria Jänkälä	Kempeleen kunta	paikan päällä
Pirkko Järvelä	Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo	streamaus
Liisa Horppila-Jämsä	Keski-Suomen ELY-keskus	streamaus
Miikka Kumpulainen	Keski-Suomen museo	streamaus
Pirjo Sojakka	Keski-Suomen museo	streamaus
Päivi Andersson	Keski-Suomen museo	streamaus
Aada Mustonen	Kuopion kaupunki, Strateginen maankäyttö	streamaus
Eeva Aarrevaara	Lahden ammattikorkeakoulu	streamaus
Reetta Nousiainen	Lahden ammattikorkeakoulu	streamaus
Piritta Häkälä	Lahden kaupunginmuseo	streamaus
Marjut Kokko	Lapin ELY-keskus	paikan päällä
Riku Tapio	Lapin ELY-keskus	paikan päällä
Hannu Raasakka	Lapin ELY-keskus	streamaus
Sari Leinonen	Luonto- ja kulttuuripalvelu Angervo	streamaus
Dan Lindholm	Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo	streamaus
Marko Korkeasalo	M.Korkeasalo Oy	paikan päällä
Siiri Tolonen	Metsähallitus	paikan päällä
Anu Vauramo	Metsähallitus	paikan päällä
Tanja Tenhunen	Metsähallitus Luontopalvelut	paikan päällä
Päivi Tervonen	Metsähallitus Luontopalvelut	paikan päällä
Hilja Palviainen	Metsähallitus, Luontopalvelut	paikan päällä

Mariko Lindgren	MKN maisemapalvelut, Kainuun Maa- ja kotitalousnaiset	streamaus
Eero Airaksinen	Muhoksen kunta	paikan päällä
Pasi Kovalainen	Museo- ja tiedekeskus Luuppi	paikan päällä
Anna-Riikka Hirvonen	Museo- ja tiedekeskus Luuppi	paikan päällä
Jonna-Marleena Härö	Museo- ja tiedekeskus Luuppi	paikan päällä
Anita Yli-Suutala	Museo- ja tiedekeskus Luuppi/PPmaan museo	paikan päällä
Satu Taivaskallio	Museovirasto	paikan päällä
Merja Niemi	Opetus- ja kulttuuriministeriö	paikan päällä
Kaija Mikkola	Oulaisten kaupunki/Tekninen keskus	paikan päällä
Satu Piispanen	Oulun kaupunki/kaavoitus	paikan päällä
Pia Krogius	Oulun kaupunki/YYP/Kaavoitus	paikan päällä
Anja Röpölinen	Oulun kaupunki/YYP/Kaavoitus	paikan päällä
Maarit Satomaa	Oulun maa- ja kotitalousnaiset	paikan päällä
Maisa Lukkari	Oulun Museo- ja tiedekeskus Luuppi, Pohjois-Pohjanmaan museo	streamaus
Hannele Kuitunen	Pirkanmaan maakuntamuseo	streamaus
Pentti Risla	Pohjanmaan maakuntamuseo	streamaus
Outi Orhanen	Pohjanmaan maakuntamuseo	streamaus
Kaj Höglund	Pohjanmaan museo	streamaus
Pekka Piiparinen	Pohjois-Karjalan ely-keskus	streamaus
Touko Linjama	Pohjois-Pohjanmaan ELY	paikan päällä
Pirkko-Liisa Kantola	Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	paikan päällä
Taina Törmikoski	Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	paikan päällä
Liisa Kantola	Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	paikan päällä
Elina Saine	Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	paikan päällä
Saara Pouta	Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	paikan päällä
Kirsti Reskalenko	Pohjois-Pohjanmaan liitto	paikan päällä
Kaisa Savela	Pohjois-Pohjanmaan liitto	paikan päällä
Juhani Turpeinen	Pohjois-Pohjanmaan museo	paikan päällä
Raimo Tikka	Pohjois-Pohjanmaan museo	paikan päällä
Sarkkinen Mika	Pohjois-Pohjanmaan museo	paikan päällä
Riikka Asunmaa	ProAgria Etelä-Pohjanmaa / MKN Maisemapalvelut	streamaus
Jaana Höglund	ProAgria Keski-Pohjanmaa	streamaus
Taimi Mahosenaho	ProAgria Oulu / Maa- ja kotitalousnaiset	paikan päällä
Kalle Hellström	ProAgria Oulu/Oulun maa- ja kotitalousnaiset	paikan päällä
Anu Syrjäpalo	Raahen kaupunki	paikan päällä
Outi Järvinen	Raahen kaupunki, Kaavoitus	paikan päällä
Jaana Pekkala	Raahen kaupunki/ kaavoitus	paikan päällä
Nummelin Liisa	Satakunnan Museo	paikan päällä
Juhani Ruohonen	Satakunnan Museo	streamaus
Saana Tammisto	Suomen ev. lut. kirkko, kirkkohallitus	streamaus
Liisa Lohtander	Suomen Kotiseutuliitto	streamaus
Riitta Vanhatalo	Suomen Kotiseutuliitto	streamaus
Teija Ylimartimo	Tornionlaakson maakuntamuseo	paikan päällä
Minna Heljala	Tornionlaakson maakuntamuseo	paikan päällä

Susanna Siro	Turun yliopisto	streamaus
Mia Puotunen	Varsinais-Suomen ELY-keskus	streamaus
Nina Myllykoski	Varsinais-Suomen ELY-keskus	streamaus
Risto Suikkari	Ylivieskan kaupunki	paikan päällä
Nelli Nyberg	ympäristöministeriö	paikan päällä
Hanna-Lena Fallenius- Tuurihalme	ympäristöministeriö	paikan päällä
Tuija Mikkonen	Ympäristöministeriö	paikan päällä
Elina Jaara	YYP / Kaavoitus	paikan päällä
Christine Bonn	Österbottens förbund - Pohjanmaan liitto	streamaus

Liite 3. Hankkeen toisen vaiheen aikana haastatellut henkilöt

Etelä-Karjala, maakunnan liitto, aluesuunnittelun johtaja	Marjo Wallenius
Etelä-Karjalan liitto, kehittämisspäällikkö	Anu Talka
Etelä-Pohjanmaa, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Antti Saartenoja
Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, ylitarkastaja	Juhani Hallasmaa
Etelä-Savo, maakunnan liitto, ympäristöpäällikkö	Sanna Poutamo
Häme, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Heikki Pusa
Kainuu, maakunnan liitto, aluesuunnitteluasiantuntija	Sanna Schroderus
Kainuun Nuotta Ry	Visa Veijola
Kauhajoen kaupunki, kaavoittaja	Marketta Nummijärvi
Keski-Pohjanmaa, maakunnan liitto, aluesuunnittelupäällikkö	Janna Raisanen
Keski-Suomi, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Liisa Bergius
Keski-Suomi, ELY-keskus, ympäristökasvatusasiantuntija	Tanja Tuulinen
Kymenlaakso, maakunnan liitto, suunnitteluinsinööri	Lotta Vuorinen
Lappi, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Riitta Lönnström
Lapin ELY-keskus, Y-alueen johtaja	Timo Jokelainen
Maa- ja kotitalousnaiset	Katriina Koski
Maa- ja kotitalousnaiset	Auli Hirvonen
Maa- ja kotitalousnaiset	Leena Lahdenvesi-Korhonen
Metsähallitus	Anu Vauramo
MMM, neuvotteleva virkamies	Christell Åström
Oulun yliopisto, professori	Anna-Maija Ylimaula
Pirkanmaa, maakunnan liitto, suunnitteluarkkitehti	Lasse Majuri
Pohjanmaa, maakunnan liitto, ympäristöasiantuntija	Christine Bonn
Pohjanmaan vesi ja ympäristö Ry	Eeva-Kaarina Aaltonen
Pohjois-Karjala, maakunnan liitto, ympäristösuunnittelija	Jukka Nykänen
Pohjois-Pohjanmaa, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Kirsti Reskalenko
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, alueidenkäytön asiantuntija	Touko Linjama
Pohjois-Savo, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Paula Qvick
Pohjois-Savon ELY-keskus, ylitarkastaja	Eeva Pehkonen
Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitto	Marja-Sisko Pihl
Päijät-Häme, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Mirja Karila-Reponen
Satakunta, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Susanna Roslöf
Satakunta, rakennuskulttuuritalo Toivo, intendentti	Tuulikki Kiilo
Saamelaimuseo Siida, arkeologi	Eija Ojanlatva
Suomen kotiseutuliitto	Johanna Hakanen
TEM, erityisasiantuntija	Petra Stenfors
Uusimaa, maakunnan liitto, maakunta-arkkitehti	Heli Vauhkonen
Uudenmaan ELY-keskus, ylitarkastaja	Henrik Wager
Vanhustyön keskusliitto	Jukka Laakso
Varsinais-Suomi, maakunnan liitto, suunnittelujohtaja	Heikki Saarento
Varsinais-Suomen maakuntamuseo, rakennustutkija	Paula Saarento

Kulttuurirympäristöt voimavarana maakunnissa ja alueilla

Kulttuurirympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla –hankkeen tavoitteena on edistää kulttuurirympäristöasioiden hoitoon liittyvien hyvien käytäntöjen ja vaikuttavien toimintatapojen muotoutumista maakuntataudistuksen toteutuksessa, tukea alueellista muutosprosessia kulttuurirympäristöasioiden osalta sekä vahvistaa Kulttuurirympäristöstrategian tavoitteiden toteuttamista.

Alle olevien kysymysten tarkoituksena on selvittää kulttuurirympäristötoimijoiden välisiä yhteistyötä, alueiden vahvuuksia sekä tunnistaa teemoja, joiden pohjalta suunnitellaan syksyllä toteutettavia työpajoja. Vastaaminen vie noin 15 - 20 minuuttia. Tämä kysely täydentää selvityksen aikaisempaa tiedonkeruuta.

Taustakysymykset

Edustamani maakunta *

- Etelä-Karjala
- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
- Varsinais-Suomi

Edustamani organisaatio

- Maakunnan liitto
- ELY-keskus
- Kunta/kaupunki
- Maakuntamuseo
- Muu museo
- Opplaitos, korkeakoulu tai tutkimuslaitos
- Järjestö
- Jokin muu, mikä

Olen mukana alueellani toimivassa kulttuurirympäristön yhteistyöryhmässä*

- Kyllä
- Ei

Olen mukana maakuntauudistuksen valmisteluryhmässä

- Kyllä
- Ei

Jos kyllä, missä valmisteluryhmässä / ryhmässä?

Kulttuuriympäristön hoidon nykytila

Arvioi seuraavia kulttuuriympäristöihin liittyviä väittämiä edustamasi alueen näkökulmasta

1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä, 4=täysin samaa mieltä

1 2 3 4
en osaa sanoa

Kulttuuriympäristöt tunnustetaan voimavarana omassa maakunnassani*

Kulttuuriympäristöt nähdään laajana, eri toimijoina yhdistävänä teemana*

Mitkä ovat oman maakuntasi suurimmat vahvuudet kulttuuriympäristön hoidossa? (esim. osaamisessa, toimintatavoissa tai yhteistyössä)

Missä kulttuuriympäristöasioiden hoitoon liittyvissä teemoissa teette yhteistyötä yli maakuntarajojen? Kerro myös tarkemmin yhteistyön tavoista.

Mitä toimintatapoja haluaisit lainata muilta maakunnilta tai organisaatioilta, ja miksi?

Käytettävissä olevat resurssit ja osaaminen

Seuraavat kysymykset koskevat resursseja ja osaamista kulttuurirympäristön hoidossa oman maakuntasi näkökulmasta. Resursseilla tässä tarkoitetaan niin henkilöresursseja kuin rähällisiä resursseja. Osaamisella tarkoitetaan koulutusta ja asiantuntemusta.

Arvioi kulttuuriympäristönasioiden hoitoa nyky muodossaan omassa maakunnassasi

1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä, 4=täysin samaa mieltä

1 2 3 4 en osaa sanoa

Maakunnassani on riittävästi resursseja rakennetun kulttuuriperinnön hoitoon ja vaalimiseen 1 2 3 4 en osaa sanoa

Maakunnassani on riittävästi osaamista rakennetun kulttuuriperinnön hoitoon ja vaalimiseen 1 2 3 4 en osaa sanoa

Maakunnassani on riittävästi resursseja kulttuurimaisemien hoitoon ja vaalimiseen 1 2 3 4 en osaa sanoa

Maakunnassani on riittävästi osaamista kulttuurimaisemien hoitoon ja vaalimiseen 1 2 3 4 en osaa sanoa

Maakunnassani on riittävästi resursseja arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon ja vaalimiseen 1 2 3 4 en osaa sanoa

Maakunnassani on riittävästi osaamista arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon ja vaalimiseen 1 2 3 4 en osaa sanoa

Arvioi, kuinka monta htv:tä edustamassasi organisaatiossa on käytössä kaiken kaikkiaan kulttuuriympäristöasioiden hoitoon? (Htv:illa tarkoitetaan tässä niiden henkilöiden työpanosta, joiden tehtävämääräiteydessä on mainittu kulttuuriympäristön tai jonkin sen osa-alueen asioiden hoito.)

- 0,25 htv
 0,50 htv
 0,75 htv
 1,00 htv
 1,52 htv
 1,50 htv
 1,75 htv
 2,00 htv
 2,25 htv
 2,50 htv
 2,75 htv
 3,00 htv
 3,25 htv
 3,50 htv
 3,75 htv
 4,00 htv
 4,25 htv
 4,50 htv
 4,75 htv
 5,00 htv
 5,25 htv
 5,50 htv

- 5,74 htv
- 6,00 htv
- 6,25 htv
- 6,50 htv
- 6,75 htv
- 7,00 htv
- 7,25 htv
- 7,50 htv
- 7,75 htv
- 8,00 htv
- 8,25 htv
- 8,50 htv
- 8,75 htv
- 9,00 htv
- 9,25 htv
- 9,50 htv
- 9,75 htv
- 10,0 htv

Voit halutessasi kommentoida vastaustasi ja kertoa tarkemmin tehtävien hoidosta omassa maakunnassasi.

Kuinka monelle henkilölle edustamasi organisaation kulttuuriryhmissätoimien hoitoon liittyvät htv:t ovat jakautuneet?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15

Voit halutessani kommentoida vastaustasi ja kertoa tarkemmin tehtävien hoidosta omassa maakunnassasi.

Yhteistyöryhmät

Seuraavat kysymykset koskevat alueellanne toimivaa kulttuurirympäristön yhteistyöryhmää.

Yhteistyöryhmän kokoonpano ja toiminta

Ketkä ovat yhteistyöryhmän jäseniä?

Mikä on yhteistyöryhmän toimintakausi? Milloin ryhmä on aloittanut toimintansa?

Kuinka usein yhteistyöryhmä kokoontuu?

Mitkä ovat yhteistyöryhmän tehtävät ja tavoitteet?

Arvioi seuraavia maakunnallisia kulttuurirympäristön yhteistyöryhmiä koskevia väittämiä

1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä, 4=täysin samaa mieltä

en osaa

1 2 3 4 sanoo

Kulttuurirympäristön yhteistyöryhmällä on merkittävä rooli kulttuurirympäristöasioiden hoidossa (viranomaisien ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö).

1 2 3 4 en osaa

Maakuntani kulttuurirympäristön yhteistyöryhmä toimii aktiivisesti.

1 2 3 4 en osaa

Yhteistyöryhmän rooli on ollut merkittävä kulttuurirympäristöalan nostamisessa näkyväksi osaksi aluekehitystä.

1 2 3 4 en osaa

Yhteistyöryhmä on onnistunut lisäämään yhteistyötä ja tiedonkulkua eri toimijoiden välillä.

1 2 3 4 en osaa

Maakuntani kulttuurirympäristön yhteistyöryhmässä on edustettuna kaikki oleelliset tahot.

1 2 3 4 en osaa

Onko muita tahoja, jotka tulisi olla edustettuina yhteistyöryhmässä?

Mitä vahvuuksia näet kulttuurirympäristöjen yhteistyöryhmissä toimintatapana?

Mitä ongelmia näet kulttuurirympäristöjen yhteistyöryhmissä toimintatapana?

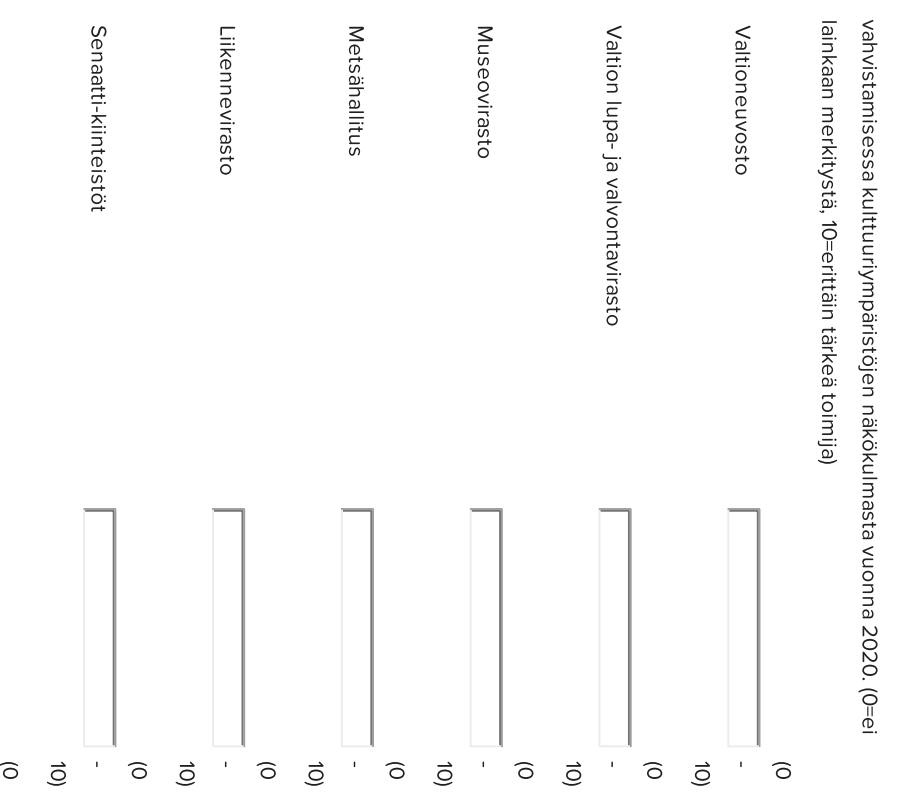

Kulttuurirympäristötoimijoiden merkitys ja yhteistyö tulevaisuudessa maakunnissa

Kulttuurirympäristöt ovat voimavara alueen elinvoiman vahvistamisessa.

Elinvoimalla tarkoitetaan aluekehityksen kasvuvaikutuksia, työpaikkoja ja verkottuneisuutta – vahvoja ja elinvoimaisia kaupunki- ja maaseutualueita.

Alla on listattu toimijoita, jotka ovat mukana kulttuurirympäristöasioiden hoidossa. Arvioi kunkin toimijan merkitystä oman alueesi elinvoiman vahvistamisessa kulttuurirympäristöjen näkökulmasta vuonna 2020. (0=ei lainkaan merkitystä, 10=erittäin tärkeä toimija)

Maakunta	<input type="text"/>	-	10)
Maakuntamuseo	<input type="text"/>	-	10)
Muut alueelliset tai paikalliset museot (esim. kaupunkien ja kuntien museot)	<input type="text"/>	-	10)
Kunnat	<input type="text"/>	-	10)
Maa- ja kotitalousnaiset	<input type="text"/>	-	10)
Suomen kotiseutuliitto	<input type="text"/>	-	10)
Pro Agria	<input type="text"/>	-	10)
Paikalliset järjestöt	<input type="text"/>	-	10)
Oppilaitokset, korkeakoulu ja tutkimuslaitokset	<input type="text"/>	-	10)
Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät	<input type="text"/>	-	10)
Yritykset	<input type="text"/>	-	10)
		(0	

Asukkaat - 10)

Neljäs sektori (järjestäytyneet aktivistit) - 10)

Jos arvioit joidenkin toimijoiden merkitykseksi 8 tai enemmän, perustelethän milksi. Kirjoitathan vastauksesi muotoon toimijan nimi: perustelu.

_____

_____

_____

Kulttuuriympäristöt ovat voimavara alueen hyvinvoinnin vahvistamisessa. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan sitä, että julkinen, yksityinen ja kolmas sektori toimivat hyvässä kumppanuudessa alueiden ja palveluiden kehittämässä – näin saadaan aikaan laadukas elinympäristö ja laadukkaat palvelut, jotka lisäävät ihmisten hyvinvointia. Arvioi kunkin toimijan merkitystä oman alueesi hyvinvoinnin vahvistamisessa kulttuuriympäristöjen näkökulmasta vuonna 2020. (0=ei lainkaan merkitystä, 10=erittäin tärkeä toimija)

Valtioneuvosto - 10)

Valtion lupa- ja valvontavirasto - 10)

Museovirasto - 10)

Metsähallitus	-	10)
Liikennevirasto	-	10)
Senaatti-kiinteistöt	-	10)
Maakunta	-	10)
Maakuntamuseo	-	10)
Muut alueelliset tai paikalliset museot (esim. kaupunkien ja kuntien museot)	-	10)
Kunnat	-	10)
Maa- ja kotitalousnäiset	-	10)
Suomen kotiseutuiliitto	-	10)
Pro Agria	-	10)

Paikalliset järjestöt	-	10)
Oppilaitokset, korkeakoulut ja tutkimuslaitokset	-	10)
Kulttuurirympäristön yhteistyöryhmät	-	10)
Yritykset	-	10)
Asukkaat	-	10)
Neljäs sektori (järjestäytyneet aktivistit)	-	10)

Jos arvioit joidenkin toimijoiden merkitykseksi 8 tai enemmän, perustelethan miksi. Kirjoitathan vastauksesi muotoon toimijan nimi: perustelu.

Onko jokin muu taho, jota ei ole nimetty listassa ja jonka kanssa teet yhteistyötä? Kerro, minkälaisesta yhteistyöstä on kyse.

Mitä uusia yhteistyömuotoja ehdotat uuteen maakuntamalliin?

Mistä nykyisestä toimintamallista et luopuisi tulevissa maakunnissa?

Millaisia mahdollisuuksia ja innovaatioita maakuntaudistus mielestäsi tarjoaa?

Mikä on mielestäsi maakuntaudistuksen pahin karikko ja miten se voitaisiin välttää?

Muuta kommentoitavaa

Selvitystyön seuraavassa työvaiheessa järjestetään viisi alueellista työpajaa, joista ensimmäinen järjestetään Leppävirralla Maaseutupalamentin yhteydessä 1.9.2017, toinen Mikkelissä Maakuntakaavoituksen neuvottelupäivien (3.-4.10.) yhteydessä, kolmas Tampereella Kulttuurinatkailuseminaarin (25.10.) yhteydessä sekä neljäs mahdollisesti Jyväskylässä Aluekehityspäivien (14.-15.11.) yhteydessä. Viidennen työpajan aika ja paikka on vielä avoinna.

Mitä teemoja toivoisit näissä työpajoissa käsiteltävän, erityisesti kulttuuriympäristöjen tarjoamien mahdollisuuksien ja yhteistyöverkostojen näkökulmasta?

Mitä muita odotuksia sinulla on tähän hankkeeseen liittyen?

Kulttuuriympäristöillä on suuri merkitys alueellisen identiteetin muodostumiselle. Rakennetun ympäristön, maisemien ja arkeologisen perinnön kohteet ja niiden arvot kannattaa tunnistaa ja hyödyntää alueiden kehittämisessä.

Tässä selvityksessä kulttuuriympäristö nähdään voimavarana kuuden teeman kautta: elinvoima, hyvinvointi, asiantuntijuus, vapaaehtoistoiminta, tieto ja yhteistyö. Raportti tarjoaa työpajojen, haastattelujen ja kyselyn pohjalta koottuja hyviä toimintatapoja ja suosituksia kulttuuriympäristöasioiden hoidon kehittämiseksi.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

ISBN 978-952-11-4794-4 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkosiv.)